

SOSYOLOJİ DERNEĞİ'NİN ARAŞTIRMA VE YAYINLARI

1. **Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Sosyoloji'nin 53. Yılı Toplantısı**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:1, 1992.
2. **Toplum ve Çevre**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:2, 1993.
3. **Gecekondolarda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, 1993.
4. **GAP Bölgesi Göl Aynası Altında Kalacak Yörelere İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları Araştırması**, Ankara: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1994.
5. **Dünyada ve Türkiye'de Güncel ve Sosyolojik Gelişmeler I-II, I. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:3, 1994
6. **Ailenin Çevre Eğitimindeki Rolü**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:4, 1995.
7. **Kırsal Kadınlara Yönelik Bir Dizi Eğitim semineri**, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Şanlıurfa ve Sinop.1996-1997.
8. **Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:5, 1997*
9. **Sosyoloji araştırmaları Dergisi**, Yıl:1998-99, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005,2006 Sayı: 1-2*
10. **Sağlık Sosyolojisi**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:6, 1999.
11. **20. Ölüm Yılında Cavit Orhan Tütengil**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:7, 1999*.
12. **III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri Özetleri**, Eskişehir: Sosyoloji Derneği Yayınları, 2000*.
13. **Aytül Kasapoğlu-Mehmet Ecevit**, Depremin sosyolojik Araştırması, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:8, 2001*.
14. **Dünya'da ve Türkiye'de Farklılaşma/ Çatışma/ Bütünleşme-I**, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:9, 2001*.
15. **Dünya'da ve Türkiye'de Farklılaşma/ Çatışma/ Bütünleşme-II**, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:10, 2002*.
16. **Doğumlarının 100. Yılında Ziyaeddin Fahri FINDIKOĞLU ve Hilmi Ziya ÜLKEN**, (Yayına Hazırlayan: Nevin Güngör Ergan), Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları No:11, 2002*.
17. **Ali Çağlar, Barajlar: Yeniden Yerleşim ve Sosyal Etkiler**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay. No 12, 2003*.
18. **Değişen Dünya ve Türkiye'de Eşitsizlikler**, IV - Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay. No 13, 2004*.
19. **Türkiye'deki Sosyoloji Bölümlerinin ve Sosyoloji Derneği Üyelerinin Adres bilgileri**, (Yayına Hazırlayan: Gökhan Savaş), Ankara: Sosyoloji Derneği, Yay. No:14, 2005*.
20. **Prof. Dr. Birsen Gökçe- Dr. İsmet Parlak**, Öncesi ve Sonrasıyla Keban Barajı: 30Yıl Ağın Ve Keban Köylerinin Sosyo-Ekonomik durumu, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay. No:15, 2005*.
21. **Prof Dr. Fatma Taşkınöğül Başaran, Manisa Şehri Üzerinde Sosyal Bir Araştırma**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay. No:16, 2005*.
22. **Suyun Öteki Yüzü**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, No:17, 2006*. Ankara: GAPBölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1994.
23. **Social Dynamics of Global Terrorism and Prevention Policies**, : Sosyoloji Derneği Yayınları, No:18, 2006*.

* İlgili kitaplar, dernek merkezinden temin edilebilir.

Sosyoloji / Journal of Araştırmaları / Sociological Dergisi / Research

Cilt / Vol.: 10

Şayı / Nr.: 1

Bahar / Spring 2007

Oya AÇIKALIN Kalkınmada Yeni Kavram ve Stratejiler
Ahmet SALTİK

Saadet AYDIN Kentleşme ve Konut Politikaları Açısından
Betül YARAR Neo-Liberalizmin Eleştirel Bir Değerlendirmesi
ve Sosyal Adalet Fikrinin Yeniden İnşası

Gülşen DEMİR Hızlı Bir Gelişme ve Kalkınma Süreci İçinde
Kadir ŞAHİN Yer Alan Turizm Sektörünün Hakim Olduğu
Serdar ÜNAL Kuşadası'nda, Farklı İş Kollarında Çalışan
Göçmenler Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme

Müzeyyen GÜLER Kulu Ovası'ndan İskandinav Fiyordlarına Göç

İbrahim KAYA "Kimlik Politikaları: Tanınma Mı?
Yoksa Hegemonya Mı?"

Bekir KOCADAŞ Düşük Sosyo-Ekonomik Yapı Suç İlişkisi:
Malatya'da Çocuk Suçluluğu

Yelda SEVİM Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
Jale ŞAHİN (Şanlıurfa İli Örneği)

Dolunay ŞENOL Türkiye'de Organize Suçlar ve Halkın Teveccühü

Zeynep Karahan USLU Yeni İletişim Araçları ve Toplumsal Etkileri

SOSYOLOJİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ / JOURNAL OF SOCIOLOGICAL RESEARCH

Bahar - Spring 2007

ISSN: 1302-4426

SOSYOLOJİ DERNEĞİ, TÜRKİYE/SOCIOLOGICAL ASSOCIATION, TURKEY

Sosyoloji / **Journal of**
Araştırmaları / **Sociological**
Dergisi / **Research**

Cilt / Vol.: 10

Sayı / Nr.: 1

Bahar / Spring 2007

V. ULUSAL SOSYOLOJİ KONGRESİ

19 - 23 Eylül 2006 Malatya

ÖZEL SAYI*

Sosyoloji Araştırmaları Dergisi / Journal of Sociological Research yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir.

TÜBİTAK ULAKBİM tarafından Sosyal Bilimler Veri Tabanına dahil edilmiştir.

Dergimiz, 'International Bibliography of the Social Sciences (IBSS)' tarafından taranan dergiler arasında yer almaktadır.

(* Kongre Bilim Kurulu 2007 yılına ait Sosyoloji Araştırmalar Dergilerinin kongre özel sayısı olarak yayınlanmasına karar vermiştir.

SOSYOLOJİ DERNEĞİ, TÜRKİYE/SOCIOLOGICAL ASSOCIATION, TURKEY

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Yakın ERTÜRK (ODTÜ)

Prof. Dr. Birsen GÖKÇE (Sosyoloji Derneği)

Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU (Ankara.Ü.)

Prof. Dr. Faruk KOCACIK (C.Ü.)

Prof. Dr. Enver ÖZKALP (Anadolu Ü.)

Prof. Dr. Sevinç ÖZEN GÜÇLÜ (Akdeniz Ü.)

Prof. Dr. A. Yaşar SARIBAY (Uludağ Ü.)

Prof. Dr. Önal SAYIN (E.Ü.)

Prof. Dr. İhsan SEZAL (TOBB ETÜ)

Prof. Dr. Barlas TOLON (Galatasaray Ü.)

Prof. Dr. Müzeyyen GÜLER (Mimar Sinan Ü.)

Sosyoloji Derneği

Adına Sahibi, Genel

Yayın Yönetmeni,

Yazı İşleri Müdürü

ve Editör/General

Director

Birsen GÖKÇE

Yayın Kurulu/

Editorial Board

**Ayşe GÜNEŞ –
AYATA**

Nilgün ÇELEBİ

Aykan ERDEMİR

Demet ULUSOY

Ayşe GÜNDÜZ

HOŐGÖR

Yazışma Adresi/Address

Sosyoloji Derneği

Mareşal Fevzi Çakmak Cad. No:

9/7 Nur Apt.

Beşevler / ANKARA

Te l: 0312. 215 67 54

Faks: 0312. 222 12 52

e-mail: e-sosder@gmail.com

www.sosyolojiderneği.org.tr

Teknik Sorumlu: Ercan GEÇGİN

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sayfa/Pages

Oya AÇIKALIN – Ahmet SALTİK

Kalkınmada Yeni Kavram ve Stratejiler5

Saadet AYDIN- Betül YARAR

Kentleşme ve Konut Politikaları Açısından Neo-Liberalizmin Eleştirel Bir Değerlendirmesi ve Sosyal Adalet Fikrinin Yeniden İnşası.....28

Gülşen DEMİR-Kadir ŞAHİN-Serdar ÜNAL

Hızlı Bir Gelişme ve Kalkınma Süreci İçinde Yer Alan Turizm Sektörünün Hakim Olduğu Kuşadası'nda, Farklı İş Kollarında Çalışan Göçmenler Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme.....57

Müzeyyen GÜLER

Kulu Ovası'ndan İskandinav Fiyordlarına Göç.....118

İbrahim KAYA

Kimlik Politikaları: Tanınma Mı? Yoksa Hegemonya Mı?.....144

Bekir KOCADAŞ

Düşük Sosyo-Ekonomik Yapı Suç İlişkisi: Malatya'da Çocuk Suçluluğu.....157

Yelda SEVİM- Jale ŞAHİN

Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler (Şanlıurfa İli Örneği).....187

Dolunay ŞENOL

Türkiye'de Organize Suçlar ve Halkın Teveccühü.....208

Zeynep Karahan USLU

Yeni İletişim Araçları ve Toplumsal Etkileri224

TEŐEKKÜR

Dergimizin bu sayısı için Bilim Kurulu tarafından seçilen makaleler yeniden hakem denetimine sunulmaktir. Bu konuda katkıda bulunan ve soyadları alfabetik sıra ile aşağıda verilmiş olan meslektaşlarımıza teőekkür ederiz.

Yayın Kurulu

Aylin GÖRGÜN BARAN (Hacettepe Üniv.)

Dilek CİNDÖĞLU (Bilkent Üniversitesi)

Aykan ERDEMİR (ODTÜ)

Birsen GÖKÇE (Sosyoloji Derneği)

Aytül KASAPOĞLU (Ankara Üniv.)

KALKINMADA YENİ KAVRAM VE STRATEJİLER

Oya AÇIKALIN*

Ahmet SALTIK**

ÖZ

Bu makale, kalkınmanın kavramsal ve pratik sorunlarını ve bunların nedenlerini tartışmaktadır. Sürdürülebilir insani kalkınma ve onun merkezinde yer alan katılımcılık yaklaşımları egemen söyleme eklemlenirken, kalkınmanın çok boyutluluğu göz ardı edilmiş ve katılım salt işlevselci-araçsalçı açıdan kavramlaştırılmış, böylece kalkınma yönünde toplumsal dönüşüm gerçekleştirilememiştir. Bunun nedenleri olarak makalede, neo-liberal politikalar kadar kurumsal yapıların, politik kültürün ve aktörlerin ideoloji ve çıkarlarının da etkili olduğu vurgulanmaktadır. Bu makalede önerilen, eleştirel-etik bir yaklaşım benimseyerek kalkınmayı öncelikle eşitsizliklerle ve yoksulluklarla mücadele etme kapasitesiyle tanımlamak, kapasite geliştirme çalışmalarını da bu tanıma göre, karar ve uygulama düzeylerinde örgütlenme, güçlendirme/ yetkilendirme ve yönetim kapasitelerini içererek tasarlamaktır. Makale, sosyoloji ve sosyologların bu sorunlu algı, yapı ve pratikleri belirlemesi, eleştirmesi ve dönüştürülmesine kendilerinden başlamak üzere katkıda bulunabilmeleri için bir dizi öneri sıralamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sürdürülebilir İnsani Kalkınma, Yönetişim, Katılım Türleri, STK, Eleştirel-Etik Katılımcı Yaklaşım.*

* Sosyolog, Yrd. Doç.Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

** Sosyolog,, Doç.Dr., SÜRKAL (Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği)

NEW CONCEPTS AND STRATEGIES IN DEVELOPMENT

ABSTRACT

This article discusses the conceptual and practical problems observed about development, and the reasons thereof. It is argued that a multi-dimensional approach to development was ignored and participation was conceptualized only from a functionalist-instrumentalist perspective when these concepts were articulated within the dominant discourse; thus social transformation for development purposes was achieved insufficiently. It is emphasized that, institutonal structures, political culture and the ideologies and interests of the actors in addition to neo-liberal policies, play their part in producing these conceptual and practical problems. This article suggests to adopt a critical-ethical approach, in which the capacities of combating inequalities and poverty define development and comprehensive capacity building activities are designed accordingly, including organization, empowerment and governance capabilities at micro and macro decision making and implementation levels. A set of recommendations are made for sociology and sociologists to identify, criticize and transform these problematic perceptions, structures and practices, starting with themselves.

Key Words: *Sustainable Human Development, Governance, Types of Participation, Ngos, Critical-Ethical Participatory Approach*

GİRİŞ

Türkiye’de, çeşitli toplumsal katmanlar (sınıf, etnik grup, cinsiyet, yaş, vs.), kent-kır ve bölgeler arasındaki ve içindeki eşitsizlikler gelire, işe, sosyal hizmetlere, altyapıya ve diğer olanaklara erişebilirliğe göre net biçimde tanımlanabilmektedir (Sönmez 2001; HÜNEE 2003; DPT 2006; TESEV 2006). Ancak, erişim zorluğu olan nüfus gruplarının geleceğe güvenle bakabilir topluluklar haline gelmesini engelleyen kurumlaşmış ilişkiler ve yapısal faktörler bir türlü aşılammamaktadır. Ülkede izlenen politikalar ve indirgemeci kalkınma stratejilerinin sonucu olarak kırsal nüfus giderek azalmasına karşın, kırsal alanların kalkınma sorunları her açıdan ülke genelini doğrudan etkilemeyi sürdürmekteyken, kentsel alanların sorunları da, göçün yarattığı etkilerin ötesinde karmaşık bir etkileşimle giderek çözümünü daha güç bir hal almaktadır. Bu arada, kalkınma amaçlı program ve projelerin sayısı artmakta fakat, beklenen sonuçlar alınmamaktadır. Bunda, değişen dünya düzeni içinde makro ekonomik ve sosyal politikaların gereksinimlere cevap vermesi yanında, merkeziyetçi-bürokratik tutum ve davranışların, bölge/yöre

düzeyinde yapılaşmış güç ilişkilerinin ve kalkınmanın öznesi olan hedef grupların planlama kararlarına ve uygulama süreçlerine etkin bir şekilde katılmalarını mümkün kılacak yaklaşım ve araçlardan yoksunluğunun da etkisi vardır.

Yerelliğe odaklanan uygulamalı sosyolojinin kapsamındaki diğer konular gibi bu konunun da *kavram - kuram - strateji* bütünlüğü içerisinde irdelenmesi ve geleceğe yönelik pratik önerilerle sonuçlandırılması gerekmektedir. Bu bakış açısıyla aşağıda, -belki biraz *normative* olacak ama- kalkınma kavramından ne anlaşılması gerektiği ve kalkınma stratejileri bağlamında bölgesel ve/veya yerel kalkınmada amaca yönelik eylemler ve müdahalelerin nasıl olması gerektiği gibi iki temel konu üzerinde görüş ve öneriler getirilerek sosyolojik bir tartışma zemini oluşturulmaya çalışılacaktır. Önerilerin geri planında, bu sunuşu yapanların makro ve mikro kalkınma çalışmalarındaki uzun yıllara dayanan deneyimi yer almaktadır; ancak, bu deneyimlerin somut örneklerle karşılaştırılabilir biçimde sistematize edilmesi bu makalenin sınırlarının ötesinde bir çalışmayı gerektirmektedir.

Kalkınma ve Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar

“Kalkınma” nesnel/bilimsel ve değerlerden bağımsız, tarafsız bir kavram değildir (Martinusen 1998: 8-16). Kalkınma, amacı, stratejileri, başarı kriter ve göstergeleri zamana, mekana, toplumsal sınıf, tabaka, cinsiyet ve etnik gruplara göre tanımlanan ve politik tercihlere göre belirlenen bir eylemdir. Diğer bir deyişle ‘kalkınma’, politik/ideolojik nitelikli, içinde farklı toplumsal tabakaların tercihlerini içeren ve buna göre tanımlanan, biçimlendirilen ve yönlendirilen planlı bir eylemdir.

Bu niteliğinden dolayı, kalkınma süreçleri çoğunlukla, “yurt içi gayri safi hasıla”, artan “kapasite kullanım oranı”, azalan “istihdam oranı” veya “yabancı sermaye yatırımları” vs. gibi, kalkınmaya en çok gereksim duyan çoğunluk açısından anlaşılması ve doğrulanması zor ölçüt ve göstergelerle değerlendirilmektedir. Bu göstergelerin çoğu, makro/ulusal düzeydeki gelişme süreçleriyle ilgilidir ve bu durum her zaman yöre/topluluk ya da hane düzeylerindeki gereksinimler ve önceliklerle örtüşmeyebilir. Böyle olunca da, katılımcı olmayan kalkınma süreçleri, kurum ve kuruluşların, değişik toplumsal tabaka ve grupların, genel toplum sistemine yabancılaşmasına, iletişimsizliğe, güvensizliğe yol açmakta, toplumsal dayanışma ve işbirliğini engellemektedir.

Genelde ‘kalkınma’ ve özel olarak da “gelişmekte olan” yoksul ülkeler

üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda, bu durum 1970’li yıllardan itibaren yeni yaklaşımlarla sorgulanmaya başlanmış ve “kalkınmanın yeniden tanımlanması” gerektiğini vurgulayan yeni kuramlar oluşmasına zemin hazırlamıştır (Chambers 1983, Sen 1988). Bu bağlamda, kişi başına düşen gelir ne olursa olsun, ülkelerin eşitsizlik, yoksulluk ve işsizlikle başatma kapasitelerinin kalkınmayı tanımlayıcı özelliği vurgulanmıştır (Seers 1972). O halde “kalkınma” deyince kapsamlı ve çok boyutlu bir yaklaşımla şöyle bir tanım önerilebilir:

“Kalkınma, herkesin temel hak ve temel sağlık, adalet, güvenlik, istihdam ve eğitim hizmetlerine ve bilgi kaynaklarına kolayca ulaşabildiği, piyasa koşullarının adil bir şekilde işlediği, katılımcı, cinsiyet dengeli, demokratik ve kültürel dönüşümlere açık, saydam/hesap verebilir yönetim yapılarına sahip, toplumsal anlamıyla tüm dezavantajlı grup ve tabakaların ortadan kalktığı, sorun çözme yeteneği gelişmiş, doğal kaynakları koruyan ve geliştiren, insanların geleceğe güvenle baktığı toplum ya da topluluklar yaratma eylemidir.” (SÜRKAL 2002)

Kavram olarak “kalkınma”nın bu kapsamlı tanımı, hem, 80’li yıllardan beri, sermaye birikimleri uluslar arası nitelik kazanmış ileri kapitalist ülkelerin güdümünde oluşturulan dayatmacı neo-liberal “dünya düzeni”ne, hem de tarihsel gelişim anlamında “kaçınılmaz” fakat giderek kural tanımaz hale gelen küreselleşme sürecinin körüklediği işsizlik, yoksulluk, yoksunluk, açlık, hak ihlalleri, çevre felaketleri, silahlanma ve savaş tehlikelerine karşı bireyi, toplulukları ve ulusları koruyabilecek eylemleri içermektedir. Normatif olmasına karşın bu tanım, dinamik bir süreç olarak insani kalkınmayı hem ekonomik, hem sosyal ve politik hem de ekolojik boyutlarıyla bir bütün olarak ele almakta, bu niteliğiyle kuram ve uygulamaya dönük ve kalkınma analizlerinde işlevsel bir araç değeri de taşımaktadır.

Kalkınma bağlamında çoğunluğu Dünya Bankası, OECD ve Birleşmiş Milletler desteğinde geliştirilmiş yeni yaklaşımların (World Bank 1996; Conraz 1997; UNDP 1997) 1980’lerin öncesindeki egemen yaklaşıma göre farklarını beş boyutta özetlemek olanaklıdır:

Eski Parameteler

Ekonomik büyüme

Sübvansiyon

Teknoloji transferi

Merkezi/hiyerarşik örgütlenme

Sektörel yaklaşım

Yeni Parametreler

Doğal çevreye saygılı, toplumsal uzlaşma barış ve dengeli kalkınma

Devlet bütçesinden girişimcilere kaynak aktarma yerine uygun ortam sağlama

İleri teknoloji yanında yereldeki geleneksel teknolojilere önem verme

İdeal olarak çok merkezli katılımcı, denetlenebilir yatay örgütlenme

Özellikle yerel kalkınma proje müdahalelerinde çok boyutlu yaklaşım

İki yaklaşım arasındaki radikal farkların kritik noktalarını şöyle ortaya koyabiliriz: Artık sanayileşmeye ve ucuz işgücü amacıyla kırdan kente göçü teşvik eden, otoriter yönetimler dahil “ne pahasına olursa olsun ekonomik büyüme” anlayışı ile devlet sübvansiyonuna dayalı dar bakışlı sektörel yaklaşımlar geçerliliğini yitirmiştir. Bunun yerine, toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümü dengeli ve adil bir şekilde sağlamayı hedefleyen, yoksulluğu ortadan kaldırmayı, savunmasız toplum kesimlerinin durumunu iyileştirmeyi, doğaya saygıyı ve doğal kaynakları akılcı kullanmayı amaçlayan ve bu amaçları elde etmek için katılımcı demokratik yapıları güçlendiren, örgütlü davranışları teşvik eden, büyük ve yurttaşlarca denetimi olanaksız örgütler yerine çok merkezliliği, yerelliği ve yönetimde saydamlığı, yani yönetişimi (*good governance*) savunan bir kalkınma yaklaşımı benimsenmiştir (Shepherd 1998: 17).

Bu yeni kalkınma yaklaşımında kavramlar da, ülke özelliklerini ve yerelliği fazla önemsemeyen evrensel geçerlilik iddiasındaki büyük teorilerin (*grand theory*) kavramlarından farklıdır. “Yerellik”, “kültürel çoğulculuk” ve “ekolojik sürdürülebilirlik” ilkeleri çerçevesinde ve uygulamaya dönük olarak kullanılan başlıca kavramlar şunlardır: sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların etkin/akılcı kullanımı, toplumsal cinsiyet (*gender*) ve cinsiyet dengeli kalkınma, insani gelişme, örgütlenme, katılımcılık, kapasite geliştirme, sosyal sermaye, katılımcı uygulama izleme ve değerlendirme, yönetişim, sivil toplum kuruluşları (STK), topluluk temelli örgütlenmeler, özel sektör kuruluşlarının toplumsal sorumluluğu.

Yönetişim, bu anlayışın hem kaçınılmaz gereği hem de temel uygulama ilkesidir. Katılımcı ve saydam yönetim olarak da ifade edebileceğimiz yöne-

tişim; devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında yapıcı bir etkileşim sağlama süreci olarak tanımlanmaktadır (World Bank 1992). Bu süreçlerde yönetişimin işlevi hem kalkınmada sürdürülebilirliğin hem de yoksullukla mücadelenin etkin bir aracı olarak algılanmaktadır. Bu yeni işbirliği ve etkileşim sürecinde üç temel kurumsal yapı ayırt edilmektedir: *devlet (ve hükümet)*, *özel sektör* ve *sivil toplum* kurum ve kuruluşları. Fiili durumla her zaman örtüşmemekle beraber, bu temel yapılar arasındaki ilişkiler ve kalkınmadaki işlevler şöyle özetlenmektedir:

Devlet, ulusal güvenlik temel işlevi yanında yasal çerçeveleri oluşturmadaki yansızlığıyla, piyasa ilişkilerinde hakkaniyete dayanarak alacağı istikrar önlemleriyle, kamu yararı ve özel çıkarlar arasında uzlaşa sağlayıcı rolü ve kamu hizmetlerini etkin bir biçimde yerine getirmek suretiyle ulusal kalkınma için sürdürülebilir ortamları hazırlamakla yükümlüdür. Ancak, neo-liberalizm altında, devletin birincil görevi giderek uluslar arası sermayeye uygun ortamları sağlamak haline dönüşmüştür.

Temelde kâr güdüsüyle hareket eden *özel sektör* kuruluşlarının ise kalkınma süreçlerindeki esas toplumsal rolü serbest rekabet koşullarında mal ve hizmet üretmek, istihdam yaratmak, toplumda özel girişimciliği geliştirmek ve bireysel gelişmeye destek vermektir. Fırsat eşitliği ve kaynaklara erişim konusunda özel sektörün farklı bir siyasal baskı grubu olarak kalkınmanın sürdürülebilirliğinde etkin bir işlevi bulunmaktadır. Bugün artık, neo-liberalizm koşullarında devletin kalkınmaya ayıracak kaynakları azaldığından, kalkınmaya fon desteği vermesi için özel sektörün “toplumsal sorumluluğu”ndan daha fazla söz edilmeye başlanmıştır.

İnsanların gönüllü olarak örgütlendiği, bünyelerinde değişik çıkarların temsil edildiği, etkinlik konularının kalkınmadan, çevreden, insan haklarından, boş zamanları değerlendirmeye kadar geniş bir yelpazede toplandığı *sivil toplum kuruluşları* (STK) bu alanlarda bireysel çıkarların ötesinde toplumsal amaçları kovalayan, yasal temelleri olan demokratik yurttaş örgütleridir. STK’ların kalkınma süreçlerindeki sorumlulukları, genelde insanlar özelde de paydaşlar arasında ilişkileri güçlendirmek, örgütlü davranışları kurumsallaştırmak, demokrasiyi toplum tabanına yaymak ve bunların paralelinde eğitim, örgütlenme ve doğrudan proje geliştirme ve uygulama yoluyla yoksulluğun, dışlanmışlığın ortadan kaldırılmasına ve istihdama katkıda bulunmaktır. Duyarlılık geliştirme, doğal çevreyi koruma, kadın ve çocuklar başta olmak üzere dezavantajlı kesimlerin toplumsal durum ve konumlarını iyileştirme, bu grupları savunma ve benzeri amaçlar STK tipi kuruluşların diğer örgütsel işlevleri arasındadır. STK’lar bu tür rolleri/işlevleri yerine getirebilmek için uygun ortamları yaratmaya çalışmakta; siyasal, hukuki, ekonomik ve kültürel koşulları oluşturarak veya iyileştirerek kalkınma giri-

şimlerinin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır. STK'ların günümüzde artan önemini ve saygınlığını -bazı istisnalar hariç- hükümetlerde, kamu bürokrasisinde ve özel sektör kuruluşlarında yaşanan yolsuzluklar, yasa dışı davranışlar, demokratik değerlere aykırı uygulamalar ve sonuçta giderek artan toplumsal farklılaşmalara duyulan tepkiler etkilemektedir.

STK'ların yukarıda özetlenen olumlu işlevlerini yerine getirme kapasite-leri ve olanaklarını sorgulayan STK yanlısı veya karşıtı araştırmalar (Mercer 2002, Miraftab 1997, Mitlin 2001, Sen 1999), STK'ların başarısının, eş değer ortak olarak hareket etme kabiliyetlerinin ve çıkarları kadar toplumsal sorumluluklarını da hatırlayabilmelerinin belirli koşullara bağlı olduğuna işaret etmektedir. Bunlar arasında en önemlileri şöyle özetlenebilir: (a) STK'ların içinde yer aldıkları makro ekonomik, sosyo-kültürel ve politik geri plan/ortam, (b) STK'ların (ve yönetim ortaklarının) örgüt yapıları, ideolojileri ve kaynakları, (c) STK'ların hizmet ettikleri proje/ programın yapısı ve tasarımı, (d) proje/ programın uygulandığı ortamdaki yerel durum, grup içi ve gruplar arası dinamikler.

Sürdürülen tartışmalar, kalkınma süreçlerinde kamu, özel sektör ve STK'lar arasında sağlıklı diyalog, işbirliği, katılımcılık, yönetimlerde saydamlık, eşitlik, adalet, toplumsal kapsayıcılık, kapasite gelişimi, bütüncülük, yoksulluğa odaklanma ve sürdürülebilirlik gibi konuların "gelişmekte olan ülkeler" in çoğunda olduğu gibi Türkiye'de de önemli sorunlar arasında yer almaya devam edeceğini göstermektedir. Egemen söyleme yerleşen ve devletler (hükümetler) nezdinde de kabul gören bu önemli ilkelere rağmen kalkınmanın 1980'ler ve 90'larda istenen sonuçları vermemesi, 90'lı yılların sonundan itibaren yeni bir eleştiri dalgasının yükselmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu yeni eleştirel dalgada iki önemli boyut bulunmaktadır. Birincisi, 80'li yılların revizyonunun küresel değişmelerin yarattığı yeni ekonomik yapılanmaya rağmen ve onun bir sonucu olarak devletin kalkınma ve sosyal refaha ilişkin pek çok işlevini piyasaya, STK'lara ve özel sektörün toplumsal sorumluluklarına terk etmesiyle (Buğra vd. 2003, Keyder 1996, Yalman vd. 2004), yeni kalkınma yaklaşımlarının yoksulluk-eşitsizlik tablosunu değiştirmede etkisiz kalmasıdır (Veltmeyer 2006). İkincisi de, bu yaklaşımda belirlenen koşulların, politik kültürün yeterince değişmemesi ve yeni yapılanmanın belirlediği çıkar ilişkilerinden dolayı uygulanmasında çıkan sorunlardır. Bundan sonraki bölüm, bu ikinci sorunu katılımcılık çerçevesinde somutlaştırarak tartışacaktır.

Kalkınmada Katılımcılık

Yoksul yanlısı kalkınma yaklaşımları 1970'lerden beri uygulanmakla birlikte, katılımcı boyutun söylem düzeyinde net biçimde formülasyonu 1980'lerde gerçekleşmeye başlamıştır. 1980'ler ironik biçimde hem neo-liberalizmin hem de yoksul yanlısı katılımcı yaklaşımların yükselişine tanıklık etmiştir. Katılımcı yaklaşımların yükselişi, önceki dönemlerde sosyal-kültürel, siyasal, ekonomik yaşamda ve kalkınma alanında biriken deneyimlere verilen bir cevaptır.

Çeşitli katılımcı kalkınma yaklaşımlarının ortak noktası, üstten/güçlüden başlayan ve teknoloji merkezli modernist yaklaşıma alternatif bir kavramsal çerçeve ve pratik önermeleridir. Bu yaklaşımları genel olarak mağdur gruplardan yana ve insani gelişmeye ve kültüre duyarlı (Batı merkezli olmayan) bakış açısına sahip olarak nitelemek olanaklıdır.

1990'lar, neo-liberal dönemin en keskin uygulamalarının (yapısal uyum, özelleştirme, devletin küçülmesi, bölüşümün piyasaya terk edilmesi, vs.) olumsuz sonuçlarının özellikle yoksullar üzerinde gözlendiği ve uluslar arası finans ve yardım kuruluşlarının küresel kapitalizm hedefinden sapmadan yoksulluk sorunlarını hafifletmeye yönelik çözümler geliştirmeye başladıkları bir dönemdir (Veltmeyer 2006, Yalman vd. 2004). Bu bağlamda kalkınma alanında yaratılan çözüm, katılımcı yaklaşımın neo-liberal politikalara eklenmesi olmuştur. Dolayısıyla, 1990'ların egemen kalkınma söylemi, katılımı, işlevselci-araçsalcı bakış açısından değerlendirerek kullanmıştır (Cooke and Kothari 2001). Egemen söylemde meşrulaşan katılımcı yaklaşımın bir önceki döneme göre eylem ve söylemde yarattığı önemli iyileşmeler olmakla birlikte, salt işlevselci-araçsalcı bakış açısından kavramlaştırılan katılımcılığın yarattığı bazı sorunlar da ortaya çıkmıştır.

Bu kavramsal çerçeve ve pratiğin ürettiği sonuçların değerlendirmesi, bir yandan post-yapısalcılığın katkıları, bir yandan da, uygulamaların önerileri yeterince yansıtmasıyla birleşerek yeni alternatiflerin gelişmesine yol açmıştır.

“Eleştirel katılımcı yaklaşım” diyebileceğimiz bakış açısına sahip akademisyenler ve pratisyenlerin ısrarla cevap aradıkları sorular özellikle altı noktada özetlenebilir: Katılım hangi aşamada başlatılıyor ve hangi aşamaya kadar kullanılıyor, hangi araçları kullanıyor, hangi grupları kapsıyor, hangi hedefe yöneliyor, hangi sonuçları üretiyor, kazanan ve kaybeden kimler, hangi kurumsal ve pratik desteklere (mali, sosyal, siyasal) dayanıyor?

Bu kapsamdaki tartışmalar, yalnız bir tür katılımcı yaklaşım olmadığını ve katılım türleri olduğunu ortaya koymaktadır (Couto 1998). Manipülasyon

bile, katılımcının, manipüle edenin kurallarına tümüyle edilgen biçimde uyduğu bir katılım örneğidir. Bunun bir düzey üstünde “kısmi katılım” örnekleri vardır; en sık ve yaygın biçimde uygulanan katılım türü budur. Mağdur grubun istek ve ihtiyaçlarını saptamak için grup üyelerine “danışılır” ve/veya grup, yapılanlar, yapılacaklar ve yapılması/ öğrenilmesi gerekenler açısından bilgilendirilir ve eğitilir. Üçüncü tür ise “tam katılım”dır. Bu türde katılımcılar, herşeyden önce, kalkınma sürecinin tüm aşamalarına (planlama, tasarım, uygulama, izleme, değerlendirme) ilişkin kararlara ve uygulamalara aktif biçimde katılırlar. Daha önemlisi, hizmet götürülecek grup ile hizmet götüren grup üyeleri “eş değer ortak” olarak algılanırlar. Bunun anlamı, katılımcının sorumlu, yeterli ve hesap verebilir (*accountable*) bir kişilik olarak kabul görmesidir (*recognition*).

Eleştirel bakış açısından, kalkınma, teknik olmadan önce ve teknik olduğu kadar ideolojik, araçsal-işlevsel olmadan önce ve araçsal-işlevsel olduğu kadar da etik boyutları olan bir yapı, süreç, olgu, pratik olarak kabul edilmektedir. Biraz daha somutlaştırılacak olursa, yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik, dışlamaları reddeden, patriarkal uygulamalara karşı çıkan *eşitlikçi bir kalkınma anlayışı* yalnız işlevsel-araçsal temelde gerekçelendirilemez; bu etik ideolojik bir tercihtir. Eleştirel-etik yaklaşımın benimsenmesi aşağıda sözü edilen sorunların projelerde ortaya çıkmamasına katkıda bulunacaktır (Açıkalın 2002).

Katılımcı Yaklaşımların Eleştirisi

“Katılımcılıkta eleştirel dönem” denebilecek akım özellikle 2000’lerin başlarında şekillenerek, katılımcılığın ve kalkınmanın nötr olamayacağını ve dolayısıyla, ideolojik-politik tercihlerden büyük ölçüde etkilendiğinin altını çizmektedir. Eleştiriler, katılımcı metodoloji, kavramlaştırma ve pratiklere yönelik olarak gerçekleştirilmiştir (Atkinson 1999, Cooke ve Kothari 2001, Igoe 2003, Reddy vd. 2004, Williams vd. 2003, Veltmeyer 2006). Eleştirilerden özellikle katılımcı pratiklerdeki sorunları vurgulayanlarını şu temel başlıklarda özetlemek olanaklıdır:

- Güçlünün sözünün / isteğinin yansıması: meşrulaştırma, direnişi baskı-lama

Meşrulaştırma: Gerek topluluk içindeki katmanlaşmanın ürünü olarak beliren güçlü gruplar, gerekse mağdur gruplara hizmet götüren yardım kuruluşları ve uzmanlar, proje tasarımından uygulamasına kadar çeşitli aşamalarda kendi sözlerinin dinlenmesini ve kendi isteklerinin gerçekleşmesini sağlamakta daha muktedirler. Bu sonucu yaratan nedenler çeşitlidir: mağdur

grupların modern bilgilere veya teknolojiye sahip olmaması, modern kurumlarla nasıl ilişki kurulacağını veya modern ilişkiler içinde nasıl yer alınacağını bilmemeleri, bireyler veya küçük gruplar halinde dışlanmış veya soyutlanmış biçimde yaşamaları ve örgütlenmeye olanak sağlayacak bilgi, deneyim ve/veya grup içi uzlaşma dinamiklerine sahip olmamaları, vs. Her ne nedenle olursa olsun, güçlünün söyleminin ve eyleminin meşrulaştırılması şu gibi sonuçlara yol açabilmektedir: hedef grubun karar süreçlerine katılmaması, kapasitesi görece fazla olanların desteklenmesi, asimilasyon, toplumsal gerçeklere aykırı denemeler, kritik bilgi ve becerilere sahip olamama, sonuçları sürdürülebilir kılamama.

Direnışı Baskılama: Bazı durumlarda, gruplar kalkınma adına “sığ” veya “naif” bir “katılımcı” örgütlenme içinde yer almasalar, belki de var olan egemen dinamiklere karşı bir direnişin örgütlenmesi mümkün olabileceğken, bu yolla süreç, beklenen dönüşümün gerçekleşmemesiyle sonuçlanabilmekte; böylece olası direniş baskı altına alınabilmektedir.

- İş ucuz getirme, yönetilebilirlik ve sonuç üretme kaygıları

Yalnız başlılara dayanan çalışmaların kalkınmayla sonuçlanmadığı ilgili literatürde yeterince dile getirilmiştir. Bu gerçek ile neo-liberal ve/veya işletmeciler (managerial) yaklaşım bir araya gelince, kamu yararı, eşitlikçi paylaşım, kapasite geliştirme vs. türünde değerler arka plana itilerek, katılım adı altında kalkınma harcamalarından tasarruf etme, projenin yönetilebilirliği ve ölçülebilir sonuçların üretimi gibi kaygılar ön plana çıkabilmektedir. Bu anlayışta tasarruf kaynağı, emek, zaman, para ve/veya kapsam olabilmektedir. Mali kaynak sağlayan kuruluşların bu kaygıları benimseme düzeylerine bağlı olarak, önerilen kalkınma çalışmaları için işlevsel-araçsal gerekçelendirmeler daha kabul edilir hale dönüşmektedir. Böylece, kalkınma için iletişim ve örgütlenme, taban örgütlerinin oluşumunu, gelişimini ve yetkilendirilmesini teşvik, kalkınma kavramı ve süreçleri hakkında bilgilen(dir)me, proje yazımı ve yürütülmesine destek veya benzeri türde zaman, para, emek ve dikkat harcanması gereken kapasite geliştirme çalışmaları mali kaynak sağlayıcı veya uygulayıcı kuruluşların çoğu açısından “yeterince” ikna edici olamamakta, gerçekçi bulunmamaktadır.

- Öğrenilenlerin veya öğrenenlerin sayısının sınırlı kalması

Egemen kalkınma söyleminde meşru bir yer kazanan bir önermeye rağmen (yani kalkınmanın kapasite geliştirme olduğu) gözlemler, pek çok uygulamanın bilişsel, teknolojik veya başka türlü bir öğrenmeyi yeterince yaratmadığı (yeni pratikler geliştirilmediği) veya öğrenenlerin sayısını yeterince artırmadığı yönündedir. Bu gibi durumlarda, mağdur grubun ilişkileri, örgütlenme modelleri, kullandığı teknikler veya teknoloji ve belki de en önemlisi kalkınma yaklaşımı dönüşüm geçirmemekte; varolan eşitsiz toplumsal yapılar, kaynak tabanları, üretim araçlarının sahiplenme biçimleri, yani popüler deyimleriyle, her tür sermaye (doğal, fiziksel, toplumsal ve politik) değişmeden kalmaktadır – eğer bozulmadıysa!

- Topluluk içi gerginlikleri körüklenme olasılığı

Projelerde sağlanması planlanan kaynaklar, daha önce hiç elde edilmiş küçük bir sermaye veya basit bir pozisyon bile olsa, yoksul ve yoksun gruplar için büyük bir önem kazanmakta ve/veya bunlar, toplulukta süreden güç mücadeleleri için araçsallaştırılmaktadır. Bunda şaşılacak bir yan yoktur; toplumsal süreçlerin kazanan ve kaybeden tarafları vardır. Önemli olan, *kalkınmayı salt teknik ve mekanik bir süreç ve katılımı da mucize yaratacak bir araç olarak görmemek* ve eşitsizlik (yoksulluk ve işsizlik de dahil olmak üzere) sorunlarına odaklanmayı bozmamaktır.

- Katılımın mikro proje düzeyiyle sınırlanması

Hangi tür katılım hangi başarıyla uygulanırsa uygulansın, mağdur kesimlerin mağduriyetlerini ilgilendiren mikro proje düzeyinin ötesindeki düzeylerde verilen kararlara katılımı gerçekleşmedikçe, herhangi bir tür eşitsizliğin kayda değer ölçüde değişmesi zordur. Bu ise, politik sermaye birikimini ve dolayısıyla örgütlenmeyi gerektirmektedir. Devletin ideal tariflerdeki kadar yansız olmadığı, özel sektörden toplumsal sorumluluğuna sığınarak kaynak beklendiği, STK'ların profesyonelleşip bürokratikleşerek ve/veya merkezileşerek iş ve ilişkilerin aracısı durumuna dönüşme eğilimi ve uzmanların da kendilerine duyulan ihtiyacın azalacağı endişesiyle bilginin ve kararların paylaşımında “cimrileşme” eğilimi taşıdıkları bir ortamda, büyük rol

taban örgütlerine düşmektedir; ancak, gereken birikimin sağlanması da, pas-tadan pay alınması da bu iktidar mücadelesinde kolay görünmemektedir.

Eleştirel bakış, toplum yaşamının dönüşümü ve dönüşümün eşitlikçi yönde olabilmesini sağlayacak dinamiklerle ilgilenir. Katılımcılık uygulamalarına yöneltilen eleştirileri de, katılımcı insan odaklı sürdürülebilir kalkınmadan vazgeçilmesi olarak değil, bu ilkelerin hangi koşullarda söylemden eyleme dönüştürülebileceğinin belirlenmesi olarak algılamak gerekmektedir.

Proje Düzeyinde Başarıyı Etkileyen Diğer Önemli Faktörler

Yukarıda, projelerde tam katılımın, toplumsal yapılar, politik kültür ve onların yönlendirdiği çıkar, gereksinim, pozisyon ve rollerden kaynaklanan nedenlerle gerçekleştirilememesinin yarattığı toplumsal dönüşümü engelleyici sonuçlar özetlendi. Bunların hepsinin vurguladığı gerçek, kalkınmanın çok boyutluluğunun ve tam katılımcılığın gereklerinin ya kavramlaştırılmaması/ algılanmaması veya “pratik” gerekçelerle uygulamaya yansıtılmamasıdır. Kalkınmanın çok boyutluluğu ve tam katılıma ilişkin sorunlarla bağlantılı olarak, proje tasarımı ve uygulamalarını doğrudan şekillendiren bir dizi faktör projelerin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu faktörlerin ortaya konması, durumu değerlendirmek ve “ne yapılmalı?” sorusuna daha isabetli cevaplar bulmak bakımından önemlidir.¹ Proje uygulama düzeyinde geçmişte yaşanan sorunlardan hareket ederek geleceğe yönelik bazı pratik öneriler geliştirilebilir.

1. Projelerde daha ziyade *sonuç yönelimli* yaklaşıma önem verilmesi ve *süreçlere gereken duyarlılığın gösterilmemesi*: Projeler çoğunlukla belli ürünlere ve üretime öncelik vererek planlanmaktadır. Oysa, bununla yetinmeyip, süreç yönelimli bir yaklaşımı uygulamak gerekmektedir. Bu, zaman alıcı fakat öğrenmede kalıcılık, kurumsallaşma ve sürdürülebilirlik sağlayan bir yaklaşımdır.

2. Projelerin hazırlık aşamasında *sorun tanımının, öncelikli gereksinimlerin ve uygulamalardaki yöntem ve yaklaşımların tam katılımcı biçimde belir-*

¹ Bu değerlendirme Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği adına A.Saltık tarafından DPT 9.Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonuna sunulan metnin bu çalışmaya için yeniden düzenlenmiş halidir. Aynı konuda yapılan değerlendirmeler için ayrıca bkz: II.Tarım Şurası Komisyon Raporu, s.47.

lenmemesi: Bu sonuca, bazen akademik endişelerin ön plana çıkması da yol açabilmiştir. Yapılması gereken, işe dönük eylem araştırmalarına önem vermek ve bu süreçlerde hedef grupların söz sahibi olmasını sağlamak; sorun tanımlama, öncelikleri belirleme ve çözüm önerilerini planlama konularında katılımcı davranmaktır.

3. Projelerin *hedef gruplarının, paydaşlarının ve sorumluluk paylaşımının önceden ve üzerinde mutabakata vararak net tanımlanmaması*. Bunun yerine, hedef grup başlangıç aşamasında netleştirilmeli, projelerin uygulanmasında işbirliği yapılacak paydaşlar önceden belirlenmeli ve somut bir program etrafında aralarındaki ilişkiler, iletişim, görev, yetki, sorumluluk ve kazançlar tanımlanmalıdır.

4. Projelerin *planlamasında sistem bütünlüğünün dikkate alınmaması ve bütüncül yaklaşımların benimsenmemesi*. Oysa, proje planlama ve uygulamalarında;

- Eğitim-yayın ve örgütlenme gereklerini yerine getirme
- Temel üretim girdileri, kredi ve teknik bilgileri sağlama
- Pazarlama destek hizmetlerini planlamaya dahil etme

gibi konuların bir sistem bütünlüğü içinde ele alınması ve entegre bir yaklaşımla planlanması gerekmektedir.

5. Planlama ve uygulamalarda, *kapasite geliştirme çalışmalarına yeterince/ hatta hiç yer verilmemesi*: Çoğu zaman proje uygulayıcıları olarak seçilen yerel yöneticiler, projenin yürütülmesi için gerekli donanıma sahip olmaları yönünde bilgilendirme ve deneyimle kapasiteleri desteklenmemektedir. Bu durum özellikle projelerin planlayanları, hazırlayanları ve uygulayanlarının farklı olduğu ve bu ekipler arasında bilgi akışının sağlanamadığı koşullarda ortaya çıkmaktadır. Benzeri şekilde, yukarıda kaydedildiği üzere, hedef gruba yönelik eğitimler de, proje geliştirme ve uygulama, örgütlenme, sorunlara yaklaşım, teknoloji kullanımı ve benzeri önemli konularda, eğitimlerin süresi ve içeriğinden kaynaklı sorunlardan dolayı, sıklıkla, dönüşüm sağlayıcı düzeye ulaşamamaktadır. Oysa, sürdürülebilirlik için saydam bir yönetim, dinamik bir planlama, sürekli ve nitelikli bilgi akışı/ iletişim gereklidir.

6. *Hedef gruplarda "tutum ve davranış değişimini" sağlayıcı ve proje yönetimleri için "toplumsal meşruiyet temelini güçlendirici" uygulamaların (eğitim ve tanıtım da dahil) yetersizliği*: Zihinsel değişim ve toplumsal meşruiyet temelini güçlendirmek için aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir;

- Bilgi ve deneyim açıklarını kapatıcı çalışmalar yapmak,
- Karşılıklı güven duygusunu güçlendirmek,
- Hedef grup açısından nitelikli ve faydalı işleri başarmak,
- Birlikte hareket etmek ve yardımlaşmak suretiyle daha etkin sonuçlar alınabileceğini kanıtlamak,
- Proje yönetiminde uzman-hedef grup hiyerarşisi yaratmamak,
- Yerel/ bölgesel politikaları ve kaynak tahsis kararlarını etkilemek,
- Hedef grupta geleceğe güven duygusunu geliştirmek ve iş başarmada öz güveni artırıcı faktörleri harekete geçirmek.

7. *Güçlü merkezi yapılanmalara karşılık proje uygulama alanında güçlü taban örgütleri oluşturulmaması*: Projelerde çok güçlü merkezi örgütlenmelere karşın, yeterli ve güçlü taban örgütleri (*community based organizations*) oluşturulmamaktadır. Oysa, projelerin hazırlanması ve uygulanmasında merkezi örgütlenme yerine, proje uygulama alanlarının içinde veya yakınındaki örgütlenmelere önem verilmelidir. Tabanda örgütlenme, hizmet götürülen grupların güçlendirilmesinin, yetkilendirilmesinin ve sınırlı bir sürede tamamlanmak zorunda olan projelerin sürdürülebilirliğinin ön koşuludur. Taban örgütlenmeleri demokrasinin gelişmesi açısından amaç ve program/projelerin başarısı açısından ise etkin bir araçtır. Kalkınma stratejisi bakımından son derece anlamlı olan “katılımcılık için tabanda örgütlenme” yönünde çaba harcanmalıdır.

8. *İzleme-değerlendirme çalışmalarının yetersizliği ve değerlendirmede hedef grupların kendi başarı ölçüt ve göstergelerinin kullanılmaması*: Proje sonuçları ve yapılan denemeler yeterince izlenip değerlendirilmemektedir. Ayrıca, sonuçların yerel, bölgesel ve gereğinde ulusal düzeylerde paylaşılmasına da yeterince önem verilmemektedir. Bu konu hem kaynakların daha etkin kullanımı hem de bireyin bilgi edinme hakkı, demokrasi ve yönetim açılarından önem taşımaktadır. Bunlara ek olarak, izleme ve değerlendirmede hedef grupların kendi ölçüt ve göstergelerinin kullanılmasına özen gösterilmemektedir. Oysa, kendi ölçüt ve göstergelerinin kullanılması hedef grupların projeyi başından itibaren daha iyi anlamlandırması, sahiplenmesi ve sorun çözücü hale gelmesine olanak tanımaktadır (Saltık, 2002).

Sorunların aşılması ve önceki bölümlerde betimlenen insani kalkınma yaklaşımının işlerlik kazanması; yani *söylem*'den *eylem*'e dönüştürülmesi, insani kalkınmanın (bir ideoloji ve eylem biçimi olarak) kalkınmaya en çok

muhtaç olan çoğunluk (bağımlı ve yoksul ülkeler, yoksullar, kadınlar, işsizler, karar süreçlerine katılamayan örgütsüz ve özgüvensiz katmanlar vs.) tarafından sahiplenilmesiyle ve yol gösterici ilkelerin içselleştirilmesiyle çok yakından ilgilidir. Bu sahiplenmenin, sorunun sahipleri tarafından makro politikaların etkilenmesi düzeyine kadar taşınması gerekmektedir. Bu bakımdan, hem tüm katılımcı grupların kendi içlerindeki, hem de hedef grupla uzmanlar ve topluluk dışı diğer unsurlar arasındaki asimetric güç ilişkilerinin (yapısal ve politik kültür olarak) dönüştürülmesi önemlidir. Öncelikle her boyutta karar mekanizmalarına katılma ve karar alma ilkelerinde mutabakata, ardından da verilen kararlarda topluluğu güçlendirme/ yetkilendirmeye (*empowerment*) yönelinmelidir.² Bu da, kalkınmanın bireysel değil ancak kolektif (örgütlü) bir çabanın ürünü olabileceğini bir kez daha vurgulamaktadır. Örgütlü çaba da, ancak mali ve kapasite geliştirici desteklerde kayda değer bir süreklilik sağlandığında kurumsallaşabilir/ sürdürülebilir kılınır.

Buraya kadar anlatılan sorunların, karar vericilerin tüzel kişiliğine göre (ulusal veya uluslar arası kuruluş; kamu, özel veya STK statüsünde kuruluş, vs.) belirmediğinin; asıl sorunun kalkınma ve katılımın nasıl kavramlaştırıldığına ve uygulandığına ilişkin olduğunun altı çizilmelidir (Açıklan 2006). Tüzel kişiliklere ve kendimize yönelik (kalıp yargılarımızın yönlendirdiği) tasarımlarımızı olabildiğince sorgulamaya açarak, yerel, ulusal veya uluslar arası kuruluşların ve temsilcilerinin bu ilkeleri, paydaşlarını eş değer ortak olarak görererek hayata geçirmesi için özel çaba harcanmalıdır. Bunun, çetin ve uzun soluklu bir uğraşı olduğunu da hatırlamak gerekir.

SONUÇ

Buraya kadar anlatılanlardan çıkarılabilecek dersleri üç başlık altında toplamak olanaklıdır: Katılım ve örgütlenmenin önündeki toplumsal engeller, yerel kalkınmada benimsenmesi gereken yaklaşım ve bu yaklaşımın hayata geçirilmesi için sosyolojiden ve sosyologlardan nasıl yararlanılabileceği.

Katılım ve Örgütlenmenin Önündeki Toplumsal Engeller

Önceki bölümler, katılım ve örgütlenmeyi engelleyici bir kısım toplumsal sorunlarımız olduğuna işaret etmektedir. Bunlar arasında en önemlileri;

² Bu sürecin ve ilgili sorunların demokrasi ve (politik) kamusal alan tartışmalarıyla örtüştüğü açıktır. Bu iki alandaki tartışmaların birbirleriyle ilişkilendirilmesi, her iki literatüre de katkı sağlayacaktır.

- Geleneksel sosyal ve politik yapılar, politik kültür
- Makro düzeyde destekleyici politika ve kurumlardan yoksunluk
- Taraflar arasında karşılıklı güvensizlik
- Proje yöneticilerinin donanımları, ideolojileri, çıkarları, toplumsal kalkınma açısından yetersizlikleri/duyarsızlıkları
- Katılımcının proje fikrinin geliştirilmesi aşamasından itibaren dikkate alınmamasıdır.

Yerel Kalkınmada Benimsenmesi Gereken Yaklaşım

Eleştirel bir bakışın tamamlayıcı ögesinin çözüm önerisi geliştirmek olması gerekir. Bu bakışla önerilebilecekler şöyle özetlenebilir:

- Küresel gelişmeler, ülke-bölge kalkınması ve mikro proje düzeyinde vizyon ve etik
- Eşitlikçi yaklaşım
- Tüm aşamalarda tam katılımçılık
- İnsan merkezli ve hedef grup yönelimli davranma
- Paydaşlar arasında yatay örgütlenme, işbirliği ve eşgüdüm
- Teknik alanla ve tek taraflı bilgi aktarımıyla sınırlı olmayan uygulamalı eğitim ve örgütlenme (kapasite geliştirme)
- Mevcut kaynakları etkin kullanma
- Kaynak aktarımında/ desteklerde süreklilik

Sosyolojiden ve Sosyologlardan Nasıl Yararlanılabilir?

Yaklaşık son yirmi yıldır, sosyolojiden ve sosyologlardan yararlanılması gerektiği çeşitli kuruluşlar nezdinde kabul görmeye başlamıştır (Saltık.1997). Ancak, bu yararlanmanın ne şekilde olabileceği konusundaki netlik sınırlıdır. Netleşmeye katkıda bulunmak amacıyla şöyle bir liste çıkarılması olanaklıdır:

- İlişkilerinde (ve kendine bakışında) eleştirel, etik ve katılımcı bir bakış açısını hayata geçirme
- Proje ekiplerinde (sorun çözümüne odaklı) aktif sorumluluk alma

- Bölge/ yöre düzeyinde ve karşılaştırmalı alan araştırmaları yapma
- Uygulamaya dönük plan ve program önerileri geliştirme
- Destekleyici makro politika, kurum, kuruluş ve yasaların oluşturulması- na/ geliştirilmesine katkıda bulunma
- Sorunlar etrafında kamuoyu/ toplumsal duyarlılık yaratma
- İletişimi kolaylaştırıcı toplumsal ağlar oluşturma/ oluşturulmasına destek verme

Açıktır ki, bu tür işlevlerin etkin biçimde yerine getirilmesi, bir yandan sosyologların mesleki kapasitelerini geliştirmeyi önemsemeleri ile, bir yandan da örgütlenmeleriyle yakından ilişkilidir. Üniversiteler kadar STK'lara da bu süreçte önemli görevler düşmektedir.

SUMMARY

The *sustainable human development* approach, which has become a dominant discourse, underlines the economical, social, political and ecological dimensions of development, and it is complemented by the concepts of participation and governance.

Implementation of this discourse is difficult because of the political culture, ideologies, positions-roles and needs-interests of the actors in addition to the global neo-liberal policies. Since participation is conceptualized only from a functionalist-instrumentalist perspective while being articulated within the dominant discourse, the practice does not yield *full participation* (being part of decisions and actions while being recognized as responsible, adequate and accountable - equivalent - partners) but *partial participation* (i.e., consultation, giving information) or *manipulation*, leading to interrelated outcomes:

- * the target group is excluded or pacified in designing projects/ programs
- * the focus is on the results whereas the processes are neglected,
- * participation functions as a tool to legitimize the demands of the powerful, to reduce the costs or to support those with relatively higher capacity,
- * strong community based organizations are not established,

- * the legitimacy of project management remains weak when the expert-target group hierarchy is maintained or solidarity with mutual trust is not achieved,
- * management needs overwhelm organization and capacity building needs
- * narrow-minded technical information giving is considered capacity building, learning/ alteration of practice or the number of learners remains limited,
- * internal tensions increase when intra-community inequalities are overlooked,
- * monitoring-evaluation activities are neglected or performance criteria of the target groups are not used,
- * joint establishment of social, political and physical capitals is ignored when multi-dimensional approach to development is disregarded (the concern may only be the project level participation or trust building).

Thus, a social transformation to create welfare and egalitarian mechanisms and dynamics cannot be realized.

A critical-ethical perspective can help assess ourselves and the outer world towards practicing sustainable human development adequately. Development is a political/ ideological concept defined differently by the groups' preferences. The capacity of overcoming inequalities and poverty should be a defining criterion. The decisions based on agreed principles and taken with full participation should aim at empowering the powerless. This requires dealing with the asymmetrical power relationships within and between all the groups involved in a development activity. These recommendations are to be owned by those that need development the most, and owning should include influencing macro policies. Such development could only be the outcome of organized and collaborative efforts. Institutionalization of organized efforts requires some continuity in financial and capacity building assistance.

Sociology and sociologists may assume important roles to this regard:

- * adopting *critical-ethical participatory approach*, being self-critical
- * ensuring that the actors implement the principles by considering their stakeholders as *equivalent partners*
- * orienting towards problem solving in project teams
- * conducting comparative field studies

Kalkınmada Yeni Kavram ve Stratejiler

- * developing plan/ program proposals for implementation purposes
- * supporting establishment/ improvement of supportive macro policies, institutions and laws
- * creating social awareness around problems
- * supporting networks to facilitate communication.

Success depends on improving professional and organizational capacities.

KAYNAKÇA

AÇIKALIN, Oya

2006 Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) Kapsamında STK'larla İşbirlikleri"www.ipc.sabanciuniv.edu/tr/?ArastirmaAlanlari
Yönetişim - Yerel ve Bölgesel Kalkınma Konferansları Serisi
içinde Yerel Kalkınmada Üçüncü Sektörün Yeri, 14-15 Ekim 2005,
İstanbul: İstanbul Politika Merkezi.

AÇIKALIN, Oya

2002 "Kalkınma Projelerinde Katılım ve Organizasyon Sorunları,"
Basılmamış Seminer Bildirisi, **Erozyon Kontrolü, Doğal Kaynak
Yönetimi ve Kırsal Kalkınma Semineri**, TEMA-GTZ, Bayburt.

ATKINSON, Rob

1999 "Discourses of Partnership and Empowerment in Contemporary
British Urban Regeneration," **Urban Studies**, 36, pp. 59-72.

BUĞRA, Ayşe, Ç. KEYDER, U. B. BALABAN ve B. YAKUT

2003 **Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi**, Ankara:
UNDP.

COUTO, Richard A.

1998 "Community Coalitions and Grassroots Policies of Empowerment,"
Administration and Society, 30, pp. 569-594.

CHAMBERS, Robert

1983 **Rural Development: Putting the Last First**, New York: John
Wiley.

COOKE, Bill ve Kothari, Uma (Editörler)

2001 **Participation: The New Tyranny?** London: Zed Books.

CORNAZ, Immita

1997 **Social Development in North-South Relation**, SDC Publication
on Development, Berne, May.

DPT

2006 **Sosyo-Ekonomik Göstergeler, 1950-2004**, Ankara: DPT.

HÜNEE

2003 **Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması**, Ankara: Hacettepe Ün.
Nüfus Etütleri Enstitüsü.

IGOE, Jim

2003 "Scaling up Civil Society: Donor Money, NGOs and the Pastoralist
Land Rights Movement in Tanzania", **Development and Change**,
34, pp. 863-885.

KEYDER, Çağlar

1996 **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**, (2. basım), İstanbul: Metis.
Martinusen, John

1998 **Socitey, State & Market: A Guide to Competing Theories of
Development**, Halifax: Fernwood Boks Ltd.

MERCER, Clarie

2002 "NGOs, Civil Society and Democratization: A Critical Review of
the Literature", **Progress in Development Studies**, 2, pp. 5-22.

MIRAFTAB, Faranak

1997 "Flirting with the Enemy: Challenges Faced by NGOs in Develop-
ment and Empowerment", **HABİTAT ITNL**, 21, pp. 361-375.

MITLIN, Diana

2001 "The Formal and Informal Worlds of State and Civil Society: What
Do They Offer to the Urban Poor?" **International Planning Stud-
ies**, 6, pp. 377-92.

REDDY, V. RATNA, M.G. REDDY, S. GALAB, J. SOUSSAN ve O.
SPRINGATE-BAGINSKI

2004 "Participatory Watershed Development in India: Can it Sustain Ru-
ral Livelihoods?" **Development and Change**, 35, pp. 297-326.

SALTIK, Ahmet

2006 "Basılmamış Rapor", **DPT 9. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma
Özel İhtisas Komisyonu**, Ankara.

SALTİK, Ahmet

2002 “Köy Kent Projelerinin Sürdürülebilirliği İçin Katılımcı Planlama, İzleme ve Değerlendirme Konularında Bazı Öneriler”, **Mesudiye Köy Kent Sempozyumu**, Haziran, Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi ve Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü, ayrı basım.

SALTİK, Ahmet

1997 “Kalkınma Süreçlerinde Sosyal Bilimcinin Rolü”, **Sosyal Bilimler Kavşağında Doğu Anadolu Sempozyumu**, Mayıs, Van: Van Valiliği ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

SEERS, Dudley

1972 “What are We Trying to Measure?” **Journal of Development Studies**, April.

SEN, Amartya

1988 “The Concept of Development” in Chenery and Srinivasan (eds.), **Handbook of Development Economics**, Amsterdam: North Holland.

SEN, Siddhartha

1999 “Some Aspects of State-NGO Relationships in India in the Post-Independence Era,” **Development and Change**, 30, pp. 327-55.

SHEPHERD, Andrew (1998)

1998 **Sustainable Rural Development**, London: Macmillan Press Ltd.

SÜRKAL (Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği)

2002 **STK Geliştirme Seminer Raporu**, Ankara: SÜRKAL.

SÖNMEZ, Mustafa

2001 **Gelir Uçurumu: Türkiye’de Gelirin Adaletsiz Bölüşümü**, İstanbul: Om Yayınevi.

TESEV

2006 **Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler**, İstanbul: TESEV.

UNDP

1997 **Capacity Development for Sustainable Human Development**, Conceptual and Operational Signposts.

VELTMEYER, Henry

2006 **Latin Amerika ve Başka Bir Kalkınma**, Çev. Özkan Akpınar.
İstanbul: Kalkedon.

WILLIAMS, GLYN, R. VERON, S. CORBRIDGE ve M. SRIVASTAVA
2003 "Participation and Power: Poor People's Engagement with India's
Employment Assurance Scheme," **Development and Change**, 34,
pp.163-192.

WORLD BANK

1996 **World Bank Participation Source Book**, Environmental Papers,
Washington D.C.: World Bank.

WORLD BANK

1992 **Governance and Development**, Washington D.C.: World Bank.

YALMAN, GALİP L., S. SONAT, F. TAYANÇ, T. TAYANÇ

2004 **Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Yoksulluğun Etkisini
Hafifletme Uygulamaları: Bir Değerlendirme**, Ankara: UNDP ve
Türk Sosyal Bilimler Derneği.

KENTLEŞME VE KONUT POLİTİKALARI AÇISINDAN NEO-LİBERALİZMİN ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRMESİ VE SOSYAL ADALET FİKRİNİN YENİDEN İNŞAASI

Saadet AYDIN*

Betül YARAR**

ÖZ

Bu makale 1980'lerden bu yana egemenlik kazanan neo-liberal kentleşme ve konut politikalarının eleştirisini sunmakta ve kentleşme ve konut sorunu çerçevesinde sosyal adalet kavramını yeniden nasıl kurabileceğimiz sorusuna cevap aramaktadır. Genel olarak bilinmektedir ki, neo-liberal ekonomik ve siyasal stratejiler Türkiye'de kent yaşamındaki ve konut piyasasındaki adaletsizlikleri derinleştirmiştir. Bu makale, neo-liberal yaklaşıma karşı sosyal demokrasi kavramının ihtiyaç kavramıyla ilişki içerisinde yeniden inşaa edilebileceğini ileri sürmektedir. Harvey'in de belirttiği gibi ihtiyaç kavramı yeniden dağıtım süreçleriyle (örneğin konutun, kent topraklarının ve kentsel olanakların dağıtımıyla) doğrudan ilişkilidir. Fakat ihtiyaç aynı zamanda kültürel ve davranışsal olarak bireylerin tüketim kalıplarında görülen farklılıklarla da ilişkilidir. Kısacası, kapitalist sistemin ihtiyaçlarından çok, sadece ekonomik olarak değil, kültürel ve sosyal olarak da belirlenen ve değişkenlik gösteren insani ihtiyaçlara önem veren yeni ve alternatif stratejilerin inşaa edilmesi önemli bir meseledir. Bu şekilde kent ve konut politikalarının ihtiyaç çerçevesinde yeniden tanımlanması noktasından hareketle, kalkınma fikri kentsel sosyal demokrasi anlayışını içinde barındıran "sürdürülebilir kalkınma" başlığı altında yeniden formüle edilebilir.

***Anahtar Kelimeler:** Neo-Liberalizm, Kentleşme, Konut, Konut Politikaları, Kentsel Sosyal Demokrasi, Alternatif Konut Projeleri.*

* Yrd.Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

** Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

A CRITICAL ANALYSIS OF NEO-LIBERALISM AND RECONSTRUCTION OF THE NOTION OF SOCIAL DEMOCRACY IN RESPECT TO THE PROBLEM OF URBANISATION AND HOUSING POLICIES

ABSTRACT

This article provides a criticism of neo-liberal urban and housing policies in Turkey and a reply to the question of how we can reconstruct the concept of social democracy within the context of urbanization and housing problem. As it is generally known, neo-liberal economic and political strategies have been resulted in an increase in inequalities in urban life and housing market in Turkey. The article argues that, as opposed to neo-liberal approach, it is possible to reevaluate the concept of social democracy in line with the concept of "need". As Harvey states, the question of the need is fundamentally related to the process of redistribution (i.e. that of houses, urban lands and facilities). But it is also connected to the issue of cultural and behavioral differences in consumption patterns of people. In short, it is important to construct new and alternative strategies that are paying attention not to the requirements of capitalist system, but to the needs of people, which are not only economically but also socially and culturally determined and various. Departing from this conception of urban and housing policies in line with the concept of the need, the notion of development can be reformulated under the heading of "sustainable development", which contains the idea of urban social democracy as a fundamental part.

Key Words: *Neo-Liberalism, Urbanization, Housing and Housing Policies, Urban Social Democracy, Alternative Housing Projects.*

GİRİŞ

Bu çalışma, 19-23 Eylül 2006 tarihlerinde Malatya İnönü Üniversitesinde düzenlenen V. Ulusal Sosyoloji Kongresine bildiri olarak sunulmak üzere yapılmıştır. Kongrenin ana teması bağlamında, kentleşme ve konut biçimlerinde karşılaşılan mekanda sosyal adalet sorunsalına ilişkin politik ve kuramsal bir çalışma olarak kurgulanmış olan makede, bu temalar Türkiye pratiği ekseninde tartışılmaktadır.

Türkiye’de konut ve kentleşmeye ilişkin sorunlar, 1950’lerden başlayarak ele alınabilir. 1950’lerde kırsal alanlardan kentsel mekanlara hızlı göçün yarattığı yerleşim sorunları ve çarpık kentleşme olarak anılan plansız ve düzensiz yayılma, 1980’lere gelindiğinde egemenlik kazanan neo-liberal politikaların da etkisiyle artarak devam etmiştir. Bu yıllarda kentsel rant giderek artmış, buna paralel olarak kentsel arazi spekülasyonuna dayanan sektörel dinamikler ve bunun üzerinden dönen enformel girişimler de boyut kazanmıştır. Toplumsal olarak bütün bunların kentsel uçurumları arttırdığı ve mekansal polarizasyonu güçlendirdiği belirtilmelidir.

1980’lerden itibaren genel olarak ekonomide ve özel olarak konut kesiminde gözlemlenen değişiklikler dikkate alınarak, bu çalışmada kentsel mekan üzerinden bir sosyal adalet kurgusu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede, makalede ilk olarak bugün Türkiye’de egemenlik kazanmış olan neo-liberal politikalar ve bu politikaların kentleşme sürecine, konut sektörüne ve konut üretim modellerine etkisi sorgulanmaktadır. Daha sonra neo-liberal politikaların yarattığı toplumsal ve ekonomik açmazlara karşı hangi ilkeler temelinde alternatif politikalar üretilebileceği ve sosyal adalet perspektifinin nasıl yeniden kurgulanabileceği tartışılmaktadır.

1980 Sonrası Dönemde Neo-Liberal Ekonomik Politikaların Kentleşme ve Konut Sektörü Üzerindeki Etkileri

Neo-liberal Ekonomik ve Politik Stratejiler

1979 yılında ağırlaşan ekonomik krizi atlatmak için ihtiyaç duyulan dış yardım, Türkiye’nin “istikrar programı”nı benimsemesini zorunlu hale getirmiştir. Amerikan yönetimi, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların teşvikiyle Türkiye gibi üçüncü dünya ülkelerinde uygulanan bu program genel yapısal uyum politikaları çerçevesinde yürütülmüştür. Piyasayı güçlendirmeyi ve devleti ve kamu sektörünü küçültmeyi hedefleyen bu program şu önlemleri vurguluyordu: siyasa formüle etmeyi ve uygulamayı daha etkili kılmak üzere yapılacak kurumsal ve hukuksal değişiklikler; Amerikan doları karşısında Türk Lirasının devalüasyonu; çoklu kur politikalarının sınırlanması; ticaret ve ödeme düzenlemelerinde artan liberalleşme; ihracatın yaygınlaşmasını teşvik edecek önlemler; devlet mallarının fiyatlarının belirgin olarak artırılması ve fiyat kontrollerinin kaldırılması; Ürettikleri mallar üzerindeki devlet desteğini çekmek ve fiyat kontrollerini kaldırmak suretiyle KİT’ler (Kamu İktisadi Teşekkülleri) için rekabetin artırılması; faiz oranlarındaki artış; yabancı yatırımların teşvik edilmesi; vergi indirimleri yönünde vergi reformu (bkz. Barkey, 1990; Eralp vd. 1993; Kazgan 1999; Güler, 1996). Bütün bu özelleştirme ve yeniden-düzenleme (deregulation)

siyasaları aynı zamanda planlı ekonomi programı çerçevesinde uygulanan eski ulusal kalkınmacı stratejinin terk edilmesi ve piyasa ekonomisine ve küçük devlet ilkelerine dayanan ihracat merkezli yeni ekonomik stratejiye geçiş anlamına gelmektedir (Keyder, 1996). Bu bağlamda Türkiye, bir yandan IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla imzaladığı anlaşmalar temelinde değişmekte olan küresel ekonomiyle ilişkisinde yeni bir aşamaya girerken, diğer yandan iktidarda olan askeri rejim tarafından bu entegrasyon sürecini hızlandıracak yapısal değişiklikleri (örneğin sendikalaşma ve siyasi katılım gibi bireysel hakları kısıtlayan, buna karşı devlet gücünü yeniden sağlayan anayasal ve yasal değişiklikler) gerçekleştirmiştir. Bütün bunlardan sonra hükümet sivil ellere geçmiştir. Bu dönemde yükselmekte olan yeni-sağın siyasi liderliğini Turgut Özal ve partisi ANAP üstlenmiştir. Onun entellektüel ve moral liderliğinde yukarıda belirtilen gelişmeler siyasi bir meşruiyet temelinde ve halk kitlelerinin aktif onayı kazanılarak yürütülmüştür.

Bu dönemde genel olarak sanayi sektöründe bir gerileme gerçekleşmiştir. Bu genel gerçekliği kabul eden Barkey, bu gerilemenin sanayi sektörünün her alanında yaşanmadığının altını çizer (Barkey, 1990: 178). Yeni birikim stratejisi sanayi sektöründeki büyük ölçekli firmaları, bu firmaların banka sistemine erişimini kolaylaştırmak suretiyle kapsar. Bu şekilde büyük ölçekli firmalar orta ölçeklilere nazaran daha avantajlı hale gelirler. Bunlar daha çok uluslararası pazara üretim yapan ve ihracat hacmi geniş büyük firmalardır. Uluslararası piyasalarda rekabet edebilmek için bu firmaların çalıştırdıkları işçi ücretlerini kolaylıkla aşağı çekebilmesi önemlidir. Bu nedenle daha çok enformal sektördeki işçilerin istihdam alanına çekilmesi veya istihdam biçimlerinin artarak enformalleşmesi söz konusu olur. Buna karşı finans kapital dikkate alındığında, önemli ekonomik gruplar banakacılık sektörü ve rantiyerlerdir. Boratav 1979'dan 1986'ya kadar olan dönemde finansın gayri safi yurt içi hasıladaki payının yüzde 50'den daha fazla bir oranda arttığına işaret eder ve özellikle bankacılık sektörünün bundan kar sağladığını belirtir. Karşılaştırmalı olarak incelediğimizde, rantiyerler tarafından kazanılan rant gelirlerindeki görece ve mutlak artış, birim başına finans sermayesinde olduğundan çok daha fazladır. Boratav ticaret sektörü açısından, 1980'lerde genel olarak ticari sermayede ve özellikle de dış ticarete dönük ticari sermayede nisbi bir artış gözlemlemiştir (Boratav, 1990: 222-223).

Türkiye'de 1980'lerde devlet desteğinin ve yardımlarının azalması ve artan faiz oranları sonucunda tarımsal nüfusta ciddi bir yoksullaşma söz konusu olmuştur ve bu da en çok küçük köylüleri vurmuştur. Sanayi sektöründe ise asıl sorun enflasyon oranlarına kıyasla işçi ücretlerindeki hızlı gerileme-

dir. Boratav sanayi, ticaret ve finans sektörlerinde toplanan artı değerdeki artış oranlarının yeni yapısal değişikliklerin doğal bir sonucu olduğunu belirtir. Bütün bunlar, yapısal uyum programının (yani Özalıcı birikim stratejisinin), gelir dağılımını tarımda ve sanayide istihdam edilen iş gücü aleyhine ve bankacılık, ticaret ve sanayi burjuvazisi leyhine yeniden düzenleyen yeni siyasalara dayandırıldığını göstermektedir. Bu tablo içinde, emeğinden başka satacak bir şeyi olmayan işçilerin ve çalışanların ücretlerindeki düşüşe, sosyal kamusal hizmetlerdeki gerilemenin, sosyal haklara getirilen kısıtlamaların ve artan işsizlik oranlarının eklenmesi gerekmektedir. Bunun dışında artan göç ve hızlı kentleşmenin yarattığı sorunların da bölgesel adaletsizliklerdeki, kır-kent ayrımındaki ve kent içi bölgesel eşitsizliklerdeki derinleşmeye paralel olarak ele alınması gerekmektedir.

Tünay, ANAP'ın siyasi projesini bir bütün olarak ele alır ve bu çerçevede onun "iki ulus projesi" olduğunu savunur (Tünay, 1993). O'na göre birinci ulus az sayıda tekeli, faizci sermayeyi, bir grup rantiyeri ve spekülâtörü içermekteyken, ikinci ulus emekçi nüfusu (tarım çalışanlarını, işçi sınıfını ve kamu çalışanlarını), milyonlarca işsizi, profesyonelleri, zanaatkarları, küçük esnafı, emeklilikleri ve benzerlerini içeren daha büyük bir nüfusu kapsar (1993: 25). Bu çerçevede kötüleşen koşullara rağmen, özellikle Özal hükümeti döneminde uygulanan bir takım populist politikalarından da söz etmek gerekir. Bu bağlamda eski toplumsal uzlaşmanın yıkılmasında etkili olan bir takım söylemsel stratejiler ele alınabilir (bkz. Yazar, 2000 ve Mutlu, 1995). Ancak burada bunlardan değil, daha çok popüler kitleleri etkilemek üzere uygulanan maddi ödünlerden söz edilecektir. 1980'lerden günümüze orta sınıflar tasarruf için ve enflasyona karşı daha çok arsa ve konut satın almaya teşvik edilmişlerdir. Burada orta sınıflar için geliştirdiği kentsel toplu konut projeleri nedeniyle devletin Toplu Konut Fonunun (TKF) oynadığı rol önemlidir. Bu eğilimi mülk gelirlerinin payındaki % 42.9'dan %69.8'e varan artışlarda izlemek mümkündür. Orta sınıflar için diğer bir gelir yaratma stratejisi faize yatırılan para yoluyla tasarruftur. Bunun dışında Özal hükümeti döneminde, orta sınıfları ve yoksul kesimleri desteklemek adına genel bütçe dışında ve doğrudan başbakana bağlı "Fakir Fukara Fonu" ve "Toplu Konut Fonu" gibi çeşitli fonlar kurulmuştur. Bu şekilde hükümet halk için söz verdiği pek çok icraatı hızla uygulamaya sokabilecektir. Üzerinde durulması gereken bir başka olgu da gecekondulara tapu dağıtılarak yaratılan ranttır. Ancak burada altı çizilmesi gereken bir nokta, bu tür uygulamaların sosyal adaletçi bir programa veya piyasaya dayanan formel mekanizmalar yerine informel mekanizmalar ve patronaj politikaları üzerinden işliyor olmasıdır (Buğra, 2000a). Bu şekilde 1980'lerden bu yana neo-liberal politikalar, Türkiye'ye özgü bir biçimde, değişik kanunsuz ve usulsüz gelir yaratma biçimlerinin gelişimine zemin oluşturmuştur. Düşünüldüğünde, bütün bu

popülist önlemlerin özellikle kent merkezli uygulamalar olması dikkat çekicidir. Keyder ve Öncü ANAP hükümetinin bu yaklaşımını “kent popülizmi” olarak adlandıırırlar (Keyder ve Öncü, 1993). Bu özgün kent popülizmi aynı zamanda sosyal refah devletinin geri çekilmesiyle boşalan adil dağıtım sorununun yaratacağı toplumsal çatışmaların önünü kesecek bir araç ve uzlaşma yaratma biçimi olmuştur.

Türkiye’de neo-liberal ekonominin ve siyasetin başarılarını ve/veya başarısızlıklarını detaylarıyla değerlendirmek bu yazının amacını ve kapsamını aşmaktadır. Kısaca neo-liberal politikaların yarattığı manzaradan kentleşme ve konut politikaları açısından çıkarılacak genel sonuçlara değinecek olursak, bunların başında giderek artan toplumsal uçurumlar, hızlanan köyden kente göç ve küresel ekonomiye eklenme sürecinin yarattığı yeni kentleşme dinamikleri gelmektedir. Ancak aynı süreç usulsüz uygulamaları ve patronaj ilişkilerine dayanan çıkar örüntülerini de beraberinde getirmiştir. Tüm bunların kentleşme açısından sonuçlarına değindikten sonra, devletin konut politikalarını ve konut sektöründeki gelişmeleri inceleyerek bu bölümü tamamlayacağız.

1980 Sonrası Dönemde Kentsel Hayatın Dönüşümü, Konut Alanlarının ve Konut Tiplerinin Polarizasyonu

Keyder ve Öncü’nün de belirttiği gibi, küresel ekonominin veya ekonominin küreselleşmesinin etkisiyle, bugün kentleşmenin ve kentsel mekanların öneminin giderek arttığına tanık oluyoruz (Keyder ve Öncü, 1993: 7)¹. Bu süreçte özellikle küresel ekonominin dinamikleriyle eklenmeyi başarmış, küresel üretim ve piyasa aktivitelerine aracılık eden, küresel hareketliliğin güzergahında veya küresel ağların içinde yer alan ‘küresel kentler’in veya ‘dünya kentleri’nin öne çıktığını görüyoruz. Bununla birlikte ulusal ölçekte 1980’lerden başlayarak uygulanan ve yukarıda açtığımız neo-liberal politikaların da küresel sermayenin hızlı akışını ve artan kentleşme hızını destekler nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Kısaca bugün kentsel gelişimin giderek daha fazla küresel kentleri egemenliği altına almış olan ekonomik rasyonalite tarafından şekillendiğini söyleyebiliriz (Keyder and Öncü, 1993: 8-9).

¹ Ülkemizde, nüfusu bir milyonu aşan il sayısı 1980’de 11 iken, 1990’da 15’e ve 2000’de 17’ye ulaşmıştır. 1980’de Türkiye nüfusunun %43,91’i kentlerde, % 56,09’u kırsal alanlarda yaşarken, 2000’de bu oranlar sırasıyla %64,90 ve % 35,10 olarak gerçekleşmiştir. (www.tuik.gov.tr/ 19.09.2006 tarihinde ziyaret edilmiştir.)

Bu yeni küreselleşme dinamikleri çerçevesinde kentlerin mekansal ve sosyal olarak yeniden tanımlanması ve düzenlenmesi de söz konusu olmuştur. Ancak bu durum, beraberinde sadece kentler arasında değil, kentlerin kendi içinde de mekansal farklılaşmayı ve kutuplaşmayı getirir. İkincisi açısından özellikle göze çarpan gelişme, kentin sermaye yoğun merkeziyle sürekli genişleyen ve göç alan çevresi arasındaki eşitsizliğin artmasıdır. Neo-liberal politikalar yoluyla Türkiye sermayesi ve ekonomisi küresel kapitalizmle eklemlendikçe, yeni küresel dünyaya ait "girişimci kent" (entrepreneurial city) normlarının Türkiye kentlerini de etkisi altına aldığını görüyoruz. Bu yeni eğilimle eş güdümlü olarak, örneğin ANAP hükümeti dönemi için, kentin keşfinin izlerini uygulanan "kentsel popülizm"de ve kentsel yeniden yapılanma veya yenilenme süreçlerine yapılan vurguda sürmek mümkündür. Kentsel yenileme projeleri bir yandan kenti yeniden yapılandırırken, diğer yandan kent mekanlarını yeni yatırım ve rant alanlarına dönüştürmüştür. Bu dönemde belediyeler, yeni gelir kaynakları yaratmak üzere yatırımlar yapma girişimlerini (örneğin spor kompleksleri, botanik parklar, müzeler, vs.) arttırmışlardır. Bütün bu gelişmeler beraberinde kent yönetimi sorunlarını ve bu sorunlarla baş etmek üzere yeni yönetim biçimlerinin geliştirilmesine duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Buna paralel olarak öncelikle belediyeleri ve belediye başkanlarını daha fazla yetkiyle donatan, örneğin 1984 tarihli ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu gibi, yeni yasaların çıkartılması söz konusu olmuştur. Ancak bütün bunlara rağmen 1980'lerden beri kentsel nüfustaki artış kentsel gelişim hızının üstünde seyretmeye devam etmiştir (Keyder and Öncü, 1993: 21).

Bu gelişmelere paralel olarak 1980'lerin ikinci yarısında yeni konut projeleri ile birlikte kentsel oturma mekanlarının veya konumlarının var olan düzeni önemli değişikliklere uğramıştır. Bu bağlamda ve yeni konut projeleriyle ilgili olarak Keyder ve Öncü'nün İstanbul'da izledikleri üç yeni eğilimden söz etmek mümkündür. Birincisi kent içine ve dışına açılan otopanlar (throughways) etrafında hızla yayılan konut inşaatlarıdır. Toplu Konut İdaresi- TOKİ- tarafından desteklenen ve onun kriterlerine uygun olarak imar edilen bu konutlar tek tip yüksek apartmanları içermektedirler. Bir çoğu çalışanlar, emekliler gibi gruplar veya bir firma tarafından organize edilen kooperatifler olarak örgütlenmişleridir ve belediyenin toplu konut için tahsis ettiği alanlara ve özellikle kent kenarlarına (sub-urbs) konumlanmışlardır. Orta ve üst sınıfların kent dışına yerleşime eğilimi aynı zamanda kentin merkezindeki orta sınıf iskan alanlarının boşalması ve terk edilmesi, kent kenarındaki yaşam alanlarının ise kültürel olarak homojenleşmesi ve sterilleşmesi demektir. Keyder ve Öncü'nün de belirttiği gibi bugün İstanbul'da homojen oturma alanları sayısındaki artış ve mekansal ayrışma (segregasyon) inanılmaz bir çarpıcılık kazanmıştır (Keyder and Öncü, 1993: 30).

Konut alanlarında ortaya çıkan ikinci önemli eğilim, zenginler için olan konut mekanlarında ve konut tasarımlarında görülmektedir. 1960'larda ve 1970'lerde, elit kesimin, İstanbul'un trafiğinden ve kalabalığından kaçmak için daha çok deniz kıyısındaki apartman bloklara yerleştiği bilinmektedir. Bu tarz, yani sahilde apartman modeli, orta ve üst sınıf yaşam tarzını farklı kılan ince bir sembol haline gelmiştir. Ancak 1980'lerin ortasından bu yana, bu tarz apartmanların yerini giderek villa tipi evler almaya başlamıştır. Burjuvazinin yeni statü sembolü, bu uzun duvarlarla çevrili ve bekçiler tarafından korunan bahçe içinde bağımsız villa biçimindeki konut modelidir artık (Keyder,1999:88). Başlangıçta Boğaz manzaralı ormanlık tepelere 10-15 villalık birkaç konut demetinin inşasına izin verilmiştir. Ancak daha sonra bu tarz ve bu tarz evlerin piyasası yaygınlaştıkça, Boğazın Batı Karadeniz çıkışındaki tepelerin eteklerinde de benzer yapılar yükselmeye başlamıştır (Keyder ve Öncü, 1993: 30-31). Bu tip konut yapımında da yine Toplu Konut Fonu (TOKİ) ve Emlak Bankası temel aktörlerdir. Görüldüğü gibi devletin konut piyasasına katılımı gerçekten yoksullar veya dar gelirli için konut üretmek üzere değil, daha çok arsaları özel girişime açmak ve özel sektöre karlı konut projelerine dahil etmek üzeredir.

Son olarak yirmi-otuz yıla damgasını vuran ve esasen 1950'lerden beri devam etmekte olan üçüncü ve son eğilim gecekondulaşmadır. Ancak 1980'lerden bu yana devam eden gecekondulaşma sürecini eski dönemlerdeki gecekondulaşmadan ayıran temel özellik, Buğra'nın da belirttiği gibi gecekondulaşma sürecinin ticarileşmesidir (Buğra, 2000a, 114). Bilindiği gibi 1980'lerde kentlerin kenarlarında kalan arsaların büyük bir bölümü yarı-enformal (quasi-informal) yerleşime açılmıştır. Örtük bir biçimde de olsa, yerel yönetimlerin görmezden gelerek, merkezi yönetimin ise imar bağışlamaları içeren yasaları birbiri ardısına yürürlüğe sokarak ve mevcut kaçak yapılara, gecekondu kentsel hizmet, altyapı sunarak, bu enformelleşme süreci kışkırtılmıştır.

Kentleşme ve Konut Politikaları Açısından Neo-Liberalizmin Eleştirel Bir Değerlendirmesi ve Sosyal Adalet Fikrinin Yeniden İnşası

Yıllar	Gecekondu Sayısı	Gecekondu Nüfusu	Kent Nüfusuna Oranı (%)
1955	50 000	250 000	4,7
1960	240 000	1 200 000	16,6
1965	430 000	2 150 000	22,9
1970	600 000	3 000 000	23,6
1980	1 150 000	5 750 000	26,1
1990	1 750 000	8 750 000	33,9
1995	2 000 000	10 000 000	35,0
2002	2 200 000	11 000 000	27,0

Kaynak: Keleş, 2004: 561

Özellikle İstanbul gibi metropol kentlerin çevresinde uzun zamandır devam etmekte olan kentsel gecekondu bölgelerinin yaygınlaşması sürecine eşlik eden iki yeni eğilimden söz etmek mümkün. Bunlardan biri orta sınıf kentlilerin kent dışında gelişen apartman şeklindeki toplu konutlara kayması ve kent dışında yeni yerleşim bölgelerinin gelişmesidir. Bu süreçte refah düzeyi yüksek zenginler de benzer biçimde kent dışına doğru yayılan villa tipi konut bölgelerine yerleşme eğilimindedirler. Bu bağlamda uydu kentler de denilen yeni yerleşim alanlarının gelişmesi genel bir eğilim olarak düşünülebilir. Bu duruma ek olarak hızlanan köyden kente göç süreci de kentsel çevre arazilerin piyasa değerleri üzerinde etkili olan bir dinamiktir. Aşağıda da söz edeceğimiz gibi, bu durum kent çevresini önemli rant alanlarına dönüştürür ve bu alanlar üzerinde yeni bir çıkar çatışması yaratır. Bir diğer önemli gelişme de kent merkezlerinin hizmet alanına, cazibe merkezlerine ve tüketim merkezlerine dönüştürülmesi için gerçekleştirilen yeni projelerle şekillenen kentsel dönüşümdür. Bu şekilde kent merkezi ulusal ve uluslararası sermayenin akış hızına ve tüketim arzusunun ayak uyduran yeni mobil gruplar için (iş adamları, turistler, hafta sonu ziyaretçileri, vs.) yeniden inşa edilmektedir.

Devletin Konut Sorununa Yaklaşımı ve Konut Üretimi ve Piyasasındaki Yeni Dinamikler

1980'lerde Özal hükümetinin konut sorununa yaklaşımında köklü bir değişim göze çarpar. V. kalkınma planında konut sorununa ayrılan yer çok azdır. Ayrıca daha önceki kalkınma dönemlerinden farklı olarak yeni dönemde devletin konut sorununa müdahalesi değişmiştir. Kentsel ekonomideki sınıfsal ayrımların derinleştiği bu dönemde devletin sosyal adaleti sağlama ve konuta erişimi kolaylaştıracak projeler geliştirme misyonunu terk ettiği görülür. Sosyal adalet ilkesi temelinde uygulanacak olan planlı bir kentleşme yerine, hem giderek artan eşitsizliklerden doğabilecek toplumsal hoşnutsuzluğu engellemek, hem de yeni rant alanları yaratmak için bu dönemde gecekonduculara bir yandan toplumsal donatı ve altyapı sunulmuş, diğer yandan da tapu ya da tapu tahsis belgeleri aracılığıyla mülkiyetleri verilmiştir.

1980'lerin hızlı kentleşmesi ile gittikçe büyüyen kentler, gecekonduların alanlarını da içine alınca, bu alanlardaki kentsel toprak rantı yükselmiştir. Örneğin 1984'de çıkarılan imar affı yasası ile bu değerlendirilmiş topraklar üzerindeki gecekonduların, mevcut imar düzenine göre apartmanlara dönüşmesine izin verilmiştir. Bu süreç hızla işleyerek, Buğra'nın da belirttiği gibi gecekondulaşmanın ticarileşmesine ve bu bölgelerin sermaye sahipleri için ticari rant alanlarına, politikacılar içinse oy depolarına dönüşmesine neden olmuştur (2000a: 117). Bu çerçevede bir yandan kente yeni göçen gruplar için kent çevrelerindeki gecekondular ucuz yerleşim alanları olmaya devam eder. Ancak burada geçmişten farklı olarak söz konusu olan artık yoksul göçmenlerin kamu arazilerini işgali değil, bu bölgelerde gelişen güç odaklarının usulsüz yollarla kamu arazilerini veya kamu arazilerinde var olan konutları göçmenlere dağıtmalarıdır. Keyder ve Öncü'ye ve Buğra'ya göre, örneğin İstanbul'da bu süreç hemşehrilik bağlarına dayanan klientelist ilişkiler yoluyla organize edildiğinden, iskan bölgeleri de etno-kültürel nitelikler taşımakta ve bu nitelikler mekansal örüntüler ya da ayrışmalar yoluyla daha da güçlenmektedir (Keyder ve Öncü, 1993; Buğra, 2000a)².

1984 affı ile, mevcut gecekonduları apartmanlara dönüştüren bir kentsel yenilenme ve yeniden değerlendirme sürecine girilmiştir. Bu süreçte, yap-satçı adı verilen bir müteahhit türü konut piyasasında belirleyici konuma gelirken, yap-satçı üretim tarzı ile gecekonduların sahibi, kendisine bağışlanan

² Bu noktada gecekondularla ilgili yapılan önemli çalışmalardan biri olan Erder'in Ümraniye'de gerçekleştirdiği çalışma görüşlerimizi destekler niteliktedir. Erder'e göre gecekonduların bu şekilde ticarileşmesi süreci gecekonduların içinde farklı zonların oluşumuna neden olmaktadır. Bu farklı halkalar veya zonlar aynı zamanda farklı göç zamanlarını ve kente entegrasyon sürecindeki farklılıkları yansıtmaktadır (Erder, 1996).

arsası karşılığında birden fazla apartman dairesine sahip olmuşlardır. Bu şekilde bir zamanlar kendi niteliksiz gecekondusundan başka bir şeyi bulunmayan yoksul kesimler, rantiyer sınıfına dahil olmuştur. Bu süreç 1984 yılından sonra da devam etmiştir.

1980'li yıllarda ard arda yürürlüğe giren af yasalarının etkisiyle 1994 yılında gecekondular sayısında niceliksel olarak bir düşüş izlenmektedir (bkz. Aydın, 2003). Bu şekilde gecekondular devlet eliyle ıslah edilmesi gereken kentsel alanlar olmaktan çıkarılmıştır. Daha önce kalkınma planlarında bu şekilde irdelenen gecekondular sorunu, kentsel rant için rekabet eden güçlerin elinde yeniden biçimlenir. Bu dönemde devletin rolü konut sektörüne doğrudan müdahale etmek olmamıştır. Bunun yerine onun işlevi daha çok bu sektörde faaliyet gösteren özel aktörlere kredi ve diğer yöntemlerle destek göstermek olmuştur. Bunun için daha önceki yıllarda kurulan Emlak Bankasının yapısı tamamen dönüştürülürken, 1983 yılında Toplu Konut İdaresi kurulur. Emlak Bankası ve Toplu Konut İdaresi, sanayileşmenin gerilediği bu dönemde ve özellikle 1984 yılından sonra karlı bir sektöre dönüşen konut sektörüne yatırımı teşvik amacıyla işlev gösterir. Bu dönemde esasen konut sunumu ve üretimi piyasa güçlerine ve dengelerine terk edilirken, devlet arka planda özel konut üreticisini koruyup destekleyen önemli bir aktördür. Burada özellikle öne çıkan bir diğer mekanizma da belediyelerdir. 1980'lerde yetkileri olağan üstü genişletilen belediyeler bir tür usulsüz rant dağıtım aacı halini alırlar.

1980'li yıllarda ANAP yönetimine geçen belediyelerde uygulanan popülizmin bir uzantısı olarak yoksul kent halkına konutlarının iyeliği bağışlanırken, bunun yanı sıra orman ve hazine arazilerini, yeşil alanları ticari işletmeler kurarak ya da villalar yaptırarak işgal eden kent zenginlerine de rant dağıtılmıştır. 1983-1988 arası dönemde çıkarılan beş adet ortak amaçlı yasa ile -ki bunları Şenyapılı İslah İmar Planı Yasa Grubu olarak adlandırır,- gecekondular alanlarındaki iyelik sorunları çözülerek bu alanların yasal statü kazanması sağlanmıştır. Bunun bir adım sonrasında ise gecekonduların düzenli apartman türü konut yığına dönüştüğü izlenmektedir (Şenyapılı, 1998: 312).

1980'lerin ortasında hızla yükselen konut üreticisi, üst-orta sınıflara özel yaşam alanları üreten örgütlü büyük sermayenin yapım şirketleridir. Dışa açılma ve korumacılığın kaldırılması sonucunda büyük sermaye grupları endüstriyel üretim yerine konut kesiminde üretim yapmanın karlılığını fark ederek bu alana yönelmişlerdir. Bu büyük sermaye gruplarına TOKİ'nin ve Emlak Bankasının kredileri yoluyla devlet de destek vermiştir. Toplu Konut Yasası'nın küçük üreticiyi çevrim dışına iten düzenlemeleri ile yap-sat üretim biçimi rekabet gücünü yitirmiştir. 1980 sonrasında sayıları ve sektördeki

ağırlıkları bu şekilde artan örgütlü sermaye şirketleri hem kamu konutlarını hem de kendi hesaplarına ve kar güdüsüne uygun lüks konutları üretmişlerdir. 1992 yılında yapılan bir anket çalışmasının sonuçlarına göre Türkiye’de faaliyet gösteren yapım şirketlerinin %59’u 1980-89 yılları arasında kurulmuştur. 1980-84 döneminde %25,5, 1985-90 döneminde ise %33,6 oranında şirketleşme gerçekleşmiştir. Ankara’daki şirketlerin %66,2’si, İstanbul’daki şirketlerin %63’ü ve Manisa’dakilerin ise %70’i kamu inşaatlarını üstlenmişlerdir. Tüm şirketlerin %77’si kar amaçlı spekülatif konut yapımına, %19’u ise kamu inşaatlarına yönelmiştir (Türel, 1996: 8-11). 1984 yılından sonra kurulan büyük sermayeli yapım şirketleri genelde toplu konut tarzı büyük ölçekli üretim yapmışlardır. Bu durum onların çalışma biçimlerini etkiler ve üretim maliyetlerini arttırır. Bu tür şirketler büyük ölçekli çalıştıkları için genellikle kendi arsalarında inşaat yaparlar. Ayrıca aynı nedenden dolayı daha fazla sayıda ve yasal koşullara uygun biçimde (sosyal güvencesi olan) işçi çalıştırmak zorundadırlar. Bu yönlerden yap-satçılardan ayrılırlar (Tekeli, 1982: 77).

1980 sonrasında çıkarılan toplu konut yasaları, konut kooperatiflerine destek olmuş olsa da, 1980 sonrasında kooperatiflerinin gerçek gücü, birlik ve merkez birlikler biçiminde örgütlü bir yapıya dönüşmelerinden kaynaklanmıştır. 1984’de oluşturulan Toplu Konut Fonu’ndan verilen krediler 1988’e gelindiğinde kesintiye uğramış, kooperatif kesimi bir süre kredi desteğinden yoksun kalmıştır. Ancak, yine de 1980 sonrası kooperatif konut üretiminin sıçrama yaptığı yıllardır. Beşer yıllık dönemler halinde kooperatif üretimin toplam konut üretimi içerisindeki payı, 1985-1989 döneminde %28’i aşmış ve bu düzey 2000 yılına kadar küçük artışlar halinde devam etmiştir. Bu zaman diliminde kimi yıllar TOKİ kredileri kesilmiş olmasına karşın, kooperatiflerin konut üretimindeki payının artışı, bunların birlik ve merkez birlik biçiminde örgütlenmeleri ile açıklanabilir. 1984-1989 arasında konut mal oluşlarının %75-80 kadarını karşılayan TKF kredileri, 1989’dan sonra %20’lerin altına kadar düşmesine karşın, kooperatiflerin konut üretimindeki payları, 1985 sonrası 15 yılda %28’in altına bir daha inmemiştir (Türkkent, 2003:20). Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verilerine göre 2003 yılında Türkiye’de 38927 etkin yapı kooperatifinden yalnızca 7907 kooperatif, üst birliklere ortaktır

Kısacası 1980’lerden sonra konut sektörüne yönelik olarak uygulanan devletin neo-liberal politikalarına yön veren iki ana eğilimin olduğu söylenebilir. Bunlardan biri kentsel rantın büyük-küçük sermaye gruplarına çıkar karşılığı dağıtımına dayanan ve kayıt dışı sektörün gelişimine yol açan usulsüz ve gayri resmi uygulamalardır. Buğra’nın da belirttiği gibi bu devletin yeniden dağıtımcı uygulamalarında var olan noksanlıklar nedeniyle gelişmiş

ve Türkiye'nin konut sektörüne ve siyasal iktidarı yapılanma biçimine bağlı dinamiklerle de eklemlenerek şekillenen bir gelişmedir. Bu durum beraberinde yoksul kesimden ziyade orta ve üst sınıflara kar amaçlı konut yapımının sektöre hakim olması gibi bir gelişmeyi de getirir. Kentsel arazi arzını kuşatan mevcut çıkar çatışmalarını son derece istikrarsız bir zemine oturtan ve spekülatif kazanç beklentisini kamçılayan bu gelişmeler, devletin ortak çıkarın korunması ve sosyal adalet ilkeleri temelinde ve kişisel olmayan yeni bir dağıtım mekanizmasını geliştirerek uygulamaya sokması giderek daha imkansız bir hal almaktadır.

Yaşanabilir Konut ve Sosyal Adalet Kavramları/İlkeleri Temelinde Konut Sorununa Alternatif Bir Yaklaşım: Kent Ölçeğinde Sosyal Adalet ve Konut Sorunu

David Harvey "Sosyal Adalet ve Şehir" kitabında kentsel-mekansal dinamiklere duyarlı bir "sosyal adalet" kavramı geliştirmeye çalışır. "Sosyal adalet" kavramına mikro ölçekteki yaklaşımı çerçevesinde, Harvey daha çok kentsel düzeyde sosyal adaletin nasıl sağlanacağıyla ilgili kavramsal ve teknik olguları araştırır. Ona göre sosyal adalet "adil yollarla sağlanan adil bir dağıtımın şartnamesidir" (Harvey, 94). Harvey sosyal adalet kavramını kurgularken gelirin yeniden dağıtım sorunu dışında veya dağıtım süreci dışında bir de üretim sürecine odaklanılması gerektiğini vurgular. Kısaca, Harvey'in yaklaşımından hareket edecek olursak, kentleşme ve konut sorunu çerçevesinde sosyal adalet kavramı üretim ve dağıtım gibi iki temel meseleyle ilişkili olarak kavramsallaştırılıp, uygulanabilir bir projeye dönüştürülebilir diyebiliriz.

Dağıtım meselesiyle ilişkili olarak Harvey'in altını önemle çizdiği nokta daha çok gelir değişikliklerinin, yeniden dağıtım sistemi üzerinde etkili olan "gizli mekanizmalar"la ilişkili olduğudur. Geniş anlamıyla gelir bireyin kazancını, kazancındaki değişiklikleri, mülk haklarındaki değer değişikliklerini içermektedir (burada değişikliğin mülkiyete bir ilave olarak mı veya dar anlamıyla tasarruf yoluyla mı, yoksa mülkün değer artışından mı kaynaklandığına bakmak gerekmez). Harvey'e göre gelirin yeniden dağıtımını iş ve konutun konumunda, mülkiyet haklarının değerinde, kaynakların tüketici fiyatlarında yapılacak değişikliklerle sağlanabilir (Harvey, 84). Bu bağlamda Harvey bir bireyin gelirinin değişmesinin yollarını şöyle özetler: "Birey daha çok (az) kazanabilir, mülkünün değerindeki değişmeden olumlu (olumsuz) yönde etkilenebilir, kendisine daha düşük (yüksek) fiyata daha çok (az) kaynak sunulabilir, ya da belli bir zaman süresinde bu kazanç veya kayıpların herhangi bir bileşimine sahip olabilir" (Harvey, 55). Gelirin bu geniş tanımı

çerçevesinde gelir değişikliği ile kentsel dinamikler ve bu ikincisinin de sosyal adalet kavramıyla ilişkisini kurmak oldukça kolaylaşır. “Dışsal etmenler”in (fiyat sisteminin dışında kalan kirlilik gibi etmenlerin) maliyetleri veya yararlarının tahsisi, kaynaklara erişilebilirlik ve yakınlık meseleleriyle ilişkili olarak ele aldığı gizli mekanizmalar burada öne çıkar. Siyasal pazarlıklar ve denetim sorunu yeniden dağıtımı dolaylı olarak yöneten bu gizli mekanizmalar üzerinedir.

Sosyal adalet konusunun dağıtım veya tahsis meselesiyle ilişkili halinde sorun dağıtılan gelirdir. Buna karşılık kimler ya da neler arasında dağıtıyoruz sorusuna en nihai birim olarak “insan-birey” cevabını verir, Harvey. Ancak sıklıkla gruplar, örgütler, bölgeler ve benzerleri arasındaki dağıtımdan da söz etmek gerektiğini savunan Harvey, bunlar arasında analitik olarak bölgesel düzeyde sağlanan adaleti öne çıkarmayı uygun görür. Nitekim yukarıda sözü geçen gizli mekanizmaların mekansal sonuçları vardır, yani bölgesel farklılıklar yaratır. Sorulması gereken bir başka soru adil bir dağıtımın dayandığı ilke veya ilkeler ne olmalıdır sorusudur. Harvey bu bağlamda “ihtiyaç”, “ortak yarar” ve “liyakat” ilkelerini ortaya koyar.

Üretim sürecine ilişkin sorunlar içinde öne çıkan mesele ise bir sabit sermaye birimi olarak mülkiyet sorunudur. Ona göre “mekan sabit sermaye yatırımının yayılmasıyla şekillenir” ve kentleşme sanayi sermayesine ürettiklerini elden çıkarma fırsatı yarattığından, “kentsellik hala sanayi kapitalizminin ihtiyaçları tarafından sürüklenmektedir” (Harvey, 281). Kentsellik artık değer dolaşımının bir ürünüdür ve bu dolaşım sürecinin iki aşaması bulunmaktadır. Birinci devre sanayi faaliyetinden doğar. İkinci devrede ise artık değer her tür mülkiyet hakkı gelirleri üzerine spekülasyonlardan ve sabit sermaye yatırımlarının paraya çevrilmesinden kazanılan getirilerden kaynaklanır. Harvey artık değer dolaşımının bu iki evresi arasında gerilimlere rağmen süren tamamlayıcı bir ilişki olduğu görüşündedir.

Kısaca Harvey sosyal adalet ilkesine dayanan kentleşme ve konut politikalarının kuramsal altyapısını oluştururken dağıtım ve üretim süreçlerini göz önünde tutar. Burada bütünlüklü bir sosyal adalet kavramı geliştirmek için bu iki meseleyi, yani dağıtım ve üretim ilişkileri meselesini ve bunların kentleşme ve konut açısından sonuçlarını ilişki içinde ele almaya çalışacağız. Ayrıca aynı amaçla bu iki süreci, yani üretim ve dağıtım süreçlerini, tüketim dinamikleriyle birlikte düşüneceğiz.

1. Bu bağlamda dağıtım meselesine geri dönecek olursak buradaki temel sorunlardan biri ihtiyaç kavramıdır. Buğra'nın da belirttiği gibi bu sorunu kavramsallaştırmadan herhangi bir sosyal politika üretmek imkansızdır. Hepimizin bildiği gibi ihtiyaç görece bir kavramdır. İhtiyaç bu nedenle çeşitli

biçimlerde tanımlanabilir ve kişiye göre değişir. İhtiyaç kavramını tanımlamanın sıkça başvurulan bir yolu neye ihtiyaç duyulduğunu belirtmektir. Örneğin Smith'e göre yaygınlıkla bahsedilen temel ihtiyaçlar konut, sağlık, eğitim ve yiyecektir. Yeterli konuttan, istihdama ve temiz suya kadar uzanan bu temel ihtiyaçlar insani gelişimin ayrılmaz parçaları olarak sürdürülebilir kalkınmanın ve kentleşmenin de temel şartlarıdır. Başarılı bir kalkınma stratejisinin bu şartların bir bütün halinde ele alması gerekmektedir. Smith'e göre bu tür temel ihtiyaçları parça parça ele alan yaklaşımların başarısız olması kaçınılmazdır. Örneğin, sağlık sistemini geliştirmeyi hedefleyen bir uygulamanın, insanlar eğer yaşamak için sağlıklı evlere ve hastalık saçan çevre koşullarına geri dönmek zorundalarsa ve sağlıklı beslenemiyorlarsa sonuç vermesi beklenemez (Smith, 1990: 141). İhtiyaçlar arasındaki ilişki sorunu bizi bir yandan sürdürülebilir kalkınma kavramına, öte yandan daha köklü çözüm arayışlarına götürür.

Uluslararası platformlarda da konut sorunu sadece bir insan hakkı olarak değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ele alınan bir meseledir. UN, UNCED ve benzeri uluslararası aktörler, ihtiyaçlara ve kalkınma meselesine bütünlüklü bir yaklaşım geliştirme arayışıyla, konut sorununu çevre ve sağlık sorunlarıyla ilişki içinde ele almaktadırlar. Bunlar ekonomik siyasetlerle çevresel olan ve üretilmeyen değerlerin (örneğin insan sağlığı ve insan kaynakları, yaşam kalitesi standartları, kentsel mekanlar ve barınma koşulları gibi değerlerin) yönetimi meselesi arasında veya ekonomik sermaye ile kültürel, doğal ve insanla ilgili sermaye veya kaynaklar arasında bir denge ve ilişki kurmaya çalışırlar. Bu anlamda, ekonomik sistemin çevresel ve diğer destek sistemleriyle uyum içinde işlev göstermesi zorunludur. Kalkınmanın bu genişletilmiş tanımına göre, yetersiz su, konut ve sağlık, yetersiz beslenme, hastalık ve doğal afetler birbirleriyle ilişkili meselelerdir (bkz. UN Conference on the Human Environment at Founex, Swidzerland in 1972, Bartelmus, 1994: 6 içinde).

Çok boyutlu bir kalkınma kavramı geliştirme girişiminde bulunduğu *Environment, Growth and Development* adlı kitabında Bartelmus biraz daha farklı kavramlarla da olsa benzer bir yaklaşımı ifade eder. Bartelmus insanın amaçlarını (objectives) iki alt kategori halinde şöyle sıralar (1994: 2).

Bartelmus'un Temel İnsani Amaçları Listesi

Birincil Amaçlar

- Sevgi ve şefkat.
- Yaratıcılık ve eğlence.
- Eğitim.
- Özgürlük (güven).
- Barınma
- Estetik ve kültürel değerler.
- Siyasi eşitlik (katılım ve sosyal fırsatlar).
- Sağlık.
- Psikolojik ihtiyaçlar.
- Gelecekteki yaşam kalitesi.

İkincil amaçlar, birincil olanların yerine getirilmesi için gereken araçlar olarak nitelendirilebilir. Bunlar yiyecek, giyim, ulaşım, içme suyu, sosyal hizmetler, konut, çevrenin korunması, istikrar ve adaletin sağlanması, ulus inşa etmek, gelir ve zenginliğin dağılımı, sosyal güvence, çalışma koşulları, istihdam, zaman ve boş zaman, eğitim ve öğrenim, ve güvenlik.

Bu bağlamda konutun anlamı ve onun nasıl bir ihtiyaç olduğu da önemlidir. Konutun, farklı işlevlerine ve kullanım biçimine ya da değerine göndermede bulunan oldukça farklı anlamları bulunur³. Uluslararası Habitat örgütü konutu veya evi bir insan hakkı olarak tanımlar ve bu hakkın 14 alt ögesini şöyle belirler:

³ Konut hem bir barınak hem de bir mülk veya tüketim nesnesidir. Bir yatırım aracı olarak sepkülasyon konusu, sahipleri için maddi bir güvence ve sosyal olarak toplumsal ilişkilerin kurulmasını ve sürdürülmesini sağlayan bir araçtır. Konut aynı zamanda kentsel çevreye şekil veren bir kültür ürünü ve kültürel yapıdır. Yeni nesillerin üretiminde ve emeğin yeniden üretiminde işlev gösteren önemli bir unsurdur. Bireyleri aynı anda toplumun hem içinde hem de dışında tutan mekansal bir farklılaşma veya ayrışma biçimidir. (Tekeli, 1996, 2).

Güvenlik; yeterli kamusal hizmet ve olanaklar; çevresel hizmet ve ürünler (örneğin su ve bunun kullanımı için gerekli alt yapı hizmetleri); edenebilirlik; erişim; iskan edilebilirlik; konum; kültürel uygunluk; el konulma riskinin olmaması; bilgi, kapasite ve kapasite geliştirme olanakları; katılım ve kendini ifade özgürlüğü; yeniden yerleşim; güvenli çevre ve özel alanın korunması.

Konut sorunu üzerine olan yazında “konut” kavramsal olarak genellikle “korunma sağlayan fiziksel yapıyı” betimlemektedir. Bu tanımlamaya alternatif geliştirmek üzere yapılan girişimler, örneğin kadın ve konut arasındaki ilişkiyi sorgulayan feminist yazın sonucunda bu kavram yeni bir boyut kazanır. Buna göre geniş anlamıyla konut “bu yapıyı kuşatan fiziki alt yapıyı, sosyal hizmetleri, mal ve hizmet sunan tesisleri ve oturanlar için sağlanan diğer kaynakların da yer aldığı çevreyi de betimlemektedir” (Dandekar, 1996: 34)⁴. Ancak burada önemli olan, toplumsal gruplar açısından konutla ilgili farklı ihtiyaçların ve konutun farklı anlamlarının olduğu gerçeğidir (Komut, 1996). Konutu niteliksel yönleriyle betimleyen bu unsurlar temelinde konut sorununu yeniden düşünmek önemlidir.

Yukarıda neo-liberal politikaların incelendiği bölümde de görüldüğü gibi, liberal yaklaşımın dayandığı klasik iktisat kuramına göre konut ihtiyacı daha çok piyasa değerlerine göre betimlenir. Aynı biçimde konut sorununun çözümü de piyasanın kendi akışına bırakılmalıdır. Burada somut ihtiyaçlar yerine soyut ekonomik veriler ve özellikle arz talep dengesi üzerinden konut ihtiyacı ve açığı tanımlanmakta ve konut politikaları bu rakamlar temelinde belirlenmektedir. Bu nedenle bu yaklaşım konut sorununun niteliksel boyutunu ihmal eder. Aynı yaklaşım açısından niteliksel açıdan uygun veya yaşanabilir konut veya “ev” sadece belirli toplumsal kesimlerin erişebileceği konut türü olmaktadır. Oysa konut bir “hak” veya “ihtiyaç” olarak tanımlandığında dar ekonomik yaklaşımın ötesine gitmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalınır (Aydın, 2003). Görüldüğü gibi burada ihtiyaç artık piyasa koşullarına veya sanayi kapitalizmine bağlı olarak değil, temel ihtiyaçlar çerçevesinde

⁴ Bu çerçeveden bakıldığında Dandekar’ın konut yerine pek çok kişi ve özellikle kadınlar için geçerli olan “ev” kavramının kullanılması önerisine katılmamak mümkün değildir. Gerçekten de sorun konut değil, içinde yaşanacak veya barınılacak mekan sorunudur. Bu noktadan hareket edildiğinde “ev” sorununa yaklaşımımızı da değiştirmemiz ve konuyla ilgili olarak konutun insanlar için farklı anlamlarına değen, daha kapasayıcı bir vizyon geliştirmemiz gerekmektedir.

sinde tanımlanmıştır. Ancak bu da konuta yaklaşımımızda karşılaşılabileceğimiz sorunları çözmez ve liberal yaklaşıma tam bir alternatif yaratmaz. Burada üzerinde durulması gereken birbiriyle ilişkili iki temel mesele daha bulunmaktadır: Ortak iyinin tanımı ve dağıtımın kime ve ne yönde yapılacağı sorusu.

2. Buğra'nın da belirttiği gibi "ihtiyaç" kavramının taşıdığı göreliliğin ve bundan kaynaklanan esnekliğin ortak iyi arayışında temellenen toplumsal politika üretmenin zeminini kayganlaştırması, önemli bir sorundur (Buğra, 2000b). Temel ihtiyaçlar, yukarıda pek çok uluslararası örgütün de kullandığı gibi, katı ve evrensel bir tanımdan hareketle kurgulanırsa, içinde başkalarının neye ihtiyaç duyduğunu tanımlama ve dayatma gibi dogmatik tutumları da barındıran politikaların meşrulaşması kolaylaşabilir. Öte yandan ihtiyaçların göreliliğinin ön plana çıkarılması durumunda istikrarlı sosyal politikalar üretmek imkansızlaşır. Buğra bu ikileme çözüm olarak dağıtım mekanizmalarına dayanan sosyal adalet uygulamalarının tüketime duyarlı kılınması ve ihtiyaç ile tüketim arasındaki ilişkinin somutlanmasını önerir. İhtiyaç tüketimin esnek ve sembolik yönlerini de dikkate alacak şekilde tanımlanmalıdır. Buğra'ya göre eğer biz ihtiyacı genel olarak bireyin toplumsal katılıma duyduğu ihtiyaç olarak algılar ve bunun önündeki engellerin kalkmasını sağlayacak politikalar geliştirirsek sorunu kavramsal düzeyde daha iyi anlamlandırmış oluruz. Böylece tüketimin maddi ve biyolojik yönünü tüketimin sembolik niteliği üzerinde egemen kılmayan bir yaklaşım, aynı zamanda tüketici davranışının kültürel özgüllüğü içinde ele alacak bir çözümlenmenin de zemini olur. Burada önemli olan ihtiyaç ile istek ve tercihler arasında kurulan ve tüketim alanına yansıyan veya tüketici davranışlarına yön veren dinamikleri iyi çözümlenektir. Bu noktada en temel sorunlardan biri konut sorunun çözümünde konutun niteliksel boyutları ve üretilen konutların tüketicinin değişkenlik gösteren taleplerine uygunluğudur. Bize göre yaşanacak bir mekan olarak "ev" sakinlerine "yardım edici" (enabling house) (Dandekar, 1996: 35) olmalı ve onlara kendilerini yeniden üretmelerini veya Buğra'nın deyişiyle toplumsal hayata katılımlarını kolaylaştıracak nitelikte olmalıdır.

3. Harvey'e göre Buğra'nın belirttiği sorun daha çok sosyal adaletin kime ve ne yönde yapılacağı konusunda kullanılacak kriterle ilgilidir. Her iki yazar için de başlangıç noktası aynıdır. Yani sosyal adalet politikalarının başlangıç noktası ve temel kriteri "ihtiyaç"tır. Ancak ihtiyaçların belirlenmesi ve giderilmesi konusunda adil kararların verilmesi çok önemlidir. Bu noktada kentsel sistem içinde kişiye sunulan istihdam ve konut fırsatları, hizmetlere erişim, konut ve iş yerinin konumu (kentsel bölgeselleşme ve kent büyümesinin mekansal dinamiği), çevresel dinamikler (örneğin kirlilik) gibi

etmenler kişinin gerçek geliri, mülk değerleri ve kaynak elde etme gücü üzerinde doğrudan veya dolaylı etkileri olan olgular olduğu akılda tutulmalıdır. Bu bağlamda bireyin (mülkünün veya konutunun/işyerinin) kentsel konumu ve yaşam kalitesi onun gelirinde etkili olan unsurlar arasında yer alırken, gerçek gelir veya kazancı belirleyen eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlere erişim aynı zamanda kişinin kentsel değişime uyumunu kolaylaştıran etmenlerdir. Bir mülkün değerini belirleyen pek çok çevresel etmeden veya uzaklık veya yakınlıkla ölçülebilen konumsallık etmeninden söz edilebilir. Bunun dışında kirlilik (bunu Harvey fiyat sisteminin dışında kaldığı için dışsallık etkileri arasında inceler) veya konutun kalitesi gibi çevresel etmenler kişinin sağlığını etkilediğinden, konutun yeri veya iş yerine uzaklığı bütçeye eklenen bir masraf yaratabilir ki bu bireyin gerçek kazancına yansır. Piyasa merkezli yaklaşımlar, fiyat sistemine girmeyen veya kazanç ve mülkiyet gelirlerindeki değişikliklere dolaylı etkisi olan unsurları hesaba katmaz. Bu nedenle gelir dağılımının sosyal adalet ilkesi temelinde düzenlenmesi konusunda kamu müdahalesine olan ihtiyaç önem kazanır. Bu özellikle iş fırsatlarının ve konut fırsatlarının konumunun değişmesi konusunda ve sosyal hizmetlerin etkili ve adil dağıtımını konusunda geçerlidir. Ayrıca kentsel ölçekte sosyal adaletin sağlanmasında kullanılacak kriterler Harvey'e göre tüketimdeki davranış farklılıklarından çok ortak yarara katkı ve liyakattir. Örneğin bölgesel düzeyde araştırılan sosyal adalet mekanizması için ortak yarar, kaynak tahsisinin bölgeler arası karşılaştırılabilir sonuçlarıyla ilgilidir (bölgeler arası çarpan analizi). Liyakat kavramı ise daha çok sosyal adalet adına yapılan bir planlanmanın bölgenin özellikleri nedeniyle yaratacağı ek giderin hesap edilmesiyle ilgilidir. Bu ilkeye göre plan eğer böyle bir ek gider yaratıyorsa ve ortak yarar açısından bu planın uygulanmasının önem sıralamasındaki yeri gerilerdeyse, planın ertelenmesi beklenebilir. Burada da görüldüğü gibi Harvey'in karşılaştırmalı yaklaşımı daha tekniktir ve Buğra'nın ihtiyacı tüketimle ilişkilendirdiği yaklaşımıyla birleştirilebilir.

4. Aynı bağlamda üzerinde durmak istediğimiz ve sosyal adaletin sağlanması açısından önemli olan bir diğer mesele dağıtımın adil yollarla sağlanması konusunda işlev gösterecek olan iktisadi ve siyasi mekanizmaların veya örgütlerin olması ve bu örgütlerin demokratik ve saydam bir işleyişe sahip olmaları gerekliliğidir. Katılımcılık ve temsiliyet gibi sorunlar aynı zamanda ihtiyaçtaki farklılıkların reel projelere yansıtılması açısından önemlidir.

5. Son olarak, üzerinde durulması gereken bir diğer mesele sosyal adalet ilkesinin üretimle ilişkisidir ve bu noktada da yine "ihtiyaç" kavramı öne çıkar. Bu açıdan yalnızca uluslararası örgütlerin (örneğin Habitat, UNİCEF, vs) değil Buğra gibi yazaların da yaklaşımları eleştiriye açıktır, çünkü bu

aktörler genellikle vurguyu dağıtım sürecine yaparlar. Burada üzerinde durmak istediğimiz iki meseleden söz edebiliriz. Birincisi ihtiyaç ile talep arasındaki ilişkidir. İkincisi ise yine belirlenen ihtiyacın giderilme biçimiyle ilişkili olarak ele alınabilecek olan mülkiyet meselesidir.

Harvey'in de belirttiği gibi arz-talep ilişkisine dayanan piyasa talebini toplumsal açıdan adil bir ihtiyaç ölçümü olarak kabul edebilmek için, toplumdaki diğer (hem arzı hem de talebi etkileyen) yaygın koşulların da toplumsal açıdan adil olmaları gerekir (Harvey, 99). Burada önemli olan henüz talebe dönüşmemiş ihtiyaçların da hesaba katılabilmesidir. Harvey bu çerçevede "gizli talep" ve "potansiyel talep" kavramlarını ortaya atar. Birincisi bölgeler veya gruplar arasında ortaya çıkan göreceli yoksunluğun oluşturulmasıyla belirlenen taleptir. Buna karşı "potansiyel talep" henüz olgunlaşmamış bir takım sorunlardan veya bu sorunlar arasında açıkça öngörülmemiş ilişkilerden kaynaklanması beklenen ihtiyaçlar veya taleplerle ilişkili olan taleptir (Harvey, 99-100). Bu bağlamda salt ekonomik verilerle insanların ihtiyaçları ve talepleri arasında bir denge kurulması mümkün değildir. Burada "verimlilik" sorunuyla ihtiyaçların giderilmesi sorunu veya (sosyal adaletin sağlanması ile doğrudan ilişkili olan) üretkenlik sorunu arasında dışlayıcı bir ilişki kuran ve piyasanın sosyal adaleti kendiliğinden sağlayacağına inanan liberal mantığın reddedilmesi gerekmektedir.

Sosyal adalet ilkesi temelinde geliştirilmesi gereken konut politikalarında öne çıkan her hangi bir mülkün (örneğin konutun) değişim değerinden çok kullanım değeridir. Bu da sorunun üretim süreciyle ilişkili olan boyutudur. Agnes Heller'e (Heller, 2004) göre alternatif sosyalist projeler açısından mülkiyet reddedilmesi zorunlu olmayan bir kavram olabilir. Heller mülkiyeti reddetmek yerine mülkiyetin pozitif olarak yaygınlaştırılması yönünde politikaların sosyalizm anlayışına ters düşmediğini reel sosyalizm örneği olan SSCB rejiminin eleştirisinden hareketle savunur. Bu mesele üzerinde düşünülmesi gereken bir meseledir. Bunun dışında bir malın ve dolayısıyla konutun kullanım değeri kişiden kişiye, kültürden kültüre değişkenlik gösterir. Burada bu farklılıklara duyarlı olmak, bir başka deyişle konut planlamalarının esnekleştirilmesi ve Buğra'nın da belirttiği gibi bunun tütünün sembolik içeriğiyle birleştirilmesi önemlidir. Ancak bu esnekleştirme Harvey'in ortaya attığı liyakat ve ortak yarar ilkelerine ters düşülmeden gerçekleştirilmelidir. Bütün bunlar yani mülkiyet ilişkilerinde yapılacak dönüşümler hem ekonomik ve sosyal hayata yön veren söylemlerin yenilenmesini veya alternatif ideoloji ve politikaların geliştirilmesini, hem de kapitalizme dayanan ekonomik sistemin köklü bir biçimde dönüştürülmesini gerektirir.

SONUÇ YERİNE

Yukarıda açıklandığı gibi Türkiye’de uygulanan neo-liberal politikalar, ülkenin konut piyasasına hakim olan geleneksel dinamikleriyle birleşince, ortaya hızla düzensizleşen ve adaletsizleşen bir kentleşme süreci çıkmaktadır. Bu süreç kentsel mekanlara veya konumlanmalara yansıdığı gibi, bölgesel farklılıkları da derinleştirmiştir. Ayrıca köyden kente göçün yarattığı gettolaşma ve hızlı kentleşme süreci ile konut sorunun özellikle kent yoksullarının ve göçerlerin sırtına yüklenmesi söz konusu olmuştur. Sadece belirli sanayi sektörlerinin yükselişe geçtiği son yirmi-otuz yıldır yaşanan, kentin sanayi kentleri tipinden uzaklaşıp, ticari ve kültürel merkezlere dönüşmesi ve küresel sermaye akışına ve uluslararası turizme uygun olarak yeniden biçimlenmesidir. Bu süreç kentsel mekanların veya konumların polarizasyonuna katkıda bulunmuştur. Bu durum sadece Türkiye’ye özgü olmayıp, genel olarak gelişmekte olan ülkelerde görülen bir gelişmedir. Bu ülkelerin kentlerinde yoksulluğun, gecekondulaşmanın ve ucuz emeğin yaygınlaştığı, buna karşılık kentlerde yoksul hastalıkları olan tüberkloz türü hastalıkların arttığı genel olarak bilinmektedir.

Bütün bu belirtilen temel meseleler ve kavramlar çerçevesinde konut sorununa alternatif bir yaklaşım geliştirdiğimizde elde ettiğimiz kazançlar veya ulaşılan sonuçlar şöyle sıralanabilir. Herşeyden önce güncel bir sosyal adalet politikası oluşturmak için temel kriter ihtiyaçtır. Burada dağıtım mekanizması oluşturulurken tüketim sürecinde ortaya çıkan davranış biçimleri ve tüketim kalıpları kadar, ortak yarar ve liyakat kriterleri de dikkate alınmalıdır. Nitekim politikalar, sanayi kapitalizminin dinamiklerinden çok, insani ihtiyaçlara bağlandığı sürece vurgulanacak olan, her hangi bir mülkün (örneğin konutun) değişim değerinden çok kullanım değeridir. Bu da sorunun üretim süreciyle ilişkili olan boyutudur. Bir malın ve dolayısıyla konutun kullanım değeri kişiden kişiye, kültürden kültüre değişkenlik gösterir. Burada bu farklılıklara duyarlı olmak, bir başka deyişle konut planlamalarının esnekleştirilmesi ve tüketimle ilişkilendirilmesi önemlidir⁵. İhtiyaçlardan hareketle kalkınma kavramının “sürdürülebilir kalkınma” başlığı altında ve sosyal adaletle yeniden ilişkilendirilerek daha geniş ve toplumcu bir tanımı yapılabilir. Ama daha da önemlisi Harvey’in de belirttiği gibi mülkiyet sisteminde yapılacak köklü değişikliklerdir. Bu da genel olarak kapitalist sistemde bir dönüşüm demektir.

⁵ Bu konuyla ilgili olarak konut projelerinden ve piyasasından dışlanmış olanları konut sorunuyla yeniden ilişkilendirmeyi ve konut politikalarına aşağıdan yukarı bir yaklaşım geliştirmeyi hedefleyen pek çok farklı çalışmayı bir araya getiren “Diğerlerinin konut sorunu” adlı derleme kitap önemlidir.

Sonuç olarak, sosyal adalet kavramını konutla ve konut politikalarıyla ilgili olarak ele aldığımızda üzerinde durulması gereken meseleler şunlardır:

Ulusal veya Uluslararası/Bölgesel Makro Politikalar ve Çözüm Stratejileri: Bölgesel veya ulusal düzeyde ortaya çıkan gelir dağılımındaki farklılıklara karşı geliştirilecek makro politikaların (örneğin istihdamın artırılması, piyasa fiyatlarına yapılacak müdahaleler, fiyat ve gelirlerle ilgili politikalar, göçle ilgili politikalar, kır-kent ayrımına dönük politikalar, sosyal refah politikalarının ve kurumlarının yenilenmesi, vs.) uygulanması.

Kent Planlaması: İş ve konut fırsatları yaratma, bunların konumlanması ve bölgesel dağılımıyla; kentsel sosyal hizmetlerin dağılımı ve konumlandırılmasıyla; ulaşım; fiyatlandırılmış veya fiyatlandırılmamış kaynakların kentsel dağılımının ve tüketiminin örgütlenmesi ve denetlenmesi (bunların tükenme, yenilenme ve yaratılma süreçleriyle ilgili) kararların ihtiyaç, ihtiyaçların farklılığı, ortak yarar ve liyakat gibi ilkelere göre ve adil bir biçimde alınması. Bu bağlamda mülkiyet ilişkilerinden çok kamusal yarar hükmüne dayalı yeni sistemlerin geliştirilmesi.

Konut Tasarımı: Konutun ve konut alanlarının projelendirilmesi; bu projelerin denetimleri; fiyatlandırılmış ve fiyatlandırılmamış kaynakların (örneğin su, temiz hava, vs.) konuta mesafesi; konutun kalitesi ve esnekliği gibi ilkeler çerçevesinde yapılacak konut projeleri. Burada mülkiyetin yaygınlaştırılması ilkesinin benimsenmesi yada bu ısrardan vazgeçilmesi.

Siyasal Mücadele ve Katılım: Her üç düzeyde yürütülecek siyasal karar mekanizmalarına ve müzakere süreçlerine katılım sorunu.

Bütün bunlar bir anlamda kentleşme sürecini ve konut politikalarını günümüz küresel ve yerel sermaye hareketleri gibi kapitalist sistemin ana motorlarından koparıp, daha adil bir düzenleme biçimine doğru kanalize etmenin adımlarıdır. Bu nedenle sadece çelişkilerden ve adaletsizliklerden beslenen kapitalist sistemin veya kaynakların kıtlığından beslenen piyasa sisteminin dönüşümü, reformasyonlardan beslenen uzun erimli bir dönüşüm olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla kapitalizmin yarattığı ve beslediği bölgesel adaletsizliklerin giderilmesine dönük uygulamalarla, sistemi daha radikal biçimde dönüştürmeyi hedefleyen araçlar birbirlerini dışlamazlar. Tabi buradaki tek sorun ihtiyaçlar arasındaki ilişki temelinde bütünlüklü bir toplumsal değişim projesi geliştirmek değildir. Bu sorunun daha metodolojik ve

epistemolojik kökenleri de vardır. Bu anlamda sosyal adaletin kavramsal temelini de dönüştürülmesi gerekmektedir.

SUMMARY

As we all know, the process of Turkey's integration with the global capitalist economy has been speeded up in the 1980s. Within this context, the state's approach to the problem of housing, in line with the emergence of new socio-economic dynamics in urbanization process, has gone through significant changes. In this article, after a brief analysis of historical transformation of housing policies and housing models in Turkey, neo-liberal economic policies and social problems that they caused are debated in respect to the issues of urbanization and housing problem. Lastly, in the same respect, the question of how we can reconstruct the concept of social democracy as an alternative to neo-liberal approach is examined.

The main problems that were caused by urban and housing policies developed and applied in parallel to the dominant neo-liberal economic and political strategies were increasing social gaps, urban migration and distorted process of urbanization. The very same process resulted also in non-planned urban development, non-legal activities and the emergence of new interest groups feed by clientlist relations. All these would be more visible when new dynamics of urbanization and new housing models that have been dominant in the last twenty years are analyzed. As Keyder and Öncü state, the last twenty years are stamped by the tremendous polarization and segregation of urban spaces and housing models. In this period, it is possible to observe the transformation of urban lands into important profitable assets or investment goods, the emergence of new interest conflicts around these lands and the expansion of housing and constructing as an important sector of general economy. Indeed, the state's housing policies of the 1980s was determined by this aim of revitalizing the housing market. It was a period when the state left its social responsibility of securing social democracy and of developing new housing projects that would increase the access of people to houses, while class differences and gaps in urban economy were in the rise. The new mission of the state was not to plan the process of urbanization and urban development on the basis of the principle of social democracy, but to open up the ways for and even to become the leadership of commercial enterprises and entrepreneurship for expanding the housing market. Moreover, in the same period, both to prevent social dissatisfaction that rising social inequalities might lead to and to generate new profitable areas and lands,

“gecekondu”s or shanty towns were equipped with necessary social facilities and infrastructures, while people living in these areas were provided with the title deeds. While urban areas were left without any plan and program for their development, the state was not willing to search for a solution to the problem of “gecekondu”. Hence, non-legal and informal applications were legitimized.

Concerning all these problems, for social scientists, it is important to develop an alternative model against neo-liberal politics. Therefore, in this respect, reconsidering and discussing the concept of social democracy and urban social policies is an important footstep. Starting from Harvey’s approach, social democracy, within the context of urbanization and housing problem, would be conceptualized and turned into an applicable project by connecting it to two fundamental issues of all economic and social relations that are production and distribution. Öncü addresses to another fundamental dimension of the same problem, which has been long neglected, that is consumption. According to Harvey, within the context of social democracy, the problem of housing can be viewed as an important factor affecting incomes of individuals and the process of distribution of houses can be considered in these terms. Here, we are talking about an approach that considers a range of qualities of a house as mechanisms that have direct or indirect effects on the income of an individual. The qualities of a house vary from its distance to the work place to its size. All this are important points that require attention when new housing models and urban plans are programmed and when new social politics that would be built on the basis of the principle of urban social democracy are developed. The house should be seen as a need and a right. Here the points that should be touch upon are the issues of distribution and production. What kinds of houses should be produced? How and by whom they should be distributed? All these problems call an important dimension of the house other than the mechanisms that are addressed by Harvey into question. This is called by Öncü as the cultural or symbolic dimension of consumption. What is important here is the integration of this dimension -that is taken seriously generally by the consumption markets- into the programs of social democracy and development. This, in turn, would lead to increase the flexibility of the housing projects of the officials. The other important dimension which we like to touch upon here is the existence of economic and political mechanisms and organizations which would secure democratic operation of the process of production and distribution of houses. It is also true that these mechanisms and organizations should have democratic and open structures. In this respect, the main issues that come fore are those of participation and representation. Lastly, for Harvey, the production dimension of the issue of

Kentleşme ve Konut Politikaları Açısından Neo-Liberalizmin Eleştirel Bir Değerlendirmesi ve Sosyal Adalet Fikrinin Yeniden İnşası

housing and urban social democracy is wider than the processes which concern the production of houses or housing projects. Here what is more fundamental is their relation to the general system or mode of production, i.e. capitalist mode of production. Within this context, the questions such as whether houses or housing projects would be produced on the basis of the principle of private or public ownership and how the relations of production, distribution and consumption based on the former principle would be transformed are the basic issues that should be touched upon. Obviously, all these debates are only a small part of the larger business of reconceptualisation of the notion of urban social democracy. However, even if it is just a beginning, it is still important to take any attempt to construct a new language and politics alternative against neo-liberalism as the last and the biggest challenge of capitalist system seriously.

KAYNAKÇA

AYDIN, Saadet

2003 **Türkiye’de Konut Sorununun Ekonomik Boyutları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Ankara.

BARKEY, Henri J.

1990 **The State and the Industrialization Crisis in Turkey**, Oxford: West View Press.

BARTELMUS, P.

1994 **Environment, Growth and Development**, London, Newyork: Routledge.

BORATAV, Korkut

1990 “Inter-class and Intra-class Relations of Distribution under Structurel Adjusment: Turkey During the 1980’s”, in **The Politics Economy of Turkey**.

BORATAV, Korkut

1991 **Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

BUĞRA, A.

2000a “Türkiye’nin Ahlaksız Konut Ekonomisi”, **Devlet-Piyasa Karşıtlığı Ötesinde**, Ayşe Buğra (ed.) içinde, İstanbul: İletişim Yayınevi, ss. 97-127.

BUĞRA, A.

2000b “İnsan İhtiyaçları, Tüketim ve Sosyal Politika”, **Devlet-Piyasa Karşıtlığı Ötesinde**, Ayşe Buğra (ed.) içinde, İstanbul: İletişim Yayınevi, ss. 27-58.

DANDEKAR, Hemalata C.

1996 “Kadın ve İskan: Geçmişteki Düşünceler, Gelecekteki Yönelimler” **Diğerlerinin Konut Sorunları** (Der. Emine Komut), Ankara: TMMOB Mimarlar Odası, ss: 33-51.

*Kentleşme ve Konut Politikaları Açısından Neo-Liberalizmin Eleştirel Bir
Değerlendirmesi ve Sosyal Adalet Fikrinin Yeniden İnşası*

DRAKAKIS-SMITH, David

1990 **Third World Cities**, London: Routledge.

ERALP, A., M. TÜNAY ve B. YEŞİLADA

1993 "Introduction", **The Political and Socioeconomic Transformation of Turkey**, London: Praeger.

ERDER, Sema

1996 **Ümraniye İstanbul'a Bir Kent Kondu**, İstanbul: İletişim.

GÜLER, Birgül Ayman

1996 **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi Yapısal Uyarılma Politikaları**, Ankara: TODAİE.

HARVEY, David

2003 **Sosyal Adalet ve Şehir**, Metis Yayınları, İstanbul.

HELLER, Agnes

2004 **Biçimsel Demokrasi Üzerine, Sivil Toplum ve Devlet**, İstanbul: İletişim.

KAZGAN, Gülten

1999 **Tanzimattan XXI.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

KELEŞ, Ruşen

2004 **Kentleşme Politikası**, Ankara: İmge.

KEYDER, Ç. ve A. ÖNCÜ

1993 "İstanbul and the Concept of World Cities", **Economy and Society**, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları.

KEYDER, Çağlar

1996 **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**, İstanbul: Metis Yayınları.

KEYDER, Çağlar

1999 "Konut Piyasası: İnfomelden Küresele", **Defter**, Yıl 12, Sayı 35, ss:73-93.

KOMUT, Emine (der.)

1996 **Diğerlerinin Konut Sorunları**, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.

MUTLU, Erol

1995 "Özal ve Özalcılık", **Mürekkep**, Kış/Bahar, 49-60.

ŞENYAPILI, Tansı

1998 "Cumhuriyet'in 75. Yılı Gecekondu'nun 50.Yılı", **75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss:301-316.

TEKELİ, İlhan

1982 "Türkiye'de Konut Sorununun Davranışsal Nitelikleri ve Konut Kesiminde Bunalım", **Konut 81**, Kent Koop, ss:59-143.

TEKELİ, İlhan

1996 **Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi**, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi 2.

TÜREL, Ali

1996 **Konut Üreticileri Mülk Konut Kiralık Konut**, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi 14.

TÜNAY, Muharrem

1993 "The Turkish New Right's Attempt at Hegemony", in **The Political and Socioeconomic Transformation of Turkey**, London: Proeger, s:11-30.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU

2006 www.tuik.gov.tr, 19.09.2006 tarihinde ziyaret edildi.

TÜRK KENT

2003 **15. Olağan Genel Kurul Toplantısı**, İstanbul: 28 Haziran 2003.

YARAR, Betül

2000 **Politics of Popular Culture: A Case Study on the Relationship Between the Rise of the New Right, Football, and Arabesk Music in the 1980s in Turkey**, yayınlanmamış doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Lancaster, UK.

*Kentleşme ve Konut Politikaları Açısından Neo-Liberalizmin Eleştirel Bir
Değerlendirmesi ve Sosyal Adalet Fikrinin Yeniden İnşası*

YARAR, B. ve S.AYDIN

2005 “Changing Housing Policy of the State and Its Impacts on Public Health and Environment in Turkey”, **The International Forum for Social Sciences and Health (IFSSH)** Dünya Kongresi’nde sunulan bildiri. in İstanbul, August 2005.

HIZLI BİR GELİŞME VE KALKINMA SÜRECİ İÇİNDE YER
ALAN TURİZM SEKTÖRÜNÜN HAKİM OLDUĞU
KUŞADASI'NDA, FARKLI İŞ KOLLARINDA ÇALIŞAN
GÖÇMENLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
DEĞERLENDİRME

Gülşen DEMİR*

Kadir ŞAHİN**

Serdar ÜNAL***

ÖZ

Temelde bir yer değiştirme hareketi olarak vurgulansa da, göç bir taraftan toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan diğer taraftan da bu dönüşümlere yol açan bir süreçtir. Göç, özellikle günümüzde ortaya koyduğu "kentleşme olgusu" ile belki en çok dikkat edilmesi gereken sonucu yaratmaktadır. Bu makalenin konusunu oluşturan araştırma da göçlerin oluşturduğu "kentleşme" sürecini yaşayan bir turizm beldesi olan Kuşadası'ndaki mevcut durumu ve meydana gelen değişimleri tespit etmeye yöneliktir. Bu doğrultuda, göç edenlerin, göç etme nedenleri, göç etme biçimleri, niteliksel özellikleri, göç sonrası yaşam standartları, göç öncesi göç edenlerin beklentileri ve göç sonrası beklentilerinin karşılanma düzeyi, yeni ortamdaki yaşamlarına ilişkin genel değerlendirmeleri ve Kuşadası'nın göç alan bir bölge haline gelmesinde ön plana çıkan etkenler irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kentleşme, Uyum, Göç Boyutları.

* Prof. Dr., ADÜ Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü

** Yüksek Lisans Öğrencisi, ADÜ Sosyoloji

*** Araştırma Görevlisi, ADÜ Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü

ABSTRACT

Migration is a process that appears in result of social and economic transformations in one way and gives rise to them on the other way although it is defined basically as a movement of relocating. Migration yields results that may have to be marked together with the "urbanization phenomenon" that is brought about by it especially at the present day. The study that is subject of this article tries to determine the state of play and the changes brought about in Kuşadası, a tourism city, which has been experiencing "urbanization" process caused by migrations. In this frame, this study aims at defining the reasons for migration; qualitative characteristics of migrants; standard of living of migrants after they migrate; the expectations of migrants before they migrate and their satisfaction after migration; the thoughts of migrants about their new settings and the prominent reasons for migration to Kuşadası.

Key Words: *Migration, Urbanization, Adaptation, Dimensions of Migration.*

GİRİŞ

Göç, öncelikle fiziksel mekandaki hareketlilik olarak değerlendirilse de, bireylerin ve toplumların üzerinde çok daha geniş etkiler yaratan önemli bir olgu olarak karşımıza çıkar. Birbirinden farklı çok sayıda göç tanımı olmasına rağmen, literatürde göçle ilgili yapılan tanımlamalar incelendiğinde çoğunlukla 'yer değiştirme' unsuruna vurgu yapıldığı görülmektedir. Ünal, (1998:91) göçün tanımında mesafe, zaman ve kalıcılık olmak üzere üç boyuttan söz eder. Everet S. Lee'nin (1996:16) göç tanımında genel itibariyle kalıcı veya yarı kalıcı 'yer değiştirmeler'e vurgu söz konusudur. Akkayan'a göre (1979:22) göç, birey ve grupların ekonomik, sosyal, kültürel vb. nedenlerden dolayı hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını ya da bir kısmını geçirmek üzere tamamen veya geçici olmak üzere bir yerden başka bir yere gitmelerine denir. Tekeli (1998:9) göç olgusunu, belirlenmiş bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayan insanların, kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarı olarak tanımlar. Ancak göç durağan bir olgudan daha çok, nedenleri ve sonuçları ile birlikte algılanan ve dolayısıyla bir süreci anlatan kavram olması, onun tanımlanması, ölçülmesi, çözümlenmesi, açıklanması ve yorumlanmasını hem kuramsal hem de görgül anlamda karmaşık bir hale getirmektedir (İçduygu; Ünal, 1998:38). İnsanlık tarihiyle özdeş bir biçimde değerlendirildi-

rilebilecek olan göç olgusu, demografik, ekonomik, siyasi, psikolojik, antropolojik ve sosyolojik içeriklere sahip olması nedeniyle çok yönlüdür. Göçün bu özelliği, ona evrensel bir yaklaşım imkanını ortadan kaldırmaktadır. Bu durum, göçle ilgili tanımlamalardan başlayarak, onunla ilgili teorik yaklaşımlara kadar kendini göstermektedir (Yalçın, 2004:3-4).

Göç bir taraftan toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar diğer taraftan da göçün kendisi toplumsal ve ekonomik dönüşümlere katkıda bulunur. Yarattığı etkiler bakımından tarihsel anlamda bir kırılma noktasını simgeleyen sanayi devriminin en önemli sonuçlarından biri, ekonomik nedenlere dayalı olarak gerçekleşen modern anlamdaki göçleri yaratmasıdır. Batı'da endüstrileşmeyle başlayan ve kırdan kente doğru bir yön izleyen göç hareketleri farklı düzeylerde olmak üzere tüm toplumları ilgilendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmış, yarattığı sorunlar/sonuçlar, sosyolojik anlamda çözüm bekleyen konular olmuştur. Sadece ortaya çıktığı Batı toplumuyla sınırlı kalmayan modern anlamdaki göç, özellikle günümüzde ortaya koyduğu "kentleşme olgusu" ile belki en çok dikkat sarf edilmesi gereken sonucu oluşturmaktadır. Özellikle vurgulanması gereken nokta, toplumların şu ya da bu şekilde göç ve kentleşme olgusunun olumlu ya da olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıya kalmış olmalarıdır.

Araştırmanın Konusu, Amacı, Sınırları ve Varsayımları

Ülkemizde 1950'li yıllarda başlayan ve günümüze doğru hızlanarak gelen göçlerin temelinde çoğunlukla bölgeler arasındaki dengesiz kalkınma yani ekonomik nedenler bulunmaktadır. Ülkemizde yaşanan göç olgusu daha çok köyden kent merkezlerine doğru gerçekleşirken, zaman içinde gerek göçenlerin sayısındaki artış gerekse çeşitlenen göç nedenleri, bütün diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yoğun bir kentleşme sürecini doğurmuştur. 1980'lerde Türkiye nüfusunun önemli bir kısmının kentlerde yer almaya başladığı bir döneme girilmiş, 1990'ların ortalarında ülke nüfusunun %60'a yakın bölümü kentlerde yer almaya başlamış, 2000'li yıllara gelindiğinde ise bu oran %65'lik bir dağılımla kentlerde yaşar hale gelmiştir (TUİK, 2000). "Kırın iticiliği kentin çekiciliği" ile formüle edilen bu durum, günümüz dünyasında ülkemizi de içine alan farklı boyutlar kazanmıştır. Yaşanan göçlerin temelinde çoğunlukla itici ve çekici güçlerin varlığına vurgu yapılsa da, Atalay'a göre (1989:44) bu faktörlerle birlikte diğer faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekir ve göç nedenlerinde çok yönlü faktörel yaklaşım benimsenmelidir.

Türkiye'de yaşanan göçlerin yönü 1950'li yıllardan itibaren çoğunlukla kırdan kente doğru olmuştur. Türkiye'de 1950'li yıllarla birlikte hızlanan

köyden kente göçün, bu yıllarla birlikte ülkenin kırsal alanlarındaki ekonomik ve toplumsal değişme ile başladığı ve hızlandığı ilgili literatürde yoğun olarak ele alınmıştır (İçduygu, Ünal, 1998:43). Türkiye’de iç göç hareketi yalnız kırdan kente yönelik bir özellik göstermekle kalmamış, aynı zamanda bölgelerarası nüfus hareketlerini de içine almıştır (Akşit; Tatlıdil’den akt. Gökçe ve diğerleri, 1993:1). Büyük kentler, sanayi ve ticaret merkezlerini oluşturan kent ve bölgeler sürekli nüfus alırken diğerleri hızla nüfus kaybetme eğilimdedir. Bu süreçte ortaya çıkan en temel sorun istihdam gücünün tarım sektöründen tarım dışı sektöre kaymasıdır (Gökçe ve diğerleri, 1993:1). 1960’lar ile 1980’ler arası, kentsel alanların kendi yapılarının ve bu yapılardaki dönüşümlerin içgöç sorunsal alanlarına damgasına vurduğu dönemdir. 1980’li ve 90’lı yıllarda ülkede toplumsal oluşumun, ekonominin ‘serbest piyasa ekonomisi’, ‘özelleştirme’ gibi hedeflerle yeniden örgütlenmeye çalışılması ile yeni bir döneme girildi. Bu dönemde modernleşmenin ‘küreselleşme’ denilen süreçle algılanır oluşu, Türkiye’nin bir yandan uluslar arası düzeyde diğer yandan ise ulusal düzeyde yeni sorunsal alanları ile karşılaşmasını gündeme getirdi. “İletici” etkenlerle açıklanan göç örüntüsü daha çok bu dönemde belirginleşti. Gerçekleşen göçlerin yönü çoğunlukla İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük kentlere doğru olmuştur. Şüphesiz Türkiye’de son 50 yıl süresince görülen içgöç hareketi içinde tek göç örüntüsü kırsal alanlardan kentlere yönelen göç değildir. Bölgelerarası mevsimlik kır-kent göçünden mevsimlik kır-kır göçüne, kentlerarası göçten kır-kent göçüne kadar farklı içgöç örüntülerinin yaygın örneklerini bulmak olasıdır (İçduygu, Ünal, 1998:44-45).

80’li yılların ikinci yarısından sonra sanayiye dayalı gelişmesi olan büyük kent merkezlerinin, iş anlamında eski popüleritelerini yitirmeleri ve nispeten doyum noktasına ulaşmasıyla birlikte emek yoğun bir sektör olan turizm bu dönemde yavaş yavaş sanayiye alternatif bir başka iş kolu olarak görülmeye başlanmış ve göçmenlerin yöneldiği yeni yerler olmuştur. Hiç şüphesiz ki turizm, kırsal bölgelerin kentleşmesini hızlandırmakta ve o bölgenin sosyal yapısında önemli değişmelere neden olmaktadır (Doğan, 1987). Böylelikle bu dönemlerin başında “20 bin dolaylarında olan kıyı yerleşimlerinin nüfusu bugün 50-60 bin’lere ulaşmıştır” (Ergül, 1995:265). Bu mesele, özellikle 80’li yılların ikinci yarısından itibaren turizm bölgelerine doğru yeni bir göç olgusu/sürecinin yaşanmaya başlanmasıyla birlikte, göç olgusunda rol oynayan farklı etkenlere bir başka boyutun daha eklenmiş olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmanın konusu bahsedilen bu temel mesele ile ilgili belirli bir örnekleme dayanmaktadır. Araştırma alanı olarak seçilen Aydın İline bağlı Kuşadası özellikle son dönemlerdeki yoğun göçlerle nüfusu 70 binlere

ulaşmış turizm beldelerimizden birisidir. Bu doğrultuda, farklı yerleşim birimlerinden turizm sektörünün hakim olduğu Kuşadası'na çeşitli nedenler dolayısıyla göç etmiş ve bir anlamda bu sektöre hizmet eden veya onun bir parçası olan çeşitli iş kollarına yerleşerek/iş kurarak burada çalışmaya başlamış olan göçmenler (kesin olarak göç etmiş olanlar) ele alınmıştır. Hızla gelişen ekonomik ve sosyal yapısı, Kuşadası'nı birçok yönden çekici bir merkez ve aynı zamanda yoğun bir göç alan yerleşim yeri konumuna getirmiştir. Büyük kentlere özgü göç hareketlerini andıran bir yapıya bürünmeye başlayan Kuşadası'na ülkenin çok çeşitli bölgelerinden gerçekleştirilen göçler, doğal olarak kentin hem fiziksel hem de toplumsal yapısında önemli değişimlere yol açmaktadır. Son yıllarda, bu yerleşim yerinde yaşanan mevsimlik ya da geçici göçlerin yanına yavaş yavaş kesin göçlerin de ekleniyor olması dikkat çekicidir. Bu anlamda, Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin boyutunda meydana gelen çeşitlenmeler yaşanan göçün mahiyetinin sınırlı da olsa açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Bu açıdan, araştırma, bu türden bir meseleye eğilmesi bakımından **önem** arz etmektedir.

Bu çalışmada belirlenen şu hedeflere ulaşılması **amaçlanmıştır**:

- Göç edenlerin, özellikle göç etme nedenlerini tespit etmek, göçe neden olan sebepleri kavramak ve göç edenlerin özellikle hangi nedenlerden dolayı Kuşadası'nı tercih ettiklerini belirlemek;
- Göç katılanların niteliksel özelliklerini belirleyerek, göçün mahiyetini açıklamaya yardımcı olacak bulgular elde etmek;
- Göç edenlerin, göç sonrası yaşam standartlarını (sosyal ve ekonomik durumlarını) tespit etmek;
- Göç öncesi göç edenlerin beklentilerini ve göç sonrası beklentilerinin karşılanma düzeyini belirlemek;
- Göç edenlerin göç etme biçimleriyle ilgili çikarsamalarda bulunmak;
- Göç edenlerin yeni ortamdaki yaşamlarını genel olarak nasıl değerlendirdiklerini tespit ederek göç ettikleri yerde yaşamaya devam etme konusundaki olası tercihlerini belirlemek;
- Bir kıyı yerleşim yeri olan Kuşadası'na gerçekleşen göçlerde (Kuşadası'nın göç alan bir bölge haline gelmesinde) özellikle ön plana çıkan etkenleri belirlemek.

Bir alan araştırması niteliğinde olan bu çalışmanın **sınırlılıkları** şu şekilde belirlenebilir: Bu çalışma, araştırma alanı olarak belirlenen Aydın iline bağlı Kuşadası ilçesinin ağırlıklı olarak turizm sektörünün hakim olduğu bir yapı sergilemesi ve buna bağlı olarak yoğun bir göç alan bölge olduğu kabu-

lüyle sınırlıdır. Araştırma, Türkiye'nin farklı bölgelerinden Kuşadası'na göç etmiş ve burada farklı iş kollarında (daha çok turizm sektörüne hizmet eden veya onun bir parçası olan işlerde) faaliyette bulunarak yaşamlarını sürdüren göçmenleri kapsar. Ayrıca, bu çalışmada, Kuşadası'na göç edenlerin göç etme zamanları ve göç etmek için ayrıldıkları bölgeler sınırlandırılmamıştır. Bu araştırma, Kuşadası'nı bütünüyle kapsayacak geçerli genellemelerde bulunma gayreti içinde olmamasına ve ayrıca Kuşadası'na yönelik gerçekleşen göçün mahiyetini tüm boyutlarıyla ortaya koyma gibi bir iddiası bulunmamasına rağmen, çalışma sonunda elde edilen bulguların/verilerin Kuşadası'nda yaşanan göç olgusunun belirli özelliklerini/eğilimlerini sergilemek bakımından yol gösterici bir işlevde bulunabileceği ileri sürülebilir.

Araştırmaya yön veren temel bazı **varsayımlar** şu şekilde sıralanabilir;

1. Çoğunlukla turizme dayalı iş alanlarının olması, bu bölgeyi, nispeten bu iş alanlarına uyum sağlayabilecek bir takım niteliklere sahip olan insanlar için daha çok tercih edilen bir yer haline getirmiş olması yüksek bir ihtimaldir. Bu nedenle Kuşadası'na göç edenlerin mevcut iş alanlarının gerektirdiği niteliklere nispeten uygun oldukları beklenebilir.
2. Bir kıyı yerleşim yeri olan Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin yani Kuşadası'nın göç alan bir bölge haline gelmesinin temel sebepleri arasında bölgenin yoğun bir turizm potansiyeline sahip olması ve buna bağlı olarak gelişen sektörün iş alanları/fırsatları yaratması ve yanı sıra iklim ve doğa koşulları bakımından iyi duruma sahip olması düşünülebilir.
3. Kuşadası'na yönelik yaşanan göçlerin daha çok bireysel göç şeklinde olduğu gözlemlense de, genellikle göçlerde izlenen zincirleme göç biçiminin de nispeten etkili olması beklenebilir.
4. Kuşadası'nda daha çok turizm sektörü ve ona bağlı iş sahalarının ağırlıkta olması nedeniyle, daha çok şehir yerleşimlerinden ve bu bölge/yer hakkında nispeten daha fazla bilgi sahibi olan (bu iş sahalarına daha yatkın/uygun olabilecek) kişilerin ağırlıklı olarak göç etmesi beklenebilir.
5. Gidilecek yerde iş bulma fırsatı fazla ise oraya göçecek insan sayısı da fazla olacaktır yaklaşımından hareketle, Kuşadası'na turizm yönündeki yatırımların özellikle 1980'li yıllarla birlikte yoğunlaşması ve buna bağlı olarak iş fırsatlarının da görece olarak arttığı düşünüle-

- cek olursa, bu yıllardan itibaren bölgeye olan göçlerde de artış gözlemlenmesi beklenebilir.
6. Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin temelinde ekonomik faktörlerin önemli rol oynadığı düşünülse de, bölgenin özellikle büyük kentlerin sahip olduğu görece olumsuz yaşam şartlarından farklı kendine özgü bir yapıya sahip olması buranın göç edilen bir yer olmasında etkili bir faktör olarak düşünülebilir.
 7. Göç öncesi insanların göç edecekleri yere ilişkin beklentilerinin göç sonrası dönemde karşılanma düzeyinin yani istihdam, sosyal güvenlik imkanları, kentsel birtakım fırsatlara ulaşılabilirlik, konut sahipliği, gelir artışı, kentsel fonksiyonlara katılım vb. konuların, insanların geldikleri yere geri dönme konusundaki tercihlerini, kişilerin buldukları yere kendilerini ait hissetmelerini etkilediğini ve böylelikle göç edilen yerle bütünleşmenin gerçekleşmesi konusunda etkili olduğu düşünülebilir.

Araştırmanın Kapsamı

Toplumsal ve ekonomik değişim süreçlerinin hem bir sonucu hem de bir nedeni olarak da değerlendirilebilecek olan göç her şeyden önce kendi özgüllüğü olan bir süreçtir. Bu sürecin en önemli unsurları arasında, göçün kaynaklandığı yerleşim, göç eden kişiler, göçün ulaştığı yerleşim ve bütün bunları içine alan göç olgusu yer alır. Göç araştırmalarında göç sürecinin bu çeşitli unsurları arasındaki bağı kurmak çok önemlidir. Bu çerçevede, göç sürecini, hem nedenlerini hem de sonuçlarını içine alan bir bütüncül yaklaşım içinde görmek, bu bütüncüllüğe tarihsel ve toplumsal bir bakış açısıyla yaklaşmak ve göç süreci içindeki bu farklı unsurların birbirlerine göreceli konumlarını göz önünde bulundurmak gerekir (İçduygu; Ünal, 1998:39-40).

Araştırma, Aydın iline bağlı Kuşadası'nda merkez sınırları dahilinde gerçekleştirilmiştir. Aydın iline bağlı Kuşadası ilçesi 264 km² olup, 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 65.765 nüfusa sahiptir. Bugün itibariyle nüfusun 70-75 bin dolaylarında olduğu söylenebilir. İlçeye bağlı 3 belediye ve 6 köy bulunmaktadır. İlçe merkezi (kent nüfusu) 47.661'dir (2000 yılı). Araştırma alanı Kuşadası'na göç etmiş olanların ikamet açısından kentin belirli bölgelerinde belirgin biçimde yoğunlaşmamış olmaları, yani göç edenlerin yoğun olarak birarada yaşadıkları belirli yerleşim yerlerinin/bölgelerinin olmaması, göç edenlerin bir anlamda kentin genel yapısı içinde erimiş bir görüntü içinde olması, ayrıca çeşitli tarihlerde göç edenlerin sayısını tam olarak tespit etmenin, bu konuda daha önceden yapılmış bir istatistik çalışmanın yapılmamış olması nedeniyle çok da mümkün olmaması, araştırma evreninin ve örnekleminin belirlenmesi konusunda sıkıntı ya-

ratmıştır. Zaten göç gibi devinim içinde olan bir süreçte, göç etmiş kişilerin/ailelerin tespit edilmesiyle ilgili sıkıntılar daima söz konusudur. Bu tespiti yapmak zor olmakla birlikte mümkün olsa da, bu, çok daha geniş kapsamlı ve uzun süreli bir araştırmayı gerektirir. Bu araştırmanın hedefinin esasında daha geniş kapsamlı türden araştırmalar için veriler sağlayabilecek veya belirli sorunsallar ortaya koyabilecek bulgular elde etmek olduğu düşünüldüğünde bu tip bir araştırmada göç edenlerin tam bir tespiti içine girmek çok gerekli bir boyut olarak değerlendirilmemiştir. Bu nedenle, **araştırmanın evreni** Aydın iline bağlı Kuşadası ilçe merkezine çeşitli tarihlerde Türkiye'nin farklı bölgelerinden göç etmiş ve burada farklı iş kollarında (daha çok Turizm sektörüne hizmet eden veya onun bir parçası olan işlerde) çalışarak yaşamlarını sürdüren göçmenler olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın örnekleme belirlenen bu evrenden tesadüfi (random) örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Esasında, Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin çoğunlukla bu sektöre dayalı iş sahalarına dayalı olması gözleminden hareket edildiğinde izlenen bu yolun, Kuşadası'na gerçekleşen göçün belirli eğilimlerini/özelliklerini nispeten sergileyebilecek/temsil edebilecek nitelikte olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda çoğunlukla Turizm sektörüne hizmet eden veya onun bir parçası olan iş sahalarında çalışan 200 kişi anket kapsamına alınmıştır. Örneklem grubu olarak seçilen bu 200 kişi bizzat araştırma ekibi tarafından -farklı iş alanlarını kapsayacak şekilde belirlenen işyerlerinde- yapılan görüşmeler/taramalar yoluyla belirlenmiştir. Buna göre, daha çok turizm sektörüne hizmet eden veya onun bir parçası olan farklı iş kollarında ücretli ve kendi hesabına çalışanlar olmak üzere yapılan bir genel sınıflandırmada şu kategorilerde yer alan göçmenler örneklem kapsamına alınmıştır:

- Kendi hesabına çalışanlar (86): pansiyon/otel işletmecisi, kuyumcu, elektronik, deri, ayakkabı, halı, çanta, lokanta, kafe-bar vb. işyerlerine sahip (esnaf ve zannatkarlar olarak) değerlendirilebilecek kişiler, taksi/dolmuş çalıştıranlar; ayrıca bu gruba daha küçük çaplı hediyelik eşya satışı, bökçekçilik vb. işler yapan kişiler de dahildir.
- Ücretliler (114): pansiyon, otel gibi işletmelerde çalışanlar ve ayrıca yukarıda sayılan işyerlerinde işçi pozisyonunda olan (tezgahtar/satış sorumlusu, garson-kafe/bar çalışanı-, çaycı, aşçı, vb.) kişiler.

Veri Toplama Yolu ve Araçları

Niceliksel yöntemeye dayalı bir alan araştırması niteliği taşıyan bu araştırmada, temel olarak tesadüfi (random) örnekleme tekniği ile seçilen 200 kişiden oluşan gruba anket tekniğiyle hazırlanmış olan sorular yöneltilmiştir. Daha çok sistemleştirilmiş kapalı uçlu sorular biçiminde oluşturulan soru

formları, belirlenen kişilerin işyerlerinde çalışma saatleri içinde yüz yüze uygulanmıştır. Anketler uygulandıktan sonra elde edilen veriler SPSS paket programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Yüz yüze görüşerek uygulanan anketin yanı sıra alanda yapılan gözlem ve açık görüşmeler yoluyla da bilgi (veri) toplama yoluna gidilmiştir. Bunların yanı sıra araştırma alanına ilişkin istatistik verilerinden ve resmi kurumsal bilgilerden de faydalanılmıştır.

Kavramsal ve Kuramsal Açıklamalar

Araştırma bulgularını değerlendirmeden önce göç olgusuna ilişkin birtakım kavramların ve yaklaşımların değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Kuşkusuz insanların yaşamlarında önemli bir yere sahip olan göç olgusuna etkide bulunan birçok faktör bulunmaktadır. Dolayısıyla göç kavramı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Öncelikle insanları göçe iten sebeplerin birbirinden çok farklı olabileceğinin (aslında toplumların farklı özelliklerine göre göçün değişik biçim ve içeriğe sahip olabileceğinin) ve bu doğrultuda yaşanan göçlerin farklı şekillerde algılanabileceğinin vurgulanması gerekmektedir. Bu anlamda göç olgusunun birden çok türünden bahsedilebilir. Başka bir deyişle göç olgusunu sınıflandırmak bir dereceye kadar mümkündür. Göçe ilişkin bir sınıflama yapmak zor olsa da genel olarak bazı ölçütler temelinde farklı göç türlerinden söz edilebilir.

I- “İrade esasına göre gerçekleşen göçler”; sözelimi ‘gönüllü göçler’ ve ‘zorunlu göçler’ olarak bir ayrıma gitmek mümkündür (Fichter, 1990:142). Başka bir deyişle Akkayan’a (1979:22) göre göç, bireylerin kendi istekleriyle gerçekleştirdikleri, ‘serbestçe’ oluşan bir hareketlilik olabileceği gibi, bireylerin arzuları dışında çeşitli kuvvetlerin etkisiyle ‘güdümlü’ olarak da gerçekleşebilir. **II-** “Yoğunluk esasına/göç etme biçimine göre gerçekleşen göçleri” Özkalp’in (1990:209) tanımlamasıyla ‘kitlesele göçler’ ve ‘bireysel göçler’ olarak ayrırabiliriz. Bu ayrıma bir de zincirleme göçler eklenebilir. Buna göre; bireysel göç sürecinde bireyler göçün nedenleri ve sonuçlarına ilişkin daha kesin bilgiye sahiptir ve akılcı aktörler olarak hareket ederler. Niteliğe göre seçicilik gösteren bu göç türünde bireylerin gidilecek yerle ilgili beklentileri de oldukça yüksek olur. Kitlesele göç süreci toplumsal, ekonomik veya politik nedenlerle ortaya çıkar ve bir bakıma zorunlu göç türüyle ilintilendirilebilir. Zincirleme göç sürecinde ise göç kararı bireysel ve özerk olmaktan çok, üyesi bulunulan birime bağlıdır. Bu göç biçiminde, daha önceden göç etmiş olanlarla aile ve akrabalığa dayalı olarak kurulan ilişki ağı göç edecek bireylere gidilecek yere ilişkin bilgi sunmakta ve olası risk ve

maliyetleri nispeten azaltmaktadır (Erder,1995:110) **III-** “Ülke sınırları esasına göre gerçekleşen göçler” olarak Üner (1972:77) ‘iç göçler’ ve ‘dış göçler’ ayrımı yapar. **IV-** Bunların yanı sıra “yerleşim süreleri esasına göre gerçekleşen göçleri” ‘geçici’ ve ‘sürekli’ göçler olarak ayırabiliriz. Yerleşim süreleri bakımından farklılaşan göçlerde, bireyler göç ettikleri yerlerden tekrar dönmek üzere (kesin/sürekli göç) topraklarını terk edebilirler veya buldukları yerleri belirli sürelerle terk ederek yani geçici olarak göç hareketinde bulunabilirler. Başka bir deyişle, bireyin bulunduğu yerden başka bir yere birkaç aylık süre içinde gerçekleştirdiği göç olayı mevsimlik veya sezonluk göç olarak değerlendirilir (Mutluer, 2003:11). **V-** Bir başka sınıflama “göçün akım yönüne göre göç türleri” olarak yapılabilir. Buna göre, bu sınıflandırma çoğunlukla kırdan-kente, kentten-kente, kırdan-kıra ve kentten-kıra şeklindeki göçleri içerir (Akkayan, 1979:25)

Göçe ilişkin literatür incelendiğinde göç olgusunu açıklamaya yönelik çeşitli kuramsal çabaların olduğu görülmektedir. Göç olgusunun kendi içindeki çok yönlülüğünün bir sonucu olarak değerlendirebileceğimiz farklı yaklaşımların (kuramların) bazılarında kısaca bahsetmek bu noktada faydalı olacaktır.

I- Fayda-Maliyet Yaklaşımı: Bu yaklaşımın temel düşüncesi, bireylerin göç etme kararının, göçün fayda ve maliyetlerine bağlı olmasıdır. Buna göre bireyler, faydaların nispeten daha büyük olması halinde göç edeceklerdir (Çelik, 2005:168). Göçü ekonomik bir olgu olarak gören Todaro’ya göre göçe katılacak bireyler kır ve kent sektörleri arasında kendisi için en uygun işi seçerek kazancını göç yoluyla ne kadar arttırabileceğini dikkate alır. Beklenen kazançlar, kırsal ve kentsel işlerdeki gerçek gelir farklılıklarıyla ve yeni bir göçmenin kentsel bir iş elde edebilme olasılığı ile ölçülür (Tatlıdil, 1989:10).

II- Kesişen Fırsatlar Yaklaşımı: Jansen’in çalışmasında ifade edildiği üzere belli bir uzaklığa göç eden insanların sayısı, gittikleri yerdeki fırsatların çokluğuyla orantılıdır. Başka bir deyişle, gidilecek yerde iş bulma fırsatı fazla ise oraya göçecek insan sayısı da fazla olacaktır (Yalçın, 2004:28).

III- İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı: Bu yaklaşımı ilk formüle eden 1966 yılındaki “Bir Göç Teorisi” adlı makalesiyle Everett Lee olsa da (Yalçın, 2004:30) söz konusu yaklaşımın temeli E.G. Ravenstein’in “Göç Kanunları” adlı çalışmalarına dayanır. Oberai’nin ifadesinde göç kanunlarına göre bireyler, ekonomik fırsatların az olduğu yerlerden çok olduğu yerlere doğru göç eder (Çelik, 2005:174). Lee’ye göre hem yaşanan hem de göç edilmesi düşünülen yerlerde itici ve çekici faktörler vardır. Bir de herkes için eşit değerde olan bu nedenle de nötr olan faktörler vardır ki, teori için bunla-

rın belli bir etkisi yoktur (Yalçın,2004:31). Keleş (1984:30-34) de köyden kente göçün temelinde itici güçler, iletici güçler ve çekici güçlerin varlığından söz eder. Sezal (1992:35) kırdan artan nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağıtılmış toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, kan davaları ve toprağın mirasla parçalanması gibi unsurları kır nüfusunu kente “iten” faktörler olarak belirtir. Nüfusu kente çeken faktörler ise; köy-kent gelir farklılıkları, daha iyi ve ileri eğitim, şehrin cazibesi, iş bulma ümidi, daha yüksek hayat standardı, ulaşım imkanları vb. unsurlar olarak belirtilir (Sezal, 1992:36).

IV- Diğer bir yaklaşım ise “seçkinlik/göçün seçiciliği yaklaşımı”dır: Bu yaklaşımın öncüleri S. Kuznets ve D. Thomas’tır. Bu yaklaşıma göre bir topluluktan göçenlerle göçmeyenler arasında eğitim, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi unsurlar bakımından birtakım farklılıklar vardır. Bu yaklaşımın temel düşüncesi, göçmenlerin seçkin niteliklere sahip bireylerden oluştuğudur. Seçkin nitelikler, eğitim, yaş, medeni durum ve cinsiyet gibi unsurları kapsar (Çelik, 2005:178-182). Yani göçmenler genç, iyi eğitilmiş, erkek, bekar gibi seçkin niteliklere sahip bireylerden oluşmaktadır (Çelik, 2002:276). Seçici bir süreç olan göçte, göç eden kişilerin seçiciliği öncelikle göç olgusunun fırsatlar sağlamasının yanı sıra göç edenleri önemli belirsizliklerle karşı karşıya bırakması ve onlara bazı pahalılar yüklemesi dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle göç eden kişi önce bu riski almaya istekli bir kişi olmalı ve ayrıca göç edebilmesi için göç edeceği yerde kendisinden yerine getirmesi istenilen işlevleri görebilecek bir kapasiteye sahip olmalıdır. Sonuç olarak bu özelliklere sahip olan kişiler yaşa göre, hünere göre, cinsiyete göre bir seçicilik göstermektedir (Tekeli, 1997:15). L.H. Long’un bireylerin sahip olduğu nitelik ile coğrafi hareketlilik arasında kurduğu pozitif ilişkiye göre, göçmenlerin sahip olduğu seçkin niteliklerin sayısı ile birlikte, göç etme eğilimi de artacaktır (Çelik, 2002:276).

V- Son olarak ifade edeceğimiz yaklaşım “ağ (network) yaklaşımı”dır: Bu yaklaşımda herhangi bir yere olan göç akımının devam etmesinde bizzat göç eden grupların gittikleri yerlerde oluşturdukları ağların etkisine vurgu yapılır (Yalçın, 2004:49). Wilpert’e göre ağ teorisi şu şekilde çalışır: Öncü göçmenler öncelikle göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir alt-yapı oluştururlar ve bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göçme olanağı sağlar. Yeni göç dalgaları, kurulmuş bu ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir hal alır (Yalçın, 2004:50).

Araştırma Alanı Kuşadası'na İlişkin Genel Bilgiler

Kuşadası tarihin ilk dönemlerinden beri ilgi odağı olan bir kıyı yerleşim yeri "liman kenti" olarak dikkat çekmektedir. Kuşadası'nın yerleşim yeri olarak ilk kuruluşu Efes dönemine dayanmaktadır. Bu dönemde zenginleşen Efesli kadınların arzusuyla kurulmuş bir sayfiye şehridir. Antik Çağda M.Ö. 26, M.S. 17-41-54-178-358-365-368 yıllarında, Kuşadası'nı da içine alan bölgede, büyük yer sarsıntıları yaşandı. Bir taraftan bu yer sarsıntıları, diğer taraftan Kaystros'un (Küçük Menderes'in) Efes Limanı'nı, Meander'in (Büyük Menderes'in) Milet (Balat) Limanı'nı toprakla doldurması üzerine, Antik çağların bu önemli liman kentleri yoksullaşmaya, buna karşılık Kuşadası'nda, parlak, canlı günler yaşanmaya başladı (Şavkan, 2000:135). Daha sonraki dönemlerde, Akdeniz ticaretini ellerinde bulunduran Venedik ve Cenovalılar, buraya İtalyanca "Yeni İskele" anlamına gelen "Scala Nuova" adını verdiler. Scala Nuova, konsoloslukları, ambarları ve her milletten kozmopolit tüccarları ile tam bir tüccarlar kolonisi haline geldi (Ergül, 1995:239). Bizans ve Osmanlı dönemlerinde ise daha çok ticarete dayalı bir liman kenti özelliği göstermekteydi. Cumhuriyet sonrasındaki büyük turizm atılımları ve turizmin oluşmasıyla birlikte özellikle 1980 sonrasındaki büyük sıçrama Kuşadası'nı bugün Türkiye'nin en tanınmış ve en büyük turizm yörelerinden biri haline getirmiştir.

1900'lü yılların II. yarısıyla birlikte yaşanan büyük teknolojik gelişme ve refah düzeyinin yükselmesiyle birlikte oluşan rahat seyahat imkanları, turizm olgusunun dünya genelinde patlama denebilecek düzeye ulaşmasını sağlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin büyük savaşları artık göze alamaması ve büyük sanayi atılımlarına girişmeleri, gelişmiş ülke insanların gelir düzeyinde büyük artışların yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu yıllarla birlikte oluşmaya başlayan çift kutuplu dünya düzenindeki savaşın şekli soğuk savaşı ve fiziksel yıkımın önüne geçen bu psikolojik harp, beraberinde uzun süreli savaşı bir dünyayı getirmiş oldu. Böyle bir dünyanın insanı "küreselleşen dünyaya" uyararak yaşadığı yerin dışına çıkıp özellikle tatillerini başka yerlerde geçirmeye başladı. Böylece dünyada "tatile dayalı" yeni bir sektör gelişti, o da "turizm" oldu. Bu tarihlerden itibaren başlayan büyük gelişime dayalı olarak bugün, dünyadaki Gayri Safi Milli Hasılanın % 10'u turizmden elde edilmektedir, tüketici harcamalarının ise % 10,9'u turizme ayrılmaktadır (Lök'ten akt. Olgun, 2004:13). Son dönem verilerine göre ise bugün dünyada her yıl uluslararası turizme 715 milyon insan katılmaktadır ve bu rakam ortalama olarak her yıl % 4 dolaylarında büyümektedir (www.wttc.org 2006). Ayrıca Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre bu artış gelecekte de devam edecek ve 2010 yılında 1 milyar, 2020 yılında da 1,5 milyar insan uluslar arası turizm hareketine katılacak ve 2020

yılında turizm geliri dünya genelinde 2 trilyon dolar düzeyine ulaşacaktır (www.world-tourism.org 2006). Türkiye'de de turizmdeki büyüme aynı oranda devam etmektedir. Bugün Türkiye yılda 15 milyona yaklaşan bir turist kitlesine ev sahipliği yapmaktadır ve yıllık turizm geliri de 13 milyar dolara yaklaşmıştır (www.oecd.org/tourism.html 2006). Tüm bu veriler de gösteriyor ki Türkiye'de turizm istikrarlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir. Bu büyümeye dayalı olarak da turizm beldelerine işgücü göçünün yaşanmaya devam edeceği tahmini yapılabilmektedir.

Turizm, ulaştığı boyutlar, yarattığı sonuçlar ve kapsadığı etki alanları bakımından 20.y.yılın sonunda sanayi ve ticaret endüstrilerinden sonra dünyanın üçüncü büyük endüstrisi haline gelmiş ve dünya ekonomisi içinde yerini doğal olarak almıştır. Turizm, ekonomik olduğu kadar ev sahibi toplumların sosyal ve kültürel yapısı ile tarihsel ve doğal kaynakları üzerinde de ciddi değişimler yaratmaktadır (Kuşadası Ticaret Odası, 2001:15). Bu anlamda turizm endüstrisi nedeniyle kasabaların kentlere dönüşmesi önlenemez bir gidiş olarak görünmektedir. Bugün Kuşadası ülkemizin turizme açılmış ilk yörelerinden biri olarak, söz konusu değişimleri en derinden hissedilen yerleşim yerlerimizden biridir.

Kıyı yerleşimleri deniz ve kara ekosistemlerinin bulunduğu çok zengin bir yaşam ortamı oluşturan coğrafi alanlar üzerinde bulunurlar. Bu tür yerleşmeler, etrafındaki yerleşme dışı alanlarla birlikte sahip oldukları kaynaklar nedeniyle pek çok kullanım için çekim merkezidirler ve bunun için sürekli gelişme ve büyüme eğilimiyle karşı karşıya kalırlar (Özaydın, 2000: 415). Yukarıdaki tarihsel dönüşüm de göz önünde bulundurularak, Kuşadası'nın bu çekimi en yoğun yaşayan yerlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Bugün için doğanın sunduğu ekolojik değerlerin, turizmin de etkisiyle, bir 'ekonomik meta'ya dönüşerek insanlar tarafından tüketilir hale geldiği söylenebilir. Dolayısıyla, Kuşadası'na gelen ve yerleşen göçmenlerin en büyük amacının bu 'meta'ya dönüşen gerçeklikten fayda sağlamak olduğu düşünülebilir.

Özetle, 1957 yılına kadar İzmir'in bir ilçesi durumunda olan Kuşadası, bu tarihten itibaren idari bir değişikliklerle Aydın iline bağlı bir ilçe konumuna getirilmiştir. Çoğunlukla tarıma ve balıkçılığa dayalı bir ekonomiye sahip küçük bir kıyı yerleşim birimi görünümünde olan Kuşadası, bu özelliğini 1970'lerin sonlarına kadar sürdürmüştür. Uygun coğrafi konumu, iklim ve kıyı yapısının getirdiği avantajlar, eski çağların kalıntılarını bünyesinde taşıyan özelliği ve zengin tabiat görüntüsü, zamanla bu küçük kıyı yerleşim birimini turizm açısından bir çekim merkezi haline getirmiştir. Özellikle 1970'lerin sonlarından itibaren hızla gelişmeye ve büyümeye başlayan Kuşadası, ekonomik ve toplumsal yapısında meydana gelen önemli değişmelerle

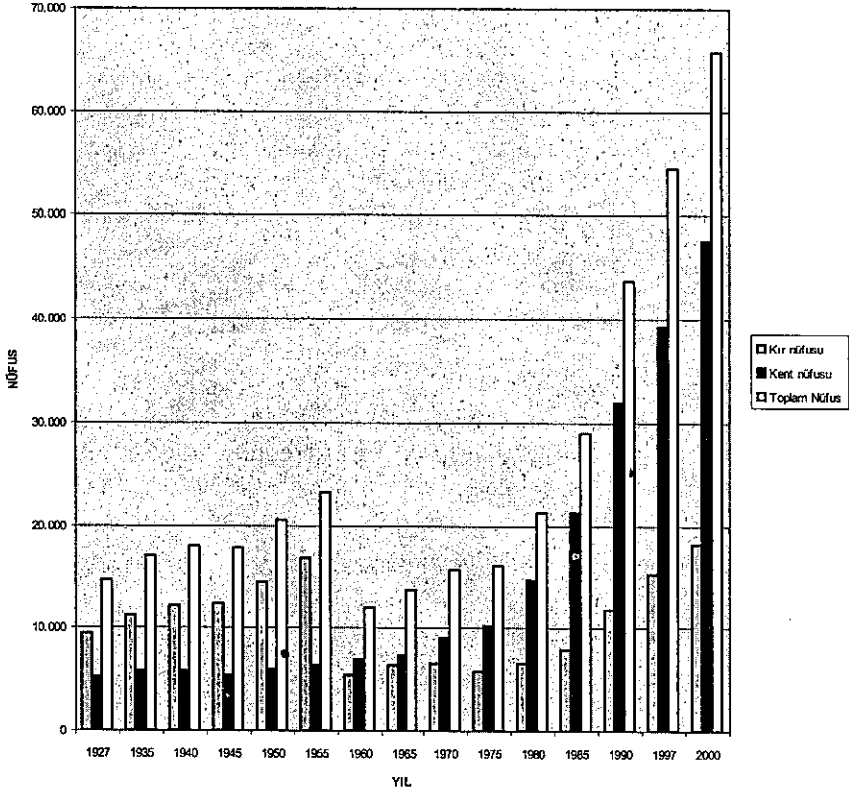
göze çarpmaktadır. Nitekim turizmin gelişmesine bağlı olarak hızlı bir değişim süreci içine giren bu küçük sahil kasabasında, tarım ve balıkçılık temel ekonomik değer olmaktan çıkmış yerini ağırlıklı olarak turizm ve ona bağlı hizmetlere bırakmıştır. Bu değişimler, Kuşadası'nın nüfus yapısındaki değişimleri de beraberinde getirmiştir. 1960'lara kadar durağan bir nüfus yapısına sahip olan bu kıyı kasabası, turizme bağlı olarak yaşanan ekonomik hareketliliğin etkisiyle 1970'lerden itibaren nüfusu gittikçe artan bir yerleşim yeri olma özelliği kazanmıştır.

**Kuşadası'nda Toplam Kentsel-Kırsal Nüfus Miktarları
(1927-2000 yılları arası)**

Yıllar	Toplam Nüfus	Kentsel Nüfus	Kentsel Nüfus Oranı%	Kırsal Nüfus Oranı%	Kırsal Nüfus
1927	14.715	5294	36.0	64.0	9421
1935	17.029	5846	34.3	65.7	11.183
1940	17.896	5795	32.4	67.6	12.131
1945	17.819	5442	30.5	69.5	12.377
1950	20.407	5915	30.0	70.0	14.492
1955	23.229	6396	27.5	72.5	16.833
1960	12.043	7008	56.5	43.5	5395
1965	13.724	7388	53.8	46.2	6336
1970	15.625	9032	57.8	42.2	6593
1975	16.019	10.269	64.0	36.0	5750
1980	21.346	14.734	69.0	31.0	6612
1985	29.098	21.227	73.0	27.0	7871
1990	43.636	31.911	73.2	26.8	11.725
1997	54.502	39.265	72.0	28.0	15.237
2000	65.765	47.661	72.5	27.5	18.104

Kaynak: TÜİK

1927-2000 YILLARI ARASINDA KUŞADASI NÜFUS GRAFİĞİ

Yukarıdaki tabloda yıllara göre Kuşadası nüfusunun genel ve kır-kent dağılımları görülmektedir. İlçe 1960 nüfus sayımına kadar Türkiye'nin genel nüfus karakterine benzer özellik göstermekte ve kır nüfusunun kent nüfusundan daha fazla olduğu görülmektedir. Fakat 1960 nüfus sayımında ani bir düşüşle birlikte kır-kent dağılımında da bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bunun öncelikli nedeni 1957 yılında ilçe merkezinin İzmir'den ayrılarak Aydın'a bağlanmasıdır. O dönemde ilçenin kırsal nüfusunu oluşturan bugünkü Selçuk ve beraberindeki bir çok köy ilçeden ayrılmış ve Selçuk'un ilçe merkezi olmasıyla İzmir'e bağlı hale gelmiştir. İlçe nüfusu ilçenin yeni şekliyle de 1970 yılına kadar normal ve olması gereken doğallığıyla artmaya devam etmiştir. Fakat ilçede 70'li yılların ikinci yarısından itibaren gerçekleş-

şen büyük turizm yatırımlarıyla birlikte kent merkezi bu tarihlerden itibaren dışarıdan büyük göçler almaya başlamıştır. 80'li yıllarla birlikte bu nüfus artışının katlanarak devam ettiği ve günümüze kadar da aynı hızla geldiği görülmektedir.

Genel çerçevede turizm sektörüne bağlı olarak nüfusun kışlık ve yazlık oranlarının birbirinden farklı değerler aldığı kıyı kentleri, esasında “geçici yerleşim birimleri” olarak da ifade edilebilir. Sahip olduğu turizm potansiyeline bağlı olarak hızla gelişen ekonomik ve sosyal yapısı, Kuşadası'nı birçok yönden çekici bir merkez ve aynı zamanda yoğun bir göç alan yerleşim yeri konumuna getirmiştir. Büyük kentlere özgü göç hareketlerini andıran bir yapıya bürünmeye başlayan Kuşadası'na ülkenin çok çeşitli bölgelerinden gerçekleştirilen göçler, doğal olarak kentin hem fiziksel hem de toplumsal yapısında önemli değişimlere yol açmaktadır. Göç bağlamında ele alınan Kuşadası, özellikle mevsimlik veya geçici göçlerin yoğun olarak yaşandığı bir kıyı yerleşim yeridir. Ancak son zamanlarda göze çarpan bir husus, bu yerleşim yerinde yaşanan mevsimlik ya da geçici göçlerin yanına yavaş yavaş kesin göçlerin de ekleniyor olmasıdır. Dolayısıyla, Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin boyutunda meydana gelen çeşitlenmeler yaşanan göçün mahiyetinin sınırlı da olsa açıklanmasını gerekli kılmaktadır.

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Göç Edenlerin Niteliklerine İlişkin Değerlendirmeler

Göçe ilişkin gözlemler, göçün seçici bir süreç olduğunu göstermektedir. Bir topluluktan göç eden kişilerle göç etmemiş kişiler arasında bir fark olduğu yadsınamaz. Göç olgusunun insanları birtakım belirsizliklerle yüz yüze bırakması, göç eden kişilerin bazı riskleri göze alabilen göç edilecek yerdeki kendisinden beklenen birtakım işlevleri görebilecek kapasiteye sahip insanlar olmalarını gerektirir (Tekeli, 1998:15). Dolayısıyla, göç edecek kişilerin birtakım seçkin özelliklere sahip olmaları beklenmelidir. Bu doğrultuda, Kuşadası'na yönelik göçlerde araştırmanın başta belirlenen sınırları dahilinde göç edenlerin bu durumu ne ölçüde yansıttığını tespit etmek anlamlı olacaktır.

Tablo 1: Cinsiyet

	Kadın	Erkek	Toplam
Sayı	41	159	200
Yüzde (%)	%2 0.5	%7 9.5	%100

Turizm sektörünün hakim olduğu Kuşadası'na göç etmiş ve bu sektöre bir anlamda hizmet eden farklı iş kollarında çalışarak hayatlarını devam ettirenler olarak belirlenen evrenden tesadüfi (random) teknikle alınan örneklemin (Tablo-1) %20.5'i kadınlardan, %79.5'i erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 2: Yaş

Yaş Aralığı	Sayı	Yüzde (%)
19 ve Altı	15	%7.5
20-29	92	%46
30-39	55	%27.5
40-49	29	%14.5
50 ve üzeri	9	%4.5
Toplam	200	%100

Tablo 3: Medeni Durum

	Bekar	Evli	Dul- Boşanmış	Toplam
Sayı	95	95	10	200
Yüzde (%)	%47. 5	%47. 5	%5	%100

Tesadüfi (random) örnekleme tekniğiyle seçilen deneklerin %7.5'i 19 yaş ve altı, %4.5'i 50 yaş ve üzerindedir. Yoğunluğun 20-29 yaş arasında olduğu (%46) görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde (Tablo-2) 20-40 yaş arasında yoğunluk söz konusudur. 20 ila 40 yaş arasında olanların oranı toplam %73.5. 40 yaş ve altı olanların oranı ise %81'dir. Yine görülen diğer bir husus 20-29 yaş arasında olan şişkinliğin bu sınırdan sonra giderek düşme eğilimi göstermesidir. Esas itibariyle örnekleme giren göçmenlerin çoğunlukla genç ve orta yaşta oldukları görülmektedir. Örnekleme giren göçmenlerin %47.5'inin bekar, %47.5'inin evli ve %5'inin boşanmış veya dul olduğu (Tablo-3) görülmektedir. Bekar ve evli göçmenlerin sayısının eşit olduğu bir durum söz konusudur.

Göçe ilişkin yapılan çalışmalarda genellikle 20-30 yaş grubundaki yetişkinlerin göç etme eğilimlerinin yüksek olduğu ortaya konmaktadır. Böyle bir eğilimin göç alan yerler açısından birtakım anlamlı sonuçları vardır. Bu yaş grupları kadınlarda çoğunlukla çocuk taşıma yaşı olduğu için, göç alan yerlerin nüfusu yalnız aldığı göç miktarı kadar artmamakta, aynı zamanda çoğalma hızının yükselmesi dolayısıyla da artmaktadır (Tekeli; Erder, 1978:34). Dolayısıyla benzer bir genellemenin bu araştırmadan elde edilen veriler için de benzer bir değerlendirme yapılması mümkün olabilir. Diğer bir husus göç eden grup içerisinde genç ve üretken nüfusun çoğunlukta olması, göç edilen yerin/bölgenin ekonomik yapısına dinamizm kazandırabilecek bir durum yaratabilir.

Tablo 4: Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Kişi	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	-	-
Okur-yazar	2	%1
İlkokul Mezunu	40	%20
Ortaokul Mezunu	34	%17
Lise Mezunu	74	%37
Yüksekokul Me- zunu	46	%23
Başka (Diğer)	4	%2
Toplam	200	%100

Tablo 5: Evli Olanların Eşlerinin Eğitim Durumu

Evli olanların eşlerinin eğitim durumu	Kişi	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	3	%3.25
Okur-yazar	3	%3.25
İlkokul Mezunu	28	%29.5
Ortaokul Mezunu	14	%15
Lise Mezunu	29	%30
Yüksekokul Mezunu	18	%19
Başka (Diğer)	-	-
Toplam	95	%100

Göç edenlerin eğitim durumlarına ilişkin verilere bakıldığında (Tablo-4) denekler arasında okur-yazar olmayan hiç kimsenin bulunmadığı görülmektedir. Örneklemdaki kişilerin tamamının (%100) okur-yazar oldukları ve %99'nun ilkökul ve üstü eğitim durumuna sahip oldukları görülmektedir. Buna göre göç edenlerin %20'si ilkökul mezunu; %17'si ortaokul mezunu; %37'si lise mezunu; toplam %25'i yüksekokul ve üstü mezunudur. Tablodan da anlaşılacağı üzere göç eden kişilerin eğitim düzeyleri, çoğunlukla ülke genelinde yaşanan diğer bölgelere yönelik göçlerle kıyaslandığında nispeten yüksek bir seviyede çıkmaktadır.

Örnekleme dahil olanlar arasında evli olanların eşlerinin eğitim durumları incelendiğinde (Tablo-5) de hemen hemen benzer sonuçların çıktığı görülmektedir. Eşlerin sadece %3'nün okuma-yazması yoktur, %3 de okuma-yazma bilmekte, geriye kalan %94'nün eğitim durumu ilkökul ve üstüdür. Buna göre, eşlerin %29.5'i ilkökul mezunu; %15'i ortaokul mezunu; %30'u

lise mezunu ve %19'u yüksekokul mezunudur. Görüldüğü üzere göç edenler arasında evli olanların eşlerinin de eğitim düzeylerinin nispeten yüksek olduğu görülmektedir.

Kuşadası'nda genel nüfus içindeki okuma-yazma oranına bakıldığında bu oranın %96 olduğu görülmektedir (TUİK, 2000 Genel Nüfus sayımı). Dolayısıyla Kuşadası'na göç edenlerin okuma-yazma bilme oranları incelendiğinde oranın %100 olduğu yani göç edenlerin okuma-yazma bilme oranlarının göç edilen yerdeki genel nüfus oranına göre daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Kentsel rekabetçi bir işgücü piyasasına sahip olduğunu söyleyebileceğimiz Kuşadası'nda göç edenlerin eğitim düzeylerinin yüksek oluşu, göçmenlerin hem iş bulma hem de buldukları işlerdeki kalıcılıklarını artırma olasılığını yükselttiği söylenebilir.

Tablo 6: Yabancı Dil Durumu

Yabancı dil durumu	Sayı	Yüzde (%)
Az da olsa kendime yetecek kadar biliyorum	155	%77.5
İyi derecede bir yabancı dil biliyorum	12	%6
Bilmiyorum	33	%16.5
Toplam	200	100

Tablo 7:Yabancı Dil Biliyorum Diyenlerin Dili Ne Zaman Öğrendikleri

Yabancı dil biliyorum diyenlerin dili ne zaman öğrendikleri	Sayı	Yüzde (%)
Kuşadası'na göç etmeden önce kendime yetecek kadar biliyordum	49	%29.5
Gelmeden önce de biraz biliyordum ama burada geliştirdim	76	%45.5
Kuşadası'na geldikten sonra öğrendim	42	%25
Toplam	167	%100

Göç edenlerin yabancı bir dil bilip bilmediğine ilişkin soruda (Tablo-6) ortaya çıkan sonuçlara göre, az da olsa kendine yetecek kadar (yaptığı işte kendisine yetecek kadar) bir yabancı dil bilenlerin oranı %77.5; iyi derecede bir yabancı dil bilenlerin oranı %6; herhangi bir yabancı dil bilmeyenlerin oranı ise %16.5 şeklindedir.

Yabancı bir dil biliyorum diyenlerin bu dili ne zaman öğrendikleri (göç etmeden önce yabancı bir dil bilip bilmedikleri) konusu (Tablo-7), göç edenlerin göç etmeden önceki durumlarını ve göç sonrası süreçteki yaşanan gelişimleri/değişimleri tespit etmek bakımından önemlidir. Elde edilen sonuçlar gösteriyor ki Kuşadası'na göç etmeden önce kendisine yetecek kadar bir yabancı dili bilenlerin oranı %29.5; Kuşadası'na gelmeden önce de biraz bilen ama geldikten sonra geliştirenlerin oranı %45.5; Kuşadası'na geldikten sonra öğrenenlerin oranı ise %25'dir.

Tablo 6 ve 7'den elde edilen verilere göre örnekleme alınan göç etmiş kişilerin Kuşadası'na gelmeden önce %62.5'inin (125 kişi) az da olsa bir yabancı dil bildikleri görülmektedir. Bu iki tablodan çıkarılabilecek diğer bir sonuç göç edenlerin (%59'nun) bir kısmının yabancı dili göç ettikten sonra öğrendikleri ve bir kısmının da göç etmeden önce sahip oldukları az derecedeki yabancı dillerini göç ettikten sonra geliştirdikleridir. Göç eden kişilerin yabancı dil konusunda, gerek göç etmeden önceki durumlarını gerekse göç ettikten sonraki gelişimlerini ortaya koyan oranlar genel olarak değerlendirildiğinde oldukça yüksek bir yabancı dil bilme düzeyi karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, göç edenlerin, kentlin işgücü piyasasının gerektirdiği niteliklere nispeten uygun olduklarını (yani ağırlıklı olarak Turizm sektörüne dayalı iş sahalarının bulunduğu Kuşadası'nda bu iş sahalarının gerektirdiği birtakım niteliklere göç edenlerin sahip oldukları veya en azından bu nitelikleri kazanma potansiyeline sahip olduklarını) ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, göç edenler genel olarak değerlendirildiğinde göçmenlerin kentlin nitelikli ve niteliksiz işgücü ihtiyacının olduğu çoğunlukla turizm sektörüne dayalı iş sahalarında kendilerine yer edinebilme şanslarının yüksek olduğu söylenebilir.

Göç eden kişilerin özelliklerinin bilinmesi, yalnızca göç miktarını tahmin edebilmek için gerekli değildir, aynı zamanda göç alan ve göç veren yörelerin nüfus kompozisyonunda olacak değişiklikleri kestirebilmek için gereklidir (Tekeli; Erder, 1978:34). Önceki bölümde göç olgusuna ilişkin çeşitli yaklaşımlardan söz edilirken ele alınan konulardan biri "seçkinlik/göçün seçiciliği yaklaşımı" idi. Bu yaklaşımda vurgulanan husus göçmenlerle göçmeyenler arasında eğitim, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi unsurlar bakımından birtakım farklılıkların söz konusu olmasıydı. Bu yaklaşımın temel düşüncesi, göçmenlerin seçkin niteliklere sahip bireylerden oluştuğudur. Seçkin nitelikler, eğitim, yaş, medeni durum ve cinsiyet gibi unsurları kapsar (Çelik, 2005:178-182). Yani, göçmenler genç, iyi eğitilmiş, erkek, bekar gibi seçkin niteliklere sahip bireylerden oluşmaktadır (Çelik, 2002:276). Seçkinlik yaklaşımında belirleyici unsurlar özellikle cinsiyet, yaş ve eğitimidir. Daha net bir ifade ile söylenecek olursa, özellikle genç, nispeten daha iyi eğitilmiş erkeklerin göç etmeye daha fazla eğilimleri olduğu ortaya konmaktadır.

Tablo 1,2,3,4,5,6 ve 7 genel olarak değerlendirildiğinde, alınan örneklemede Kuşadası'na göç edenlerin nitelikleri itibariyle göçe ilişkin olarak geliştirilmiş olan "seçkinlik/göçün seçiciliği yaklaşımı" ile nispeten bir uygunluk içinde olduğu söylenebilir. Seçkinlik yaklaşımında vurgulanan göç eden kişilerin çoğunlukla genç, erkek, bekar, iyi eğitilmiş, yetenekli vb. niteliklere sahip oldukları şeklindeki hususlar, araştırmadan elde edilen verilerle

bir bakıma uygunluk içindedir. Örneklemede yer alan kişilerin yarısının bekar olması ve özellikle göç edenlerin yaş ve eğitim itibarıyla seçkin niteliklere sahip oldukları ifade edilebilir. Esasında göçün seçiciliği, göç edilen yerin sahip olduğu olanaklar, fırsatlarla yani varış noktasında göç edenler açısından birtakım pozitif değerlerin olmasıyla ilişkilidir. Eğer göç eden kişi varış noktasındaki pozitif değerlerden yararlanmak için göç ediyorsa, göçün seçiciliği pozitif hünerler yönünde olacaktır. Daha çok hünerliler (eğitilmiş ve yetenekli kişiler) göç ederler. Oysa göç çıkış noktasındaki negatif şartlardan doğuyorsa, göçün hünerler bakımından seçiciliği negatif yöndedir. Önce daha az hünerliler göç edecektir (Tekeli;Erder, 1978:34). Özellikle belirtilmesi gereken konu, kentlin göç edenlere sunduğu alternatifler ve fırsatlar belirli birtakım nitelikleri gerektirdiğinden dolayı, özellikle eğitilmiş ve daha yetenekli kişiler arasında göç etme eğiliminin yüksek oluşudur (Petersen, 1970:272). Bir diğer konu, göçün cinsiyet bakımından seçici olduğu yani çalışma yaşında erkek nüfus göçünün yüksek olmasıdır. Bu seçicilik toplumda iş alanlarında hakim olan cinsiyet ayrımcılığının göç olgusuna yansımış olmasıyla yakından ilişkili bir durumdur. Genç erkek ile başlayan göç, erkek kentte belli bir iş sağladıktan sonra aile kurma aşamasına gelince kadın göçüne kaynaklık etmektedir (Tekeli, 1998:15). Belirtilen bu hususların araştırma bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir: Göç edenlerin yaş ve eğitim nitelikleri (özellikle göç edenlerin oranında bir yabancı dili en azından kendine yetecek düzeyde biliyor olanların yüksek oranda olması) belirgin bir seçkinlik ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bu açıklamanın araştırmanın birinci varsayımını da desteklediğini söylemek mümkündür.

Bir başka husus, göç olgusunun, göçü alan yerleşim yeri açısından önemli sonuçlara yol açmasıdır. Göçün belirli bir yerleşim yerinde yoğun olarak yaşanması o birimin toplumsal, kültürel, ekonomik vb. yaşamında etkili olması kaçınılmazdır. Bunlardan bazıları göz önünde bulundurulduğunda, göçün özellikle kentlin istihdam yapısı ve işgücü üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Özellikle, göç edenlerin çoğunluk itibarıyla genç ve kentsel işgücü piyasasının gerektirdiği birtakım pozitif niteliklere sahip oluşu (özellikle turizm sektörüne dayalı iş alanlarının gerektirdiği yabancı dil gibi birtakım niteliklere sahip oluşu), göç edilen yerin ekonomik yapısı açısından olumlu getiriler sağlayacağı düşünülebilir. Genç ve iş kurma aşamasında kişilerin risk almaya daha açık olduğunu ifade etmek mümkündür. Zira önlerinde değerlendirebilecekleri uzun bir yaşam süresi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu gruptan kişilerin göç etme olasılığı yüksek olacaktır. Yaşam döngüsünün sonuna gelmiş emeklilik aşamasına girmiş kişilerin gerçekleştirilmeye çalışacakları şeyler ise farklı olacaktır. Bu kişilerin göçleri, iş fırsatlarının yoğun olduğu yerlerden çok, iklimi ve doğa koşulları iyi olan yerlere yöne-

lecektir (Tekeli, 1998:15). Bu bilginin ışığında, Kuşadası'nın iklim ve doğa koşulları iyi olan bir yer olmasının dışında iş fırsatlarının yoğun olduğu bir bölge olması yaşam döngüsünün sonuna gelmiş bireylerden çok genç ve iş kurma aşamasında olan kişilerin hem iş fırsatlarından hem de iyi iklim ve doğa koşullarından birarada yararlanmak maksadıyla göç etmek için daha çok tercih edilen bir yerleşim yeri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Esasında, bu iki özelliğin Kuşadası'nda biraraya gelmiş olmasının, bu yerleşim yerinin yoğun bir göç alan bölge haline gelmesinin en önemli sebeplerinden birini teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Böylelikle, bu tespitin araştırmanın hem ikinci hem de beşinci varsayımını doğrular nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Göç Etme Biçimleriyle İlgili Değerlendirmeler

Tablo 8: Kuşadası'na Gelmeden Önce Memleketi Dışında Başka Bir Yerde Kalıp Kalınmadığı

Kuşadası'na gelmeden önce memleketi dışında başka bir yerde kalıp kalınmadığı	Sayı	Yüzde (%)
Evet, kaldım	32	%16
Hayır, kalmadım	168	%84
Toplam	200	%100

Göç konusunda önemli bir nokta göçün kademeli olarak gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Türkiye'de yaşanan göçlerde yaygın bir göç biçimi olan kademeli/aşamalı göç (Şenyapılı'dan akt.; Tekşen; 2003:100) bu araştırmadan elde edilen bulgularla örtüşmemektedir. Elde edilen veriler (Tablo-8), Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin kademeli bir göç niteliği taşımadığını ve çoğunlukla doğrudan gerçekleşen bir göç niteliğinde olduğunu ortaya koymaktadır. Örnekleme giren deneklerin %84'ü Kuşadası'na göç etmeden önce başka bir yerde kalmadığını ifade etmiştir. Kuşadası'na gelmeden daha önce başka bir yere göç etmiş olduğunu ifade edenlerin oranı ise %16'dır.

Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin çoğunlukla doğrudan gerçekleşen bir göç niteliği yansıtmasının yanı sıra anket soruları dışında açık görüşmeler ve gözlemler yoluyla elde edilen verilere göre Kuşadası'na göç edenlerin çoğunluk itibarıyla kendi istekleriyle göç ettikleri görülmektedir. Daha önce gönüllü ve zorunlu göç türleri olarak yapılan sınıflandırmadan hareketle bir değerlendirme yapıldığında, gerçekleşen göçlerin daha çok gönüllü göçler kategorisine girdiğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle de Kuşadası'na göç edenlerin göç etmesinde itici faktörlerden daha ziyade çekici faktörlerin etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 9: Kimlerle Birlikte Göç Edildiği

Kimlerle birlikte göç edildiği	Sayı	Yüzde (%)
Yalnız	132	%66
Ailemle birlikte	12	%29.5
Diğer hanelerle/akrabalarla toplu bir biçimde	9	%4.5
Toplam	200	%100

Tablo 10: Terk Edilen Yerleşim Birimleri

Terk edilen yerleşim birimleri	Sayı	Yüzde (%)
Kent Merkezi	142	%71
İlçe/Kasaba	54	%27
Köy	4	%2
Toplam	200	%100

Genel olarak Kuşadası'na göç edenlerin göç etme biçimleriyle ilgili diğer bir unsura bakıldığında (Tablo-9) göç edenlerin %66'sının tek başına Kuşadası'na göç etmiş olduğu görülmektedir. Ailesiyle birlikte göç edenlerin oranı %29.5 iken, toplu bir biçimde göç edenlerin oranı %4.5'tir. Göç edenlerin büyük çoğunluğunun tek başına göç etmiş olduğu yani daha çok bireysel bir göçün baskın olduğunu söylemek mümkün olsa da, diğer bir göç türü olan zincirleme göç türünün de varlığından söz etmek gerekmektedir. Zira göç edenlerin Kuşadası'nı tercih etmelerinin nedenleri arasında buraya daha önce göç etmiş olan yakınlarının yanında olmak istemelerini gösterenlerin oranının %20.5 olması (Tablo-14), bu durumun bir işareti olarak değerlendirilebilir. Bu verilerin araştırmanın üçüncü varsayımını desteklediğini söylemek mümkündür.

Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin bir başka sınıflaması yapıldığında (Tablo-10) örnekleme yer alan göçmenlerin geldikleri (terk edilen) yerleşim birimlerinin dağılımı şu şekildedir: Kent merkezinden göç edenlerin oranı %71; ilçeden göç edenler %27 ve köylerden gelenlerin oranı %2'dir. Tüm bu sonuçlardan da görüleceği üzere Kuşadası'na gerçekleşen göçler ağırlıklı olarak yakın çevrelerden (Tablo-11) ve kent merkezlerinden (Tablo-10) olmakla birlikte Türkiye'nin tüm bölgelerinden göç yaşanmaktadır. Ancak dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta Kuşadası'na göç edenlerin ilçe ve köylerden ziyade ağırlıklı olarak kent merkezlerinden gelmeleridir. Dolayısıyla ülke-

mizde temel olarak (çoğunlukla) yaşanan göçlerin yönü kırdan kente doğru olsa da Kuşadası örneğinde daha farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Kuşadası'nın büyük kentlere benzer bir şekilde ülkenin tüm bölgelerinden göç alması ve bunların çoğunlukla kent merkezlerinden oluşu, bu durumun önemli bir göstergesi olarak sayılabilir.

Tablo 11: Göç Edenlerin Geldikleri Yerler

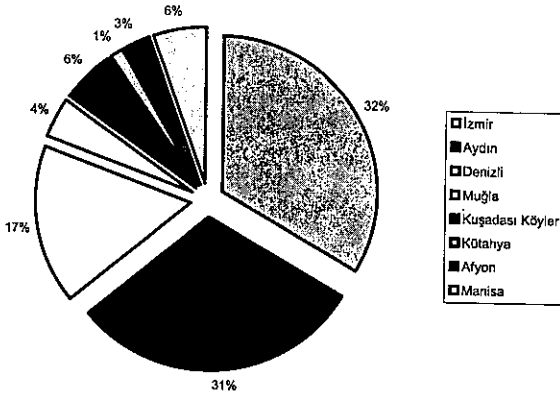
Göç edenlerin geldikleri yerler	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Ege Bölgesi	66	%33
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	36	%18
Akdeniz Bölgesi	16	%8
Marmara Bölgesi	20	%10
İç Anadolu Bölgesi	25	%12.5
Karadeniz Bölgesi	18	%9
Doğu Anadolu Bölgesi	19	%9.5
Toplam	200	%100

Örnekleme yer alan göçmenlerin geldikleri yerler bölgelere göre sınıflandırıldığında (Tablo-11) en çok Ege Bölgesinden göçmenin (%33) geldiği görülmektedir. Sırasıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi %18; İç Anadolu Bölgesi %12.5; Marmara Bölgesi %10; Doğu Anadolu Bölgesi %9.5; Karadeniz Bölgesi %9; Akdeniz Bölgesi %8. Gerçekleşen göçler ağırlıklı olarak Ege Bölgesi'nden ve nispeten Güneydoğu Anadolu Bölgesinden olmakla birlikte

Hızlı Bir Gelişme ve Kalkınma Süreci İçinde Yer Alan Turizm Sektörünün Hakim Olduğu Kuşadası'nda, Farklı İş Kollarında Çalışan Göçmenler Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme

Türkiye'nin her bölgesinden Kuşadası'na göçler görülmektedir. Ege Bölgesi hariç diğer bölgelerden gerçekleşen göçlerin oranları nispeten birbirine yakındır.

Kuşadası'na Yakın Çevrelerden Göç

Göçleri Ege Bölgesi içinde sınıflandırdığımızda şu oranlar ortaya çıkmaktadır. İzmir %32; Aydın %31; Denizli %17; Manisa %6; Kuşadası Köyleri %6; Muğla %4; Afyon %3; Kütahya %1. Buna göre, göçün özellikle kalkış noktasını oluşturması bakımından özellikle Ege Bölgesi'nin ve bu bölgenin kendi içinde de İzmir ve Aydın illerinin belirgin bir biçimde ön plana çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla Kuşadası'na gerçekleşen göçlerde yakın çevrelerden göç edenlerin baskın durumda oldukları gözlemlenmektedir. Genel olarak, göçte etken olan yakınlık/uzaklık (fiziki mesafe) unsuru (göç kararında, diğer birçok etkenin yanı sıra çoğunlukla yakın olan merkezlerin – rasyonel karar verme modeli çerçevesinde- öncelikli olarak tercih edilme/düşünülme olasılığının yüksek olması) göz önünde bulundurulduğunda Kuşadası'na daha çok yakın çevrelerden bir göç sürecinin yaşanıyor olması doğal görünmektedir. Göç kararı, mevcut fırsatların, olanakların, engellerin –her zaman için olmasa da- farkında olarak alınan, çoğunlukla rasyo-

nel/akılcı bir seçim olarak gerçekleşir. Şöyle ki, göç etme karar sürecindeki bir kişi gideceği yerin kendisine sağlayacağı getirileri hesaplar, kendisine (bulunduğu yere) farklı mesafede (uzaklıkta) olan yerlerin çeşitli getirilerini karşılaştırır, dolayısıyla birbirine benzer getiriler sağlayacağı düşünülen farklı yerler arasından yakın olan yerin seçilme olasılığı daha yüksek olacaktır. Dolayısıyla, Kuşadası'na yakın yerlerden ağırlıklı olarak göçün yaşanması bu çerçevede değerlendirilebilir. Fakat, yakınlık faktörünün kişilerin göç kararında diğer etkenler yanında ne kadar rol oynadığını kestirmek de oldukça güçtür. Bu duruma ilişkin bir başka açıklama, Kuşadası'nda daha çok yakın yerlerden ve kent merkezlerinden göçün ağırlıkta olması, buranın daha çok turizm sektörü ve ona bağlı iş sahalarının ağırlıkta olması nedeniyle, daha çok şehir yerleşimlerinden ve bu bölge/yer hakkında nispeten daha fazla bilgi sahibi olan (bu iş sahalarına daha yatkın/uygun olabilecek) kişilerin Kuşadası'nı kendilerine daha uygun olduğunu düşünmeleri şeklinde yapılabilir. Göç edenlerin niteliklerine ilişkin veriler de göz önünde tutulduğunda, Tablo 10 ve 11'den elde edilen verilerin ve yapılan değerlendirmelerin araştırmanın dördüncü varsayımını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Tablo 12: Kuşadası'na Geliş Zamanı

Kuşadası'na Geliş Zamanı	Sayı	Yüzde (%)
50'den önce	1	%0.5
1951-1970 arası	4	%2
1971-1980 arası	16	%8
1981-1990 arası	69	%34.5
1991-2000 arası	57	%28.5
2000'den sonra	53	%26.5
Toplam	200	%100

Örneklemede yer alan göçmenlerin Kuşadası'na geliş zamanları incelendiğinde (Tablo-12) 1980-1990 seneleri arasında en yoğun dönemin yaşandığı görülmektedir. Bu senelerden sonra bir miktar düşüş gözlemlense de 1990

senesinden sonra göçlerin devam ettiği görülmektedir. Bu durum daha önce tablo ve grafik olarak verilen Kuşadası'nın yıllara göre nüfus miktarlarının değişimiyle de örtüşmektedir (Kuşadası nüfusu: 1985'de 29.098; 1990'da 43.636; 1997'de 54.502; 2000'de 65.765). Kesişen Fırsatlar Yaklaşımına göre, belli bir uzaklığa göç eden insanların sayısı, gittikleri yerdeki fırsatların çokluğuyla orantılıdır. Başka bir deyişle, gidilecek yerde iş bulma fırsatı fazla ise oraya göçecek insan sayısı da fazla olacaktır (Yalçın, 2004:28). Daha önce de belirtildiği üzere 70'li ve 80'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen turizm yatırımları ve dolayısıyla buna bağlı olarak artan iş fırsatları ve yaratılan olanaklar bu bölgeyi daha çekici bir yer haline getirmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak bu yıllardan itibaren artan bir göçle birlikte nüfus artışı devam etmektedir. Bu verilerin, aynı zamanda araştırmanın beşinci varsayımını doğrular nitelikte olduğu görülmektedir.

Göç ve Göç Sonrası Durumla İlgili Değerlendirmeler

Göç neden olan etkenlerin neler olduğu konusunda bilgi sahibi olmak, göç kararının alınması sürecinde rol oynayan faktörlerin farkına varılmasını sağlayarak söz konusu göçe ilişkin yapılacak bir değerlendirme anlamlı olması açısından oldukça önemlidir.

Tablo 13: Kuşadası'na göç etmede en önemli etken/neden

Kuşadası'na göç etmede en önemli etken/neden	Sayı	Yüzde (%)
Geçim sıkıntısı	14	%7
İşsizlik	57	%28.5
Yeni/Farklı bir iş bulmak için	53	%26.5
Aile içi anlaşmazlıklar	4	%2
Kuşadası'nın çekiciliği	72	%36
Toplam	200	%100

KuŖadası'na gerekleŖen glerin mahiyetini bir ölçüde açıklayabilmek için (KuŖadası'na yönelik glerin farklılaŖan birtakım özelliklerini ortaya koyabilmek için) rneklemde yer alan kiŖilerin KuŖadası'na g etmelerindeki en önemli nedenler sorulduğunda verilen cevaplara göre (Tablo-13) gteki en önemli nedenler Ŗunlardır: KuŖadası'nın (eğitim, sağlık, yaŖam standardı vb.) ekiciliği (%36); iŖsizlik ve geçim sıkıntısı (%35.5); yeni/farklı bir iŖ bulmak için (%28.5); aile içi anlaŖmazlıklar (%2).

Ŗphesiz, insanların göç etmesine yol açan birçok neden bulunmaktadır. Ancak lke genelinde yaŖanan glerin temel nedenin çoğunlukla ekonomik nedenler, geçim sıkıntısı, iŖsizlik vb. nedenler olduğu baŖka bir ifadeyle göç edenlerin çoğunlukla geçim sıkıntısı çeken iŖsiz kimseler olduğu) göz önünde tutulduğunda, KuŖadası'na yönelik göçlerde iŖsizlik ve geçim sıkıntısı çeken kiŖilerin oranının çok yüksek olmaması, en azından birinci sırada yer almaması dikkat çekicidir. Göç edilen yerin çekiciliği ve yeni/farklı bir iŖ bulma arayıŖı gibi etmenlerin g etmede ağırlıklı olarak etkili olması KuŖadası'na yönelik göçlerde çoğunlukla itici faktörlerden ziyade çekici faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda, KuŖadası'na yönelik göçlerde de hem itici hem de çekici nedenler birlikte etkili olsa da çekici nedenlerin biraz daha ağır bastığı görülmektedir. Elde edilen veriler ve gözlemlerden hareketle ifade edilebilecek bir husus, KuŖadası'nın özellikle kendisine özgü yaŖam koŖullarının, büyük kentlere göre eŖitli nedenlerden dolayı daha iyi yaŖanılabilir bir yer gibi görülmesi nedeniyle tercih edilmesi önemlidir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, KuŖadası'nın iŖ fırsatlarının yoğun olduğu bir bölge olmasının yanında iklim ve doğa koŖulları iyi olan bir yer olması iŖ kurma aŖamasında olan kiŖilerin hem iŖ fırsatlarından hem de iyi iklim ve doğa koŖullarından birarada yararlanmak maksadıyla tercih ettikleri bir yer durumundadır. Bu iki özelliğin KuŖadası'nda biraraya gelmiŖ olmasının, bu yerleŖim yerinin yoğun bir g alan bölge haline gelmesinde en önemli sebepleri oluŖturduėu söylenebilir. Bu verilerin ve değerlendirmelerin araŖtırmanın ikinci ve altıncı varsayımlarıyla da rtŖtėn söylemek mümkündür. Bu konuyu daha iyi değerlendirebilmek açısından öncelikle Tablo 14'deki verilere -göç edenlerin neden baŖka bir yeri değil de (zellikle büyük kentleri değil de) KuŖadası'nı tercih ettiklerini gösteren tabloya- bakmak faydalı olacaktır.

Tablo 14: Neden Başka Bir Yer Değil de Kuşadası'na Geldiniz

Neden Başka Bir Yer Değil de Kuşadası'na Geldiniz	Sayı	Yüzde (%)
Alternatif iş olanaklarının bolluğu	52	%26
Kuşadası'nda fırsatların bolluğu	25	%12.5
Daha önce göç etmiş yakınlarım olduğu için	41	%20.5
Memlekete yakın olduğu için	7	%3.5
Tavsiye üzerine (akraba/eş-dost)	33	%16.5
Büyük kentlere göre daha iyi yaşanabilir bir yer	42	%21
Toplam	200	%100

Örneklemede yer alan kişilere “neden başka bir yer değil de Kuşadası'na geldiniz?” şeklinde sorulduğunda alınan cevaplar, ağırlıklı olarak alternatif iş olanaklarının bolluğu (%26); Kuşadası'nın büyük kentlere göre daha iyi yaşanabilir bir yer olduğu (%21); daha önce göç etmiş yakınlarım olduğu için (%20.5); tavsiye üzerine (%16.5); fırsatların bolluğu (%12.5); memlekete yakın olduğu için (%3.5) şeklindedir (Tablo-14).

Daha önce belirtildiği üzere köyden kente göçün temelinde itici güçler, iletici güçler ve çekici güçlerin varlığından söz edilebilir (Keleş, 1984:30-34). Sezal (1992:35) kırdan artan nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağıtılmış toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, kan davaları ve toprağın mirasla parçalanması gibi unsurları kır nüfusunu kente “iten” faktörler olarak belirtir. Nüfusu kente çeken faktörler ise; köy-kent gelir farklılıkları, daha iyi ve ileri

eğitim imkanları, şehrin cazibesi, iş bulma ümidi, daha yüksek hayat standardı, ulaşım imkanları vb. unsurlar olarak belirtilir (Sezal, 1992:36). Terk edilen yerin iticiliği ve yeni yerleşilen yerin çekiciliği olarak da ifade edilebilecek bu durum araştırma bulguları çerçevesinde (Tablo-13 ve 14) genel olarak değerlendirildiğinde, göç edenlerin itici faktörlerden ziyade çekici faktörlerin etkisiyle Kuşadası'nı -ağırlıklı olarak- tercih ettiklerini söylemek mümkündür. Bu sonuç daha önce Tablo 10'da ortaya konan sonuçlarla da desteklenebilir niteliktedir. Belirtildiği üzere Kuşadası'na göç edenlerin büyük bir çoğunluğu (%71) itici faktörlerin nispeten daha az olduğu il merkezlerinden göç edenlerdir.

Göze çarpan bir diğer husus akraba/eş-dost tavsiyesi ve yakınlarının burada bulunması nedeniyle Kuşadası'nı tercih ettiklerini belirtenlerin oranının toplam %37'lik bir orana sahip olmasıdır. Bilindiği gibi daha çok kır kökenli olan, cemaatçi bir yapının içinden gelen, kentsel fonksiyonlara uygun bireysel donanımına sahip olmayan göçmenlerin mekan tercihinde bir sığınak olarak akraba yanını tercih ettikleri bir gerçektir (Kartal, 1978:26). Kuşadası'na göç edenlerin çoğunluğunu kent merkezlerinden gelmiş olanlar oluşturuyor olsa da (bu kent merkezinden gelenlerin tümünün kente özgü özelliklerin bütününe sahip oldukları anlamına gelmeyecektir) kıra özgü geleneksel cemaatçi yapının unsurlarını/özelliklerini taşıyan göçmenlerin varlığının yadsınamayacağını da söylemek gerekir. Bu durumu daha önceden bahsedilen göçmen ağ'larına ilişkin yaklaşım çerçevesinde değerlendirebilmek için Tablo 15,16 ve 17'deki verileri de göz önünde bulundurmak gerekecektir.

Tablo 15: Geline Yerdeki Akrabalarla İlişkilerin Sürme Durumu

Geline yerdeki akrabalarla ilişkilerin sürme durumu	Sayı	Yüzde (%)
Hayır, ilişkim yok	20	%10
Haberleşmek biçiminde	54	%27
Yardım etmek biçiminde	25	%12.5
Gidip-gelmek (ziyaret) biçiminde	97	%48.5
Başka (Diğer)	4	%2
Toplam	200	%100

Örneklemede yer alanlara geldikleri yerdeki akrabalarıyla ilişkilerinin hangi düzeyde olduğuna ilişkin olarak sorulan soruya alınan cevaplardan (Tablo-15) çıkan sonuçlara göre, deneklerin %48.5'i memleketindeki akrabalarıyla ilişkisinin gidip-gelmek (ziyaret) biçiminde devam ettiğini; %27'sinin sadece haberleşme biçiminde sürdürdüğünü; %12'sinin yardım etmek biçiminde sürdürdüğünü ve %10'u (memleketinde akrabaları olmayanlar da dahil) ilişkisinin kalmadığını ifade etmiştir.

Tablo 16: İş Bulmada Kimler Yardımcı Oldu

İş Bulmada Kimler Yardımcı Oldu	Sayı	Yüzde (%)
Tanıdıkların/Hemşehri-lerin yardımlarıyla	88	%44
Akrabalarımın yardımıyla	48	%24
Kurumlar aracılığıyla	6	%3
Kimsenin yardımı olmadı	42	%21
Başka (Diğer)	16	%8
Toplam	200	%100

Örnekleme yer alanların Kuşadası'na ilk geldiklerinde iş bulmaları konusunda kimlerin yardımcı olduğu şeklindeki soruya (Tablo-16) ilişkin cevapların %68'i akraba, tanıdık-hemşehri yardımı yönündedir. Kimsenin yardımı olmadan iş bulduğunu ifade edenlerin oranı ise %21'dir. Görüleceği üzere göç edenlerin önemli bir kısmı ülke genelinde yaşanan göçlerdeki yaygın olan ilişki biçimini/hemşehri-akraba dayanışmasını kullanmaktadır. Tablo 17'ye de bakıldığında benzer yorumların yapılabileceğini görmekteyiz.

Tablo 17: Bir İhtiyacı Olduğunda Yardım Konusunda İlk Ki-me/Nereye Başvurduğu

Bir İhtiyacı Olduğunda Yar-dım Konusunda İlk Ki-me/Nereye Başvurduğu	Sayı	Yüzde (%)
Akraba	104	%52
Hemşehrilerim/Eş-Dost	48	%24
Kurumlar	10	%5
Başka	38	%19
Toplam	200	%100

Göç edenlere bir ihtiyaçları olduğunda yardım konusunda ilk ki-me/nereye başvurdukları sorulduğunda alınan cevaplar (Tablo-17) %76'lık bir oranla akraba/hemşehri-eş-dost şeklindedir. Dolayısıyla Tablo 17'deki veriler, bu konudaki diğer veriler için yapılan yorumları destekler niteliktedir. Daha önce Tablo-14'de ortaya çıkan sonuçlar da göz önünde bulundu-ğunda (göç edenlerin Kuşadası'nı tercih etmenlerindeki önemli faktör-lerden biri daha önce göç etmiş yakınlarının burada bulunmaları idi) elde edilen bulguların daha önce sözü edilen göçe ilişkin 'ağ' (network) yaklaşı-mıyla bir bakıma örtüştüğü ifade edilebilir. Bu yaklaşımda herhangi bir yere olan göç akımının devam etmesinde, bizzat göç eden grupların gittikleri yerlerde oluşturdukları ağların etkisine vurgu yapılmaktadır (Yalçın, 2004:49). Wilpert'e göre ağ teorisi şu şekilde işler: Öncü göçmenler öncelik-le göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar ve bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göçme olanağı sağlar. Yeni göç dalgaları, kurulmuş bu ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir hal alır (Yalçın, 2004:50). Araştırma bulgularıyla da desteklendiği üzere örnekleme giren göçmenlerin önemli bir kısmının söz konusu bu ağ

ilişkileri içinde yer aldıklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla göç edenlerin önemli bir kısmını kent merkezlerinden gelenler oluşturuyor olsa da (daha önce belirtildiği üzere bu kent merkezlerinden gelenlerinin tümünün kente özgü özellikleri taşıdıkları anlamına gelmeyecektir) her şeye rağmen kıra özgü ilişki biçimlerinin göç sürecinde nispeten etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumun araştırmanın üçüncü varsayımına da uygun düşüğü belirtilebilir.

Tablo 18 : Aileye giren ortalama aylık gelir

Aileye Giren Ortalama Aylık Toplam Gelir (YTL)	Sayı	Yüzde (%)
Asgari ücretin altında	3	%1.5
Asgari ücret-500 arası	14	%7
501-750 arası	20	%10
751-1000 arası	64	%32
1000 üzerinde olanlar	99	%49.5
Toplam	200	%100

Örneklemdaki deneklerin gelir dağılımı değerlendirildiğinde çıkan sonuçlar (Tablo-18), geliri 1000 YTL üzerinde olanların oranı %49.5; 751-1000 YTL olanların oranı %32; 501-750 YTL olanların %10; Asgari ücret-500 YTL olanların oranı %7; Asgari ücretin altında olanların oranı ise %1.5'dir. Örnekleimde bulunanların neredeyse tamamının çeşitli düzeylerde olsa da düzenli bir gelirin olduğu görülmektedir. Deneklerin hemen hemen yarısının (%49.5) 1000 YTL'nin üzerinde gelirlerinin olduğunu belirtmesi ve düşük ücretli işlerde çalışanların nispeten düşük bir yüzdeyi oluşturması, ekonomik anlamda anlamlı/olumlu bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Tablo 19 : Aileye Giren Toplam Gelirin Yeterlilik Durumu

Aileye Giren Toplam Gelirin Yeterlilik Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Oldukça kötü	11	%5.5
Yetersiz	36	%18
Fena sayılmaz	38	%19
Yeterli	96	%48
Çok iyi	19	%9.5
Toplam	200	%100

Aileye giren toplam aylık gelirin yeterlilik düzeyi ele alındığında (Tablo-19) örneklemin yaklaşık yarısının (%48), gelir durumunu yeterli olarak değerlendirdiği görülmektedir. Gelirlerinin yeterlilik durumunu çok iyi olarak nitelendirenlerin oranı %9.5, fena sayılmaz diyenlerin oranı %19; yetersiz olarak görenlerin oranı %18 ve oldukça kötü olarak değerlendirenlerin oranı %5.5'dir. Verilerden de anlaşılacağı üzere örnekleme yer alan deneklerin önemli bir kısmının elde ettiği geliri yeterli bulduğu dolayısıyla ekonomik bakımdan belli bir düzeyde tatmin olduğunu göstermektedir. Bu durumu Tablo-17'deki verilerle çok daha net bir biçimde değerlendirmek mümkündür.

Tablo 20: Kuşadası'na Geldikten Sonraki Sahip Olunan Ekonomik Durumun Gelinen Yerdeki Durumla Karşılaştırılması

Kuşadası'na Geldikten Sonra Sahip Olunan Ekonomik Durumun Gelinen Yerdeki Durumla Karşılaştırılması	Sayı	Yüzde (%)
Çok daha iyi	112	%56
İyi	76	%38
Değişen bir şey olmadı	10	%5
Kötü	2	%1
Çok daha kötü	-	-
Toplam	200	%100

Kuşadası'na geldikten sonra sahip olunan ekonomik durumla gelinen yerdeki ekonomik durumun karşılaştırılmasına yönelik soruda ortaya çıkan sonuçlar (Tablo-20) gösteriyor ki göç edenler mevcut ekonomik durumlarını gelinen yere kıyasla daha olumlu görmektedirler. Sadece %1 oranında kötü olarak değerlendirenler vardır. Çok daha iyi ve iyi olarak değerlendirenlerin oranı toplam %94'dür. Bir değişme olmadığını ifade edenlerin oranı ise %5'dir. Dolayısıyla, ortaya çıkan bu tabloda kişilerin görece olarak ekonomik bakımdan göç ettikleri yerde tatmin oldukları söylenebilir. Netice itibarıyla, göç edenlerin göç etmeden önce göç edecekleri yere ilişkin ekonomik beklentilerinin nispeten olumlu yönde karşılandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 21:Yerleştikten Ne Kadar Süre Sonra Bir İşe Başlanıldığı

Yerleştikten Ne Kadar Süre Sonra Bir İşe Başlanıldığı	Sayı	Yüzde (%)
Hemen bir işe başladım	170	%85
Kısa bir süre içinde (İlk 1 yıl)	16	%8
Uzun bir süre (1 yıldan sonra)	14	%7
Toplam	200	%100

Örneklemede yer alanların Kuşadası'na geldikten ne kadar süre sonra bir işe başladıklarına ilişkin soru kişilerin beklentilerinin karşılanma düzeyini tespit etmede gerekli olan bir sorudur. Buna göre göç edenlerin %85'nin (Tablo-21) hemen bir işe başladım şeklindeki cevapları bu konuya ilişkin beklentilerinin de görece olarak karşılandığı anlamına gelebilir. Genel olarak değerlendirildiğinde göç edenlerin toplam %62'sinin iş bulma ümidi ve farklı/yeni bir işte çalışmak amacıyla göç ettiği göz önünde bulundurulduğunda iş bulma oranlarının oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla, iş bulma ümidi ve farklı/yeni bir işte çalışma amacıyla göç edenlerin bu yöndeki beklentilerinin Kuşadası'nda belli bir düzeyde nispeten karşılanmış olduğunu ifade etmek, bir dereceye kadar doğru olacaktır.

Tablo 22: Geldiği Yerde Ne İş Yaptığı

Geldiği Yerde Ne İş Yaptığı	Sayı	Yüzde (%)
İşsizdim	56	%28
Aynı işle uğraşıyordum	27	%13.5
Farklı bir işle uğraşıyordum	117	%58.5
Toplam	200	%100

rneklemde yer alanların Kuşadası'na gelmeden önce ne iş yaptıkları incelendiğinde %28'nin işsiz; %13'ünün Kuşadası'nda yaptığı işle aynı işi yaptığı ve %58'nin geldiği yerde yaptığı işten daha farklı bir işle uğraştığı görülmektedir (Tablo-22). Bu anlamda Kuşadası'na göç edenlerin farklı iş olanakları arasından kendilerine uygun olan işlerden büyük ölçüde yararlandıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 23: Geldikten Sonraki İlk İşini Mi Yaptığı

Geldikten Sonraki İlk İşini mi Yaptığı	Sayı	Yüzde (%)
Evet	108	%54
Hayır	92	%46
Toplam	200	%100

Göç edenlerin yaklaşık yarısının (%46) (Tablo-23) geldikten sonra başladığı işten daha farklı bir işle uğraştığı göz önünde tutulduğunda, Kuşadası'nda alternatif iş olanaklarının varlığından ve göç edenlerin bu durumdan yararlandıklarından söz edilebilir. Esasında bu tablolardan ortaya çıkan sonuçlar, göç edenler için mevcut istihdam koşullarının da bir resmini vermektedir. Buna göre göç edenlerin Kuşadası'nda çalışma olanağı bulduklarını ve ayrıca özellikle daha önce yaptıkları işlerden farklı işlerde de istihdam edilebilme şansına sahip oldukları ve önemli bir kesimin bu olanaklardan yararlanabildiğini söylemek mümkün olacaktır. Daha önce belirtildiği üzere, Kuşadası'na göç edenler, burada daha çok turizm sektörüne hizmet eden veya onun bir parçası olan işlerde çalışma durumundadır. Yapılan gözlemlerden hareketle (daha çok turizm sektörüne hizmet eden veya onun bir parçası olan) farklı iş kollarında ücretli ve kendi hesabına çalışanlar olmak üzere yapılan bir genel sınıflandırmada şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: -Kendi hesabına çalışanlar: pansiyon/otel işletmecisi, kuyumcu, elektronik, deri, ayakkabı, halı, çanta, lokanta, kafe-bar vb. işyerlerine sahip (esnaf ve zannatkarlar olarak) değerlendirilebilecek kişiler, taksi/dolmuş çalıştıranlar; ayrıca bu gruba daha küçük çaplı hediyelik eşya satışı, börekçilik vb. işler yapan kişiler de dahil edilmektedir. -Ücretliler: pansiyon, otel gibi işletmelerde çalışanlar ve ayrıca yukarıda sayılan işyerlerinde işçi pozisyonunda olan (tezgahtar/satış sorumlusu, garson-cafe/bar çalışanı-, çaycı, aşçı, vb.) kişiler. Yapılan gözlemler ve görüşmelerden göç edenlerin daha çok belirtilen bu iş sahalarında (yoğunlaştıkları) kendilerine yer edindikleri bilgisini vermek mümkündür. Netice itibarıyla Tablo 18,19,20,21,22 ve 23 birlikte değerlendirildiğinde göç edenlerin gelir, iş gibi konulardaki beklentilerinin (göç etme nedenleri göz önünde bulundurulduğunda) göç ettikleri Kuşadası'nda bir dereceye kadar (daha çok ekonomik yönden beklentilerinin) karşılanmış olduğunu söylemek mümkün gibi görünmektedir.

Tablo 24: Sosyal Güvence Durumu

Sosyal Güvence Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Hiçbir yere bağlı değil	46	%23
Emekli sandığı	7	%3.5
S.S.K	104	%52
Bağ-Kur	38	%19
Diğer	5	%2.5
Toplam	200	%100

Örnekleme oluşturulan grubun herhangi bir sosyal güvenceye sahip olup olmadıkları sorulduğunda karşımıza çıkan durum Tablo 24'deki gibidir. Buna göre, örneklemede sosyal güvenlik kapsamında olanların (%77) çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmayanların oranı ise %23'tür. Sosyal güvenlik kapsamında bulunanlar içinde en büyük payı S.S.K'luların oluşturduğu anlaşılmaktadır (%52). İkinci sırayı %19 ile Bağ-Kur alırken, üçüncü sırada %3.5 ile emekli sandığının geldiği görülmektedir. Dolayısıyla, bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olanlar içinde S.S.K ve Bağ-Kur'lu olanların ağırlıkta olduğu ortaya çıkmaktadır. Örnekleme girenlerin %77'sinin bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olması olumlu bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Tablo 25: Oturulan Yerin Mülkiyet Durumu

Oturulan Yerin Mülkiyet Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Kiracı	97	%48.5
Ev Sahibi	78	%39
Lojmanda oturuyor	12	%6
Başkaları ile ortak kiracı	7	%3.5
Tanıdık/Akraba yanında kalıyor	6	%3
Toplam	200	%100

Tablo 26: Oturulan Konutun Tipi

Oturulan Konutun Tipi	Sayı	Yüzde (%)
Çok katlı daire	147	%73.5
Müstakil ev	52	%26
Başka	1	%0.5
Toplam	200	%100

Tablo 25 ve 26 birlikte değerlendirildiğinde, örnekleme yer alanların yaklaşık yarısının (%48) kiracı durumunda olduğu ve %39'unun ise kendine ait bir evinin olduğu görülmektedir. Lojmanda oturanların oranı %12; başka

birileri ile ortak kiracı olanların oranı %6; tanıdık/akraba yanında kalanların oranı ise %3'tür. Göçmenlerin %39'unun kendisine ait bir evinin olması anlamlı bir değer olarak yorumlanabilir. Zira, kişilerin kendisine ait bir evinin olması o kişilerin buldukları yerde kendilerini daha kalıcı hissetmelerini sağlayacak ve dolayısıyla buldukları yerle olan bütünleşmelerini ve ilişkilerini olumlu yönde etkileyecektir denebilir. Daha sonra da bahsedileceği üzere, göç edenlerin kente uyum ve bütünleşmelerinde etkili olan unsurlardan biri kişilerin kendilerine ait bir evlerinin olmasıdır. Oturulan konutların yaklaşık dörtte üçünün (%73.5) apartman dairesi olduğu görülmektedir. Müstakil bir ev olarak ifade edilebilecek bir konutta oturanların oranları ise %26'dır. Bu durum, göçmenlerin, genel olarak kentsel konut yapılanmalarından nispeten yüksek bir düzeyde yararlanabildiklerini gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 27: Genel Olarak Göç Öncesi Beklentilerin Karşılama Düzeyinin Nasıl Değerlendirildiği

Genel Olarak Göç Öncesi Beklentilerin Karşılama Düzeyinin Nasıl Değerlendirildiği	Sayı	Yüzde (%)
Çok kötü	3	%1.5
Kötü	9	%4.5
Fena sayılmaz	90	%45
İyi	82	%41
Çok iyi	16	%8
Toplam	200	%100

Örnekleme yer alanlara genel olarak göç öncesi beklentilerinin Kuşadası'nda karşılama düzeyini nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda alınan ce-

vapların %8'i çok iyi; %41'i iyi; %45'i fena sayılmaz; %4.5'i kötü; %1.5'i çok kötü şeklindedir (Tablo-27). Görüldüğü üzere, göç edenlerin Kuşadası'na gelmeden önce buraya ilişkin genel manadaki beklentilerinin, göç ettikten sonraki dönemde karşılanma düzeyini kötü ve çok kötü olarak değerlendirenlerin oranı sadece toplam%6'dır. Buradan da anlaşılacağı üzere Kuşadası'na göç edenlerin büyük bir çoğunluğunun neredeyse tamamına yakınının (%94) göç öncesi beklentilerinin göç ettikten sonraki dönemde farklı düzeylerde olsa da nispeten karşılanmış olduğu, bir başka deyişle göç edenlerin büyük bir kısmının göç ettikleri yerde umduklarını -belli ölçülerde olsa da- buldukları söylenebilir.

Daha önceden de kısmen bahsedildiği üzere, insanlar buldukları yerden başka bir yere gitme konusundaki seçimlerini yaparlarken, bu seçimleri uzun vadeli bir bakış geliştirerek yaşamlarını uzun dönemli etkileyecek bir muhasebeyle gerçekleştirirler (bu durum şüphesiz ki farklı göç tiplerine göre değişkenlik gösterir). İnsanların geleceğe dair beklentileri mevcut durumdaki seçimlerini doğal olarak etkiler (Mulder, 1993:20). Göç eden kişi, bir karar vermektedir. J. Wolpert'e göre, göç analizlerinde kişilerin ya 'akılcı' ya da 'razı olucu' karar modeline göre davrandıkları varsayılmaktadır. Akılcı modele göre, bir kişinin başarılı bir göç yapabilmesi için en azından üç farklı kararda bulunması gerekir. Birincisi, önce kişinin göç etmeye karar vermesidir. İkincisi, göç edecek kişinin alternatif varış noktalarındaki fırsatlar arasından birisini seçmesidir. Sonuncusu, göç eden kişinin bu fırsatlar için diğerleri ile yarışması ve kazanmasıdır (Tekeli; Erder, 1978:28). Göç kararının akılcı bir karar olduğu yönündeki modele göre, göç kararının alınması sürecine etkide bulunan iki tip değişken bulunmaktadır. Güdüsel değişkenler, göç kararını verenin en çoğa çıkarmaya çalıştığı olumluluk yüklediği değerlerden oluşmaktadır. Göç, bunların gerçekleşmesini sağlayacaktır. Düzenleyici değişken ya da engel fonksiyonları, kişinin göç kararını dolaylı olarak etkiler. Kişi göç kararını verirken bu değişkenleri kendi değerlendirmesine katmaz. Bu değişkenler kişinin fırsatları algılamasını ve bilgi akımını düzenleyerek, göç kararında dolaylı olarak etkili olurlar. Bu tür değişkenler arasında fiziki mesafe, akraba ve tanıdık çoğaltanları, karşı göç akımlarının büyüklüğü, varış ve çıkış noktalarının çevre koşulları bakımından benzerliği vb. sayılabilir. Söz konusu rasyonellik bu engel fonksiyonlarının aşılmasındaki araçsal bir rasyonellik olmaktadır (Tekeli, 1998:14; Tekeli ve Erder, 1978:32). Esasında, göç kararı her zaman yeterli bilgi ve bilinç düzeyine sahip olunarak yapılmaz veya her zaman akılcı olarak gerçekleşmez. İnsanlar her zaman gelecekte onları bekleyen tüm fırsatlar konusunda bilgi sahibi değillerdir ve çoğu zaman beklentilerini en çoğa çıkarma güdüsü yerine, belli bir eşiği geçme arayışı ile hareket etmektedirler. Kişinin öznel olan

beklentilerinin gerçekleşmemesi halinde, kararın beklentilere göre rasyonel/akılcı olmasının bir anlamı kalmayacaktır (Tekeli, 1998:14), bu bakımlardan akılcı model eleştirilmiştir. Akılcı modelin karşısında ‘razı olucu’ karar modeli kişilerin gerçekteki karar verme şekillerine daha uygun düşmektedir. Bu modelde göç kararı veren kişinin ‘beklenti düzeyi’ vardır. Karar verenin, beklentisini en çoğa çıkarması arayışı yerine belli bir eşiği aşma arayışı içinde olacağı, sınırlı sayıda fırsat arasından seçimde bulunacağı, fırsatları algılamasında o yörelere daha önceden göç eden tanıdık ve akrabalarının sayısının etkili olacağı, kişilerin göç ederken nihai kararı vermek yerine bir arayışa başlama kararı vereceği, son aşamaya değişik arayışlardan sonra ulaşacağı varsayılmaktadır (Tekeli, 1998:14; Tekeli ve Erder, 1978:29).

Dolayısıyla tüm bu bilgilerin ışığında, araştırmadan elde edilen bulgular yorumlanacak olursa, öncelikle, göç edenlerin geldikleri yerdeki durumlarını nasıl değerlendirdikleri konusu önemlidir. Daha önce bahsedildiği gibi göç kararı veren bir kişi amaçlarını gerçekleştirmek güdüsüyle hareket eder. Nitekim, göç edenlerin göç edilen yerde, göç kararı sürecindeki amaçlarını gerçekleştirip gerçekleştirmediği veya göç edilen yerin bu amaçlara cevap verip veremediği konusu açıklığa kavuşturulmalıdır. Başka bir deyişle göç edilen yerin göç edenlerin beklentilerini karşılayıp karşılamadığının veya ne düzeyde karşılandığının tespit edilmesi gerekir. Bunu tespit etmenin bir yolu göç edenlerin mevcut durumunu ortaya çıkarmak ve bu kişilerin mevcut durumlarını nasıl değerlendirdiklerini belirlemek şeklinde olabilir.

Genel olarak, 13,14 ve 18’den 28’e kadarki tablolar bu konuya ilişkin birtakım verileri içermektedir. Tablo 13 ve 14’deki veriler (kişilerin göç etme nedenleri ve niçin Kuşadası’nı tercih ettikleri konusuna ilişkin veriler), esasında -göç edenlerin göç ettikleri yerden (ekonomik, sosyal vb. açılardan) ne beklediklerini de bir bakıma temsil ettiğinden-, Tablo 13 ve 14’deki veriler 18’den 28’e kadarki tablolardan elde edilen veriler çerçevesinde değerlendirildiğinde Kuşadası’nın, göç edenlerin büyük bir kısmının beklentilerine önemli ölçüde cevap vermiş olduğu sonucuna varılabilir. Özellikle, Tablo 27’deki veriler, Kuşadası’na göç edenlerin büyük bir çoğunluğunun neredeyse tamamına yakınının (%94) genel manada göç öncesi beklentilerinin göç ettikten sonraki dönemde farklı düzeylerde olsa da bir ölçüde karşılanmış olduğunu bir başka deyişle göç edenlerin büyük bir kısmının göç ettikleri yerde umduklarını bir ölçüde bulduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, göç edenlerin Kuşadası’na göç etme kararı alma süreçleri akılcı/rasyonel bir göç kararına dayansın veya dayanmasın, göç edenlerin büyük bir kısmının göç ettikleri yerdeki mevcut durumlarını genel olarak olumlu bir yönde değerlendirmeleri (tamamen bilinçli olsun veya olmasın

göç öncesi beklentilerinin göç sonrası dönemde bir ölçüde karşılanmış olduğunu düşünmeleri) göç edenlerin Kuşadası'na göç etmiş/tercih etmiş olmalarının akılcı/rasyonel bir seçim olduğu söylenebilir.

Tablo 28: Aynı Düzeyde Yaşama Olanasını Balsa Memlekete Dönmeyi İsteme Durumu

Aynı Düzeyde Yaşama Olanasını Balsa Memlekete Dönmeyi İsteme Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Dönerim	48	%24
Dönmem	120	%60
Bilmiyorum/Kararsızım	32	%16
Toplam	200	%100

Göç edenlerin geri dönme yönündeki düşünceleri, kendilerini kentli sayma ve dolayısıyla kentle bütünleşmelerine de olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Çünkü kentte kendini yabancı olarak algılayan bir kişinin etkin bir biçimde kentsel hayata katılması mümkün değildir (Oğrak, 1998:121). Örnekte yer alanların buldukları yerden memnuniyetlerini (yaşamlarını burada sürdürmeye ilişkin tercihlerini) tespit edebilmek amacıyla sorulan bu soruya alınan cevaplar (Tablo-28), %60 dönmem; %24 dönerim ve %16 bilmiyorum (kararsızım) şeklindedir. Dolayısıyla verilerden de anlaşılacağı üzere göç edenlerin geldikleri yerdeki mevcut durumlarını olumlu olarak değerlendirmeleri ve önemli bir kesimin geriye dönme gibi bir düşüncesinin olmaması, ekonomik ve sosyal bakımdan yaşamlarını görece olarak olumlu nitelendirmeleri, onların göç etmeden önceki beklentilerinin de bir anlamda karşılandığı anlamına gelmektedir. Burada vurgulanması gereken husus kişilerin sadece maddi (ekonomik) anlamda bir tatmine ulaşmadıkları aynı zamanda sosyal açıdan da belli bir tatmin düzeyinde oldukları ve genel manada göç öncesi beklentilerinin göç ettikten sonraki dönemde farklı düzeylerde olsa da bir ölçüde karşılanmış olduğu konusudur. Dolayısıyla deneklerin önemli bir kısmının aynı yaşama olanağını balsa dahi geri dönmek istemediğini ifade etmesi, %16'lık bir kesimin de bu durum karşısında kararsız kalması kişilerin kentsel hayata katılımı/uyumu ve kendilerini buldukları

yerin bir parçası olarak değerlendirmeleri (yabancı olarak algılamamaları) açısından önemli/olumlu bir durum olarak yorumlanabilir. Bilindiği üzere göç olgusunda karşılaşılan temel problemlerden biri göç edenlerin kentle başka bir deyişle göç edilen yerle bütünleşmeleri, kente uyum süreçleriyle ilgili konudur. Göç edenlerin kente uyum ve bütünleşmesinde dört temel boyutun varlığından söz edilmektedir. Bunlardan birincisi, göçmenlerin, ailesinin birarada olmasını sağlayacak onlara temel bir aidiyet ve güven duygusu kazandıracak bir konuta sahip olmalarıdır. İkincisi, göç edenlerin yaşamlarını sürdürebilecekleri bir işe sahip olmaları yani göçmenlerin istihdam edilmesi hususudur. Üçüncüsü, göç edenlerin kentin farklı alalarındaki fonksiyonlara katılımlarıdır. Sonuncusu ise, göç edenlerin kentte sunulan hizmetlere ulaşabilirlikleridir (Gökçe ve diğerleri, 1993:20). Göç edenlerin kentle bütünleşmelerinde etkili olan bu dört boyuta örneklem dahilindeki Kuşadası'na göç edenlerden elde edilen veriler doğrultusunda bakıldığında, söz konusu bu dört boyutun bir ölçüde karşılandığı söylenebilir. Araştırma kapsamında göç edenlerin konut sahipliğine ilişkin veriler, göç edenlerin istihdamlarına ilişkin veriler, göç edenlerin kentin farklı alalarındaki fonksiyonlara katılımlarını ve kentte sunulan hizmetlere ulaşabilirlikleri konusunu yansıtan beklentilerin karşılanma düzeyi ve geri dönme konusundaki tercihlerine ilişkin veriler bu dört boyutun göç edenler açısından olumlu bir düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu veriler ışığında sınırlı da olsa araştırma kapsamında Kuşadası'na göç edenlerin kentle bütünleşmelerinin veya uyum sağlamalarının nispeten olumlu bir çizgide olduğunu söylemek bir dereceye kadar doğru olacaktır. Sonuç itibariye, göç edenlerin mevcut durumlarıyla ve bu mevcut durumlarını nasıl değerlendiklerine ilişkin veriler, özellikle de göç edenlerin beklentilerinin karşılanması ve geri dönme konusuna ilişkin elde edilen verilerin ve yapılan değerlendirmelerin, araştırmanın son (yedinci) varsayımını güçlü bir şekilde desteklediği ileri sürülebilir.

SONUÇ

İçgöç araştırmaları toplumun yaşadığı üretim biçimlerindeki ve mekansal yapıdaki dönüşümleri açığa çıkaran, bu dönüşümlerin anlaşılmasını kolaylaştıran bir anlam taşımaktadır. Türkiye'de içgöç tarihi birbirini izleyen ancak temel bazı özelliklerle farklılaşan üç ayrı bölümde ele alınabilir: "50'ler-60'lar", "60'lar-70'ler-80'ler" ve "80'ler-90'lar". Bu ayrım tarihsel olmaktan çok farklı sorunları barındıran dönemleri yansıtmaktadır. Ülkemizde 1950'li yıllarda başlayan ve günümüze doğru hızlanarak gelen göçlerin temelinde çoğunlukla bölgeler arasındaki dengesiz kalkınma yani ekonomik nedenlerin bulunduğu söylenebilir. Türkiye'de 1950'li yıllarla birlikte hızlanan köyden kente göçün, bu yıllarla birlikte ülkenin kırsal alanlarındaki

ekonomik ve toplumsal değişme ile başladığı ve hızlandığı ilgili literatürde yoğun olarak ele alınmıştır (İçduygu; Ünal, 1998:43). Büyük kentler; sanayi ve ticaret merkezlerini oluşturan kent ve bölgeler sürekli nüfus alırken, diğerleri hızla nüfus kaybetme eğilimindeydi. Bu süreçte ortaya çıkan en temel sorun; istihdam gücünün tarım sektöründen tarım dışı sektöre kaymasıdır (Gökçe ve diğerleri, 1993:1). 1960'lar ile 1980'ler arası kentsel alanların kendi yapılarının ve bu yapılardaki dönüşümlerin içgöç sorunsal alanlarına damgasına vurduğu dönemdir. 1980'li ve 90'lı yıllar ülkede toplumsal oluşumun, ekonominin 'serbest piyasa ekonomisi', 'özelleştirme' gibi hedeflerle yeniden örgütlenmeye çalışılması ile yeni bir döneme girmesine tanık oldu. Burada modernleşmenin 'küreselleşme' denilen süreçle algılanır oluşu, Türkiye'nin bir yandan uluslar arası düzeyde diğer yandan ise ulusal düzeyde yeni sorunsal alanları ile karşılaşmasını gündeme getirdi. "İletici" etkenlerle açıklanan göç örüntüsü, daha çok bu dönemde belirginleşti. Gerçekleşen göçlerin yönü çoğunlukla İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük kentlere doğru oldu. Türkiye'de son 50 yıl süresince görülen içgöç hareketi içinde tek göç örüntüsü kırsal alanlardan kentlere yönelen göç değildir. Bölgelerarası mevsimlik kır kent göçünden mevsimlik kır-kır göçüne, kentlerarası göçten kent kır göçüne kadar farklı içgöç örüntülerinin yaygın örneklerini bulmak mümkündür (İçduygu; Ünal, 1998:44-45). Sanayiye dayalı bir gelişim süreci yaşayan büyük kent merkezlerinin özellikle 80'li yılların ikinci yarısından sonra iş imkanı yaratma kapasitelerinin nispeten doyuma ulaşmasıyla birlikte emek/hizmet yoğun bir sektör olan turizm, yavaş yavaş sanayiye alternatif bir başka iş kolu olarak görülmeye başlandı ve göçmenlerin yöneldiği yeni yerleri oluşturdu. Bu gidiş, nüfusu başlarda 20 bin civarında olan kıyı yerleşimlerinin 50-60 binlere ulaşmasına yol açtı. Böylece göçte rol oynayan etkenlere yeni bir boyut daha eklenmiş oldu.

Özellikle 1970'lerin sonlarından itibaren hızla gelişmeye ve büyümeye başlayan Kuşadası, ekonomik ve toplumsal yapısında meydana gelen önemli değişimlerle göze çarpmaktadır. Tarım ve balıkçılık temel ekonomik değer olmaktan çıkmış, yerini ağırlıklı olarak turizm ve ona bağlı hizmetlere bırakmıştır. Bu değişimler, Kuşadası'nın nüfus yapısındaki değişimleri de beraberinde getirmiştir. 1960'lara kadar durağan bir nüfus yapısına sahip olan bu kıyı kasabası, turizme bağlı olarak yaşanan ekonomik hareketliliğin etkisiyle 1970'lerden itibaren nüfusu gittikçe artan bir yerleşim yeri olma özelliği kazanmıştır. Gidilecek yerde iş bulma fırsatı fazla ise oraya göçecek insan sayısı da fazla olacaktır varsayımını da doğrular bir şekilde özellikle 80'li yıllarla birlikte artan turizm yatırımları ve dolayısıyla buna bağlı olarak artan iş fırsatları ve yaratılan olanaklar bu bölgeyi daha çekici bir yer haline

getirmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak bu yıllardan itibaren artan bir göçle birlikte nüfus artışı devam etmektedir.

Sahip olduğu turizm potansiyeline bağlı olarak hızla gelişen ekonomik ve sosyal yapısı, Kuşadası'nı birçok yönden çekici bir merkez ve aynı zamanda yoğun göç alan bir yerleşim yeri konumuna getirmiştir. Büyük kentlere özgü göç hareketlerini andıran bir yapıya bürünmeye başlayan Kuşadası'na, ülkenin çok çeşitli bölgelerinden gerçekleştirilen göçler, doğal olarak kentin hem fiziksel hem de toplumsal yapısında önemli değişimlere yol açmaktadır. Göç bağlamında ele alınan Kuşadası, özellikle mevsimlik veya geçici göçlerin yoğun olarak yaşandığı bir kıyı yerleşim yeridir. Ancak son zamanlarda göze çarpan bir husus, bu yerleşim yerinde yaşanan mevsimlik ya da geçici göçlerin yanına yavaş yavaş kesin göçlerin de ekleniyor olmasıdır. Dolayısıyla, Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin boyutunda meydana gelen çeşitlenmeler, yaşanan göçün mahiyetinin sınırlı da olsa açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın sınırlılıkları dahilinde elde edilen verilere/sonuçlara genel anlamda bir bakıldığında şunlar söylenebilir:

Göç eden kişilerin özelliklerinin bilinmesi, yalnızca göç miktarını tahmin edebilmek için gerekli değildir, aynı zamanda göç alan ve göç veren yörelerin nüfus kompozisyonunda olacak değişiklikleri kestirebilmek için gereklidir (Tekeli; Erder, 1978:34). Bu doğrultuda araştırmadan elde edilen veriler, Kuşadası'na göç edenlerin nitelikleri (yaş, cinsiyet, eğitim ve özellikle göç edenlerin önemli bir kısmının yabancı dil konusundaki becerileri) itibarıyla göçe ilişkin olarak geliştirilmiş olan "seçkinlik/göçün seçiciliği yaklaşımı" ile nispeten bir uygunluk içinde olduğunu ortaya koymuştur.

Göçün belirli bir yerleşim yerinde yoğun olarak yaşanmasının o birimin toplumsal, kültürel, ekonomik vb. yaşamında etkili olduğu açıktır. Özellikle kentin istihdam yapısı ve işgücü üzerinde etkili olduğu düşünüldüğünde, göç edenlerin çoğunluk itibarıyla genç ve kentsel işgücü piyasasının gerektirdiği birtakım pozitif niteliklere (özellikle göç edenlerin önemli bir kısmının turizm sektörüne dayalı iş alanlarının gerektirdiği birtakım hünere) sahip oluşunun, göç edilen yerin ekonomik yapısı açısından olumlu getiriler sağlayacağı varsayılmaktaydı. Bu doğrultuda elde edilen veriler Kuşadası'na göç edenlerin belirtilen bu duruma uygun olduğunu ortaya koymuştur.

Genel olarak göç etme biçimleriyle ilişkili veriler değerlendirildiğinde, Kuşadası'na gerçekleşen göçlerin kademeli bir göçten çok çoğunlukla doğrudan gerçekleşen bir göç niteliğinde olduğu sonucuna varılmıştır; yanı sıra göç edenlerin gönüllü ve zorunlu göç türleri olarak yapılan bir sınıflandırmada da daha çok gönüllü göçler kategorisine dahil edilebileceği görülmüştür. Araştırma bulgularından, göç edenlerin büyük çoğunluğunun tek başına

göç etmiş olduğu yani daha çok bireysel bir göçün baskın olduğunu söylemek mümkün olsa da, diğer bir göç türü olan zincirleme göç türünün varlığının yadsınamayacağı sonucuna varılmıştır. Zira göç edenlerin Kuşadası'nı tercih etmelerinin nedenleri arasında buraya daha önce göç etmiş olan yakınlarının yanında olmak istemelerini belirtmeleri, zincirleme bir göç türünün de yaşandığının bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Kuşadası'na göç edenlerin ilçe ve köylerden ziyade ağırlıklı olarak kent merkezlerinden gelmeleri dikkat çekici bir husus olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de temel olarak/çoğunlukla yaşanan göçlerin yönü kırdan kente doğru olsa da Kuşadası örneğinde nispeten daha farklı bir durumun yaşandığını söylemek mümkündür. Kuşadası'nın büyük kentlere benzer bir şekilde ülkenin tüm bölgelerinden göç alması ve bunların çoğunlukla kent merkezlerinden oluşu, bu durumun önemli bir göstergesi olarak sayılmıştır. Yaşanan göçler ağırlıklı olarak Ege Bölgesi'nden ve bir ölçüde Güneydoğu Anadolu'dan olmakla birlikte hemen hemen Türkiye'nin her bölgesinden göçün yaşandığı görülmüştür. Kuşadası'na gerçekleşen göçlerde yakın çevrelerden göç edenlerin baskın durumda oldukları yönünde veriler elde edilmiştir. Genel olarak, göçte etken olan yakınlık/uzaklık faktörü (göç kararında, diğer etkenlerin yanı sıra çoğunlukla yakın olan merkezlerin –rasyonel karar verme modeli çerçevesinde- öncelikli olarak tercih edilme/düşünülme olasılığının yüksek olması) göz önünde bulundurulduğunda Kuşadası'na daha çok yakın çevrelerden bir göç yaşanıyor olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Şöyle ki, göç etme karar sürecindeki bir kişi gideceği yerin kendisine sağlayacağı getirileri hesaplar, kendisine (bulduğu yere) farklı mesafede (uzaklıkta) olan yerlerin çeşitli getirilerini karşılaştırır, dolayısıyla birbirine benzer getiriler sağlayacağı düşünülen farklı yerler arasından yakın olan yerin seçilme olasılığı daha yüksek olacaktır. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, yakınlık faktörünün kişilerin göç kararında diğer etkenler yanında ne kadar rol oynadığını kestirmek de oldukça güçtür. Bu duruma (Kuşadası'nda daha çok yakın yerlerden ve kent merkezlerinden göçün ağırlıkta olması konusuna) ilişkin bir başka açıklama, Kuşadası'nda daha çok turizm sektörü ve ona bağlı iş sahalarının ağırlıkta olması nedeniyle, buraya daha çok şehir yerleşimlerinden ve bu bölge/yer hakkında nispeten daha fazla bilgi sahibi olan (bu iş sahalarına daha yakın/uygun olabilecek) kişilerin – niteliklerine ilişkin veriler de göz önünde tutulduğunda- kendilerini buraya daha uygun olarak görmeleri şeklinde yapılmıştır.

Şüphesiz, insanların göç etmesine yol açan birçok neden bulunmaktadır. Ancak ülke genelinde yaşanan göçlerde çoğunlukla ekonomik nedenler, geçim sıkıntısı, işsizlik vb. nedenler olduğu göz önünde tutulduğunda, Kuşadası'na yönelik göçlerde işsizlik ve geçim sıkıntısı çeken kişilerin oranının

çok yüksek çıkmaması en azından birinci sırada yer almaması, dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir. Göç edilen yerin çekiciliği (eğitim, sağlık, iklim vb. koşullar) ve yeni/farklı bir iş bulma arayışı gibi etmenlerin göç etmede ağırlıklı olarak etkili olması, Kuşadası'na yönelik göçlerde çoğunlukla itici faktörlerden ziyade çekici faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymuştur. Belirtildiği üzere Kuşadası'na göç edenlerin büyük bir çoğunluğu itici faktörlerin nispeten daha az olduğu il merkezlerinden göç edenlerdir. Bu anlamda, Kuşadası'na yönelik göçlerde hem itici hem de çekici nedenler birlikte etkili olsa da çekici nedenlerin biraz daha ağırlık kazandığı görülmüştür. Elde edilen veriler ve gözlemler, Kuşadası'nın özellikle kendisine özgü yaşam koşullarının -büyük kentlerden çeşitli nedenler dolayısıyla daha iyi yaşanabilir bir yer olması bakımından- tercih edilmesi önemlidir. Veriler, Kuşadası'nın iş fırsatlarının yoğun olduğu bir bölge/yer olmasının yanında iklim ve doğa koşulları iyi olan bir yer olması, yaşam döngüsünün sonuna gelmiş bireylerden daha çok, genç ve iş kurma aşamasında olan kişilerin hem iş fırsatlarından hem de iyi iklim ve doğa koşullarından birarada yararlanmak amacıyla tercih ettikleri yer konumuna geldiğini ortaya koymuştur. Bu iki özelliğin Kuşadası'nda biraraya gelmiş olması, bu yerleşim yerinin yoğun bir göç alan bölge haline gelmesinde en önemli etken olarak ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır.

Bir başka husus, Kuşadası'na göç edenlerin çoğunluğunu kent merkezlerinden gelmiş olanlar oluşturuyor olsa da (bu kent merkezinden gelenlerin tümünün kente özgü özelliklerin bütününe sahip oldukları anlamına gelmeyecektir) kıra özgü geleneksel cemaatçi yapının unsurlarını/özelliklerini taşıyan göçmenlerin varlığının (akraba/eş-dost tavsiyesi ve yakınlarının burada bulunması nedeniyle Kuşadası'nı seçtiklerini belirtenlerin belli bir orana sahip olması -zira göçmenlerin mekan tercihinde bir sığınak olarak akraba yanını tercih ettikleri bir gerçeğinden hareketle) yadsınamayacağına ilişkin veriler elde edilmiştir. Bu anlamda göç edenlerin önemli bir kısmını kent merkezlerinden gelenler oluşturuyor olsa da her şeye rağmen kıra özgü ilişki biçimlerinin göç sürecinde nispeten etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Elde edilen veriler, göç edenlerin görece olarak ekonomik bakımdan göç ettikleri yerde nispeten tatmin olduklarını yönündedir. İş bulma ümidi ve farklı/yeni bir işte çalışma amacıyla göç edenlerin de bu yöndeki beklentilerinin Kuşadası'nda belli bir düzeyde nispeten karşılanmış olduğu görülmektedir. Bulgular göç edenlerin büyük çoğunluğunun bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olduğu yönünde çıkmıştır. Bir diğer veri, göç edenlerin kentsel konut yapılanmalarından nispeten yüksek bir düzeyde yararlanabildiklerini göstermiştir.

İnsanlar buldukları yerden başka bir yere gitme konusunda seçim yaparken, bunu gelecekteki yaşantılarını düşünerek yaparlar. Dolayısıyla, insanların gidecekleri yere dair beklentileri göç kararında etkili olur. Esasında, göç kararı her zaman yeterli bilgi ve bilinç düzeyine sahip olunarak yapılmaz veya her zaman akılcı olarak gerçekleşmez. Kişinin öznel olan beklentilerinin gerçekleşmemesi halinde, kararın beklentilere göre rasyonel/akılcı olmasının bir anlamı kalmayacaktır (Tekeli, 1998:14). Bu açıdan, göç edenlerin göç ettikleri yerdeki durumlarını nasıl değerlendirdikleri konusu önem arz eder. Göç kararı veren bir kişi amaçlarını gerçekleştirmek güdüsüyle hareket eder. Başka bir deyişle göç edilen yerin göç edenlerin beklentilerini karşılayıp karşılamadığının veya ne düzeyde karşılandığının tespit edilmesi önemlidir. Elde edilen bulgular, Kuşadası'na göç edenlerin büyük bir çoğunluğunun, neredeyse tamamına yakınının (%94) genel olarak göç öncesi beklentilerinin göç ettikten sonraki dönemde farklı düzeylerde olsa da nispeten karşılanmış olduğunu bir başka deyişle göç edenlerin büyük bir kısmının göç ettikleri yerde umduklarını bir ölçüde bulduklarını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bu anlamda, elde edilen veriler, göç edenlerin Kuşadası'na göç etme kararı alma süreçleri akılcı/rasyonel bir göç kararına dayansın veya dayanmasın, büyük bir kısmının göç ettikleri yerdeki mevcut durumlarını genel olarak olumlu bir yönde değerlendirmeleri (tamamen bilinçli olsun veya olmasın göç öncesi beklentilerinin göç sonrası dönemde bir ölçüde karşılanmış olduğunu düşünmeleri) göç edenlerin Kuşadası'na göç etmiş/tercih etmiş olmalarının kendileri açısından akılcı bir seçim olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus, göç olgusunda karşılaşılan temel problemlerden biri, göç edenlerin kentle başka bir deyişle göç edilen yerle bütünleşmeleri, kente uyum süreçleriyle ilgili konudur. Göç edenlerin geri dönme yönündeki düşünceleri kendilerini kentli sayma ve dolayısıyla kentle bütünleşmeleri konusuna da etkide bulunur. Zira, göç edenlerin kentte bir aidiyet duygusundan yoksun olmaları doğal olarak kentle bütünleşmelerini veya uyumlarını etkiler. Elde edilen bulgular çerçevesinde, göç edenlerin sadece maddi (ekonomik) anlamda bir tatmine ulaşmadıkları aynı zamanda sosyal açıdan da belli bir tatmin düzeyinde oldukları ve genel manada göç öncesi beklentilerinin göç ettikten sonraki dönemde farklı düzeylerde olsa da nispeten karşılanmış olduğu sonucunun dışında, deneklerin önemli bir kısmının aynı yaşama olanağını bulsa dahi geri dönmek istemediğini ifade etmesi, kişilerin kentsel hayata katılımı/uyumu ve kendilerini buldukları yerin bir parçası olarak değerlendirmeleri (yabancı olarak algılamamaları) açısından önemli/olumlu bir durum olarak yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında, göç edenlerin konut sahipliğine ilişkin veriler, göç edenlerin istih-

damlarına ilişkin veriler, göç edenlerin kentin farklı yaşam alanlarına katılımlarını ve kentte sunulan hizmetlere ulaşabilirlikleri konusunu yansıtan beklentilerin karşılanma düzeyi ve geri dönme konusundaki tercihlerine ilişkin veriler, göç edenlerin kente uyum ve bütünleşmesinde gerekli olan hususların nispeten karşılanmış olduğu sonucu ortaya koymuştur. Netice itibariye, araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar, Kuşadası'na göç edenlerin kentle bütünleşme ve uyum sağlamada nispeten olumlu bir tablo yansıttığı ileri sürülebilir.

Araştırma verileri göstermektedir ki, Kuşadası gibi bir kıyı yerleşim yeri, göç kararı sürecindeki kişilere sunduğu kendine özgü fırsatlar bakımından tercih edilen yer konumuna gelmektedir. Benzer özelliklere sahip başka yerleşimlerin de büyük kentlere alternatif daha küçük bölgesel çekim merkezleri/alanları oluşturabileceğini tahmin etmek zor olmayacaktır. Ancak yaşanan bu değişmelerin kent için getireceği sonuçların olumlu ve olumsuz boyutlarıyla incelenmesi başka araştırmaların konusunu oluşturacak aynı zamanda da bu araştırmaları zorunlu kılacaktır.

SUMMARY

Migration has been taken into consideration at various levels and kinds as a fact related to all communities and the problems brought by it are the matters that are expected to be solved sociologically. The point that has to be emphasized is that communities have met it face to face with its negative or positive aspects in a way or other.

In terms of government programs and applications of the developing countries (at the same time of developed countries) to effect researchs on the migration question, to define strategies for features and make plans for the possible events are of huge importance. Developing projects by governments will solve the relevant problems and stop unconcious expenses on the sources of the country. As the migration fact has a force not only on the migrants but on the natural and social environment the possible changes must be taking definitely in consideration.

The investigations on internal migration uncover the transformations in production forms through which societies pass as well as in localities and enable them to be perceived well. It may be said that in our country unbalanced development among the regions or rather economic reasons lie in the ground of the migrations that started in 1950's and progressed rapidly up to date.

When the cities' capacity for creating job reached peak especially after the second half of 1980's tourism that is labour-service intensive sector began to appear as an other alternative business line to industry as being new locations attracting migrants.

The study that is subject of this article has been realized in Kuşadası, a local experiencing this process. Especially from the end of 1970's Kuşadası has been developed and grown out rapidly and experienced interesting social changes. As being a coastal town to 1960's with a stagnant population living on agriculture and fishery Kuşadası has been salient settlement with the economic vivacity caused by tourism beginning from 1970's. The results of the study can be summarized as following:

- The composition of the people who migrated to Kuşadası (as age, education and gender etc.) is complied with the "eligibility approach" that is developed in regard with migration

-As having some skills that needed by the business lines resting on tourism, the substantial part of the migrated population has affected the employment structure and labour force in the city positively.

-The migrations to Kuşadası are direct migrations not gradual migrations.

- These migrations that are realized as being of "voluntary" are largely rested on individual decisions and shows "chaining migrations" characteristics.

-The people who migrated to Kuşadası largely came from the city centers. Although the source is all over country Aegean Region, as source of migrations, came to scene.

-Attractive factors more than repulsive factors are effective for the migrants who migrated to Kuşadası. Employment chances are high in one side, and the conditions of climate and nature on the other side form the attractiveness.

-In the migrations to Kuşadası the congregational aspects –relatives and *hemşehriler*- play important role.

-The data shows that the migrants are relatively glad to be in Kuşadası and their expectations are largely met.

-From the study results we see that the population who migrated to Kuşadası have no idea about going back. Consequently, we might say that this settlement supplies dual satisfactions to the immigrants.

KAYNAKÇA

AKKAYAN, T.

1979 **Göç ve Değişme**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul

ATALAY, B.

1989 **Sanayileşme Sosyal Değişme**, Kırıkkale Araştırması, DPT Yayını, Ankara

ÇELİK, F.,

2002 'İç Göçlerin Seçkinlik Yaklaşımı İle Analizi', **SBE Dergisi**, Sayı:13, s.275-296

ÇELİK, F.

2005 'İç Göçler: Teorik Bir Analiz', Ç.Ü. **SBE Dergisi**, Cilt 14, Sayı:2, s.167-184

DEMİR, G.,

1997 **Bolu İli Kıbrıs İlçesinden Göç Nedenleri**, Abant İzzet Baysal Üniv. Eğitim Fak., Bolu.

DOĞAN, H. Z.

1987 **Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri**, Uğur Ofset Matbaacılık ve Ticaret, İzmir

ERDER, S.

1995 "Yeni Kentliler ve Kentin Yeni Yoksulları", **Toplum ve Bilim**

ERGÜL, A.

1995 'Turizm Kenti Olmanın Vazgeçilmez Koşulları', **VI. Ulusal Turizm Kongresi**, 18-20 Kasım, Kuşadası

FICHTER, J.

1990 **Sosyoloji Nedir?** (Çev. Nilgün Çelebi), S.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Yayını, Konya

GÖKÇE, B. Vd.

1993 **Gecekonduarda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**, T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Ankara

İÇDUYGU, A.; ÜNALAN, T.,

1998 'Türkiye'de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri', Konferans Türkiye'de İçgöç içinde, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran; Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı

KARTAL, S. K.,

1978 **Kentleşme ve İnsan. Kentleşme Sürecinde İnsan Tutum ve Davranışlarında Meydana Gelen Değişmeler, Çankırı Köylerinden Ankara'ya Göç Edenler Üzerinde Bir Araştırma**, TODAİE Yay., No:173, Ankara

KELEŞ, R.

1989 **Kentleşme ve Konut Politikası**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara

LEE, E. S.

1996 'A Theory of Migration', **Theories of Migration**, ed. Robin Cohen, Edward Elgard Publishing, Cheltenham, s.14-24

MULDER, C.H.

1993 **Migration dynamics: A life course approach**, Amsterdam, PDOD Publications

MUTLUER, M.

2003 **Uluslararası Göçler ve Türkiye, Denizli Tavas Örneği**

OĞRAK, A.

1998 **Göç, Sosyal Değişme ve Bütünleşme (Güneydoğu Anadolu'dan, İzmit'e Göç Eden Aileler Örneği)**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

OLGUN, Ç.

2004 'Avrupa Birliği ve Türkiye Turizmi', **Turizm İlkeleri ve Yönetimi** içinde, Atilla Yüksel; Murat Hançer, Turhan Kitabevi, Ankara

ÖZAYDIN, G.

2000 'Kıyı Yerleşmeleri Özelinde Kimlik Değerlerini Sürdürülebilir Kılacak Tasarım Ölçütleri, Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, 23-26 Şubat, Kuşadası

ÖZKALP, E.

1990 **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir

PETERSEN, W.

1970 **Population**, London: The Macmillan Company

RIZA, B.

2003 **Turizm ve Toplumsallaşma**, Mart 2003, Kuşadası

SEZAL, İ.

1992 **Şehirleşme**, İstanbul

ŞAVKAN, M.

2000 'Kuşadası', **Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu**, 23-26 Şubat, Kuşadası

ŞERİFOĞLU G., A.,

2001 **Geçmişten Geleceğe Kuşadası**, 23-26 Şubat 2000 Sempozyum, Kuşadası Belediyesi

TATLIDİL, E.

1989 **Kentleşme ve Gecekondu**, Ege Üni. Yay., İzmir

TEKELİ, İ.;L. ERDER

1978 **Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler**, H.Ü. Yay. D-26, Ankara

TEKELİ, İ.,

1998 'Türkiye'de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi', Konferans **Türkiye'de İçgöç** içinde, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran; Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı

TEKŞEN, A.,

2003 **Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşhriilik**, Ankara'daki Malatya'lular Örneği, Yayın No DPT: 2669

ÜNALAN, T.

1998 'Türkiye'de İçgöç İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi', Konferans **Türkiye'de İçgöç** içinde, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran; Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı

ÜNER, S.

1972 **Nüfus Bilim Sözlüğü**, Ankara

*Hızlı Bir Gelişme ve Kalkınma Süreci İçinde Yer Alan Turizm Sektörünün Hakim Olduğu
Kuşadası'nda, Farklı İş Kollarında Çalışan Göçmenler Üzerine Sosyolojik Bir
Değerlendirme*

YALÇIN, C.,

2004 **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara

YÜKSEL, A.;HANÇER, M.,

2004 **Turizm: İlkeler ve Yönetim**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara

TUİK

2000 **Genel Nüfus Verileri**

Kuşadası Ticaret Odası

2001 **Kuşadası Turizm Raporu**, Kuşadası Kent Meclisi 20 Aralık

<http://www.wttc.org>

2006

<http://www.world-tourism.org>

2006

<http://www.oecd.org/tourism.html>

2006

KULU OVASI'NDAN İSKANDİNAV FİYORDLARINA GÖÇ

Müzeyyen GÜLER*

ÖZ

Bu araştırmada, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, İngiliz-Rus politikalarından destek gören, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'daki Kürtler'in 17., 18., 19. yüzyıllar boyunca çeşitli tarihlerde tekrar eden isyanları, Türkiye Cumhuriyeti döneminde 1934 yılında çıkartılan 'İskân Kanunu' ile Orta, Batı ve Güney anadolu'ya zorunlu göç ettirilmeleri ve bu tarihi kökene sahip olanlar da dahil, Kulu / Konya Bölgesinden kırsal kesim insanların 1967 tarihinden sonra İskandinav ülkelerine göçü araştırılmıştır.

İsveç'e göç edenlerden 100 kişiye 2002 yaz aylarında uygulanan anket aracılığıyla ve Norveç'e göç edenlerin 2005 yılında bir ay süreyle görsel sosyoloji ve gözlem metodu kullanılarak incelenmesiyle elde edilen verilerle, göçmenlerin göç nedenleri, aile yapıları, çalışma hayatları, eğitim ve uyum sorunları, etnik kimliklerin yurt dışında ön plana çıkması ve geriye dönüşe ilişkin tutumları hakkında bilgiler verilmektedir.

Anahtar sözcükler: Göç, Değişim, Etnik Kimlik, Ayrımcılık, Toplumsal Katılım.

ABSTRACT

This research was done to investigate the rebellious acts of Kurds living in the East and South-East Anatolia in the Ottoman Empire, supported by the English and Russian policies in the 17th, 18th and 19th centuries, Kurd's being obliged to migrate to the Central Anatolia in 1934, during the Republic of Turkey, due to the 'Settling Law' and also the migration of these people and rural people from Kulu, a town in Konya, to Skandinavian countries. In the summer of 2002 a questionnaire was given to

* Prof. Dr., MSGSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

100 of those who migrated to Sweden after 1967. In Norway in 2005 the researcher used visual sociology and observation for one month to collect data. Data reveal the reasons for their migration, family structures, work life, education, adaptation issues, ethnic identities' gaining importance abroad and immigrants attitudes towards returning back to their countries.

Key Words: *Migration, Change, Ethnic identity, Segregation, Social Integration.*

GİRİŞ

Göç, insanların daha iyi hayat şartlarına kavuşmak üzere geçici bir süre için veya kalıcı olarak bir yerden bir yere gitmesidir. Tarih boyunca insanlar, ekonomik, politik (insan hakları ve demokratikleşme), jeopolitik (sınır bölgelerinde sığınmacı olma zorunluluğu), küresel ticaret, nüfus artışı, doğal afetler vb. nedenlerle göç etmişlerdir. **Türklerin Orta Asya'dan başlayan ve Balkanlara** kadar uzanan göçü de bir doğal afete (kuraklık) çözüm bulamayarak, daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak üzere yola çıkmasıdır. Bugün küreselleşen dünyada Doğu'dan Batı'ya ve Güney'den Kuzey'e doğru bir göç yolu vardır. Tüm Avrupa ülkeleri ve ABD göç almaktan zorlanmakta, sınırları aşmak isteyen göçmenlere türlü engelleyici önlemler uygulamaktadırlar.

Türkiye bu göç hareketi içinde şöyle yer alır: **1961 Anayasası** vatandaşlara ülkeden serbestçe çıkma ve geri dönme özgürlüğünü bir temel hak olarak tanımıştır. **1 Eylül 1961** tarihinde Çalışma Bakanlığı, **İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla Almanya ile** ikili bir işgücü anlaşması imzalar. Bunu 1964 yılında Avusturya, 1965'te Fransa ve 1967'de İsveç'le yapılan anlaşmalar izlemiştir. Bu anlaşmalar 1962-67 yılları arasında yürürlüğe giren "**Beş Yıllık Kalkınma Planı**" doğrultusunda yapılır. Plan gereğince ülkede nüfus artışını dengelemek üzere "**artan işgücünün ihraç edilmesi**" hedeflenmiştir (Abadan-Unat, 2002: 43).

Türkiye, bu anlaşmalarla **gizli işsiz** durumundaki kırsal kesim insanlarını yurtdışına göndermiştir. Uzmanlaşmış olarak döneceği tahmin edilen bu işçilerin toplumun modernleşmesini hızlandıracağı düşünülmüştür. Ancak eğitimsiz ve bir mesleği olmayan kırsal kesim insanları yeni bilgi ve beceriler kazanamamış, modernleşmeyi de hızlandıramamışlardır (Abadan-Unat, 2002, Martin, 1993:119; Weiker, 1981:25).

Bugün artık **küreselleşen dünyada** teknolojinin hızlı gelişmesiyle yer ve zaman açısından büyük yakınlaşmalar ortaya çıkmıştır. İnsanların doğdukları ve büyüdükleri yerlerde yaşamaları söz konusu değildir. Bugün dünya nüfu-

sunun %2.5'i (250 milyon insan) göçmen olarak kendi vatanlarının dışında yaşamaktadırlar. Artık "**Küresel İnsan**" kavramı ortaya çıkmıştır. Onlar için bütün dünya yaşanılabilir yerdir. Çok uluslu şirketler gibi, **çok uluslu ve uzman kişiler** dünyanın her yerinde çalışabilmektedirler.

Uluslararası iletişimin ve ulaşımın kolaylaşması, **emek göçünü** de etkilemiştir. Türkiye'den **alt sosyo-ekonomik düzeydeki insanların** yurt dışı göçü 1960'larda Avrupa'ya doğru olmuştur. Ancak Avusturya ve Almanya gibi ülkeler kısa zamanda sıkı sınır kontrolleri getirmiştir. Bu sınırlamalar yeni ülke arayışlarına yol açar. 1967 yılından itibaren Avrupa odaklı Türk işçi göçü ABD'ye veya az da olsa Doğuya ve Kuzeye doğru akış göstermeye başlamıştır.

Bu araştırmadaki, I. Dünya Savaşı dolayısıyla Bakanlar'dan, Kafkasya'dan gelenlerin ve 1934 de çıkarılan '**İskan Kanunu**' ile Doğu Anadolu'dan Batı'ya göç ettirilen Kürtler'in yerleştirildiği Konya ovasından **İsveç ve Norveç'e doğru olan göç**, Orta Avrupa'da Türk işçilerinin sınırdan geçişlerinin zorlaşmasıyla başlar. Konya bölgesinde **yayla** denilen köylerden yurt dışına göç edenlerin bir kısmı **Kürt'tür** ve bu Kürtlerin neredeyse tamamı 1934 de Doğu Anadolu'dan göç ettirilmişlerdir.

Konya Bölgesine Tarihsel Göç

Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde Osmanlı döneminde sık sık ortaya çıkan ve Cumhuriyet döneminde de devam eden **Kürt İsyanları** Konya Bölgesi'ne zorunlu göçün esas nedenidir. Osmanlı döneminde 17, 18, 19. yüzyıllarda Kafkasya Bölgesi'nden **Çerkezler, Gürcüler, Çeçenler, Tatarlar, Nogaylar ve Karaçaylılar** Rusya'dan gelen tehlikeye karşı güvenlik nedeniyle ve ekonomik nedenlerle Anadolu'ya göç etmişler ve Konya, Ankara ve Kırşehir illerine yerleştirilmişlerdir. 19. yüzyılda Doğu Anadolu'da **Muş, Adıyaman (Kahta, Besni vb), Elazığ** illerindeki İsyancı Kürtler de Konya'nın **Yunak, Kulu, Karacadağ ve Celep** kasabalarına göç ettirilmiş ve yerleştirilmişlerdir. Doğu Anadolu'da halkın etnik yapısı ve din-mezhep farklılıkları dolayısıyla devlete karşı isyanı veya grupların kendi aralarında çatışması sık raslanan olaylardır. **Zorunlu göçün Konya'ya yapılmasındaki neden bölge topraklarının genişliğidir.** Kürtler'in yerleştirildiği Konya bölgesinde 1890 yılında 4.700 hıristiyan yaşamaktadır ve halkın çoğunluğu Türk'tür (Bice,1991:54;Eser,1999:94; Habiçoğlu,1993:164).

Anadolu'daki Kürt isyanları 17. yüzyılda **Celali İsyanlarıyla** başlatılabilir. Türkiye'nin kendisi, doğusu ve güney doğusu daima İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD gibi emperyalist ülkelerin menfaat çatışmalarına sahne olmuştur. I. Dünya Savaşı sırasında Ermeni-Rum-Kürt teşkilatları Osmanlı'nın

parçalanması konusunda büyük çaba sarfetmişlerdir. **Hıncak-Taşnak Ermeni Kuruluşları, Pontus, Mavri Mira Rum Kuruluşları ve Arap Kuruluşlarının yanında Kürtler de** özellikle İngilizlerden dış destek sağlamışlar ve başkaldırmışlardır.

Kürtler ilk kez 1889'da Kahire'de İngilizlerin desteğinde kendi dillerinde **Kürdistanca** dergisini yayınlamışlardır. Bununla birlikte, Kürt gençlerden oluşan Hamidiye Alayları, 1896'da Van-Ermeni İsyanının bastırılmasında rol oynamıştır. Kürtlerin, Yezidi, Müslüman (Sunni, Alevi, Şii), Hıristiyan ve Musevi olanları vardır. Kadirilik ve Nakşibendilik Kürtler arasında yaygın olan başlıca tarikatlardır.

1902'de **Paris'deki Jön Türk Kongresi'ne Kürtler de katılmış**, 1908'de İstanbul'da Kürtçe eğitim yapan bir okul açılmıştır. 1913'te Ruslardan destek alarak Kürt bağımsızlığını gerçekleştirme faaliyetlerinden olmak üzere Hoy'da (Rusya) eğitim ve kültür faaliyetleri arasında Kürtçe öğretim yapan bir okul açılmıştır.

1915 de **Tehcir ve İskân Kanunu** ile Doğu Anadolu'dan göç ettirilen Ermeniler yanında 1916 da Talat Paşa'nın emriyle Van'dan 7.000, Bitlis'ten de 15.000 kişi olmak üzere Konya bölgesine 50.00 kişi göç ettirilmişdir.

1918'de Mondros Mütarekesi'nden sonra, Milli Mücadele Döneminde İstanbul'da **Kürt Teali ve Terakki Cemiyeti** kurulmuştur. Kürtlerin çıkarlarının korunması, dergi çıkartılması ve Kürtçe eğitim yapan okullar açılması derneğin amaçlarındandır. Bu amaçlar için İngilizlerin desteği sağlanmıştır. **İngiliz-Rus politikası Kürtlere daima ümit vermiştir.** Cemiyet, bölgenin geri kalmışlığını istismar etmiş, aşiretleri isyana teşvik etmiştir. 1919'da İstanbul'da İngiliz Yüksek Komiserliği'nden Doğu, Güneydoğu, Mezopotamya ve Güney-Batı İran'da bir **Kürdistan Devleti** için destek istenmiştir. Doğu vilayetleri Ermeni ve Kürt Bölgelerine bölünecektir (Demirel, 2005: 34-37).

1920'den sonra İstanbul'daki Kürtçü dernekler faaliyetlerini sürdürmemişler, bazıları Suriye'ye kayarak 1932-1943 yılları arasında **Hawar** adlı bir gazete çıkarmışlardır.

1921 başlarında Sevr Anlaşması'nın doğrultusunda yeniden Diyarbakır, Van, Bitlis, Erzincan, Sivas'ı içine alan bir Kürdistan devleti için isyan başlatılmıştır. Sivas-Erzincan bölgesinde Alevi inançlı bir aşiret olan **Koçgiri Aşireti** başı çekmiştir. Irk ve mezhep (Alevi) ayrılığına dayalı bu isyanı M.Kemal'in Kurtuluş Hareketi'ne destek veren ilk TBMM Milletvekillerinden Dersim (Tunceli) milletvekili **Kürt Diyap Ağa** desteklemez. **Nureddin Paşa ve Topal Osman**'ın 47. Alayı isyanı bastırmıştır. Zara, Divriği, Refahiye, Kemah, Eğin, Pülümür, Elazığ vb. isyancıları M. Kemal tarafından

Sivas'a gönderilen İstiklal Mahkemelerinde yargılanmışlardır. Kurtuluş Savaşı sırasında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki isyan olaylarının, bölgedeki Kürt varlığıyla ve diğer Ermeni, Rum, Çerkez gibi ayrılıkçı siyasi ve etnik gruplarla ilgisi olmuştur.

İlk İskân kanunu Cumhuriyetin ilanından hemen sonra 08.11.1923 de çıkartılmıştır. Konya Ovası geniş topraklara sahiptir ve göçebe Kürt aşiretler bu topraklarda hayvancılık yapabilmişlerdir. Bölge halkı Kürtler yerine aralarına katılan yerli göçmenler için daima **aşiretler** ifadesini kullanmıştır.

1924 yılında **Kürtlerin Azadi Teşkilatı** ilk kongresini yapar, isyan planını **Nakşibendi Şeyhi** Palulu **Seyh Sait** yapmıştır. İsyân, Muş, Diyarbakır, Tunceli, Şanlıurfa çevresindeki çeşitli aşiretlerle 1925'te başlatılmıştır. İsmet İnönü hükümeti bu isyanı süratle bastırmış ve Şeyh Sait infaz edilmiştir. Bu isyana katılan Kürtler, Konya'nın Ömeranlı kasabasına yerleştirilmişlerdir. Doğu Anadolu'nun güvenliği için bu göç gerekli görülmüştür.

1927 Nüfus sayımında, 37.954 kişisi Konya ve Cihanbeyli Bölgelerinde olmak üzere Türkiye'de 120.681 kişinin anadili kürtçe olarak tespit edilmiştir. Bugün Konya'da on sekiz Kürt köyü bulunmaktadır.

1926'da, 1930'da ve 1938'de **Dersim Ayaklanmaları** olur. Dersim, Çemişkezek, Malazgirt, Pertek, Hozat yörelerini içerir. Şeyh Sait ayaklanması gibi Haydaran, Bedirhan, Kameran, Hasenan vb. Aşiretleri isyan etmişlerdir. Çıkarılan isyanlar her defasında bastırılmıştır.

1932'de **Kuzey-Batı Irak'taki Barzani Ayaklanması** ise Irak Devleti'nce bastırılmış, Barzani aşireti Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye'ye bunun için İngiltere baskı yapmıştır. 1934'te Irak Hükümeti af çıkarmış isyancılar topraklarına dönmüşlerdir. 1932-45 arasında Birleşmiş Milletler özel hükümleri arasında, halkının çoğunluğu Kürt olan **Musul, Erbil, Kerkük, Süleymaniye** kazalarında okullarda Kürtçe, Arapça'yla birlikte resmi dil olarak eğitim-öğretimde kullanılmıştır(Bilgin 0 :34-40).

1934'te Türkiye'de 2510 sayılı **İskan Kanunu** çıkartılmıştır. Bu bir iskan kanunu değil, **mecburi iskan (sürgün)** kanunudur. Devlet, otoritesini kullanarak aşiretler, şeyhler, ağalar malları ellerinden alınarak çoluk çocuk göçertilmiştir. Bu kanunla Doğu'daki feodal yapıyı modernleştirmek için aşiretler ve göçmenleri bir toprağa yerleştirmek, köylülere toprak vererek, **tarım reformunu** gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Böylece halkın ekonomik gücü de artacaktır. İskan Kanunu'yla yerleşik olmayan ve az topraklı nüfus, topraklı hale getirilmiştir.

Aileler yerleştirilirken iki kişiye, ziraat alanlarında, iyi topraklarda 30-45; orta topraklarda 45-60; aşağı topraklarda 60-90 hektar arazi verilmiştir.

Kasaba–şehir civarındaki topraklarda 6-15 dekar uygun görülmüştür. Ayrıca ev, arsa, sanatkar veya esnaf olanlara dükkan, çiftçiye hayvan, tohumluk ve samanlık verilir. Yerleştirilenlerin 10 yıl oturması zorunlu tutulmuştur.

Aşiretlerin özelliklerini Beşikçi(1967) **Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar:Göçebe Alikan Aşireti** adlı eserinde ayrıntılı olarak incelemiştir. Türk kültürüne bağlı, Balkanlar’dan ve Kafkasya’dan gelen göçmenleri Anadolu’da iskan etmek ve Türk kültürüne bağlı olmayan Kürtleri başka bölgelere naklederek **Türk toplum yapısını homojen hale getirmek** bir başka amaçtır. İskan kanunuyla, Milliyetçilik politikası doğrultusunda, Türkiye’nin Doğu ve Güney Doğu bölgelerine Türk kültürünü benimsemiş nüfus yerleştirilirken, T.C.’nin ulusal bütünlük politikası için tehlikeli görülerek, Doğu’dan göç ettirilen **Kürt nüfus da Akdeniz, Orta Anadolu, Ege, Marmara, Trakya** bölgelerine yerleştirilmiştir. Bununla birlikte bazı sosyologlara göre, “1923’de İngiliz-Fransız emperyalistler ve Kemalistler Kürdistanı paylaşmıştır. Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Kürtler oturmaktadır. Sömürgeciler egemen sınıfların (aşiretler gibi) alternatif olma durumlarını kırar, kendilerine uydururlar” denilmektedir (Beşikçi, 1977: 95).

Türkiye’de devlet kurumları (DPT, DİE) ve basın-yayın faaliyetleri resmi ideoloji doğrultusunda hareket eder. **Kürt olgusu** hiçbir zaman basında kabul edilmemiştir. Kürtlük adına tarihte yapılan tüm eylemler yok sayılmıştır. Kanunun amacı, ülkenin ekonomik güçlenmesidir denilse de aslında Kürtler, Türk kültürlü nüfusun arasına sürgüne gönderilmiştir. Ağalar, şeyhler, aşiret reisleri ve de topraksız emekçi Kürtler Batı’ya göçe mecbur edilmiştir. O yıllarda doğan çocuklara “**iskan**”, “**mecbur**” isimleri verildiği görülmüştür, çünkü zorluklar yaşanmıştır (Beşikçi, 1977: 23-30).

Kürtçe diye bir dil olmadığı iddia edilmiş, “**Kürt sorunu var ama, kurcalamanın zamanı değil**” diyenler de olmuştur. Resmi İdeolojiden yana olan Kürtler (Diyap Ağa gibi), milletvekili ve devlet memuru olma, kredi alma imkanlarıyla ödüllendirilmiştir. Kürt bölgelerinde resmi ideolojiye karşı gelen veya benimsememe olasılığı olan bütün kurumlar ve kişiler sistemli olarak ayıklanmıştır. 1921-1938 yılları arasındaki tüm Kürt direnmelerinde bu ayıklamalar kullanılmıştır. Türkleşmeyi kabul etmeyen, Kürt kalmak isteyen bütün unsurlar çeşitli yollardan yok edilmişlerdir. Yok etme, katliamla, dahili ve harici sürgünle, asimilasyon (eritme) yoluyla yapılmıştır (Beşikçi,1977).

1965 yılı nüfus sayımında, Türkiye’de 2.219.502 kişi **ana dil** olarak ve 1.752.858 kişi ikinci dil olarak **Kürtçe** konuşmaktadır. Kürtçe konuşanlar Doğu’da Hakkari’den K. Maraş’a kadar çeşitli illerde, Orta Anadolu’da Cihanbeyli, Kulu, Haymana gibi kasabalarda bulunmaktadır. Kürtlerin %70 i

Sunni, diğerleri Yezidi ve Alevidir (Andrews,1992:152-161). Konya, Ankara ve Kırşehirle birlikte Orta Anadolu'da en fazla Kürt nüfusa sahip illerden birisidir (Alakom,2004:51).

Orta Anadolu'da Konya Ovası'na gelenler çevrede hayvancılığa uygun **yaıla** denilen köylere yerleştirilmişlerdir. Konya bölgesi ancak kuru ziraata uygun olduğu ve aileler kalabalık olduğu için aşiretlere geniş topraklar verilmiştir. **Gerek Doğu'dan gerekse de Batı'dan ve Kuzey'den** gelen göçmenler gidilen yerlerde kolay kaynaşamamışlardır. Kulu merkezinde yaşayanlarla çevredeki Kürt ve Tatar köylerinde yaşayanlar bir bölgede fakat ayrı ayrı yaşamışlardır. Tıpkı dünyanın her yerinde yanyana yaşayan ve pek kaynaşamayan göçmen grupları gibi. Yerleştirildikleri bölgelerde hayvancılık yapmaları sağlanan bu aşiretler dil, eğitim ve beceri yetersizlikleri dolayısıyla uyum yapmada sorunlar yaşamıştır. 1947 yılında yeni bir yasayla geri dönüşlerine izin verilmişse de çoğu geri dönmek istememiş, hem kalanlar hem de dönenler bu zorunlu göçten mutlu olmamışlardır (Andrews,1992:154; Diken,2005:103-121). II. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında ABD'deye göç eden İtalyan ve İrlandalı göçmenler de Avrupa dillerini konuştukları halde, 1960'lara kadar İngilizce öğrenme ve Amerikalı olma konusunda zorlanmışlardır.

Konya Ovasından Güncel Göç

1961 de başlayan Türkiye'den yurt dışına özellikle Almanya'ya doğru olan göç hareketinin 1968 lerde Konya Ovası'ndan **İskandinav Ülkele-**
ri'ne doğru olduğu gözlenir.Yurt dışına ilk giden köylülerin arkasından zincirleme göçle giden çok sayıdaki Türk veya Kürt işsiz köylü, vize almakta zorlanmışlardır. Ekonomik nedenlerle yurt dışına çalışmaya gitmek isteyen ama vize alamayan bazı köylüler Kürt olmaktan dolayı baskı gördüklerini ileri sürerek, **iltica ile geçişi** başlatmışlardır. Bu geçişten özellikle Orta Anadolu'nun **Konya, Afyon ve Uşak** gibi kentlerindeki köylüler yararlanmışlardır. Türkiye aleyhine bir propogandayla sığınma isteyenlere, İskandinav ülkeleri girişte kolaylıklar sağlamıştır. Bu tür başvuruları önemsememiş, mülteci kamplarında göçmenleri barındırmıştır. **İltica etme**,Türkiye'deki ekonomik nedenlerin iticiliği, yurt dışındaki hemşehri dayanışması ve gidilen ülkelerden politik anlamda destek görmenin çekiciliğiyle yaygınlaşmıştır.

1970'li yıllarda Türk Hükümetleri, Yugoslavya'da veya Yunanistan'da Türk halklarına tanınan haklardan memnunken, Kürt halkına toplum olma hakkı tanımıyor ve bu mücadeleye girişenleri emperyalizmin ajanları sayıyordu.

1980'lerde Türkiye'den politik nedenlerle Kuzey Avrupa'nın sosyal demokrat ülkelerine **sığınmacı** olarak gelen aydınlar olmuştur. Bu aydınlar Konya bölgesinden gelen Kürt göçmenler arasında '**Kürtler için toplum olma hakkı**'nı ve Türk-Kürt ayrımcılığını gündeme getirmişlerdir. Zaten 1984 yıllarından itibaren Doğu Anadolu Bölgesi'nde PKK olayları artmaya başlamıştır. 1934 deki İskan Kanunu'yla Doğu Anadolu'dan Konya'ya göç ettirilen Kürtlerin çocukları veya torunları, 54 yıl sonra etnik sorunlarını göç ettikleri ülkelerde yeniden yaşamaya başlamışlardır. Bu ülkelerdeki göçmenler arasında, kişisel sorunlarını '**etnik eşitsizliğe**' indirgeyen bazı Kürtler zaman zaman Türkiye'ye karşı aşırı gösteriler yapmışlardır.

Araştırma Hakkında Bilgiler

Türkiye'nin de yoğun bir biçimde içinde yer aldığı **uluslararası göçle** ilgili olarak Anadolu'nun köylerinden kalkıp, Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki başkentlere giden insanların, yeni yaşam alanlarındaki koşullarını ve zorluklarını incelemek sosyolojik açıdan önem kazanmaktadır. Bu nedenle çeşitli tarihlerde göç olaylarına sahne olmuş Konya bölgesinin, köy ve kasabalarından İsveç ve Norveç'e giden göçmen grubu araştırılmıştır.

Amaç ve Yöntem

Araştırmanın birincil amacı, Kulu kasabasından İskandinav ülkelerine giden göçmenlerin yurt dışındaki **sosyal, ekonomik ve psikolojik koşullarını incelemek** olmuştur. Öte yandan, diğer Avrupa ülkelerindeki ve ABD'deki Türk göçmenlerle karşılaştırma amacı güdülmüştür.

Bu nedenle **2002 yaz aylarında İsveç'de ve Kulu'da** gözlemler ve görüşmeler yapılmış, ayrıca İsveç'de yaşayan 100 kişiye 89 soruluk bir anket uygulanmıştır. Anket verileri SPSS programıyla analiz edilmiş, yorumlamada frekans değerleri kullanılmıştır. **Norveç'de yaşayanlarla 2005 yılı bahar aylarında** birinci ve ikinci kuşak ailelere ulaşılmış, bir ay süreyle kahvelerde, camilerde ve derneklerde görüşmeler ve toplantılar yapılmıştır.

Bu çalışmada göçmenlerin yeni toplum içinde yer alışı biçimleri, kendilerini nasıl algıladıkları ve arkada bıraktıkları ülkeleri hakkında düşünceleri gözlenmiştir. Konya/Kulu bölgesinden giden göçmenlerin demografik özellikleri, yurt dışına gidiş koşulları, aile yapıları, çalışma koşulları, yeni topluma uyum süreçleri ve kendi kültürlerini koruma gayretleri incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Konya bölgesinin sadece kuru tarıma ve kısmen de hayvancılığa elverişli olması insanların ekonomik güvence anlamında yurt dışına yönelmesini zorunlu hale getirmiştir. Konya Ovası'ndan yurt dışına giden işçiler **araştırmanın evrenini** oluşturmaktadır. Konya'nın **Cihanbeyli, Şereflikoçhisar, Tavşancıl, Karacadağ** gibi ilçelerden de İsveç ve Norveç'e gidenler vardır ama Kulu'dan gidenler çoğunluktadır. Hatta bu ülkelerde yabancı işçi denildiğinde Kululular akla gelmektedir.

Araştırmada Kulu yöresinden **100 göçmen, örneklem** olarak seçilmiştir. Deneklerin 37'si kadın 63'ü erkektir. Çoğunluk %47 ile orta yaş ve üstünde yer almaktadır. Göçmenlerin % 86'sı evli %14'i bekar ve dul/boşanmıştır. %56'sının doğum yeri Kulu'dur. Deneklerin %20'si Kulu'ya bağlı beldelerde doğmuştur. %14'ü de İsveç'de doğmuş, ikinci kuşak göçmenlerdir. **Göçmenlerin %6'sı okuma-yazma bilmemektedir.** Bu denekler ilkokula bile gitmemiş ana dili Kürtçe olan ve Türkçeyi iyi konuşamayan kadınlardır. %27'si ilkokul %22'si ortaokul, %25'i lise ve %18'i yüksekokul bitirmiş deneklerin sadece %1'i meslek lisesini bitirmiştir.

Araştırmayla İlgili Bulgular

Araştırmayla ilgili bulgular altı başlık halinde ele alınmıştır.

- 1- Kululular'ın İsveç ve Norveç'e gidişleri
- 2- Aile yapısı ve evlilikte değişim
- 3- Çalışma ve yaşam koşulları
- 4- Yeni ülkeye uyum ve eğitim sorunları
- 5- Kimliklerin ön plana çıkması
- 6- Geri dönüşte yeni uygulamalar

Kululuların İsveç ve Norveç'e Gidişleri

1960'lı yıllarda başlayan Avrupa'ya işçi göçünde başlangıçtaki kolaylıklar kısa zamanda yerini güçlülere bırakmıştır. Almanya'nın vize vermedeki

zorlukları karşısında diğer ülkelere yönelme başlamıştır. Kululuların İsveç'e yönelmesi bir askerlik arkadaşının tavsiyesine dayanır ve İsveç kısa zamanda Kulu bölgesinin gözdesi olmuştur. İlk gidenler Sirkeci Tren Garı'nda **Stokholm'e** değil, **İsveç'e** bilet istemişlerdir. Köylerinden başka bir yere gitmemiş, yaylalarda çobanlık yapmış bir grup genç, kendi kasabalarına çok yakın, başkent Ankara'yı bile görmeden bir su, deniz ve adalar kenti **Stockholm'a** ulaşmışlardır.

Dil ve yol bilmeyen bu gençler ceplerinde paraları olduğu halde hazırlıksız trene binmiş aç ve susuz yol almışlardır. Gittikçe **Göteborg, Malmö, Kopenhag ve Oslo** gibi kentler de keşfedilmiş, ekmek kapısı için su yolu yapılmıştır. 1965 yılından itibaren ilk gidenlerin ardından yakın akraba ve hemşerilerin birbirlerini cesaretlendirmesiyle **zincirleme göçle** İsveç'e gitmişlerdir. 1970'li yıllardan itibaren birkaç yıl para biriktirip geri dönme düşünceleri değişmiş, işçiler 5-6 çocuklu ailelerini de yanlarına almaya başlamış, **Kulu-Stockholm arasında** yaz aylarında düzenli **otobüs seferleriyle** İsveç'e taşınmışlardır.

Ankete katılanların %4'ü daha önce Almanya'ya gitmeyi denemişlerse de, %80'i başka bir ülkeye gitmeyi denemeden yakınlarının İsveç'de olmasından dolayı doğrudan İsveç'e gitmişlerdir. İsveç'e gidiş sırasında deneklerin % 40'ı anne ve babasından, % 17'si akrabasından % 14'ü de eşinden destek almıştır. Gidiş masraflarını karşılamak üzere **ailelerinden yardım alanlar %35 oranla çoğunluktadır.** İsveç'deki yakınlarından parasal destek alanlar %17 ve **borç alıp gidenler %15** oranındadır. Borçlar bir şekilde ödenmektedir ve uzun vadeli bir ekonomik yatırım yapıldığı için herkes memnundur.

1980'lerden itibaren İsveç'e gitmek Kulu'da bir **yöresel kimlik** haline gelmiştir. Çoğunluk, %25 ekonomik sıkıntıdan kurtulmak için itici bir nedenle bu göçe katılırken, böyle bir zorlama içinde olmayanlar bile gitmek için sırada beklemektedirler. Örneğin ilk gidenlerin yakınlarından C.K. arazisi ve geliri yerinde olan, mercedes otomobil sahibi bir kimsedir ve konsoloslukun verdiği üç aylık vizeyi yeterli bulmamaktadır. O, İsveç'de oturma hakkı istemektedir. Eşiyle severek evlenmiş, iki çocuğu da olmasına rağmen bir gün gerekir diye nikah yapmamış, evlilik yoluyla İsveç'e gitmenin kapısını açık tutmaktadır. Anlatılanlar insanların bu ülkeyi merak etmesine neden olmaktadır. Yapılan araştırmada **İsveç'deki iyi yaşam şartları ve eğitim olanakları** dolayısıyla oraya gitmeyi isteyenler % 20 oranındadır.

İlk gidenler İsveç'e trenle %14, gemi/otobüsle %6 ve otomobille %9 gitmişlerdir. Daha sonra gidenler %51 oranla uçakla gitmişlerdir. İlk yıllarda İsveç hükümeti vize istemediği için vize almadan gidilebilmiştir %30. Vize

olarak gidenlerin oranı %49'dur ve son 25 yıl içinde gidenlerdir. Az bir oranla aracılara para vererek vize alanlar da olmuştur.

İsveç'e 21 yıldan önce gelenler %54 oranla çoğunluktadır. 10-20 yıl önce gelenler %19 oranındadır ve bu oran giderek düşmektedir. İsveç'e Danimarka üzerinden %6 veya Malmö'den %3 giriş yapanlar da vardır ama ülkeye gelen göçmenler en çok %70 oranla Stockholm'den giriş yapmaktadırlar. Yakınlarının buldukları yerlere gelmek ve yerleşmek, uluslararası göçte güvence sağlaması bakımından vazgeçilmez bir olaydır.

İlk gidenlerin yatacak yerlerinin olmayışı, yanlışlıkla pahalı otellerde kalarak paralarını harcamaları, metro istasyonlarında, kahvehanelerde ve kış ortasında terk edilmiş gemilerde yatmaları, zorla bir ev kiraladıklarında İsveç'li komşuların nasıl yardımcı oldukları acıklı ve mizahî hikayeler olarak bu göç macerasının tarihinde ve anılarda yer almaktadır. Göç Filmlerine bile konu olmuştur. İlginçtir ki, bu **Türk göçmenlere** daha önce aynı şartlardan geçen **Yunanlılar yardım etmişlerdir.** Aynı olgu ABD'ne kitlesel göçü gerçekleştiren Giresun'un Yağlıdere kasabasından giden göçmenler için de geçerlidir (Güler, 2004a:153).

Zamanla İsveç devletinin yabancılar için uyguladığı yerleşim planları dahilinde göçmenler, Stockholm'de kent merkezinin dışındaki bölgelere yerleştirilmişlerdir. Bu yerleşim alanları Türkiye'de olduğu gibi yolları, evleri, suyu, elektriği yetersiz **gecekondü bölgeleri gibi** değildir. Standartları normal, çok katlı apartmanlardan oluşmakta ve kentlere metro veya otobüslerle bağlanmakta alışveriş merkezleri bulunmaktadır. Türk göçmenler Stockholm'da başta **Rinkeby (%29) olmak üzere, Fidja (%22), Tensta, Kista, Nursburg, Oslo'da Hauketo** gibi yerleşim alanlarında yaşamaktadırlar. Ne var ki, kentlerden uzakta olan bu bölgelerde sadece göçmenler (Yugoslav, Yunanlı, Somalili vb) olduğu için onlar yalnız kendi aralarında etkileşime girmekte, İsveç veya Norveç toplumuna katılma (entegrasyon) az olmaktadır. Benzer uygulamalar Fransa'da da yapılmaktadır (Manço, 2003).

Aile Yapısı ve Evlilikte Değişim

İsveç'deki göçmenler arasında aile yapısının kırsal alan özelliği çeşitli biçimlerde devam etmektedir. Araştırmadaki deneklerin İsveç'e gelmeden önce 5-9 kişilik ailelerde yaşayanlarının oranı %63'tür. Bu oran kişilerin kırsal kesimde ana-baba, kardeş, eş ve çocuklarıyla birlikte yaşadıklarını göstermektedir. İsveç'de de beş ve daha fazla kişinin yaşadığı aileler %32'dir ve ana babayla yaşayanların oranı %58 dir. **Çekirdek ailelerin oranı %14'tür.** Avrupa'da, yaşayan diğer göçmenlerle ilgili araştırmalarda

da benzer bulgular elde edilmiştir. Örneğin Fransa'da 4-5 kişilik aileler %24 Almanya'da ise %27 oranındadır (Kaya ve Kentel, 2005: 49).

Alenin kalabalık olmasının erken evlenmeyle yakın ilişkisi vardır. Deneklerin %53 ü 16-20 yaş arasında evlenmiştir. 21-25 yaş arasında evlenenlerle bu oran %84'e ulaşmaktadır. Bu büyük oran ailelerin çok çocuklu olduğunun belirleyicisidir. Erken evlenme ve çok çocuklu olma kadınları eğitimden ve eşlerinden geride bırakmakta, en önemlisi çalışma hayatının dışına itmektedir. **Eğitim gören kızlar da evlenebilir ama erken evlenenler eğitimden daima geri kalmaktadırlar** (White,2002).

Büyük bir çoğunluk %85 Türk ile evlenmiş olmakla birlikte, %7 oranında İsveçli ile evlenenler de vardır. Göçmenlerin Türk veya yabancı bir eş seçmeyle ilgili değişik yorumları vardır. **'Öyle İsveçliler var ki bizden bin kat iyi ama evlilik başka, çocuklarım onlardan biriyle evlense onaylamam'**. 'İsveç'de büyüyen bir kız, Türkiye'den gelen bir erkekle evlense anlaşmıyor evlilikler yanlış bir hesapla başlamış oluyor'.

Yanlış hesaplarla yapılan evlilikler boşanmayla sonuçlanmaktadır. Kulu'da evlilikler de boşanmalar da artmıştır. Aynı yaşayanların oranı %10, ikinci kez evlenenlerin ise %12 dir. İsveç'de yaşayan bir kız İsveç'e girişini sağlamak üzere Kululu bir erkekle evleniyor, anlaşmıyor, ayrılıyor bir kaç yıl sonra benzer koşullarla başka bir erkekle evleniyor. Kadınların eşlerinden ayrılmayı istemesi geleneksel aile yapısında az görülen bir olaydır ancak göç aileyle ilgili gelenekleri olumlu etkilemektedir. Geleneklerin kadın aleyhine çok tipik olanları da vardır. Geleneklerine bağlı Kürt köylerinde evlerde erkeklerin içeri her girişinde kadınlar ayağa kalkmaktadır. Bir kadının balkonda otururken bile sokaktan geçen tanımadığı bir erkek için ayağa kalktığı gözlenmiştir.

İsveç'de veya Norveç'de yaşama, kadınlara bilinçli ve bağımsız davranabilme gücü kazandırmıştır. Bugün İsveç'e gidebilmenin en kestirme yolu orada oturma hakkı olan bir kızla evlenmektir. Evlendikten sonra bir yıl bekleme koşulu varsa da, yine de kolayca İsveç'e gidebilmenin yolu budur. Bu şansa sahip olan kızlar kendileriyle evlenmek isteyen **erkeklerden istediklerini seçmektedirler**. Kim daha fazla ev, arsa tapusu verir ve altın takarsa kızlar onlarla evlenmektedirler. Böyle bir evlilik erkekler için bir şanstır ve yarışma yaratmaktadır. O nedenle bazı durumlarda geçici ve sahte evlilikler yapılmaktadır. Halk buna vize için **Müsaade evliliği** demektedir.

Göçün aileyi etkilemesinin bir başka biçimi de gurbete giden erkeğin ailesini arkada bırakması ve ailelerin parçalanmasıdır. Eşinden 5-10 yıl süreyle ayrı kalanlar %25 oranındadır. H.B. bunu şöyle açıklıyor: **"İlk zamanlar yurt dışında çok kaldık ve hanımları ihmal ettik."** Çok çocuklu göçmen

ailesinde kadınlar özellikle göçün ilk yıllarında çocuklarıyla birlikte köyde/kasabada bırakılmaktadır. İki çocuğu olanların oranının % 25 olmasına karşılık, 3-7 çocuk sahibi olan deneklerin oranı %55'tir. Çok çocuklu ailelerin göç etmesi kolay değildir. Göç, ekonomik olanakları artırsa da, kadınlar ve çocuklar için psikolojik sorunlar yaratmaktadır. Örneğin kocası gurbette olan R.H.'nin başı devamlı ağrıyor ve kocasının izne gelip gittiği zamanlarda daha çok ağrıyor, öyle ki sonunda bayılıyor.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) göçmenlerin önemli ölçüde ruh sağlığı sorunları olduğunu rapor etmektedir. Göç edenlerin barınma, çalışma ve yoksulluk sorunlarıyla ilgilendiği kadar **kaygı, umutsuzluk, stres bozukluğu ve somatizasyon gibi ruhsal sorunlarıyla ilgilanilmemektedir** (Aker, 2006: 62). Uçsuz bucaksız kavruk ovalardan kurtulmak, daha iyi koşullarda yaşamak için yollara düşen, yabancı ve soğuk diyarlarda türlü zorluklarla karşılaşan Konyalı erkekler ağladıkları gibi, arkada kalan kocasız kadınlar, babasız çocuklar da ağlamaktadırlar. Konya/Kululular hem ağlar hem de giderler. Bu göç yolunun çeşitli sorunları olsa da geriye dönüşü yok gibidir (Samanlı,2002).

Çalışma ve Yaşam Koşulları

Kulu bir tarım bölgesidir. Araştırma örnekleminde, göç etmeden önce tarım işçisi olarak çalışmış olanlar %16'dır. Dağ köylerinde hayvancılık yaparak geçimini sağlamak da doğal bir yoldur. Deneklerin genç olanları göç etmeden önce %21 oranında öğrencidirler. Kadınlar kendi tarlalarında çalışan işçi ve ev kadınlarıdır %8. **İsveç'e geldikten sonra çalışma biçimi değişir ve kadınlar bir iş yerinde çalışamaz olurlar.** Bu durum Türkiye'de kente gelen kadınlar için de geçerlidir.

İlk gelen göçmenlerin %10'u fabrika ve atölyelerde işçi olarak çalışmışlardır. Giderek artan bir biçimde restoranlarda garson ve aşçı %18 ve evlerde/bürolarda temizlik işçisi %16 olarak çalışma yaygınlaşır. % 9 oranında yuva veya ilk öğretimde Türkçe öğretmeni olarak çalışanlar vardır. Taksi şoförlüğü %3 oranında seçilen meslekler arasındadır. Kendi işinde çalışanların oranı ki bu iş yerleri daha çok restoran ve marketlerdir % 27'yi geçmektedir.

Deneklerin halen %73'ü çalışmaktadır ve geçmiş yıllarda çeşitli işlerde çalışanların oranı %24'tür. **Kadınlar daha çok temizlik işlerinde çalışmaktadır** çünkü ev kadınlığına en yakın iş budur. İstanbul - Ankara gibi kentlerin gecekondu mahallelerinde çalışan kadınlar da %42 oranında daha çok temizlik işçisidir (Güler, 2004a:113). İstanbul ve Stockholm gibi kentlerde kadınların yapabilecekleri başka bir iş yoktur.

Norveç’de göçmenlerin yerleşim bölgesi **Hauketo’da** Kululu bir kadın göçmen çevredeki boş arazide köyünden getirdiği tohumlarla domates, biber, maydonoz patlıcan, salatalık vb. sebzeler yetiştirmeye başlıyor ve isteyenlere satıyor. Her yıl iş biraz daha geliyor. Giderek belediye bu konuyla ilgileniyor. Arsanın çevresindeki bataklığı kurutuyor ve bölgedeki Türk, Hintli, Pakistanlı, Çinli isteyen göçmenlere parselleyerek kiraya veriyor. Türkler ve diğer göçmenler bu işi çok seviyor ve sevdiriyorlar. Bahçeyi bilen çevredeki insanlar sebze alışverişlerini, taze olması dolayısıyla buradan yapıyorlar. Belediye işi kuran ve geliştiren karı-kocayı ödüllendiriyor. **Bildikleri işleri yapmak ve çalışmak isteyenler kendi iş yerlerini yaratabiliyorlar.** Bilmedikleri işleri öğrenenler, kadın olarak otobüs şoförlüğü gibi teknik işler yapanlar da olmaktadır.

Göçmenlerin geçimlerini sağlamaları, memleketteki yakınlarını ekonomik bakımdan desteklemeleri ve yatırım yapabilmeleri için uzun saatler çalışmaları gerekmektedir. Onlar Avrupa’ya gitmiş çok para kazanması gereken kimselerdir. Göçmenlerin %47’si günde 8-10 saat arasında çalışmaktadırlar. **Haftada 5-7 gün arasında çalışanların oranı ise %88’dir.** Onlar %29 oranla beş ve daha az kişinin çalıştığı iş yerlerinde (restoranlar ve atölyeler) çalışmaktadırlar. %12 oranla 100’den fazla kişinin çalıştığı iş yerlerinde çalışanlar da vardır. Genelde göçmenler %63 oranında 1-3 işte çalışmışlardır. İş değiştirme anlaşmazlıklar nedeniyle olmaktadır.

20-29 yıl arasında çalışanların oranı %37’dir. 10 yıldan az süreyle çalışanlar %28’dir. Çalışma hayatında yer almanın amacı sadece para kazanmak değil, İsveç Devleti’nden sigorta hakkı kazanmaktır. **Göçmenlerin % 89’u sigortalıdır.** Sosyal demokrat bir devlet olan İsveç, üretken olan herkese yardım etmektedir. Örneğin çocuk doğuran kadın, o çocuğun sorumluluğunu taşıyan kişi olması dolayısıyla hemen sigorta yardımı almaktadır. Çalışanlar sigortalı okula kayıtlı olan öğrenciler de burslu olmaktadır. Çoğunluk %37 oranla 10.000-20.000 kron arasında aylık gelire sahiptir. Kazanılan paraların bir kısmını memlekete gönderenler %49 oranındadır.

Avrupa’da bir işte çalışabilmenin yolu meslek sahibi olmak ve bulunduğu ülkenin dilini bilmekten geçiyor. Çalışanların %33’ü bir biçimde meslek eğitimi görmüşler ve kursa katılanların %38’i bilgi ve becerilerinin arttığını belirtmişlerdir. Türklerin yeterince dil bilmemesi çalışma koşullarını etkiliyor. Türkçeyi de öğrenememiş, özellikle Kürt kökenli eğitimsiz kadınlar, İsveç dilini öğrenmekte zorluk çekmekte ve sigortalı çalışma düzeninden pay alamamaktadırlar. Hem mesleği hem de dili olmayan erkek veya kadın, endüstrilemiş toplumlarda iş bulamamaktadırlar. İsveç ve Norveç’de de Türkler arasındaki işsizlik, Almanya’da olduğu gibi daha fazladır. Eğitim ve

çalışma ortamında yapılan ayrımcılık bu işsizliği tetiklemektedir (Kaya ve Kentel, 2005: 62).

İşsizlik dünya genelinde büyük bir problemdir ve insanların gelecek güvencesini tehdit etmektedir. İşsiz, kaçak ve sığınmacı göçmenler arasında **travma sonrası stress bozukluğu (TSSB)** denilen asap bozukluğu, **depresyon belirtileri (uykusuzluk, umutsuzluk, değersizlik, saldırganlık gibi duygular)** ortaya çıkabilmektedir. Araştırma yapılan grupta %12 oranında cilt hastalığı, sinir hastalığı, migren, sıkıntı ve nefes darlığı vb gibi şikayetler saptanmıştır. Sağlık sigortasının olmaması halinde sorunlar daha da artabilmektedir. Gerek iç göçte gerekse de dış göçte göçmenler sağlık koşullarına uygun olmayan mahallelerde ve kalabalık evlerde yaşadıkları için sağlıkları tehdit altındadır (Aker, 2006,134-135).

Becerisiyle bir iş yerinde kendini kabul ettirmiş olanlar **'pembe kart'** olarak oturma hakkı kazanmaktadırlar. **Deneklerin %73'ü vatandaş olmuştur.** Oturumu olmayanlar ve kanun dışı davranışları olanlar ülkeden çıkarılmaktadır. Genelde göçmenlerin mahkemelik davranışları olmamaktadır. %15 oranında bu duruma düşenlerin suç konusu ise %3 oranla trafikle ilgilidir. Samimi olduğunda madalyonun öteki yüzünden bilgiler verilmektedir. İlk gidenlerden F.D. **"Biz bu devletten kötülük görmedik, sahte evlilik yapmakla, ehliyet ve banka kredisi almakla vb. onları zedeledik.** Bankamatik makinelerini kırdık, adamlarını dövdük ve onları ürküttük. Olaf Palme herkesin evine gelir ne gibi derdiniz var? diye sorardı. Onu öldürdüler" diyor.

Aynı eşitlikçi davranış çalışma ortamında da vardır. **"Patronlar fabrikalarda bizimle otururdu müteviziliği ve çalışmayı onlardan öğrendik"** diyerek çalışma hayatını değerlendiriyorlar. Çalışma fikri olmadan gelenlere çalışmak önce zor geliyor, restoranlarda çalışan erkekler patates soğan soymaya zamanla alışıyorlar.

Yeni Ülkeye Uyum ve Eğitim Sorunları

Yurt dışına ilk gidenlerin yeni topluma uyum yapmada en çok sıkıntı çektiği konu **lisandır.** Yakınlarının yanına gittikleri için **geldiğimde güçlük çekmedim** diyenler %38 olsa da, iş bulmada güçlük çekme %16, İsveç'li insanlarla anlaşmada güçlük çekme %49 oranında bulunmuştur. Her gelen göçmen çeşitli ihtiyaçlar dolayısıyla dil sorununu aşmak zorundadır. Dil bilmeme diyarı gurbette çalışırken de eğlenirken de hele hele hastalanıp ölürlen de en yakıcı eksikliktir. Bunu Ahmet Samancı **"Kululular neden ağlıyor?"** romanında çok güzel anlatır (Samancı, 2002: 88-106).

İlk gidenler biraz çalışıp, para biriktirip dönmek için gitmişlerdir. **“Baktım döneceğimiz yok 1977’de lisan öğrenmeye başladım”** diyor bir göçmen. Bir ülkede yaşamak için, çalışıp para kazanmak için dilini öğrenmekten başka çare yoktur. İlk gidenlere fabrikalarda **Türkçe bilen Rumlar** aracılığıyla gruplar halinde lisan kursları düzenlenmiştir. Bu kurslardan herkes kendi ilgi ve bilgi derecesine göre yararlanmış. Nitekim araştırma grubunda yer alanların %18’i biraz lisan bildiğini belirtmiştir. Günlük hayatta yeterli olabilecek ve iş yerlerinde kendilerini kurtaracak kadar dil öğrenen göçmenler daha fazlasına gerek görmemiştir. Deneklerin %37’si **iyi lisan bildiğini belirtmiştir**. İkinci ve üçüncü kuşaklar daha eğitilmiş ve daha fazla lisan bilgisine sahiptirler. Dil ve meslek kurslarına katılanlar daha iyi iş bulduklarını belirtmiş, yararlı olduğunu vurgulamışlardır.

1980 yılındaki siyasi olaylar dolayısıyla İsveç’e gelen **eğitilmiş Türkler** kendilerinden önce gelen Kululularla eğitimleri ve yeni topluma uyum yapabilmeleri konusunda önce biraz ilgilenmişler, sonra vazgeçmişlerdir. Bu tutumda iki neden rol oynamıştır. Her şeyden önce kendi sorunlarıyla ilgilenmişlerdir. Öte yandan Kululuların geleneksel yaşam alışkanlıkları, değişim ve gelişime karşı tutumları, düşünce tarzları onların ümitlerini kırmıştır. Geleneksel davranışları önlemek üzere, İsveç’de **Türk İşçi Dernekleri Federasyonu** göçmenlere, özellikle aile içinde kadın erkek eşitsizliğini azaltma, kadınların sosyal hayata katılımını sağlama, çocukların eğitimine destek olma gibi konularda kurslar düzenleyerek Avrupalıların ve eğitilmiş Türklerin kınadığı davranışları azaltmaya çalışmaktadır.

Eğitilmiş Türklerle ilişkilerini sürdürebilen bazı ailelerin çocukları onlardan destek görmüşler ve onları örnek almışlardır. Her şeye rağmen Kululular, Stockholm, Oslo gibi başkentlerde yaşayarak, kendi kasabalarının ve hemşehrilerinin dışındaki yerleri ve kimseleri görerek, oradaki eğitim kurumlarından yararlanmanın yollarını da aramaktadırlar. İyi gelir sahibi bazı ailelerin çocukları bir biçimde üniversitelere gidebilmişler, İsveçlilerin tabiriyle **kara kafalı** oldukları halde, eğitimlerinin iyi olmasından dolayı şirketlerde ve kamusal alanlarda iş bulabilmişlerdir. Nitekim deneklerin %63’ü İsveç’e geldikleri için iyi koşullarda yaşadıklarını belirttikleri gibi, %7’si de çocuklarının iyi eğitim olanaklarına kavuştuğunu belirtmişlerdir.

Buna karşılık çoğu ailenin dünya görüşü ve çalışma hayatı hakkındaki fikirleri çocukları ve gençleri etkilemekte, gençler eğitime devam etmek yerine çalışmayı tercih etmektedirler. Babasının olanakları iyi olan bir genç neden okumadığını şöyle açıklıyor. **“Her akşam babam ve arkadaşları o gün ne kadar pizza sattıkları üzerine konuşurken biz eğitimi nasıl düşünecektik?”**

Göç alan ülkeler göçmenlerin dil öğrenemedikleri için kendi toplumlarına uyum yapamadıklarından şikayet etmektedirler. Türkçe'nin gramer yapısı Batı dillerinden çok farklıdır. Genç-yaşlı yine de İsveç'de yaşayan deneklerin % 68'i lisan kurslarına gitmiş veya gitmekte olduklarını belirtmişlerdir. **Kulu'da da** İsveç'e gitme olasılığı ve lisan bilmemenin yarattığı güçlükler nedeniyle **İsveç Dili Kursları** açılmaktadır.

İsveç, Norveç veya diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmenler için **ana dil öğrenimi** de bir sorundur. Yeni kuşaklar Türkçeyi ailelerinin konuştuğu yöresel bir ağızla öğrenmekte veya hiç öğrenememektedirler. Araştırma sırasında bir sohbetle Kululu genç kıza dayısının "**Türkçe konuşmaya çalış**" dediği gözlenmiştir. Gençlerin ana dil sorununu T.C hükümetleri, geçmiş yıllarda Türkçe öğretmenleri görevlendirerek aşmaya çalışmıştır. Ülkenin eğitim programına paralel olarak yürütülen bu **Türkçe dil eğitimi**, İsveç hükümetinin, uyumu (entegrasyonu) azaltıyor tezi nedeniyle 1992'de kaldırmıştır. Son yıllarda Türk Tv kanallarının yaygınlaşması bu eksikliği kapatmaktadır.

Kimliklerin Ön Plana Çıkması

Bir başka dil eğitimi sorunu **ana dili Kürtçe** olanlarla ililidir. Araştırma gurubunda ana dili Kürtçe olanlar %13'tür. Konya bölgesinden, Cihanbeyli, Karacadağ, Tavşancıl, Ömeranlı, Kulu kasabalarının özellikle yayla denilen nisbeten yüksek köylerinden gelenlerin ana dili Kürtçedir. Bu nedenle, özellikle ikinci üçüncü kuşak göçmen çocuklara okullarda Kürtçe öğretilmektedir. **Kürt Dernekleri Federasyonu** da çocuklar için kurslar düzenlemektedir. İskandinav devletleri iltica ederken yardım ettikleri kürt göçmenlere bu konuda da destek sağlamaktadırlar. **Türk-Kürt ayrımcılığı** Türkiye'de olmadığı kadar keskinleşmektedir. Stockholm ve Oslo'da iki grubun kahvehaneleri, camileri, oturdukları apartmanlar vs. birbirlerinden ayrıdır.

Demokratik Avrupa ülkeleri **halklara eşitlik** anlayışıyla Türkiye'deki **etnik ayrımcılığı** körüklemektedir. 1980'li yıllarda Türkiye'den kaçak olarak gelen siyasi kimlikli kişiler, Türkiye'nin politik yapısına karşı çıkmak adına, yurt içindeki sınıf farklılığı sorunlarını yurt dışında etnik grupların ayrışması biçimine dönüştürerek gündeme getirmişlerdir. Kuzey Avrupa'nın sosyal demokrat ülkelere **sığınmacı** olarak giren bu aydınlar, Konya bölgesinden gelen göçmenler arasında Türk-Kürt ayrımcılığını alevlendirmişlerdir. Bu dönemde İsveç'e gelen bir avukat İ.A., "**O yıllarda ülkemden utanıyordum**" derken, şimdilerde ise her yaz tatilini Bodrum'da geçirmektedir.

1934 deki İskan Kanunu'yla Doğu Anadolu'dan Konya'ya göç ettirilen Kürtlerin çocukları veya torunları, 54 yıl sonra etnik sorunlarını göç ettikleri

ülkelerde yeniden yaşamaya başlamışlardır. Bu ülkelerdeki göçmenler arasında, kişisel sorunlarını 'etnik eşitsizliğe' indirgeyen bazı Kürtler, zaman zaman Türkiye'ye karşı aşırı gösteriler yapmışlardır. Zaten 1984 yılından itibaren Doğu Anadolu Bölgesi'nde PKK olayları da artmaya başlamıştır.

Küreselleşme bir yandan bütün ülkeleri ve insanları birbirine benzetmek isterken, öte yandan **etnik gruplar arasındaki farklılığı ön plana çıkartıyor hatta çatışmalara neden oluyor**. Bu durum son 25-30 yıl içinde gelişen bir eğilimdir. Türkiye'de Doğu Anadolu Bölgesi'nden göç ettirilerek 1938'de Konya Ovasına (Cihanbeyli, Kulu) yerleştirilen Kürtler, Kürtçe konuştukları ve hayvancılık dışında üretim yapamadıkları için bölgeye uyum yapmakta sıkıntı çekmişlerdir. Ancak halk onları **aşiretler** olarak kabul etmiş, aralarında bir sorun olmadan yıllarca yaşamışlardır.

Kulu esnaflarından K.K. "**Lisede arkadaşlarım Kürttü**" diyor. Kürtler ne Konya'da ne de Türkiye'de eğitimde ve vatandaş olarak insanca yaşamada bir ayrımcılığa uğramamışlardır. Eğitimden yararlanmak isteyenlerin önu kesilmemiştir. Örneğin **Karacadağ** kasabası, bir Kürt kasabasıdır, okuma-yazma oranı ve meslek sahibi olanların oranı çok yüksektir. Bununla birlikte Türkiye'de eğitim öğretim dilinin Türkçe olması ana dili Kürtçe olanlar için eğitim eşitsizliği yaratmıştır. Bölgenin insanları sosyal hayatta ve çalışma hayatında haksızlığa uğramanın ne demek olduğunu Avrupa ülkelerinde yaşadıkları zamanlarda görmüşlerdir. Son 20 yıldır İskandinav ülkeleri iltica isteyen Orta Anadolu Kürtlerinin isteklerini, gerçeği yansıtmıyor diye geri çevirmeye başlamıştır. Geçmiş yıllarda "**Biz Kürtler olarak Türkiye'de insanca yaşama olanaklarından mahrum ediliyoruz**" denilere iltica hakkı istenmiştir. Kürtler kadar Güney Doğu bölgesindeki Süryaniler de bu giriş kolaylığından yararlanmışlar, ancak İsveç veya Norveç'te Türkiye aleyhine bir siyasal tutum sergilememişlerdir.

Bir başka ayrımcılık **din konusunda** gözlenmektedir. Türkiye'de gelişen politik görüşler yurt dışındaki işçilere aynı şekilde yansımaktadır. Çeşitli mezhepler göçmenler arasında hızla taraftar bulurken, Süleymancılar, Fethullahçılar, Nakşibendiler birbirlerini dışlamaktadırlar. İsveç'de diğer göçmenlerin ve Kululuların yaşadığı bölgelerden biri olan Fidja'da **Süleymancılara ait cami ve T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı cami** yanyanadır ve cemaatleri ayrıdır. Sollentuna'daki **Cemevi** onların hepsinden ayrı durmaktadır.

Yurt dışındaki işçilerin artan dindarlığı yabancı ülkelerde **kendi kimliklerini** koruma gayretinden doğmaktadır. Dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi göçmenlerin yarattığı çok kültürlü kentlerde Avrupalıların giderek ırkçı eğilimler göstermesine karşılık, **Türk veya Kürt olmak**, hemen ardından da **Müslüman olmak kimlik arayışında ön plana çıkmakta-**

dır(Alsayyad ve Castells, 2002:115). Göçmenler çocuklarını camilerin düzenledikleri kuran kurslarına göndererek islami kimlik kazanmalarına özellikle dikkat etmektedirler. Çocuklar da gönüllü gittiklerini söylemekte, ailelerinin değerlerini benimsediklerini belli etmektedir. Ana-babalarca bilinen bir gerçek vardır. Taklit etmeyle kazanılan dinsel değerler içten içe bir kimsenin kendisine ilişkin değerlerine ve kişiliğine eklenir, ömür boyu da etkisini sürdürür (Johnstone,1992, 63-83).

Araştırma örnekleminde **Müslüman olmayı %55 oranında önemli görenler** yanında, %23 oranında hiçbir dini uygulama yapmadığını belirten denekler de vardır. Almanya ve Fransa'da Kaya ve Kentel'in yaptığı araştırmada denekler %55 oranında önce Türkiyeli sonra Avrupalı olduklarını belirtmişlerdir. Milliyetçilik ve dincilik konusunda aşırı uçta bulunanlar büyük bir çoğunluk oluşturmamaktadırlar(Kaya ve Kentel, 2005:128-129).

Geri Dönüşte Yeni Uygulamalar

Dünya tarihinde göç edenlerin geri dönmediği veya dönemediği gözlenmektedir. Türkiye'den de Batı'ya göç edenler geri dönmekte zorlanacaklardır. Araştırma grubunun % 68 i geri dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Onlar kendilerini hem Türkiyeli hem de Avrupalı sayanlardır. Artık dünyanın her tarafı, hem fikir emekçileri hem de beden emekçileri için gurbet olmaktan çıkarak vatan olmaktadır.

İlk gidenler memleketleriyle bağlarını koparamıyor, geri döndüklerinde kalacakları evler yaptırıyorlar. Onların çocukluk alışkanlıkları kendilerini geri çekmektedir. Yeni kuşakların çocuklukları ise İsveç veya Norveç'de geçmiştir. Bunlardan birisi olan B.Y. 'Ben bu memleket hasretini bir türlü anlayamıyorum' diyor. Onlar ailelerinin zoruyla yaz aylarında memlekete geliyorlar veya tatillerini Türkiye'nin güneyindeki tatil köylerinde veya kasabalarında geçiriyorlar. Eski kuşaklar ilk yıllardakine göre artık daha sık memlekete geliyor ve yaz aylarını Kulu ve çevresinde yaptırdıkları evlerde geçiriyorlar. Deneklerin % 73 ü İsveç'e geldiğinden bu yana memlekete dört kezden fazla gittiğini belirtmiş, % 31 i de yaz tatillerini memlekette geçirdiğini belirtmiştir. Artık Türkiye onlar için tatil beldesi sayılmaktadır.

Küreselleşen dünyada ulaşımın kolaylığı insanların bir yere bağımlı yaşamasını azaltmıştır. Kentlerde ve yurt dışında araba sahibi olanların artması bu nedenledir. Araştırmadaki denekelerin % 73 ünün arabası vardır. İsveç'de ev veya işyeri olarak yatırım yapanlar % 47, Kulu'da % 43 ve Ankara'da % 13 tür. Göçmenler yurt dışı emeklerini Türkiye'de yatırıma dönüştürdüğü gibi yaşadıkları yerlerde de yatırım yapmaktadırlar. Benzer

durum bazı Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. İstanbul'da ve Antalya'da mülk edinen Avrupalılar giderek artmaktadır.

Yurt dışına gidenler ekonomik anlamda ister istemez yeni topraklara bağlanmakta, psikolojik anlamda arkada bıraktıkları ülkelerini özleseler de , geri dönmeyi gerçekleştirememektedirler. Onların geri dönmeleri oldukça zayıf bir olasılıktır, çünkü geride ekonomik yaşam güvenceleri yoktur ve yıllarca zorlanmış olsalar da yeni ülkelere alışmışlardır.

Sonuç ve Öneriler

Dünya üzerinde daima Batı'ya doğru göç olmuştur. 20. yüzyılda göç Güney'den, Afrika'dan Kuzey'e doğru yönelmektedir. Göçle birlikte ülkelerin demografik yapıları değişmektedir. ABD nin neredeyse tüm halkı Avrupa, Afrika ve Asya'dan gelmiş göçmenlerden oluşmuştur.

Göçmenler yurt dışına göçmüş olmalarına rağmen, aile yapısı ataerkil özelliğini korumaktadır. Ailelerin kalabalık olması ve aile içi ilişkilerin gelenekselliği devam etmektedir. Gelenekler dolayısıyla eğitime ve çalışmasına pek izin verilmeyen ve kentsel çalışma hayatına uygun nitelikler taşımayan kadınlar evlerinin dışına çıkma olanağı bulamamaktadırlar. Eğitimleri ve nitelikleri yeterli olmayan kadınlara en uygun düşen iş **temizlikçilik** ve çalışan kadınların çoğu hastane, banka, okul gibi kurumlarda temizlik işçisi olarak çalışmaktadır. Ataerkil aile ortamı dolayısıyla erkeklerin, kadınların, çocukların ve gençlerin hayatında köklü değişiklikler olmadığı söylenebilir.

Ailelerinin etkisinde kalan gençlerin yukarı doğru hareketleri uzun bir süreci gerektirmektedir. İkinci üçüncü kuşak kadınların eğitim görmesi ve göç edilen ülkelerde çalışma hayatına katılması durumunda aile içi ilişkilerde eşitlik artmaktadır. Kartal'ın araştırmasında kadınların %47 oranla ailedeki karar alma sürecine katıldıkları belirtilmektedir (Kartal,2002:95).

Türkiye'de büyük kentlerdeki eylemsiz ve işsiz köylü kadınlar gibi, yurt dışındaki dil bilmeyen, **eğitimsiz ve çalışmayan kadınlar, daha çok bağımlı ve dindar olmaktadır**. Yeni kuşak genç kızlar için de eğitimsizlik ve çalışmama tehlikesi cinsel ve dinsel engellemeler dolayısıyla sürmektedir. Erken evlenme ve çocuk doğurma geleneği, her ortamda sosyal yükselişin önünü kesmektedir. Eğitimsel ve ekonomik olarak güçlü olmayan kadınlar ev içi ilişkilerde de haklarını koruyamamakta ve eşitlikten pay alamamaktadırlar.

Kadın göçmenler eğitimleri ve meslekleri olmadığı için yaşam kalitelerini artıramamaktadırlar. Daha çok evlerde oturan bu kadınlar yurt dışına yayın yapan Türkiye'nin özel kanallarının eğlence amaçlı programlarını

izlemektedirler. Onlara yönelik programların **erken evlenmeme, çok çocuk doğurmama, okuma yazma öğrenme, dil öğrenme, meslek edinme** gibi konularda eğitim yapmalarında yarar vardır. Devletin ve yurt dışındaki hemşehri derneklerinin kadınların eğitimi için ve emeklerinin eyleme geçmesi için etkin çözümler üretmesi gerekir.

Çalışma hayatında, ilk yıllarda fabrika, atölye ve restoranlarda başlayan alt düzey işlerde çalışma giderek yerini kendi işini kurmaya yönelmektedir. **Kadın erkek göçmenlerin büyük bir kısmı %89 sigortalı olarak çalışmaktadırlar.** Kalabalık ailelerini ve memleketteki yakınlarını ekonomik anlamda destekleyebilmek için günde daha çok erkekler ortalama 8-10 saat olmak üzere çalışmaktadırlar.

Eğitime genelde pek sıcak bakılmamaktadır. Bazı ana-babalar erkek çocukları için bile **Sadece okumakla para kazanılmıyor. Biz okumadık da aç mı kaldık'** düşüncesiyle hareket etmektedirler. Gençlerin çalışıp para kazanması önceliklidir. Dil sorunu dolayısıyla da eğitimden yeterince pay alınmamaktadır. 'Yurt dışına gidenler bilgi ve becerileriyle döneceklerdir ve Türkiye için modernleşme, kısmen de olsa bu göçmen işçilere bağlıdır.' düşüncesi hem erkekler hem de kadınlar için işlememiştir (Abadan, 2002; Martin,1993; Weiker,1981).

Yurt dışı göç, kırsal alandaki artan nüfusun ve işgücünün sonucudur. **Türkiye'de 2005 yılı verilerine göre işsizlik %10.3 tür.** Doğurganlık oranındaki azalma, işsizliği önlemek için yeterli değildir. Nüfus planlaması biçimindeki projelerin ve yaşam bilincinin artırılmasında zorunluluk vardır. Gerek yerli gerekse de yabancı sermayenin yatırımlarını geri kalmış bölgelere çekmek için cazip olanaklar yaratmak yerinde olacaktır. Bu yaklaşım, iş olanakları yaratarak, hem kitlesel göçleri önlemeye hem de dönecek olanların geri uyum sağlamasına yardım edecektir.

T.C. Anayasası, Madde: 62, 'Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlantılarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gerekli tedbirleri alır'demektedir. Yurt dışında da vatandaşlarını yalnız bırakmamak devletin görevidir. Görüşmeler sırasında göçmenlerin sık sık dile getirdiği, **'konsolosluk görevlilerinin ülkesinin vatandaşlarına daha yakın davranması'** gerçekleştirilmelidir.

Kulu kasabasının da göç veren hatta alan bir bölge olması nedeniyle nüfus özellikleri değişmiştir.Kulu'dan yurt dışına göç yaşanırken, Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen yeni göçler yaşanmaktadır. Yurt dışında yaşayan göçmenlerin Kulu'da yaptıkları evlerde **Mardin yöresinden gelen**

taş ustaları ve inşaat işçileri çalışmaktadırlar. Onlar da köken itibariyle Kürttür. Kulu'ya göç eden yeni aileler İsveç ve Norveç'de yaşayan, tatillerde memleketine gelenlerin yeni evlerini beklemektedirler.

Göç, zaman ve mekan içinde yer alan bir olgudur. Kulu çevresinde göç nedeniyle boşalan köyler vardır. Göç yollarında ve göç edilen ortamlarda 42 yıllık süre içinde çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Kulu'da İsveç, Norveç ve Danimarka gibi Kuzey Avrupa ülkelerine çalışmaya gitme bir **yöresel kimlik** haline gelmiştir. Şimdilerde bu ülkelerden doğrudan uçak seferleriyle Türkiye'ye gelme, Kulu'dan araba kiralayarak tatil yörelerine gitme veya yeni yaptıkları evlerinde yaz aylarını geçirme dönemi başlamıştır.

Artık bugün hem yaşadığı ülkeyi hem de vatanını kucaklayan bir yaşam tarzı geliştiren insanlar söz konusudur. Onlar, **çoklu kimlikleri olan**, iki ülke arasında köprü kuracak **iki dilli yeni bir dinamik kuşaktır**. Farklı kültürün insanları olmakla birlikte yeni toplumla bütünleştikçe yaşanan ülkeler de göçmenleri dışlamayacaktır.

SUMMARY

Migration has always existed towards the west. During the Ottoman Empire in Eastern Anatolia Kurdish people rebelled several times. They migrated to the East and Middle part of Turkey after the foundation of the Republic of Turkey. Some of them and the other people who live in the rural area of Konya started migrating to Scandinavian countries in 1967.

Although they have migrated to other countries the family structure has remained patriarchal. The family size is still large and family relationships are still traditional. The women, who are not allowed to **be educated and lack the necessary skills**, do not work outside the home and can hardly ever come out of their houses in the past. In the new country, the best job for these uneducated women without skills seem to be working as **cleaning women**. Most women work in hospitals, banks and schools. It might be claimed that due to the patriarchal family system there have been hardly any changes in men's, women's and children's lives. **Female immigrants** get married at early ages and the tradition of giving birth to many children prevents the rise in every social circle. It is essential that the government and the citizen societies abroad should find solutions for their hard work to be effective.

Male migrants first worked in factories and workshops. They have started to work in restaurants and markets recently. **89% are insured**. Those

who start their businesses prefer these areas. **Most migrants have worked or are still working.**

Education is not usually considered so important. Some parents say, even to their sons, "You do not earn money only through education. We aren't well educated but we aren't hungry, either." The young's earning money is the priority. The idea that those who go abroad will come back with their knowledge and skills and that modernization partly relies on these migrant workers have proved true neither for men nor women"(Abadan, 2002; Martin, 1993; Weiker, 1981).

Emigration is the result of the increase in the population and workforce. The demographic properties of the town Kulu have changed as a result of its receiving and giving migration. Migration occurs within time and location. There are some towns around Kulu which have very few residents left due to migration. While some emigrate from Kulu, people from the East Anatolia migrate to this town. Some of them Kurdish too. **Construction workers from Mardin build the houses** for migrants living abroad. The new families settling in Kulu guard the new houses of those living in Sweden and Norway and visiting their hometowns on their holidays.

The last 42 years have been particularly difficult during the migration process and in the new settlements. Going to Sweden, Norway and Denmark to work has become **a local identity in Kulu.** They come to Turkey via direct flights, rent cars in Kulu to go to the holiday resorts or spend the summers in their new houses.

Today there are people who have a life style embracing both the country they live in and their hometowns. They are a dynamic, bilingual generation with multiple identities which will bridge two countries. Although they belong to different cultures, when the immigrants unify with the new society, the host countries will not exclude the immigrants.

KAYNAKÇA

- ABADAN-UNAT, Nermin,
2002 **Bitmeyen Göç**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- AKER, Tamer
2006 'Türkiye'de Yerinden Edilme, Ruh Sağlığı ve Halk Sağlığı:Yapılan Araştırmalar, Beklentiler ve Engeller', **Zorunlu Göçle Yüzleşmek** içinde, TESEV yayınları, İstanbul.
- ALAKOM, Rohat
2004 **Orta Anadolu Kürtleri**, Evrensel Basım Yayım, Ankara.
- ALSAYYAD, N., ve M. CASTELLS
2002 **Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam**, Çev.:Zehra Savan, Lexington Books, Maryland.
- ANDREWS, Peter,A.
1992 **Türkiye'de Etnik Gruplar**, Ant Yayıncılık,İstanbul.
- BALCIOĞLU, Mustafa
2003 **İki İsyân (Koçgiri, Pontus) Bir Paşa (Nureddin Paşa)**, Babil Yayıncılık, Ankara.
- BEŞİKÇİ, İsmail
1969 **Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar(Göçebe Alikan Aşireti)**, Doğan yayınevi, İstanbul.
- BEŞİKÇİ, İsmail
1977 **Kürtlerin Mecburi İskanı**, Komal Basım-Yayın Dağıtım, İstanbul.
- BİCE, Hayati
1991 **Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara.
- BİLGİN, M. Sıraç
-- **Barzani**, Fırat Yayınları,İstanbul.

KİMLİK POLİTİKALARI: TANINMA MI? YOKSA HEGEMONYA MI?

İbrahim KAYA*

ÖZ

Bu makale, kimlik merkezli hareketlerin ekonomik çıkar ilişkilerinden bağımsız olup olmadığı sorusuna yanıt aramaktadır. İslamcıların eylem ve oryantasyonlarını analiz edilerek, kültürel kimlikler üstüne inşa edilmiş “yeni” sosyal hareketlerin “tanınma” için öne sürülen talepleri temsil etmekten uzak olduğunu tartışmaktayım. Daha ziyade, bu sosyal hareketler, toplumun entelektüel hayatını kültürel araçlarla kontrol ederek “hegemonya” kurmayı hedeflemektedirler. Kimlik politikalarını anlamak için Gramsci'nin kültür anlayışına gereksinim duyulduğu vurgulanmaktadır. Şöyle ki, kimlik-merkezli hareketler sosyal sınıfların tükenişine değil fakat yeni bir orta sınıfın yükselişine işaret etmektedir. Kimlik politikalarını destekleyenlere karşı bu politikaların sosyal alanı parçaladığı ve parçalanmaya bulunabilecek çözümün hiçbir kültürü öncelermeyen fakat toplum gibi birlikte yaşamayı anlamlı kılan merkezi bir element arayışındaki “cumhuriyet fikri”nde yattığı tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, İslamcılık, Kimlik Politikaları, Sivil Toplum, Yeni Sosyal Hareketler.

ABSTRACT

This article aims to understand the question as to whether identity-based movements are free from the economic interests. By analyzing the actions and orientations of the Islamists in Turkey, I show that new social movements based on cultural identities are far from representing the demands of groups for recognition. Rather, these movements aim at establishing hegemony by controlling the intellectual life of society by

* Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

cultural means. It is insisted that we need a Gramscian view of culture in order to understand the so-called identity politics. Identity-based movements do not refer to the end of social classes, but to the emergence of new middle class. And against the advocating perspectives on identity politics, it is argued that the possible solution to the question of fragmentation could be found in the idea of republic that does not prioritize any culture but seeks a central element that makes meaningful to talk about such a collective arrangement as society.

Key Words: *Civil Societ, Identity Politics, Islamism, New Social Movements, Republic.*

Son dönem sosyal dünyası, bazı önemli sosyal teorisyenlerce, kimlik politikalarının görünürlülük kazanması açısından önemli bulunmaktadır. Bu yaklaşım şöylesine bir anlayışın üstüne inşa edilmektedir: kimlik açısından dünya, sosyal sınıf ve ulustan etnisite, toplumsal cinsiyet, ırk ve dine kaymaya tanık olmaktadır. Bu yaklaşıma göre, ekonomik pozisyon ve çıkar doğrultusunda politik amaçlar için tanımlanmış kimlikler modern toplumların son günlerinde bir rahatsızlık yaşamaktadır. İnsanların aidiyet duygusuyla bağlanmış oldukları ulus-devletlerin ve sosyal sınıfların politik organizasyonlarına meydan okunduğu düşünülmektedir. Geniş kitleleri bünyesinde toplamış ve bir anlamda stabilize olmuş kimlikler, özellikle sosyal sınıf ve ulus, sorgulanmaktadır ki bu kimlikler bize kim olduğumuz konusunda kesin yollar göstermekteydiler.

“Kimlik merkezli” hareketlerin “çıkar merkezli” hareketleri ikame ettiği tartışılmaktadır: çıkar için savaşım veren sosyal hareketler kimlik için savaşan hareketler tarafından ikame edilmektedirler (Melucci, 1989). Diğer bir deyişle, sahip olmaya karşı “var olmak” ön plana geçmektedir. Yeni sosyal hareketlerle bağlantılı olarak, kimlik politikaları Aydınlanmanın evrenselci hedeflerini reddetmektedir, çünkü bu yaklaşıma göre, Aydınlanma, cinsiyetçiliği, ırkçılığı, kapitalist sömürüyü ve Avrupa’nın hakimiyetini manipüle etmekte ve meşrulaştırmaktadır (Hall, 1989; Garner, 1995; Taylor, 1992).

Kimlik politikalarının insanlar için daha güçlü vaatlere sahip olması demek, kimliğin evrenselliğe, ortak kültüre, insanlık durumuna ve Aydınlanmaya karşı insanları daha kuvvetlice sarması anlamına gelmektedir. Yeni kimliklerin ve yeni sosyal hareketlerin mantar gibi ortaya çıkması, “tanınma” için talepte bulunan yeni politik gruplara zemin hazırlamaktadır. Daha çok kimliğin ortaya çıkması demek, kamusal sahada tanınan sosyal ve politik

projelerin sayısındaki artış demektir (Friedman, 1994). Ancak, bu durum tanınma sorununa yol açmaktadır. Tanınma – tanıma – kimlik politikalarındaki ana temayı oluşturmaktadır (Calhoun, 1994; Taylor, 1992). Kimlik politikası empoze edilmiş ya da uyarlanmış kimliklere bir başkaldırıdır. Diğer gruplar ve organizasyonlar, mesela devlet, yanıt vermeye çağırılmaktadır.

Kısaca sözü edilen bu yaklaşımlar yeni kimlik merkezli hareketlerin “hegemonik” söylem ve eylemlerini anlamada sorun yaşamaktadırlar. 1980 sonrası Türkiye’yi İslamcı hareketin yükselişi açısından analiz ederek, kültüre dönüşü anlamak için Gramsci’nin “entelektüel başatlık” yaklaşımına gereksinim duyulduğunun altı çizilecektir. “Toplumun entelektüel hayatının kültürel araçlarla kontrol edilmesi” (Kolakowski, 1990: 242) konusuna merkezi önem atfedilmelidir. Yeni bir sosyal hareket bir kültürel grubun – kimliğin – tanınması için mücadele etmekten çok hegemonya kurmayı hedeflemektedir. Bu nedenle, göreceğimiz gibi, kimlik politikalarının güç ilişkilerine ve hayat alanının rasyonelleşmesine karşı bir başkaldırı olduğu tartışılmaz.

1980 Sonrası Türkiye: Hegemonya için Çarpışan Yeni Kimlikler

Ekonomideki Amerika-merkezli küreselleştirici trendler, hem neo-liberal ekonomik politikanın yükselişi hem de yeni kimliklerin ortaya çıkışı anlamını taşımaktadır. Şaşırtıcı değildir ki, neo-liberal ekonomi, kimlik politikaları ile beraber yürümektedir. Hedeflerine ulaşmak için neo-liberal “ekonomıcilik” sosyal sınıf ve ulus devlet gibi kolektif düzenlemeleri kırma gereksinimindedir. Kolektif düzenlemeler küresel liberalizme karşı en önemli bloklardır. Bu kolektif birlikleri güçsüz kılmak için neo-liberal economicilik kültürel elementleri kullanılabilecek en önemli silahlar olarak görmektedir. Kültürel kimliklerin önemini vurgulayarak neo-liberal economicilik sosyal sınıf ve ulus devletlerin güç yitirmesini sağlamaktadır. Ancak bu işlemden önce ve bu işlem için, “dominant” bir kültürün insanları bir arada tutacağı yaklaşımının geliştirilmesi gerekmiştir. Bir kere politik yapı tarafından bir kültür toplumun bütünleştirici elementi olarak ele alındığında, dünyanın ve benliğin farklı yorumları bu politikaya “farklı olanın hakkı” tartışması ile yanıt vermektedir.

Neo-liberal ekonomi üzerinde yükselen yeni bir döneme başlamak için, toplumdaki çatışma üretici ilişkilerin durdurulması gerektiğine inanılmıştır. Ve bu sürecin başarılması toplumun entegrasyonunu ya da bütünleşmesini sağlayacak bir element üzerinde gerçekleştirilebilir bulunmuştur. 1980’ler Türkiye’inde bu element generaller için İslam’dı. 1980 darbesi İslam’ı insanları bir arada tutacak element olarak gören, sistemik söylem ve eylem aracılığıyla toplumun yeniden üretilmesi girişimidir. Eğer gençliğin İslami

değerlerle yetiştirilmesi başarılırsa, komünist gençlikten ülkenin kurtulacağı iddiasında bulunulmuştur. Hiç kuşku yok ki bu, toplumun “milliyetçi İslam” üzerinde yeniden inşasını hedefleyen totalistik bir girişimdir. Ancak tam da bu girişimle ilintili olarak kimlik politikaları son dönem Türk politikasının belirleyici elementi şeklinde ortaya çıkmıştır. Yani neo-liberal ekonomiyi başarabilmek için, kültürel kimlikler üzerine inşa edilmiş yeni sosyal hareketlere gereksinim vardır. Bir kere geniş gruplar, özellikle sosyal sınıf, farklı kültürel gruplara bölündüğünde sınıf çıkarı üzerine kurulmuş farklı bir gelecek kurgulayan (karşı) hareketler ikame edilmektedir. Sonuç olarak; neo-liberal ekonomi, karşısında hiçbir güçlü muhalefet bulmamakta ve bu durum icat edilmiş yeni kimliklere yön vermektedir.

İslamcılığı bir kimliğin tanınma mücadelesi olarak okuyan yaklaşımlara karşı, tartışmak gerekir: ordunun İslamlaştırma programının sonucu olarak Türk hayat alanı İslam tarafından bir anlamda kolonize edilmiş durumdadır. İslamcı gruplar farklı kimlikte oldukları için tanınma ihtiyacında değildir, çünkü onlar, aslında, hegemonya kurmayı hedeflemektedir. 1980 sonrası Türkiye, İslamcılarının hedeflerini gerçekleştirmek için önemli fırsatlar yakaladıkları bir dönemdir. Bazı sosyal bilimciler Türkiye’deki İslamcılığın yükselişini devletin sivil topluma karşı kullandığı radikal laiklikle açıklama hedefindedir (örn. Bkz. Göle, 2001). Ancak devletin İslamlaştırma programı dikkate alınmadan İslamcılığın yükselişini anlamak mümkün değildir. İslami aktörler güçten uzak değil aksine 1980’lerden bu yana Türk hayat alanını şekillendiren aktivitelerin merkezindedirler. Bu nedenledir ki Türk hayat alanı sadece sistemin stratejik eylemleriyle değil aynı zamanda İslam’ın spesifik bir yorumuyla da kolonize edilmiştir.

1980 darbesi anti-Kemalist yönünü en çok İslamlaşma için verdiği destekle göstermiştir. Kemalist anlayışın aksine, generaller İslam’ı Türkleri bir arada tutan element olarak değerlendirmişlerdir. İslami eğitimin eksikliği solun yükselişinin ana nedeni olarak görülmüştür. Kısacası disiplini sağlamak için İslamlaştırma programı hazırlanmıştır ki aslında bu disiplin ekonominin liberalleştirilmesi için planlanmıştır. Dolayısıyla 1980 sonrası Türkiye’si toplumun spesifik bir İslam yorumuyla kolonileşmesine tanık olmuş ve olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında niçin 1990’larda “insan hakkı olarak kimlik” tartışmalarının merkezi bir konuma yükseldiğini anlamak zor değildir. İslami aktörler üretim, tüketim, medya gibi temel sahalarda merkezi konum elde ettikleri zaman, görünürde tanınma talepleri ile çok güçlü biçimde ortaya çıkmışlardır. Bu nedenle İslamcılarının güçten uzak tutulduğu iddiası çok zayıf bir tartışmadır. Bu aktörler Türk toplumunun temel sahalarında güçlü aktörler oldukları için şimdi kendi değerlerinin toplumu şekillendirdiğini ya da şekillendirmesi gerektiğini öne sürmektedirler. Bu, toplu-

mun kültürel sahasının kolonize edilmesine yönelik ciddi bir girişim olarak tanımlanmalıdır. İslamcılığın bir kültürel kimliğin tanınma mücadelesi olmadığını göstermek için bazı önemli örneklerle İslamcılığın hegemonya kurma aşamasında olduğunu görebiliriz. İslamcılar binin üzerinde şirket kurmuşlardır; binlerce öğrenci yurduna sahiptirler; bine yakın özel okulları vardır; 51 radyo ve yirmiden fazla televizyon kanalına sahiptirler (Başkan, 2004). İslamcı sermaye birikimi 1980'lerden bu yana yükselmiştir ve bu yeni bir orta sınıfın yükselmesi olarak görülmelidir. "Müslüman işadamlığı"nın yükselişi birbirleriyle ilintili iki süreç ele alınarak açıklanabilir. Öncelikle son birkaç on yıldır neo-liberal ekonomik yeniden yapılanma neredeyse tüm dünya ülkelerinde yaşanmaktadır ve Türkiye bu süreçten en çok etkilenen birkaç ülkeden birisidir. Ekonomik sahada pazar-merkezli güçler devletin üstlendiği role karşı yükselmiştir. Bu dönüşüm kuşkusuz ki küreselleşme ile doğrudan ilgilidir. Küreselleşme son dönem sosyal dünyasının şekillenmesinde merkezi dinamik olarak anlaşılmaktadır. Türkiye ekonomideki neo-liberal yapıyı eleştirel bir bakış geliştirmeden kabullenmiştir. 24 Ocak 1980'de Dünya Bankası ve IMF'nin yönlendirici rolünü kabul ederek Türkiye yeni bir ekonomik model kurma yolunda can atmıştır: Devlet merkezli ekonomiden pazar merkezli ekonomiye dönüşüm. Bu dönüşüm işsizliğin ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin yükselmesine neden olmuştur. Özelleştirme ve enflasyonun yükselişi yoksulluğu körüklemiştir. Ekonomideki çöküntü bunlarla ilgilidir. Bu olumsuz sonuçlara rağmen aynı dönem bazıları için hedeflerini gerçekleştirme yönünde çok önemli fırsatlar sunmuştur ve İslamcı sermaye grupları bu fırsat sunan sahadaki en öncelikli gruplar olmuştur.

Gramsci'nin açıkladığı gibi, bir sosyal sınıfın gücü elinde tutması için ne sadece sermaye ne de politik başatlık yeterlidir. Fakat aynı zamanda alternatif bir entelektüel modelin geliştirilmesi gerekmektedir. Ve bu ancak hegemonik söylem ve eylem aracılığı ile gerçekleşir. İslamcıların yaptıkları da tamamıyla hegemonya kurma çabasından başka bir şey değildir. Sadece ekonomik sahada değil aynı zamanda diğer sahalarda da İslamcı orta sınıf tarafından İslami norm ve değerler empoze edilmektedir. Medyadan entelektüel aktivitelere, sinemadan gazetelere kadar insanlık sahalarının tüm aktivitelerinde İslamcılar merkezi yer tutmaktadır. Kısacası kültürel hegemonya kurmak için gerekli olan alternatif entelektüel model geliştirilmektedir. Örneğin, başbakanın eşi, kızları, gelinleri ve birçok bakanın eşi İslami anlamda örtünmektedirler. Bu durum, "demokratik cumhuriyet"i "İslami totaliter bir modernlik" ile ikame etme hedefi olarak tanımlanabilir.

İslamcılığın yükselişte olduğu bir dönemde Kemalizm'e yönelik eleştirilerin keskinleşmesi şartırtıcı değildir. Aynı dönem farklıların "kimlikler"

olarak tanınma mücadelesine tanık olmaktadır. Batıda modernliğin eleştirisi yükselince, Türkiye’de de Kemalizm üzerine olan tartışma sosyal bilimlerin ana konularından biri olmuştur. Eğer Kemalizm kendini tüketmişse, kaçınılmaz ve merkezi sorun birliktelik sorunudur. Eğer insanları bir arada tutan merkezi elementler parçalandıysa, toplum denilen birlikten söz etmek olanaksızlaşmaktadır. Bu nedenle bu konunun eleştirel bir yoldan değerlendirilmesi gerekmektedir: Bir arada yaşamak mümkün mü?

“Toplumun Sonu” İddiasına Karşı Cumhuriyet

Kültürel kimlikler üzerine inşa edilmiş yeni sosyal hareketler “olumlu” bir sosyal değişmeyi yaratacak bir kanı uyandırmamaktadır. Programlanmış bir toplumda (Touraine) kimlik politikaları kuşkusuz merkezi bir yer işgal etmektedir ve birlikte yaşamayı zorlaştırmaktadır. Yeni sosyal hareketler kültürel kimlikleri insan hakları açısından destekler görüntüsü vermektedir. Ancak, kültürel kimlikler üstüne inşa edilmiş yeni sosyal hareketler sosyal alanı parçalamaktadır. Bu hareketlerin sosyal sınıfların çıkarlarından bağımsız olmadığına işaret ettik. Dolayısıyla, kimlik politikaları geniş ve stabilize kimlikler olarak sosyal sınıfların sonunu değil yeni sosyal sınıfların yükselişini sembolize etmektedir. Bu noktada açıklık kazanmaktadır ki, sosyal sınıfların hegemonyası toplumun tüm bireylerine empoze edilecek kültürel elementlere gereksinim duymaktadır. Ve tüm toplumun entelektüel hayatını belirleme meselesinden ötürü görünürde “apayrı kültürel karakterler”e sahip gruplar arasında çatışma yaşanmaktadır. Yakından bir bakış göstermektedir ki, çatışma salt kültürel uyumsuzlıklardan kaynaklanan bir çatışma değildir. Daha çok, çatışma modernliğin son dönem koşullarından kimlerin yararlanacağı konusunda ortaya çıkmaktadır. Sadece normlar ve değerler açısından değil fakat daha çok ekonomik ve politik güç ilişkilerinden dolayı çatışma yaşanmaktadır.

Böylece kimlik politikaları sosyal dünyanın tüm açılardan yeniden tanımlanması konusundaki bir “savaş” anlamına gelmektedir. Sadece kültürel dönüşüm değil aynı zamanda ekonomi ve politikadaki güç ilişkilerinde de bir dönüşüm yaşanmaktadır. Türkiye’deki İslamcı hareket salt kültürel hedefler için yaşam bulmuş bir proje anlamına gelmemektedir, fakat belki de daha önemlisi bir sosyal sınıf hareketidir: hayatın merkezinde olan ve görünürde Müslüman İşadamlığı diye tanımlanan sınıf. Bir kere yeni sosyal aktörler toplumun merkezi sahalarına adım attığında, görünürde tanınmayı hedefleyen sosyal ve kültürel bir grup kurmaktadır. Bu yeni aktörlerin asıl

hedefi, ancak, hem ekonomik hem de politik açılardan toplumun yönetimini ele geçirmektir.

Türkiye’de birliktelik sorunu “sosyal Kemalizm” kendini tüketmiş midir sorusunu dayatmaktadır. Sosyal Kemalizm derken şunu kastediyorum: insanları bir arada tutan bazı merkezi elementler vardır ki bu elementler sayesinde toplum kavramı üzerine konuşmak anlamlı olur. Eğer bu elementler, kimlik politikaları gibi, “parçalayıcı” elementler tarafından ikame ediliyorsa toplumdaki söz etmek için hiçbir neden kalmamaktadır. Kemalist cumhuriyet anlayışında merkezileştirici elementler ulus fikri ve laikliktir. Türk ulusu üyesi her yurttaş eşit ve özgür olarak ve laiklik ilkesi çerçevesinde toplum, birey ve kurumlar özerk olarak formüle edilmektedir. Ancak birlikte yaşamın bu modeli artık işler görünmemektedir ve sorun cumhuriyetçi fikirlerin tekrar yeni bir toplum anlayışı sağlayıp sağlayamayacağı sorunudur.

Kemalist cumhuriyet fikri Anadolu insanların aynı sosyo-politik koşullar altında yaşamasını planlamıştır ve bu plan laiklik ve ulusçuluk ilkelerini merkezi konumda tutmuştur. Şimdi son dönem koşulları altında bu ilkelerin yeniden yorumu gerekmektedir. Kemalizm için laiklik hem kolektif hem de bireysel özerklik için fırsatlar sunmaktadır. Ve ulusçuluk ülkeyi emperyalizme karşı savunmayı kolaylaştırmaktadır. Bu plan 1940’ların ikinci yarısına kadar işlemiştir. Ancak özellikle 1950’den bu yana politika ve toplum hakkında karşıt anlayış egemenlik kurmaktadır. Türk ekonomisini merkez kapitalist ülkelere açarak “muhafazakar-liberal” politik programlar emperyalizmi ulusun düşmanı olarak görmemişlerdir. Laiklik “liberaler”, tarafından Kemalist anlamda anlaşılmamıştır. Aksine, “geleneksel liberalizm” Türkiye için laikliğin hafif formunun gerekliliğine inanmıştır. Gelenekçi liberalistlere göre, bazı temel problemler laikliğin sert formundan kaynaklanmıştır. Bu nedenlerle, cumhuriyetin iki temel ilkesi son birkaç on yıldır güçsüz kılınmıştır. Aşağıda bu ilkelerin yeni bir yorumunu sunarak Cumhuriyetin birlikte yaşamın garantisini olduğunu göstereceğim.

Laiklik ve ulusçuluğun kültürel teklige işaret ettiği sanılmamalıdır. Kemalizm’in merkezi hedefinin kültürel teklige ulaşmak olduğunu iddia eden yaklaşımlara karşı vurgulanabilir ki, laiklik ve ulusçuluk insanların aynı politik yapı altındaki birlikteliklerine işaret etmektedir (Karşı yaklaşım için bkz. İnel, 1995; Mağçıyan, 1997). Habermas’ın aydınlatığı gibi güçlü bir cumhuriyet kültürel teklige değil politik birlikteliğe gereksinim duyar (1998). Bu noktada kültürel olarak farklı insanların birlikteliği için politik ilkelerin gerekliliğini göstermek açısından cumhuriyetin savunusu gereklidir. Özgürlükler ve haklar açısından tüm bireyler anayasa tarafından garantiye alınmış aynı koşulları paylaşmalıdırlar. Bu tartışma, “yeni ve genç” muhafazakarlığa karşı yönetimin “civic” cumhuriyetçi modeli için yeni bir yaklaşım

olarak değerlendirilebilir. Habermas'ın bize öğrettiği gibi, ne modernlik projesinin kültürel elementlerine karşı yükselen reaksiyonlar ne de bilinçli sosyal değişmeye olan post-modernistlerin inançsızlığı varolan modernliğin sorunlarına bir çözüm oluşturmaktadır (1989). Daha ziyade, pre-modern dönemlerin farklılaşmamış kültürüne dönüşü hedefleyen muhafazakar taleplere karşı, bir cumhuriyet anlayışı geliştirilmelidir. Tam anlamıyla bu noktada ele almak gerekir ki, İslamcı taleplere ve post-modernist ironilere karşı "doğru cumhuriyet" için laikliğin savunusu gereklidir. Farklı İslam anlayışlarının birbiriyle yarıştığı ve çarpıştığı bir toplumdaki sorunları çözebilecek yönetim ancak laik bir cumhuriyettir.

Toplum olarak birlikte yaşamak için insanlar İslam'ın çoğul yorumlarını tanımak gereksinimindedir. Diğer bir deyişle, insanların çoğunluğunun Ortodoks Sünni mezhebine bağlı oldukları öngörülmemelidir. Sadece laik yasalar çerçevesinde İslam'ın farklı yorumları bir arada yaşayabilir. Örneğin, eğer, Ortodoks Sünnilik toplumu "yönetebilir" olarak algılanırsa, farklı İslam yorumları kendilerini açıkça ifade edemez. Bu durumu açıkça göstermek için Alevilerin pozisyonunu ele alabiliriz. Türk toplumunun %20 sini oluşturan Aleviler (bkz. Güneş-Ayata 1982) Ortodoks Sünniliğin devlet tarafından "doğru İslam" olarak yorumlandığı Osmanlı döneminde kapalı ve "cezalandırılmış" azınlık mezhep durumundaydı. Ancak cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Alevilik önemli bir kültürel topluluk olarak öne çıkmış ve kendisini daha açıkça ifade etmeye başlamıştır. Bu ancak cumhuriyetle mümkün olmuştur çünkü laik yasalar Alevilerin toplumdaki önemli sahalara katılımını sağlamıştır. Açıktır ki laikliği her türlü inanç ve inançsızlık için koruyucu koşul olarak değerlendirmeden insanların birlikteliği fikri kabul edilemez. İlmli İslam üzerindeki tartışmayı ele alırsak, şu soruyu sormamız kaçınılmazdır: eğer Türkiye ilimli İslam'ın model ülkesi olacaksa, hangi İslam bu modeli oluşturacaktır? Türkiye'de İslam'ın oldukça fazla sayıda farklı yorumu vardır ve hangi İslam yorumunun model oluşturacağı temel bir sorundur. Bu nedenle, ilimli İslam'ın model ülkesi olmak, İslamlar arası çatışmaya yol açacaktır.

Devletin İslam ile olan ilişkisi yeniden ele alınmalıdır. 1920'lerin koşullarında tarihsel mirasa bağlı olarak devlet kendi yapısı içinde dinsel organizasyonlara yer vermiştir. Toplumunu modernleştirme sürecinde Kemalizm hem özgürleştirici hem de disipline edici mekanizmaları programına almıştır. Diyanet İşleri Başkanlığını kurarken Kemalizm insanları şeyhlerin otoritesinden özgürleştirmeyi hedeflemiştir. İmamları devlet okullarında yetiştirerek Kemalizm insanları aydınlatacak "modern dinsel" öğretmenler yetiştirmeyi ummuştur. Ancak, daha sonraları bu kurum sömürüye açık bir kuruma dönüşmüştür. 1950'den buyana muhafazakar, liberal hükümetler Diyaneti

kullanarak Ortodoks Sünniliği “doğru İslam” olarak empoze etmektedirler. Bu empoze girişimleri ve uygulamaları sonuç olarak laik sistemin özüne ilişkin bir sorun yaratmıştır. 1950’den buyana anti-laik güçler hem devlet hem de toplum düzeyinde güç kazanmaktadır. Bu nedenle, farklı İslami gruplar arasındaki ve laik güçlerle dinsel güçler arasındaki çatışmaları önlemek için Kemalist laikliğin yeni yorumu gereklidir. Devlet, her şeyden önce, bir mezhebi doğru İslam olarak empoze etme çabasından uzak olmalıdır. Aksi takdirde insanların birlikte yaşamaları çok daha ciddi bir sorun olacaktır.

Birlikte yaşamının olasılığını düşünmek için ulusçuluk yeniden yorumlanması gereken diğer temel ilkedir. Kemalizm birkaç farklı amaç için ulus yaratmayı hedeflemiştir. Ülkenin bağımsızlığı ilk ve en temel amaçtı, çünkü Kemalizm’e göre, modern olmak bağımsızlığı zorunlu kılmaktaydı. Ve bağımsızlık anti-emperyalist ilkeyi gerektirmektedir. Bu nedendir ki, Kemalist ulusçuluk yükselen orta sınıf ideolojisi olarak anlaşılabilir. Kemalist ulusçuluk, ülkeyi emperyalizme karşı savunan ve yurtsever bir ulusçuluktur. İkincisi, ulusçuluk ekonomik gelişme için zorunlu görülmüştür. Ülkeyi endüstrileştirmek için ekonominin merkezileştirilmesi kaçınılmazdı ve bu ancak uluslaşma projesiyle mümkündü. Gelişmekte olan bir ekonominin korunması için de ulusçuluk kaçınılmazdı: yeni kurulmuş bir cumhuriyetin ekonomisi eğer batı emperyalizminin kılavuzluğunu ve yardımını kabul etseydi bağımsızlık olasılığı kalmazdı. Bu durum aslında kolektif özerkliği de anlatmaktadır: ulusun kendi dışındaki güçlerden özerkleşmesi. Kemalist ulusçuluk bireysel özerkliği gerçekleştirmek için de önemli bir fırsat anlamına gelmekteydi. Bireyin kendi kurallarına sahip olması, hayatın toplulukçu, etnik ve dinsel perspektiflerden arındırılmasını gerektirmektedir. Ve uluslaşma insanları etnik, dinsel, yerel kimliklerinden özgürleştirerek bu süreci hızlandırmaktadır. Ek olarak, Kemalist ulusçuluk her tür etnisite ve dinsel inanç için de bir fırsat sağlamaktaydı. Türk ulusunu etnisite, kan, ırk üzerine kurulmuş bir toplum olarak değil fakat insanların bir arada yaşamaya yönelik istençleriyle kurulmuş bir toplum olarak anlamak kuşkusuz “civic” bir modeldir. Ancak, bugün bu hedefler çoğunlukla kaybolmaya yüz tutmuş görünmektedir. Bu nedenle, bu hedefler bugünün koşulları altında farklı yoldan tekrar yorumlanmalıdır.

Küreselleşme çağındaki koşullarda ulusçuluk ölü bir son olarak değerlendirilmekten ziyade yeniden ele alınmalıdır. Bu konu üzerinde diyalektik okuma gereklidir. Bir taraftan neredeyse tüm insanlık sahalarında son birkaç on yıldır küreselleştirici trendler yaşamdadır fakat diğer taraftan küreselleşme karşıtı hareketler neo-liberalizme karşı en güçlü blokları oluşturmaktadır. Türkiye için “küresel dünya”da yer almak kaçınılmazken aynı zamanda ulu-

sal bağımsızlık üzerinde düşünölmelidir. Ulus-ötesi organizasyonlar her ne kadar bugünün dünyasındaki merkezi aktörler olarak görölse de, bazı güçlü ulusların dünyayı organize edici temel aktörler olup olmadıkları hala ciddi bir sorudur. Hala bazı ulus-devletler var ki, dünyadaki mevcut yapıları koruma ya da dönüştürme konusunda yeterince güçlüdür. Bu nedenle, küreselleşme eleştirel açıdan gözlemlenmelidir.

Kemalist ulusçuluğun yeni yorumu aynı zamanda ultra milliyetçiliğin geçersizliğini de göstermektedir. 1960'lardan buyana Kemalist ulusçuluk milliyetçi parti ve örgütlerce değerli bulunmamıştır. Daha ziyade, ultra-milliyetçi politik partiler insanların kültürel teklisini vurgulamaktadırlar. Ve bu perspektife karşı Kemalist ulusçuluk bir tür yurtseverlik olarak yeniden yorumlanabilir. Yurtseverler cumhuriyeti ve özgürlüğü paylaşılması gereken değerler olarak vurgulamalıdır. Yurtseverler Türkiye'ye "farklı", "özel" bir ülke olarak önem atfedebilirler ama tek bir yaşama yolunu tüm topluma empoze etme girişiminden uzak durmalıdırlar. Vurgulanmalıdır ki, cumhuriyet kültürel değil politik teklige gereksinim duyar. Ve böyle bir cumhuriyet her kültürel ve ideolojik dünyanın kendisini ifade etme özgürlüğünü garanti-ler. Ancak, eklemek gerekir ki, cumhuriyet kendini "düşmanlar"ından korumak zorundadır çünkü aksi halde spesifik bir kültür devleti kolonize etmeye yönelebilir ki, bu çoğulculuğun devlet terörüyle elimine edilmesine neden olabilir. Böylece, "farklılık"ı, "ayrılık"ı, uyumsuzluk"u kutsayan yaklaşımlar sorunsallaştırılmalıdır. Hümanizm son dönemde "farklı olana hak" parolası ile yola çıkmaktadır ama niçin farklılığın yüceltilmesi gerektiği sorusu yanıt-sız bırakılmaktadır. Sonuç olarak, ısrar etmeliyiz ki, ne ulusun bütüncül yaklaşımı ne de insan hakkı olarak farklılığı yüceltmek birliktelik sorununa çö-züm sağlayacak yaklaşımlar değildir.

Sonuç olarak, şunları vurgulayabiliriz: Hayat-alanının – yaşama dünyası- nın – özerkliği savunulmalıdır. Sistemin stratejik eylemi yaşama dünyası- nın kolonileştirilmesinde İslamcılar tarafından kullanılmıştır ve şimdi yaşa- ma dünyasının de-İslamlaşması üstüne çalışılmalıdır. Kültür üstüne temel- lenmiş bir konsensüsün olamayacağı kabul edilmelidir; daha ziyade, hayatın özgür yolu olarak cumhuriyetin birlikte yaşamının modeli olduğu vurgu- lanmalıdır. Kuşkusuz cumhuriyet kültürel çokluk ile nasıl ilgilenmesi gerektiğini öğrenmek zorundadır. Politikanın kimlikler cenderesinden özgürleştirilmesi gerekmektedir ve bunun başarılabilmesi için laikliğin yeniden vurgu- lanması kaçınılmazdır. Ultra-milliyetçilik ve İslamcılığın aksine, politika kültürel politikalara indirgenmemelidir ve birlikte yaşamının umudu kültüre değil politikaya bağlanmalıdır.

SUMMARY

In this article, I have aimed to understand the question as to whether identity-based movements are free from the economic interests. In order to achieve this aim, I basically analyzed the actions and orientations of the Islamists in Turkey. In doing this, I wanted to show that new social movements based on cultural identities are far from representing the demands of groups for recognition. I pointed out that these movements aim at establishing hegemony by controlling the intellectual life of society by cultural means. Because the new social movements have not been free from the economic interests, it is not possible to view them as a search for the recognition of different cultural communities. Exactly, in this regard, it becomes necessary to employ the Gramscian view of culture in order to understand the so-called identity politics. Identity-based movements do not refer to the end of social classes, but to the emergence of new middle class. I have demonstrated that the Islamist movement in Turkey does not aim to show the distinct culture of the Islamic community, but rather it is in the process of achieving hegemony in society. However, once the Islamists came to the centre of the all activities in Turkish society, now they have argued that their values should define the whole society. Due to this anti-democratic move living together has become problematic. And against the advocating perspectives on identity politics, I have argued that the possible solution to the question of fragmentation could be found in the idea of republic that does not prioritize any culture but seeks a central element that makes meaningful to talk about such a collective arrangement as society. In arguing this, I have considered Kemalism in order to show whether the new interpretation of the Kemalist principles could still provide the model of living together. Against the identity-based movements, that have the possibility of making living together as a society more difficult, the idea of Kemalist republic with a new interpretation is advocated. And as a result the following points have been insisted: The autonomy of the life-world must be defended. The strategic action of the system has been used in the colonization of the life-world by the Islamists and now de-Islamization of the life-world must be worked on. It must be accepted that there can be no consensus based on culture but rather a free way of life, Republic, could hold people together as society. Of course Republic must learn how to cope with cultural diversity. Politics needs to be freed from morality and for this to be achieved secularism must be reemphasized. Unlike ultra nationalism and Islamism, politics should not be reduced to cultural politics and the hope for living together must be related with politics not with culture.

KAYNAKÇA

BAŞKAN, Filiz

2004 "The Political Economy of Islamic Finance in Turkey: The Role of Fethullah Gülen and Asya Finans" in Clement Henry ve Rodney Wilson (der.), **The Politics of Islamic Finance**. Edinburgh: Edinburgh University Press.

CALHOUN, Craig

1994 'Social Theory and Politics of Identity' Pp. 9-36 in C. Calhoun (ed.) **Social Theory and Politics of Identity**. Cambridge: Blackwell Publishers Inc.

FRIEDMAN, Jonathan

1994 **Cultural Identity and Global Process**. London: Sage Publications.

GARNER, Roberta

1994 'Transnational Movements in Postmodern Society'. **Peace Review** 6 (4): 427-433.

GÖLE, Nilüfer

2001 **Melez Desenler**. İstanbul: Metis.

GRAMSCI, Antonio

1971 **Selection from the Prison Notebooks**. New York: International Publishers.

HABERMAS, Jürgen

1998 **The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory**. Cambridge: Polity Press.

HALL, Stuart

1989 'Ethnicity: Identity and Difference'. **Radical-America** 23 (4): 9-13.

İNSEL, Ahmet

1995 **Türkiye Toplumunun Bunalımı**. İstanbul: Birikim Yayınları.

KAYA, İbrahim

2004 **Social Theory and Later Modernities.** Liverpool: Liverpool University Press.

KOLAKOWSKI, Leszek

1990 **Modernity on Endless Trial.** Chicago and London: University of Chicago Press.

MELUCCI, Alberto

1996 **Challenging the Codes.** Cambridge: Cambridge University Press.

TAYLOR, Charles

1992 **Multiculturalism and Politics of Recognition.** Princeton: Princeton University Press.

DÜŞÜK SOSYO-EKONOMİK YAPI SUÇ İLİŞKİSİ: MALATYA'DA ÇOCUK SUÇLULUĞU

Bekir KOCADAŞ*

ÖZ

Suç ile ilgili iki çeşit araştırma türü ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, suçu önlemeye yönelik tedbir ve erken teşhis çabaları, ikincisi ise suçun ortaya çıkışındaki ilk belirtilerin çocuklukta görüldüğü düşüncesiyle; çocuk suçluluğu araştırmalarıdır. Bu araştırmalarla, suçun ortaya çıkışı, gelişmesi ve önlenmesi için alınması gereken önlemlerin tanımlanması amaçlanmaktadır. Genellikle suç ve suçlulukla ilgili araştırmalar, suç eylemi ile düşük sosyo-ekonomik yapı arasında ilişki olduğu varsayımından hareketle yapılır. Bilhassa sanayileşmenin kentleşmeye kazandırdığı ivme, aynı zamanda önemli sorunların da kaynağını oluşturmuştur. Kentleşmenin yoğun olarak yaşandığı dönemlerde suçluluğun arttığı ileri sürülmüştür. Kent yaşamında ekonomik yönden ortaya çıkan eşitsizlikler bireylere suç işlemek için daha çok fırsatlar sunmaktadır. Dolayısıyla kent, artan ihtiyaçları karşılamak için fırsat eşitsizliklerine sebep olmakta ve düşük sosyo-ekonomik yapı ile suç arasında ilişki kurulmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan, çocuk ve suç ile ilgili araştırmalar, çocuğun suça itilmesini birden çok nedenle açıklamaya çalışmıştır. Suça itilmiş çocuklar ile ilgili araştırmalar, çocuğun suçla ilişkilendirilmesine neden olan faktörlerin aynı zamanda çocuğun toplumsallaşmasını belirlediğini de ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Suç ve Suç Teorileri, Çocuk, Çocuk Suçluluğu, Malatya'da Çocuk Suçluluğu

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen-Edeb. Fak. Sosyoloji Bölümü

THE RELATIONSHIP OF LOWER SOCIAL-ECONOMIC STRUCTURE CHILD CRIME IN MALATYA

ABSTRACT

Two kinds of research come forward relating to crime the first of these is to take measures to prevent crime and struggle of early diagnosis, the second is the thought that the the first signs of emerging crime is observed in childhood and that is child crime researches. In these researches, it is aimed to diagnose the measures to be taken against the arising of crime, its development and prevention. Generally the researches relating to crime are conducted presuming that there is a link between the act of crime and lower-social economic structure. Especially the acceleration the industry brought about in cities, has also been a source of important problems. It is considered that during the period of rapid urbanisation, the crime rate also increased. Inequalities emerging in urban life in economic field made it possible for individuals to commit crime. That's why the urban, in order to meet the increasing needs, causes opportunity inequalities and makes it possible to have a link between lower-social economic structure and crime. On the other hand, the researches relating to child and crime have have tried to explain several causes that made the child commit crime. Researches relating to guilty children have also indicated that the factors compelling children to commit crime, at the child.

Keywords: *Crime And Crime Theories, Child, Child Health, Child Crime In Malatya*

GİRİŞ

Batı literatüründe "Juvenile Delinquency" kavramıyla açıklanan, tam karşılığı "reşit olmayanın suçluluğu" olarak çevrilebilecek kavram Türkiye'de "Çocuk Suçluluğu" olarak adlandırılmakta ve bu tanım hem çocukluk hem de ergenlik dönemini kapsamaktadır. Öte yandan bireyin özellikle şehir sosyal yapısında karşılaştığı ekonomik zorluklar ve ihtiyaçların karşılanmasında karşılaşılan güçlükler sapma davranışların ortaya çıkmasını körüklemektedir. Sosyal normlardan uzaklaşma olarak tanımlayabileceğimiz sapma davranışlar, toplumsal normların hukuki yönünü teşkil eden kanunların ihlal edilmesini ve dolayısıyla suç hadisesinin ortaya çıkmasını da kapsamaktadır. Böylece, düşük sosyo-ekonomik yapı ile suç ve suçluluk arasında bir ilişkinin olduğu varsayımını güçlendirmektedir. Toplumsal bir sorun olarak gündemde yerini muhafaza eden çocuk suçluluğu, dikkatle izlenmesi ve çok

DÜŞÜK SOSYO-EKONOMİK YAPI SUÇ İLİŞKİSİ: MALATYA'DA ÇOCUK SUÇLULUĞU

Bekir KOCADAŞ*

ÖZ

Suç ile ilgili iki çeşit araştırma türü ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, suçu önlemeye yönelik tedbir ve erken teşhis çabaları, ikincisi ise suçun ortaya çıkışındaki ilk belirtilerin çocuklukta görüldüğü düşüncesiyle; çocuk suçluluğu araştırmalarıdır. Bu araştırmalarla, suçun ortaya çıkışı, gelişmesi ve önlenmesi için alınması gereken önlemlerin tanımlanması amaçlanmaktadır. Genellikle suç ve suçlulukla ilgili araştırmalar, suç eylemi ile düşük sosyo-ekonomik yapı arasında ilişki olduğu varsayımından hareketle yapılır. Bilhassa sanayileşmenin kentleşmeye kazandırdığı ivme, aynı zamanda önemli sorunların da kaynağını oluşturmuştur. Kentleşmenin yoğun olarak yaşandığı dönemlerde suçluluğun arttığı ileri sürülmüştür. Kent yaşamında ekonomik yönden ortaya çıkan eşitsizlikler bireylere suç işlemek için daha çok fırsatlar sunmaktadır. Dolayısıyla kent, artan ihtiyaçları karşılamak için fırsat eşitsizliklerine sebep olmakta ve düşük sosyo-ekonomik yapı ile suç arasında ilişki kurulmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan, çocuk ve suç ile ilgili araştırmalar, çocuğun suça itilmesini birden çok nedenle açıklamaya çalışmıştır. Suça itilmiş çocuklar ile ilgili araştırmalar, çocuğun suçla ilişkilendirilmesine neden olan faktörlerin aynı zamanda çocuğun toplumsallaşmasını belirlediğini de ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Suç ve Suç Teorileri, Çocuk, Çocuk Suçluluğu, Malatya'da Çocuk Suçluluğu

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen-Edeb. Fak. Sosyoloji Bölümü

THE RELATIONSHIP OF LOWER SOCIAL-ECONOMIC STRUCTURE CHILD CRIME IN MALATYA

ABSTRACT

Two kinds of research come forward relating to crime the first of these is to take measures to prevent crime and struggle of early diagnosis, the second is the thought that the first signs of emerging crime is observed in childhood and that is child crime researches. In these researches, it is aimed to diagnose the measures to be taken against the arising of crime, its development and prevention. Generally the researches relating to crime are conducted presuming that there is a link between the act of crime and lower-social economic structure. Especially the acceleration the industry brought about in cities, has also been a source of important problems. It is considered that during the period of rapid urbanisation, the crime rate also increased. Inequalities emerging in urban life in economic field made it possible for individuals to commit crime. That's why the urban, in order to meet the increasing needs, causes opportunity inequalities and makes it possible to have a link between lower-social economic structure and crime. On the other hand, the researches relating to child and crime have tried to explain several causes that made the child commit crime. Researches relating to guilty children have also indicated that the factors compelling children to commit crime, at the child.

Keywords: *Crime And Crime Theories, Child, Child Health, Child Crime In Malatya*

GİRİŞ

Batı literatüründe "Juvenile Delinquency" kavramıyla açıklanan, tam karşılığı "reşit olmayanın suçluluğu" olarak çevrilebilecek kavram Türkiye'de "Çocuk Suçluluğu" olarak adlandırılmakta ve bu tanım hem çocukluk hem de ergenlik dönemini kapsamaktadır. Öte yandan bireyin özellikle şehir sosyal yapısında karşılaştığı ekonomik zorluklar ve ihtiyaçların karşılanmasında karşılaşılan güçlükler sapma davranışların ortaya çıkmasını körüklemektedir. Sosyal normlardan uzaklaşma olarak tanımlayabileceğimiz sapma davranışlar, toplumsal normların hukuki yönünü teşkil eden kanunların ihlal edilmesini ve dolayısıyla suç hadisesinin ortaya çıkmasını da kapsamaktadır. Böylece, düşük sosyo-ekonomik yapı ile suç ve suçluluk arasında bir ilişkinin olduğu varsayımını güçlendirmektedir. Toplumsal bir sorun olarak gündemde yerini muhafaza eden çocuk suçluluğu, dikkatle izlenmesi ve çok

zaman kaybetmeden gerekli önlemlerin alınmasını gerektirecek boyutlara ulaşma yolundadır.

Zaten çocuk ve suç bir arada kullanıldığında kulağa pek hoş gelen kavramlar değildir. Zira suçlu ana-babadan doğmuş olsa bile bir çocuk*, bizim kültürümüzde suçsuz (sabi) olarak kabul edilir. İnsanımızın yaklaşımı da bu çerçevede içindedir. Çocuk suçları ile ilgili uygulamalar, ülkelerin sosyo-kültürel yapısına ve siyasal düzenine göre biçimlendiğinden, yasalarında da çocuğun "ceza ehliyeti yaş sınırı" farklılık gösterebilmektedir.

Suç ve Ceza: Dün ve Bugün

Suç denilen olaya, yani belirli hareketlerin yasak fiillerden sayılmaları ile bunları işleyenlerin çeşitli tepkilere konu olmalarına, devlet müessesesi şeklinde gelişmiş insan toplumlarının meydana çıkışından çok önce bile rastlanmıştır. Tarihte hiçbir toplum yoktur ki, orada belirli fiiller yasaklanmamış ve bunun karşılığı olarak ceza müeyyidesi var olmamış olsun. Suçlar toplumların sosyal, ekonomik ve manevi şartlarına göre şekillenmiştir. Beccaria'ya göre; "ceza, cemiyetin bekasını (devamını) temin ve ferdin ulvi (yüksek, yüce) hürriyetini muhafaza ve siyaset esaslarına dayanmaktadır" (Beccaria, 1950: 31-32). Birkaç yüzyıl önce suç ve ceza ile ilgili net bir bakış açısı Beccaria tarafından geliştirilmiştir. Beccaria, 'Klasik Okul'un kurucularından olup, suçun sadece "topluma zararlı fiiller" ile sınırlandırılmasını önermiştir.

Bugünkü algılayışımıza göre suç, her ülke gündeminde çözümlenmesi gereken bir sorun olarak beliren görece bir kavramdır. Suç eylemi, yasaklandığı topluma ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Bazı gelişmiş ülkeler için suç oluşturan belli eylemler diğerleri için suç oluşturmayabilir. Nitekim çocuk/baba katiliği ilkeller için suç değildi (aksine sosyal bir sorumluluktaki). Örneğin, ABD'de bir zamanlar suç sayılan belli alkol içerikli likör üretim, satış ve nakli sonradan suç olmaktan çıkarılmıştır. Keza T.C.K.'ninun 141, 142 ve 163. maddelerinde yer alan eylemler suç olmaktan çıkarılmıştır. Suç, insan davranışının diğer çoğu yanları gibi girift bir olgudur (Yücel, 2004:14). Dolayısıyla, suç tek yönlü değil, çok yönlü incelenmesi gereken bir olgudur.

'Kriminolojinin babası' olarak bilinen Lombrosso (1835-1909) suçun genetik aktarımın sonucu olduğunu ileri sürmüştür. Biyolojik determinizm (gerekircilik) düşüncesine göre bireyler suçlu olarak (born criminal) dünyaya gelirler ve suçlu birey diğer bireylerden fiziksel olarak (geniş alın, güçlü

* Lombrosso, "Born Criminal" eserinde bunun aksini iddia eder.

kalın dişler vb.) bazı atavistik anomalilerle ayırım gösterirler. Lombrosso'ya göre kriminojenik özellikler dolaylı kalıtım (alkolizm, epilepsi, sağırılık gibi) yoluyla intikal etmektedir. Suç nedeni ile ilgili olarak doğrudan kalıtımı ise ikincil derecede algulamaktadır. Yani, suçlu bireylerin davranışlarının tek nedeni olarak genler görülmüştür. Lombrosso'nun çalışmalarına en büyük eleştiri Charles Buckman Goring tarafından yapılmıştır. Yaptığı çalışmalar neticesinde Goring, dış görünüş ve suçlu davranış arasında bir ilişki tespit edememiştir. O'na göre suçlu davranış 'zekâ bozukluğu' (defective intelligence) ile ilgilidir. Zekâ bozukluğu kalıtımsaldır, bu tarz özellikleri olan ailelerin üremeleri yasal olarak kontrol edilmelidir (Doğan, 2005). İlk suç teorileri genellikle suçun bireysel anomalilerle (aykırılık) ilgili olduğu yönünde fikirler ileri sürmüşlerdir. Oysa suç toplumsal etkileşimler ve etkilenmeler sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumu ilk tespit eden Durkheim, "Anomi" kavramıyla bu durumu izah etmeye çalışmıştır.

Suç, anatomik yapısı yönünden parçalara bölünebildiği gibi, türlere ve kategorilere de ayrılabilen genel bir kavramdır. Suç kavramının geliştiği çeşitli şekillerin saptanması ve tasnif edilmesi olanaklıdır. Hatta denilebilir ki, kanunlarda yer alan suçların düzensiz bir yığın durumunda bırakılması suç teorisinin gereklerine aykırıdır. Bu nedenle suçların tasnifi, yani gruplar ve alt gruplar halinde düzenlenmesi suç teorisi için zorunludur. Suç teorisinin verileri içinde suçlar değişik kriterlere göre tasnif edilebilir. Örneğin, hareket alt unsurunun niteliği ve sayısı, sonuç alt unsurunun özellikleri, hukuka aykırılığın niteliklerine göre suç ayırımları yapılabilir. Bunun dışında, fail ve mağdurların vasıfları ve suçun hukuki konusu gibi kriterlerden de yararlanarak sistematik suç ayırımları gerçekleştirilebilir (İçel, 2000: 8). Ayrıca suçlar ağırlıkları veya uygulanacak yaptırımların türleri bakımından da tasnif edilebilir

Öte yandan suçlar, faillerinin maksatları, saikleri (güdü), toplum tarafından suça karşı gösterilen tepkinin niteliği ve şiddeti bakımından da tasniflere tabi tutulmuştur. Faillerin maksatları bakımından suç tasnifi örneğine Bonger'de rastlıyoruz. Bonger suçları, faillerinin saikleri itibariyle şöyle tasnif etmiştir: Ekonomik suçlar, cinsel suçlar, siyasi suçlar, sair suçlar (bu suçlar özellikle öcalma saiki ile işlenenlerdir). Oysa hiçbir suç tek saike bağlanamaz. Örneğin, cinsel bir suçun şehvi saik yerine sırf öcalma saikiyle işlenmesi pekâlâ mümkündür (Bonger, 1994: 53). Görülüyor ki, sırf tek saike dayanarak yapılan bir tasnif tatmin edici olmaktan uzaktır. Zira suç olgusu toplumsal olma vasfına sahiptir. Hiçbir toplumsal etmen suç izahında ve tasnifinde göz ardı edilemez.

Suç Teorileri: Kısa Bir Bakış

Suç ve suçluluğu açıklamak amacıyla pek çok teori geliştirilmiştir. Aslında, bütün suç teorilerinin merkezine birey (fiziksel, biyolojik, psikolojik özellikleri) ve sosyal çevre yerleştirilmiştir. Bu teorileri kısaca şöyle özetleyebiliriz (Kocadaş, 2003: 69): Birincisi, “*Biyolojik Suç Teori*”leri; bu teori Cesare Lambrosso tarafından (The Born Criminal), “Suçlu Doğanlar” düşüncesi etrafında geliştirilmiştir. Bunlara göre suçlular birçok bozuk nitelikleriyle farklı biyolojik tipler oluşturur. Bireyin fiziksel özellikleri (alın ve burun yapısı, kafatası biçimi) bu teorinin açıklanmasında önemli bir yer tutar. Ayrıca, William H. Sheldon’un “*Somatotype Theory*”de, bireyin vücut yapısı ve davranışları arasında güçlü bir ilişki vardır. Lawron, Cohen ve Richard Molachek’in (Expropriative Crime Theory) “*Kamulaşmış Suç Teori*”sinde, genetik kalıtım ve kamusallaşmış suç teorileri arasında bir ilişki vardır. İkincisi, “*Psikolojik Suç Teorileri*” adı altında pek çok teori vardır. Sigmund Freud’un “*Psikanalitik Teori*”si; bu teoriye göre, anti-sosyal davranış kalıtsal olarak insanın doğasında vardır. Suçlu davranış bir nevroz biçimidir ve suçlu davranışın temelinde (bilinçsizce), duygusal problemlerin yattığı sonucuna inanılır. Ayrıca kişilik unsurları arasındaki karşılıklı etkileşim (id, ego, süper ego), suç ile sonuçlanabilir. August Aichorn’un “*Açık ve Gizli Suçluluk Teori*”sinde, açık suçlulukta, suç hareketinin açıkça yapıldığı bellidir. Gizli suçlulukta ise, birey geçmişindeki gizli içgüdüsel arzularıyla, hareket için doğru anı gözler ve bu davranışın temel sebebidir. Stanton Somenow’un “*Suçlu Kişilik Teori*”sinde ise, suçlular belli kişilik özelliklerine sahiptir. Kronik yalancılık, şiddetli bir iyimserlik, haksızlık ve aşağılanma korkusu, şiddetli öfke ve kızgınlık ve kendi kendine aşırı güven gibi örnekler verilebilir. “*Davranış Değişiklikleri Teori*”si (Behaviour Modification) ise, şartları etkileyen dürtü ve tepki zincirinin sonucu olarak davranışları inceler. Üçüncüsü ise, “*Ekolojik Suç Teori*”leri (Ecological Theories of Crime); Chicago Okulunun ileri sürdüğü “*Sosyal Karışıklık Teori*”si (Social Disorganization), yüksek suç bölgelerinde, değer mücadelesi ve norm çatışmasından dolayı sosyal karışıklıkların meydana geldiğini ve ayrıca, düşük ekonomik statüler, etnik farklılıklar ve sosyal hareketliliğe direnmenin toplumda ayrılmalara yol açtığını savunur. “*Sapmış Bölgeler Teori*”sinde (Deviant Places) Rodney Stark, bir toplumda suç oranını etkileyen beş unsur olduğunu söyler. Bunlar; 1)Yoğunluk, sıklık, 2) Fakirlik, yoksulluk, 3)Geçicilik, 4)Bağımsızlık, 5)Karmaşıklık. Alışılmış Etkiler Teorisi (Routine Activities) Marcus Felson tarafından ileri sürülmüştür. Felson suçları üçe ayırmaktadır; 1)Suçluları harekete geçiren bir güdü, 2)Uygun bir hedef, 3)Suçu önlemek için yeterli gardiyanın yokluğu.

Sosyolojik teorileri kısaca, Yapısal Yaklaşımlar (Anomi ve Durkheim-Merton), Alt Kültür Yaklaşımları (Cloward ve Ohlin, kültürel uyumdaki değişimler ve çete oluşumlarını, referans guruplarına vurgu yaparak izah etmişlerdir.), İlerleme Yaklaşımları (hem pozitif hem de negatif davranışları öğrenme üzerine vurgu yapılmıştır, Hirschi, Akers, Eysenek) ve Tepki Reaksiyon Yaklaşımları (Turk, Greanberg, Chambliss ve Seidman, toplumdaki ilgilerin farklılıkları ve gücün dengesiz dağılımı üzerinde dururlar, yani çatışma ve değişme konusunu ele alırlar) (Pope, 1992: 162), olarak ele alınabilir.

Çocuk suçluluğunun izahında Ekolojik Suç Teorileri çerçevesinde önemli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Chicago Okulu'nun yaptığı çalışmalar dikkatle izlenmelidir. Ekolojik suç teorilerine "çocuk suçluluğu" kısmında ayrıca değinilecektir.

Çocuk: Keşfedilmemiş Bir Dünya

Çocukluk döneminin tam olarak hangi yaş dönemine karşılık geldiği ile ilgili evrensel bir kabul bulmak güçtür. Eğitimciler, sağlıkçılar, hukukçular farklı farklı dönemleri çocukluk olarak tanımlamaktadırlar. Çocukluk dönemleri ülkeler tarafından farklı farklı algılanmaktadır. Çocuk haklarına dair sözleşmenin 1. maddesi onsekiz yaşına kadar her kişinin çocuk sayılacağı ifadesi ile başlamaktadır. Medeni kanununun 11/1 maddesinde rüşt yaşı onsekiz olarak belirlenmiştir (Çevik, 1997: 44). Onsekiz yaşın altında bulunanlar çocuk olarak kabul edilir ve Türk Ceza Kanununda da, onsekiz yaşın altındakilerin işledikleri suçların cezaları ayrıca düzenlenmiştir, yargılanmaları da çocuk mahkemelerinde yapılmaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesi çocuk ve çocukla ilgili tanımında, çocukluğun başlangıcını açık bırakmaktadır. Çocuğun başlangıç anı doğum mudur, rahme düşme anı mıdır, yoksa ikisinin arasındaki bir zaman mıdır? Sözleşme kürtaj ve ilgili konulara ilişkin bir düzenleme yapmış olsaydı, evrensel bir onaya ulaşması tehlikeye düşerdi. Sonuçta, Sözleşme'nin amaçları açısından, belirli bir devletin yasaları uyarınca çocukluktan çıkış daha önceki yaşlarda gerçekleşmiş sayılmadığı sürece, çocukluk dönemi 18. yaş günü ile birlikte sona ermektedir (Unicef, 1998: 1).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çocukluk yaşının başlangıcını boş bırakması, ülkelerin çocukluk başlangıç yaşını kendi sosyal, kültürel ve politik yapılarına uygun bir şekilde tespit etmelerine olanak sağlamıştır.

Öte yandan, çocuk suçluluğu sözkonusu olduğunda da, onsekiz yaş çocukluğun bitimi olarak kabul görmüştür. Çocuğun işlediği fiilden sorumlu

tutulduğu yaşı başlangıcı noktasında, ülkeler farklı uygulamalara gitmişlerdir.

Bizim ceza hukukumuz (Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Bölümü 31. Maddesi) çocuğun suçlu davranışını üç ayrı yaş döneminde ele alır. İlk olarak, çocuk suç sayılan fiili işlediği tarihte oniki yaşını doldurmamışsa ceza sorumluluğu yoktur ve bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamaz; ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir, ikinci olarak çocuk oniki yaşını tamamlamış olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. İşlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası gerektirdiği hallerde dokuz yıldan oniki yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde yedi yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası uygulanır. Diğer cezaların üçte ikisi indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası altı yıldan fazla olamaz. Son olarak, fiili işlediği sırada onbeş yaşını bitirmiş olup da onsekiz yaşını tamamlamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde ondört yıldan yirmi yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan oniki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası sekiz yıldan fazla olamaz (Türk Ceza Kanunu, 2002).

Uluslararası sözleşmelerde çocuk suçluluğu ile ilgili tanıma "Birleşmiş Milletler Çocukların Yargılanması ile İlgili Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar" (Beijing Kuralları) ile ilgili bildirmede rastlanmaktadır. Kuralların "Kurallar ve Tanımların Çerçevesi" olarak verilen ikinci bölümünde (Polat, 2002);

1. Aşağıdaki Standart Asgari Kurallar, çocuk suçlulara, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve diğer fikirler, milli ve sosyal orijin, mülkiyet veya diğer statü farkı gözetilmek şeklinde hiçbir ayrımcılık uygulanmadan tatbik edilecektir.

2. Kuralların amacı uyarınca, aşağıdaki tanımlamalar Üye Devletler tarafından kendi hukuk sistemleri ve kavramları uyarınca kullanılacaktır.

a) Çocuk, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, bir suçu işlemesi ile ilgili olarak yetişkinlerden farklı şekilde muamele edilen küçük veya gençlerdir.

b) Suç, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, kanuna göre cezalandırılabilir olan (ihmal veya hareket ile işlenen) her türlü davranıştır.

c)Çocuk suçlu ise, suç işlediği ortaya çıkan veya suç işlediği iddia edilen küçük veya gençtir.

3.Her milli adalet sisteminde, özellikle çocuk suçlulara uygulanabilecek kurallar, kanunlar ve hükümler bütünü ile bu kuralları uygulayabilecek, çocuk yargılaması fonksiyonları ile donanmış kuruluşlar oluşturulmalı ve bunların;

a)Temel haklarını korurken, çocuk suçluların değişen ihtiyaçlarına uyum sağlamalarını,

b)Toplumun ihtiyaçlarına cevap vermelerini,

c)Bu kuralların tamamen ve adil olarak uygulamasını sağlamaları temin edilmelidir denmekte ve verilen tanımlamada, çocuk suçluluğu içerik olarak tanımlanmakta, yaşa ilişkin limitler konusunda tanımlamayı devletlerin tasarrufuna bırakmaktadır. Aynı kuralların 4.1. maddesinde “Çocuklar için cezai sorumluluk yaşı kavramını kabul etmiş hukuk sistemlerinde, duygusal, ruhi ve kültürel olgunluğu göz önünde bulundurarak yaşın alt limiti çok düşük tutulmamalıdır.” denerek cezai sorumluluk yaşı için göz önüne alınması gereken asgari tanımları ortaya konulmaktadır.

Sosyolojik Bakış: Çocuk Suçluluğu

Her insan topluluğunda suç olgusu, yani yasaların öngördükleri ihlal edilerek gerçekleştirilmiş eylemler vardır. Bu eylemler değişik yapıda olabilirler (bireylere, mülke, geleneklere, devlete saldırı vs.). Ama bu eylemler her zaman için yasayla önceden belirlenmiştir. Bu, en azından insan haklarına saygılı devletler için böyledir (Picca, 1992: 13).

Sosyolojik teoriler, suçlu davranışın temeline bireyin sosyal çevre tarafından oluşturulmuş özelliklerini, suçlu ve normal birey arasındaki farklılıkları koymaktadırlar. Örneğin, Chicago Sosyoloji Okulu, “sosyal düzensizlik” ya da “sosyal patoloji” ile kent suçluluğunu ilişkilendirmiştir. Benzer şekilde Durkheim, Anomi Kuramında, ahlaki düzendeki bozulma ile hızlı sosyal değişimler arasında ilişki kurmuştur (Hester ve Elgin, 1992: 6).

İlk olarak Durkheim’in ileri sürdüğü daha sonra Merton tarafından geliştirilen anomi teorisi çocuk ve yetişkin suçluluğunun alt kültür teorilerine çerçeve oluşturmuştur. Alt-kültür suç teorileri, toplumda belli grupların veya alt-kültürlerin suçu onayladığını veya en azından suça neden olan değerlere sahip olduklarını ileri sürerler (Günşen İçli, 1994: 77). Bu gruplarla etkileşim içinde olan bireyler zamanla grubun sosyal değerlerine uyum göstererek, suçlu davranışlar sergilemeye ve bu tür faaliyetler içinde yer alamaya başlarlar. Örneğin, hırsızlık, kapkaç ve dolandırıcılık vb. gibi işler yapan kişi gru-

bun diğer mensuplarından hırsızlığın, kapkaçın ve dolandırıcılığın iyi, en azından izin verilebilir bir davranış olduğunu öğrenir. Alt-kültür teorileri bazı hususlar yönünden farklılaşırlar. Bu farklılaşmaların ilkinin; suçlu değerlere sahip olan gruplar ve bu grupların tabiatı; ikincisini, bu grupların kaynağı (orijini); üçüncüsünü, bu grupların bireyi etkileme yolları (Agnew, 1991: 283) oluşturmaktadır.

Alt-kültür teorisyenlerine göre, suçlu gençlik alt-kültürü diğer alt-kültürler gibi egemen kültürün mensuplarının karşılaşmadıkları bazı özel problemlere tepki olarak ortaya çıkar. Suçlu çocuk alt-kültür teorileri ise, her şeyden önce suçun neden ortaya çıktığını (gerilim teorisi), neden özel bir şekil aldığı (sosyal organizasyon bozukluğu teorisi) ve bir kuşaktan diğerine nasıl aktarıldığını açıklamaktadır. Bu sebeple Marvin Wolfgang, Frango Ferracuti ve Walter Miller'in çocuk suçluluğu açıklamaları farklıdır. Onlar suçluluğun orta sınıf amaçlarına ulaşmadaki başarısızlıktan kaynaklanmadığını ileri sürerler. Onların açıklamaları kültür çatışması teorisinde (Günşen İçli, 1994: 78) dayanmaktadır.

Ayrıca, Albert Cohen'in 1955 yılında yayımladığı *Delinquent Boys* (Suçlu Çocuklar) makalesi, suçluluğa ve fenomenin alt kültürle açıklanmasına yeni bir bakış getirmiştir. Cohen, Merton ve Durkheim'in öğrencisi olup, onlardan etkilenmiştir. Sutherland'dan Farklılıkların Birleşmesi ve suçlu normların kültürel geçişliliğinin suçlu davranışa neden olduğunu, Merton'dan da sosyal yapıdan kaynaklanan gerilimi öğrenen Cohen, bu bakış açılarını birleştirerek suçluluğun nasıl ortaya çıktığını, sosyal yapının hangi özelliklerinin suça neden olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Diğer bir deyişle Cohen, gerilim teorisini alt sınıftan erkek çocuk çetelerinin kaynağını açıklamak için kullanmıştır. Ona göre, hâkim kültüre ters düşen suçlu alt-kültürü, büyük Amerikan şehirlerinin slum bölgelerinde ortaya çıkar. Bu alt-kültürler okul standartları, çocuk yetiştirmedeki farklılıklar ve ebeveyn arzularından kaynaklanır. Cohen'e göre, çocuğun ailesinin sosyal yapıdaki görece pozisyonu onun yaşamı boyunca karşılaşacağı problemleri belirler. Örneğin, alt sınıf ebeveynleri çocuklarını orta sınıfa girebilecek şekilde sosyalize edemezler. Çete mensubu bu çocuklar orta sınıf statüsünü yasal kanallardan elde edemezler, içinde başarılı bir rekabet sürdürebilecekleri, alternatif bir statü sistemi kurarlar. Orta sınıfa karşı olan düşmanlıkları, onları zıt bir alt-kültür yaratmaya yönlendirir. Mala yönelik ve şiddet suçlarına orta sınıfın kesinlikle karşı olduğunu değerlendirirler ve çok çalışma gibi geleneksel davranış biçimi de dâhil, orta sınıfın bütün değerlerini lanetlemeye yönelirler (Ritzer, 1990: 166).

Alt sınıfa mensup bu çocuklar, ebeveynlerinin orta sınıf değerlerini hiç bilmemeleri nedeniyle zayıf iletişim becerisi, eğitimi önemsemeyen ve tatmini ertelemeyi bilmeyen bireyler olarak büyürler. Öğretim süreci boyunca bu çocuklar, orta sınıftan öğretmenler tarafından eğitilirler ve orta sınıf ölçeklerine göre değerlendirilirler. Bu ölçekler bireysel güven, uygun tutum ve davranış, mülkiyete saygı ve uzun vadeli planlama gibi orta sınıf değerlerine dayanır. Alt sınıftan çocuklar orta sınıf çocuklarıyla başarılı bir şekilde rekabet etseler bile bu ölçeklerle, yüz yüze gelecekleri standartların ötesine düşerler. Cohen, onların statüde hayal kırıklığı ve gerilim yaşayacaklarını öne sürer (Adler, Müller ve Laufer, 1991: 136). Dolayısıyla, Merton'un uyumları ile Cohen'in alt-kültür teorisi arasındaki esas farklılık Cohen'in, alt-kültürün ortaya çıkışı konusundaki açıklamasında yatar. Cohen'e göre, "Yeni kültürel biçimin ortaya çıkışındaki can alıcı nokta benzer uyum problemleri olan 'aktörlerin' birbirleri ile olan etkin etkileşimlerinin varlığıdır" (Reid, 1982: 119).

Sosyal öğrenme teorileri, suçun, suçlu davranışla ilgili normların ve davranışların öğrenilmesinin bir ürünü olduğunu kabul eder. Sosyal öğrenme teorilerinin dayanağı, 19.yüzyıl sonlarına, Gabriel Tarde'nin (1843-1904) "Taklit" teorisine dayanır. Tarde, popüler olan Lombroso'nun biyolojik anormallik görüşünü reddederek, suçluların normal kişiler olduklarını ve suçu öğrendiklerini iddia etmiştir. Ona göre, bireyler bir elbise modelini kopya eder gibi, davranış kalıplarını taklit ederler. Öğrenme teorisi açıklamalarında, Sudherland'ın farklılıkların birleşmesi (Different Association) en tanınmış olanıdır. Tarde'nin öğrenme teorisini sürdürme ve basitleştirme girişimleri içinde, Sudherland, kendi teorisini geliştirmiştir. Sutherland'ın teorisine göre, suç öğrenilen bir davranıştır. Böylece bu girişim, biyolojik ve bireysel psikolojik teorilere açık bir itirazı da içerir (Demirbaş, 2001: 134). Dolayısıyla Sosyokültürel teoriler içinde "farklılıkların birleşmesi", sosyal düzensizlikleri ve anomik suçluluğu izah etmek bakımından önemli bir yer tutar. Sutherland tarafından ortaya konulan "farklılıkların birleşmesi" (Different Association) teorisine göre, suç karşılıklı ilişkiler sonucunda öğrenilir. Sutherland'ın teorisi, bir suçlu gruba üye olma, suç tekniklerini öğrenme ve suçlu ailelere üye olma ile ilişkilendirilmek suretiyle, suçlara yerinde bir izah tarzı getirmektedir (Sözen, 1986: 266).

Sosyal Öğrenme Teorisinin merkezi, suçluluğun öğrenildiği ve bu öğrenme keyfiyetinin de "Farklılıkların Birleşmesi" neticesi olduğudur. Teorinin ana hatları şöyledir (Sudherland, 1966: 81-82):

—Suçlu davranış öğrenilir. Bu öğrenme, suçlu davranışın kalımsal olmadığı manasındadır. Suç ortamında eğitilmeyen bir fert suç davranışı icat edemez, mekanik eğitimi almayan birisinin makine icat edemeyeceği gibi.

—Suç davranışı iletişim sürecinde diğer şahıslarla etkileşim içinde öğrenilir. Bu etkileşim jest ve mimikler dâhil hemen her şeyi içerir.

—Suç davranışını öğrenmenin temeli yakın gruplar içinde meydana gelir. Bu husus iletişimin şahsi olmayan filmler, gazeteler vb gibi birimlerinin de olduğu ama nispeten daha az rol oynayacağı manasındadır.

—Suçlu davranış öğrenildiğinde, bu öğrenme; (a) suç işlemenin bazen basit bazen karmaşık olan tekniklerini, (b) aklileştirmelerin, tutumların, sevk edicilerin ve motivasyonların hususi yönlerini içerir.

—Birey yasal kodları, çevresindeki insanların bu kodlar hakkında sahip oldukları düşünceye göre lehte ya da aleyhteki izahlarından öğrenir. Bazı toplumlarda bireyin çevresi, mevcut kuralları ve yasal kodları yorumlamada kararsız kalırken, diğer bazı toplumlarda da bireyin çevresi, yasal kuralların ya da kodların ihlal edilmesine uygun izah eden insanlar tarafından kuşatılır.

—Bir kişi, yasaların ihlaline uygun olmayan izahların yanı sıra hukukun ihlaline uygun olan izahların çokluğu sebebiyle suçlu olur. Bu farklılıkların birleşmesi prensibidir. Bu teori, hem suçlu olan hem de suçlu olmayan birliklere işaret eder. Birey, suçlu modellerle irtibatından ve suçlu olmayan modellerden uzaklaşmış olmasından dolayı suçlu olur.

—Farklılıkların birleşmesi, sıklık, süreklilik, yoğunluk ve öncelik içinde değişebilir. Bu suçlu davranış ile suçlu olmayan davranış arasındaki ilişkilerle o hususların değiştiği manasındadır. “Sıklık” ve “süreklilik” ilişki (birleşme) modelleri açıklama gerektirmeyecek kadar aleni olduğu manasındadır. “Öncelik”, ilk çocukluk yıllarında gelişmiş hukuka uygun davranışların hayat boyunca devam edebileceği ve aynı şekilde çocukluk yıllarında gelişmiş suçlu davranışında hayat boyunca devam edebileceği düşüncesini ifade eder. Bu eğilim yeterince ispat edilmemiştir ve öncelik seçici etkisinden hareketle önemli olarak görülür. “Yoğunluk” kavramı da tam olarak izah edilmemiştir fakat suçlu ve suçlu olmayan davranış kalıplarının kaynağının prestiji gibi şeylerle ve ilişkilere yönelik duygusal tepkilerle irtibatlandırılmıştır.

—Suçlu ve suçlu olmayan modellerle birliktelikler vasıtasıyla suçlu davranışın öğrenilmesi süreci, herhangi bir şeyi öğrenmenin bütün mekanizmalarını içerir. Bu husus, suçlu davranışın öğrenilmesinin taklit etme süreciyle kısıtlanamayacağı manasındadır.

—Suçlu davranış, genel ihtiyaç ve değerlerin ifadesi olursa, o zaman suçlu olmayan davranış genel ihtiyaç ve değerlerle izah edilemez, ama suçlu davranış bazı ihtiyaç ve değerlerin ifadesidir. Hırsızlar, genelde para sahibi olmak için çalarlar fakat işçiler para kazanmak için çalışırlar. Para motivasyonu, statü için mücadele, engellenme vb. gibi unsurlarla suçluluğu

izah etmeye teşebbüs eden pek çok okul vardır, suçlu davranışı kanuna uygun davranışı açıkladıkları gibi izah etmeye çalıştıklarından yaptıkları izahlar yanlışır. Bunlar suçlu davranışı suçlu olmayan davranıştan ayırt edemeyen fakat her hangi bir davranış için gerekli olan nefes almayı benzerler.

Farklılıkların Birleşmesi teorisi daha sonra Richard Cloward ve Lloyd Ohlin tarafından geliştirilmiştir. Bu teori gerilim, farklılıkların birleşmesi ve sosyal organizasyon bozukluğu teorilerini de kapsar. Cloward ve Ohlin'in farklılıkların birleşmesi teorisine göre, suçlu alt-kültürü alt sınıfta yaygındır. Merton ile aynı fikirde oldukları nokta, geleneksel toplumda kendilerini başarısızlar olarak gören insanların başarı kazanmak için yenilikçi yollar aramalarıdır. Bu bireylerden bazıları kendi davranışları için geleneksel kuralların uygun kılavuzlar olmalarını sorgular ve bunun yerine yasal olmayan yolları kullanmaya başlarlar. Yasal yollarla ilerleme konusunda ümitsiz olanlar, benzer görüşteki bireylere katılıp suçlu alt-kültürü oluşturabilirler. Grup desteği onların yasal olmayan faaliyetlere katıldıktan sonra gelişen utanç, korku veya suçluluk duygularını yenebilmelerine yardımcı eder. Suçlu alt-kültürüne katılımları, aynı zamanda bireysel başarı kazanmalarına ve arkadaşlarının onların davranışlarını onaylamaları ile tatmin elde etmelerini sağlar (Cloward,-Ohlin, 1960: 242).

Cloward ve Ohlin, sosyal yapıda sadece geleneksel fırsatların değil yasal olmayan fırsatların da eşit olarak dağıtılmadığını vurgulamışlardır. Bu, farklılıkların birleşmesi teorisinin temelini oluşturur. Onlara göre, yasal fırsatları engelleyen üç çeşit kolektif cevap vardır; bunlardan ilkinin suç yoluyla parasal kazanç arayan suçlu çeteler, ikincisini şiddet konusunda uzmanlaşmış çatışma çeteleri ve üçüncüsünü de uyuşturucu ile ilişkili geri çekilenler çetesi oluşturur (Günşen İçli, 1994: 81). Dolayısıyla, çocuklar suçlu çetelere, suçlu kariyerine hazırlayıcı olarak katılırlar. Çatışma çeteleri ne yasal ne de yasal olmayan fırsatları elde etmenin mümkün olmadığı ortamlarda gelişirler. Diğer iki çetede veya alt-kültürde başarısız olanlar uyuşturucu kullanımı ile belirginleşen geri çekilme çetelerine yönelirler (Reid, 1982: 124-125).

Çocuk suçluluğuna etki eden bir başka faktörde ekolojik yapıdır. Çocuk suçluluğunun, nüfus artışının hızlı, yerleşim şartlarının kötü olduğu, yoksulluk, hastalık ve yetişkin suçluluğunun bulunduğu bölgelerde yüksek oranda olduğu ortaya çıkmıştır. Ekonomik düzeyin düşük, fiziki şartların kötü olduğu bölgelerde suç oranlarında bir yoğunlaşma görülmektedir. Ayrıca, düşük ekonomik statüye sahip bölgelerde, aile durumu suçluluk oranlarını etkilerken, yüksek ekonomik statüye sahip bölgelerde bu durum görülmemektedir. Suçluluk oranlarını aile dengesi büyük ölçüde etkilemektedir. Suçluluğun en yüksek olduğu bölgeler, düşük gelir seviyeli ve aile dengesinin bozuk olduğu

bölgelerdir. Bu sonuçlar Park ve Burgess'in Chicago'da yaptıkları 'kentleşme-suç' çalışmalarında ortaya konmuştur (Günşen İçli, 1994: 240).

Aile içi ilişkiler ve aile fertlerinden birinin suç işlemiş olup olmaması, çocuğun suça yönelmesinde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Uluğtekin'e göre özellikle babanın suç işlemesi durumu çocuğu etkilemektedir. Böylece, ailede anne ya da babanın suç işlemesi, anababa-çocuk ilişkilerini iki yönden etkiler: İlk olarak anne ya da baba tutuklanarak cezaevine gittiği için aile fiilen parçalanır. İkincisi baba erkek çocuk için bir model oluşturduğu için babanın suçluluğu, çocuğun da suça itilmesinde etkili olabilir. Yapılan pek çok araştırma, ailede anababanın veya sadece anne ya da babanın suçluluğu ile çocuğun suç işlemesi arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir (Uluğtekin, 1991: 43). Böylece, toplumun vazgeçilmez temelini, alt yapısını teşkil eden aile topluluğu çocuğu suça iten veya ona suç işleten nedenlerin gizli ve açık kaynağı olabilmektedir. Birçok çocuk mahkemesi hâkimi, çocukları suç işlemeye sevkeden nedenlerin başında ailenin geldiğini kabul etmekte, hatta bazıları daha da ileri giderek çocuğu suç işlemeye yönelten tek nedenin aile ortamı olduğunu iddia etmektedirler (Akıncı ve Atakan, 1968: 23). Toplum tarafından anne ve babanın ve diğer akrabaların suçlu olarak etiketlenmesinden (damgalanması) dolayı çocukta benzer bir şekilde etiketlenir. Örneğin, hırsızın kızı, katilin oğlu, kaçakçının yeğeni gibi.

Diğer taraftan çocuk suçluluğunu açıklayan alt-kültürel teoriler, alt sınıfa mensup bireylerin, özellikle gençlerin topluma yabancılaştıklarını, ailelerinin eğitim düzeyinin düşük olduğunu ve üzerlerinde, orta sınıf tarafından belirlenen, başarı standardına ulaşmalarının normal yollardan güçlüğünü bilmelelerinden kaynaklanan bir baskı olduğunu ileri sürerler. Bu teorisyenler, ailelerin de bazı durumlarda çocuklarından, onların elde edebileceklerinin ötesinde başarı beklentileri ve onlara bu yolla baskı yapmaları, çocukların ve gençlerin sapmış davranışlarına neden olabilir, görüşünü savunurlar (Günşen İçli, 1994: 241).

Suçlu davranış, bireyin aile, akraba, komşu ve arkadaş çevresinden kurtulduğu zaman ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Örneğin, bir başka kente göç etmiş olan birey, bu sosyal kontrol vasıtalarından mahrum kalır. Bu mahrumiyet suçlu davranışın ortaya çıkmasında oldukça etkilidir ve bireyi bir girdap gibi içine çeker. Son zamanlarda özellikle metropol kentlerde hızla artış gösteren "kapkaç" vakaları gibi. Özellikle kapkaç vakalarında iki durum göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki bu suçun faillerinin 18 yaşından küçük olması, ikincisi ise bu suç vakalarının faillerinin başka kentlerden göç etmiş çocuklardan oluşmasıdır.

Yörükoğlu'na göre istatistikler, çocuk ve genç suçluluğunun yoksul kesimde çok yüksek olduğunu açıkça göstermektedir. Diğer taraftan her yoksul aileden bir suçlu çıkmadığı da bilinmelidir. Burada aile etkeni ön plana çıkmaktadır. Aile dağılıp çözülmemişse, çevrenin ayartıcı etkisine rağmen çocuklar sapma davranışlar içine giremeyebilirler. Babanın evden uzakta olduğu durumda ya da ayrılık, boşanma, ölüm gibi nedenlerle babasız büyüyen çocuklarda suça eğilim artabiliyor. Bu bakımdan kimsesiz çocuklar arasında suç oranı zirveye çıkmaktadır. Kurumlarda, anasız babasız büyümüş çocuklar ve gençler arasında suça yatkınlık kolay gelişmektedir. Nitekim batı ülkelerinde, suç işleyen gençler arasında yapılan araştırmalarda pek çoğunun aile yuvası dışında yetişmiş çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, suça yönelen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur. Suçlu denilen çocuk daha başlangıçta, vazgeçilmez pek çok hakkından yoksun bırakılan, bundan dolayı da yasadışı yollardan hakkını almaya zorlanan çocuktur. Ezilmişliğine, itilmişliğine bilinçsizce tepki gösteren çocuktur. Aslında, suç işleyen çocuk iki kez cezalandırılır: İlk olarak yaratmadığı koşulların kurbanı olduğu için yeterince cezalandırılmıştır, ikinci olarak da suçlu damgası vurularak toplumdışına itildiği içindir (Yörükoğlu, 1984:189).

Bununla beraber, ailenin ekonomik durumu çocuklara uygulanan kontrol ve disiplini etkilemektedir. Özellikle, alt ve üst ekonomik yapıdaki aileler, yaşam tarzları nedeniyle çocuklarına gerekli ilgiyi göstermede yetersiz kalmaktadırlar (Beşmart, 1967: 19).

Öte yandan, ailenin sosyalleştirme fonksiyonunun önemli bir bölümünü üzerine alan kurumların çok başarılı olmadıkları gözlenmektedir. Ailenin sosyalleştirme fonksiyonlarından önemli bir kısmını üzerine alan 'okul' yani eğitim ve öğretim kurumları çocuğun sosyalleştirilmesi meselesinde oldukça geri kalmıştır. Diğer taraftan çocuğun arkadaş çevresi ve kitle iletişim araçları vb. gibi kurumlarda aynı okul gibi bu konuda yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Bir kurumun (örn., aile gibi) fonksiyonlarını farklı kurumlara yüklemek ya da onlarla paylaşmak bir kaos ortamının doğmasına sebep olmaktadır. Bu durumun giderilmesi mevcut kurumun (aile gibi) desteklenmesi ve güçlendirilmesi ile sağlanabilir.

Yöntem

Araştırma, Malatya'da çocuk suçluluğunun seyrini ortaya koymak üzere hazırlanmıştır. Ayrıca, yargı aşamasında olup tutuklanan ve cezaevinde (2004 yılı içinde) bulunan çocuklarla yapılan görüşmeden elde edilen veriler ışığında suçun düşük sosyo-ekonomik yapı ile olan ilişkisi irdelenmiştir.

Çalışmanın diğer istatistik verileri Çocuk Şube Müdürlüğünden alınmıştır. Araştırmanın iki ayağı mevcuttur. Birincisi Malatya Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesinden alınan verilerden, ikincisi ise bizim Malatya E Tipi Cezaevinde Çocuk Koğuşunda bulunan çocuklar üzerinde uygulamış olduğumuz anketten elde ettiğimiz verilerden oluşmaktadır. Cezaevinde bulunan çocuklar, mahkemesi devam ettiği için geçici olarak burada kalmaktadırlar. Bu sebeple yıl boyunca cezaevinde bulunan farklı 89 çocuğa anket uygulama imkânı bulduk. Bir kısım çocuk (21) ise ankete katılmayı kabul etmemiştir.

Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi

Ülke genelinde 2003 yılında toplam asayiş olayı 321 bin 805, 2004 yılında 353 bin 578 olarak polis verilerine yansırken, 2005 yılının ilk 10 ayında bu rakamının aşılarak 398 bin 182'ye ulaşmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 2005 yılının ilk 10 ayında 234 bin 315 mala, 163 bin 867 şahsa karşı olmak üzere, toplam 398 bin 182 olay meydana geldi. Ülke genelinde Ocak-Ekim ayları arasında yapılan istatistikî çalışmaya göre, 190 bin 168 hırsızlık olayı meydana geldi. Aynı dönemde 5 bin 830 kapkaç, 5 bin 499 gasp-yağma ve bin 743 cinayet olayı tespit edilmiştir. Suçların illere göre dağılımına bakıldığında ise İstanbul'da ülke genelindeki suçların neredeyse yarısının işlendiği ortaya çıktı. İstanbul'da 2005 yılının ilk 10 ayında 73 bin 509 hırsızlık, 2 bin 725 kapkaç, 2 bin 345 gasp ve 436 cinayet ile iller arasındaki bu tür suçlarda ilk sırayı aldı. Hırsızlığın en yüksek olduğu 2. il ise 15 bin 97 olayla Antalya olarak ortaya çıkmıştır. Ankara 13 bin 282, İzmir'de 10 bin 930, Bursa 5 bin 699, Aydın 5 bin 291, Kayseri 4 bin 695, Balıkesir 4 bin 494, Diyarbakır ise 4 bin 465 olayla diğer hırsızlık olaylarının yüksek olduğu illerdir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerindeki gasp olaylarına bakıldığında ise ülke genelinde yaşanan 5 bin 499 gasp olayının 2 bin 345 gibi büyük bir oranın İstanbul'da ortaya çıktığı görülmektedir. İstanbul'u 375 olayla Antalya, 308 olayla Ankara takip etti. Bursa'da 263, Diyarbakır'da 181, Gaziantep 169, İzmir 158, İçel 123, Aydın 122, Adana 113 olayla gasp suçunun yüksek olduğu diğer iller olaylar ortaya çıktı. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, suç oranların en yüksek olduğu iller İstanbul, Ankara, Antalya ve İzmir olarak ortaya çıkarken Bayburt, Gümüşhane, Ardahan, Tunceli ve Artvin ise suç oranının en düşük iller (<http://suc.gen.tr/article>, Update: 3.1.2006) olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırma verilerinin ilk ayağını Malatya Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesinden alınan verilerden yola çıkarak değerlendirdik. Bir yıl içinde Malatya il merkezinde meydana gelen olaylardan hareketle yaş, cinsiyet, suç türü ve tutuklanma gibi değişkenlerin dağılımı incelenmiştir.

Tablo 1: Yaşa Göre Dağılım (2004)

	N	%
11 Yaşından Küçük	26	2.8
11-18 Yaş Arasında	912	96.4
18 Yaşından Büyük	8	0.8
Toplam	946	100

2004 yılı içinde Malatya ilinde meydana gelen 651 vakanın 946 zanlısı mevcuttur. Bunların %2,8'i 11 yaşından küçük, %96,4'ü 11-18 yaş aralığındadır ve son yaş dilimini de %0,8 ile 18 yaşından büyükler oluşturmaktadır. Çocuk Şubesinin verilerinde her ne kadar 18 yaşından büyük olarak görülüyorsa da, bu çocuklar daha 18 yaşını bitirmemiştir. Çünkü bu çocuklar Çocuk Şubesi tarafından gözaltına alınmışlardır. Zira yasa da birey 18 yaşını bitirene kadar çocuktur ve çocuk muamelesi görür denmektedir.

Tablo 2: Yaşa Göre Suç Türünün Görünümü (2004)

	11 Yaşından Küçük		11-18 Yaş arası	
	n	%	n	%
Hırsızlık	15	57.7	192	20.3
Darp	4	15.4	63	6.7
Yaralama	6	23.1	73	7.7
Gasp	1	3.8	13	1.4
Diğer	-	-	605	63.9
Toplam	26	100	946	100

Değerlendirme 2004 yılı içinde meydana gelen 651 vakanın, 946 şüphelinin işlemiş oldukları suç türleri göz önüne alınarak yapıldı. Ayrıca 18 yaşından büyük olan 8 şüpheli değerlendirmeye alınmıştır (sebebi yukarıda izah edilmiştir), bu sebeple 946 şüpheli gözönüne alınmıştır. Genellikle hırsızlık suçunun çok fazla işlendiği görülmektedir. Hırsızlık, işyeri, ev ve otomobil üzerinde yoğunlaşmaktadır. 11 yaşından küçük çocukların da aynı şekilde işyeri, ev ve otomobilden hırsızlıkları ön plana çıkmaktadır. 11 ya-

şından küçük olan 26 çocuğun %57,7'si (15) hırsızlıktan, %15,4'ü darptan, %23,1'i yaralamadan ve %3,8'i gasp suçlarından gözaltına alınmışlardır.

Tablo 3: Zanlıların Cinsiyet Dağılımı (2004)

	n	%
Erkek	883	93.3
Kadın	63	6.7
Toplam	946	100

Malatya'da 2004 yılı içinde meydana gelen 651 vakanın şüphelisi olan 946 kişinin cinsiyet dağılımında erkekler %93,3 ile ilk sırada yer almaktadır. Kadınların oranı ise %6,7'dir.

Tablo 4: Tutuklanma Durumu

	n	%
Tutuklu	110	11.6
Serbest	819	86.6
Faili Meçhul	17	1.8
Toplam	946	100

946 şüphelinin %11,6'sını oluşturan 110 kişi tutuklanarak mahkemeye sevk edilmiş ve bunların davaları devam etmektedir. Zira davası biten cezaevinden ayrıldığı için anket uygulama işini uzun bir süreçte, cezaevi yetkililerinin de özverili yardımlarıyla çalışmamızın ikinci adımı tamamlanmıştır.

Tablo 5: Cinsiyete Göre İntihar Girişimi

	n	%
Erkek	27	45.8
Kadın	32	54.2
Toplam	59	100

Araştırmamızda dikkatimizi çeken en önemli sonuçlardan birini de, intihar girişimi oranlarının yüksek çıkması oluşturmaktadır. Bu intihar girişimlerinin hepsi 11–18 yaş grubunda görülmektedir. Ayrıca kadınların (kızların) %54,2'lik bir oranla ilk sırada yer alması önemsenmesi gereken bir ayrıntıdır. Bir yıl içinde (2004) 59 intihar girişiminde bulunulması, özellikle aile bağlarının oldukça güçlü olduğunu söyleyebileceğimiz bir kente dikkat çekmektedir.

Araştırmamızın ikinci ayağı, Malatya E Tipi Cezaevinde Çocuk Koğuşunda bulunan çocuklar üzerinde uygulamış olduğumuz anketten elde ettiğimiz verilerin değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Tablo 6: Suç Türü İle Yaş Arasındaki İlişki

	Yaş					Total
	14	15	16	17	18	
Suç Türü						
İrza geçme (tecavüz)	0 ,0%	4 26,7%	4 26,7%	7 46,7%	0 ,0%	15 100%
	,0%	33,3%	15,4%	21,2%	,0%	16,9%
	,0%	4,5%	4,5%	7,9%	,0%	16,9%
Cinayet	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	4 100%	0 ,0%	4 100%
	,0%	,0%	,0%	12,1%	,0%	4,5%
	,0%	,0%	,0%	4,5%	,0%	4,5%
Cinayete tam teşebbüs	0 ,0%	0 ,0%	4 25,0%	8 50,0%	4 25,0%	16 100%
	,0%	,0%	15,4%	24,2%	36,4%	18,0%
	,0%	,0%	4,5%	9,0%	4,5%	18,0%
Hırsızlık	4 22,2%	4 22,2%	10 55,6%	0 ,0%	0 ,0%	18 100%
	57,1%	33,3%	38,5%	,0%	,0%	20,2%
	4,5%	4,5%	11,2%	,0%	,0%	20,2%
Gasp	3 12,0%	4 16,0%	4 16,0%	7 28,0%	7 28,0%	25 100%
	42,9%	33,3%	15,4%	21,2%	63,6%	28,1%
	3,4%	4,5%	4,5%	7,9%	7,9%	28,1%
Dolandırıcılık	0 ,0%	0 ,0%	4 36,4%	7 63,6%	0 ,0%	11 100%
	,0%	,0%	15,4%	21,2%	,0%	12,4%
	,0%	,0%	4,5%	7,9%	,0%	12,4%
Total	7 7,9%	12 13,5%	26 29,2%	33 37,1%	11 12,4%	89 100%
	100,0%	100%	100%	100%	100%	100%
	7,9%	13,5%	29,2%	37,1%	12,4%	100%

$\chi^2:51,025$

sd: 20

$p < 0,000$

Cezaevinde tutuklu bulunan çocukların suç türleri incelendiğinde, %28,1 ile gasp ilk sırada, %20,2 ile hırsızlık suçu ikinci sırada yer almaktadır. Yaşa

göre suç işleme durumu göz önüne alındığında %37,1 ile 17 yaşındakiler, %29,2 ile 16 yaşındakiler ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 7: Suç Türü İle Baba Mesleği Arasındaki İlişki

Suç Türü	Baba Mesleği							Total
	İşçi	Memur	Günlük İşler	İşsiz	Çiftçilik-Hayvancılık	Şoför	Emekli	
İrza geçme (tecavüz)	0	0	7	4	0	4	0	15
	,0%	,0%	46,7%	26,7%	,0%	26,7%	,0%	100,0%
	,0%	,0%	14,9%	100%	,0%	100%	,0%	16,9%
Cinayet	4	0	0	0	0	0	0	4
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	4,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	4,5%
Cinayete tam teşebbüs	0	0	8	0	4	0	4	16
	,0%	,0%	50,0%	,0%	25,0%	,0%	25,0%	100,0%
	,0%	,0%	17,0%	,0%	57,1%	,0%	100,0%	18,0%
Hırsızlık	4	0	11	0	3	0	0	18
	22,2%	,0%	61,1%	,0%	16,7%	,0%	,0%	100,0%
	33,3%	,0%	23,4%	,0%	42,9%	,0%	,0%	20,2%
Gasp	4	8	13	0	0	0	0	25
	16,0%	32,0%	52,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	33,3%	72,7%	27,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	28,1%
Dolandırıcılık	4	9	14	0	0	0	0	27
	14,8%	33,3%	51,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	4,5%	9,0%	14,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	28,1%
Total	12	11	47	4	7	4	4	89
	13,5%	12,4%	52,8%	4,5%	7,9%	4,5%	4,5%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100,0%	100%	100,0%	100,0%
	13,5%	12,4%	52,8%	4,5%	7,9%	4,5%	4,5%	100,0%

$\chi^2:118,434$ sd: 30 p< 0,000

Çocukların baba mesleği dikkate alındığında, günlük işlerde çalışanlar %52,8 ile ilk sırada, işçilik yapanlar %13,5 ile ikinci sırada yer almaktadır. Babaları günlük işlerde çalışan çocukların %27,7'si gasp suçundan, %23,4'ü hırsızlık suçundan tutuklu bulunmakta ve yargılanmaktadır. İkinci meslek grubunda babaları işçi olanlar gelmektedir. Babaları işçi olan çocukların suç dağılımına bakıldığında ilk sırayı %33,3 ile cinayet, hırsızlık ve gasp suçları yer almaktadır. Düşük gelir seviyesinde bulunan çocukların daha ziyade hırsızlık ve gasp türü suçları işledikleri görülmektedir.

Tablo 8: Suç Türü İle Babanın Mesleği Arasındaki İlişki

Suç Türü	Babanın Eğitim Durumu				Total
	Okur-yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Üniversite	
İrza geçme (tecavüz)	3	8	4	0	15
	20,0%	53,3%	26,7%	,0%	100,0%
	33,3%	16,3%	14,8%	,0%	16,9%
	3,4%	9,0%	4,5%	,0%	16,9%
Cinayet	0	0	4	0	4
	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
	,0%	,0%	14,8%	,0%	4,5%
	,0%	,0%	4,5%	,0%	4,5%
Cinayete tam teşebbüs	0	8	8	0	16
	,0%	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
	,0%	16,3%	29,6%	,0%	18,0%
	,0%	9,0%	9,0%	,0%	18,0%
Hırsızlık	0	14	4	0	18
	,0%	77,8%	22,2%	,0%	100,0%
	,0%	28,6%	14,8%	,0%	20,2%
	,0%	15,7%	4,5%	,0%	20,2%
Gasp	6	11	4	4	25
	24,0%	44,0%	16,0%	16,0%	100,0%
	66,7%	22,4%	14,8%	100,0%	28,1%
	6,7%	12,4%	4,5%	4,5%	28,1%
Dolandırıcılık	0	8	3	0	11
	,0%	72,7%	27,3%	,0%	100,0%
	,0%	16,3%	11,1%	,0%	12,4%
	,0%	9,0%	3,4%	,0%	12,4%
Total	9	49	27	4	89
	10,1%	55,1%	30,3%	4,5%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	10,1%	55,1%	30,3%	4,5%	100,0%

$\chi^2:37,188$ sd: 15 $p < 0,001$

Tutuklu yargılanan çocukların babalarının eğitim durumu incelendiğinde ilkokul mezunu olanların %55,1 ile ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. İkinci sırada %30,3 ile ortaokul mezunları ve üçüncü sırada %10,1 ile okur-yazar olmayanlar yer almaktadır. Üniversite mezunlarının oranı ise %4,5'tir. Buraya almadığımız fakat ankette sorduğumuz annenin eğitim durumuyla ilgili soru değerlendirildiğinde; %60,7 ile okur-yazar olmayanlar ilk sırada, %27 ile ilkokul mezunu olanlar, ikinci sırada %9 ile ortaokul ve %3,4 ile lise mezunu olanlar yer almaktadır. Çocukların babaları arasında hiç lise mezunu yoktur. Yine annelerin eğitim durumu incelendiğinde de üniversite mezunu yoktur. İlkokul mezunu olan babaların çocuklarının işledikleri suçların başında %28,6 ile hırsızlık, ikinci sırada %22,4 ile gasp ve %16,3 ile dolandırıcılık ve ırza geçme (tecavüz) suçları gelmektedir. Okur-yazar olmayanlarla

üniversite mezunu olanların çocuklarının durumuna bakıldığında ilk sırayı gasp almaktadır. Ortaokul mezunu olanların çocukları ise %29,6 ile cinayet suçundan yargılanmaktadırlar. Çocukların yaygın olarak işledikleri suçların başında gasp ve hırsızlık gelmektedir.

Tablo 9: Suç Türü İle Ailenin Ekonomik Durumu Arasındaki İlişki

Suç Türü	Ailenin Ekonomik Durumu			Total
	Düşük gelir grubu	Orta gelir grubu	Yüksek gelir grubu	
Irza geçme (tecavüz)	7	8	0	15
	46,7%	53,3%	,0%	100,0%
	16,3%	21,1%	,0%	16,9%
Cinayet	7,9%	9,0%	,0%	16,9%
	0	0	4	4
	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Cinayete tam teşebbüs	,0%	,0%	50,0%	4,5%
	,0%	,0%	4,5%	4,5%
	0	12	4	16
Hırsızlık	,0%	75,0%	25,0%	100,0%
	,0%	31,6%	50,0%	18,0%
	,0%	13,5%	4,5%	18,0%
Gasp	11	7	0	18
	61,1%	38,9%	,0%	100,0%
	25,6%	18,4%	,0%	20,2%
Dolandırıcılık	12,4%	7,9%	,0%	20,2%
	17	8	0	25
	68,0%	32,0%	,0%	100,0%
Total	39,5%	21,1%	,0%	28,1%
	19,1%	9,0%	,0%	28,1%
	8	3	0	11
Total	72,7%	27,3%	,0%	100,0%
	18,6%	7,9%	,0%	12,4%
	9,0%	3,4%	,0%	12,4%
Total	43	38	8	89
	48,3%	42,7%	9,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Total	48,3%	42,7%	9,0%	100,0%

$\chi^2: 68,628$ sd: 10 $p < 0,001$

Ailenin ekonomik durumu çocukların işledikleri suçlarda önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. İşlemiş olduğu suçtan dolayı yargılanan çocukların %48,3'ü düşük gelir grubunda yer almaktadır. Orta gelir grubunda yer alanlarda ise bu oran %42,7'dir. Suç işleme oranı düşük gelir grubundan yüksek gelir grubuna doğru azalarak sıralanmaktadır. Düşük gelir grubundakilerin en fazla işlemiş oldukları suçların başında %39,5 ile gasp, ikinci sırasında %25,6 ile de hırsızlık suçu gelmektedir. Orta gelir grubunda bulundu-

ğunu ifade eden çocukların işledikleri suçların başında %31,6 ile cinayete tam teşebbüs, ikinci sırada %21,1 ile gasp ve irza geçme (tecavüz) suçları gelmektedir. Yüksek gelir grubunda ise %50'lik oranla cinayet ve cinayete tam teşebbüs suçlarının işlendiği tespit edilmiştir. Düşük gelir düzeyiyle ekonomik kapsamlı suçlar arasında güçlü bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 10: Suç Türü İle Suça İten Sebepler Arasındaki İlişki

	Suça iten sebep					Total	
	Arkadaş etkisi	Ekonomik sebepler	Aile baskısı	İntikam alma	Diğer		
Suç Türü	Irza geçme (tecavüz)	8	4	0	0	3	15
		53,3%	26,7%	,0%	,0%	20,0%	100%
		66,7%	8,0%	,0%	,0%	100,0%	16,9%
		9,0%	4,5%	,0%	,0%	3,4%	16,9%
Cinayet		0	0	0	4	0	4
		,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	100%
		,0%	,0%	,0%	20,0%	,0%	4,5%
		,0%	,0%	,0%	4,5%	,0%	4,5%
Cinayete tam teşebbüs		0	4	4	8	0	16
		,0%	25,0%	25,0%	50,0%	,0%	100%
		,0%	8,0%	100,0%	40,0%	,0%	18,0%
		,0%	4,5%	4,5%	9,0%	,0%	18,0%
Hırsızlık		0	18	0	0	0	18
		,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100%
		,0%	36,0%	,0%	,0%	,0%	20,2%
		,0%	20,2%	,0%	,0%	,0%	20,2%
Gasp		4	17	0	4	0	25
		16,0%	68,0%	,0%	16,0%	,0%	100%
		33,3%	34,0%	,0%	20,0%	,0%	28,1%
		4,5%	19,1%	,0%	4,5%	,0%	28,1%
Dolandırıcılık		0	7	0	4	0	11
		,0%	63,6%	,0%	36,4%	,0%	100%
		,0%	14,0%	,0%	20,0%	,0%	12,4%
		,0%	7,9%	,0%	4,5%	,0%	12,4%
Total		12	50	4	20	3	89
		13,5%	56,2%	4,5%	22,5%	3,4%	100%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100%
		13,5%	56,2%	4,5%	22,5%	3,4%	100%

$\chi^2:96,586$

sd: 20 $p < 0,000$

Çocuklara kendilerini suça iten en önemli sebep sorulduğunda, %56,2'si ekonomik sebepleri, %22,5'i intikam almak için ve %13,5'i de arkadaşlarının etkisiyle suç işlediklerini ifade etmişlerdir. Suç türüne göre suça iten sebepler incelendiğinde, hırsızlık suçlarının işlenmesinde %36'lık

bir yüzdeyle ekonomik sebeplerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada %34 ile gasp suçunun işlenmesinde yine ekonomik sebepler etkili olmuştur. Diğer taraftan, cinayete tam teşebbüs suçunun işlenmesinde intikam alma (%40), dolandırıcılık suçunun işlenmesinde (%14) ekonomik sebeplerin etkili olduğu görülmüştür.

Tablo 11:Suç Türü İle Aynı Suçu Önceden İşleyip-İşlememe Arasındaki İlişki

Suç Türü	Önceden Aynı Suçu İşledi mi?		Total
	Evet	Hayır	
Irza geçme (tecavüz)	0	15	15
	,0%	100,0%	100,0%
	,0%	20,5%	16,9%
	,0%	16,9%	16,9%
Cinayet	0	4	4
	,0%	100,0%	100,0%
	,0%	5,5%	4,5%
	,0%	4,5%	4,5%
Cinayete tam teşebbüs	0	16	16
	,0%	100,0%	100,0%
	,0%	21,9%	18,0%
	,0%	18,0%	18,0%
Hırsızlık	10	8	18
	55,6%	44,4%	100,0%
	62,5%	11,0%	20,2%
	11,2%	9,0%	20,2%
Gasp	6	19	25
	24,0%	76,0%	100,0%
	37,5%	26,0%	28,1%
	6,7%	21,3%	28,1%
Dolandırıcılık	0	11	11
	,0%	100,0%	100,0%
	,0%	15,1%	12,4%
	,0%	12,4%	12,4%
Total	16	73	89
	18,0%	82,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%
	18,0%	82,0%	100,0%

$\chi^2:27,935$ sd: 5 $p < 0,000$

Önceden aynı suçu işleme oranlarına bakıldığında, tutuklananların %18'i aynı suçu birden fazla işlediği, %82'si de ilk kez işlemiştir. Özellikle hırsızlık suçunu işleyenlerin (%62,5'i) birden fazla aynı suçu işledikleri görülmek-

tedir. Yine gasp suçunu işleyenler tekrar aynı suçu (%37,5) işleme eğilimi göstermiştir.

Tablo 12: Suç Türü İle Çocuğun Eğitim Türü Arasındaki İlişki

Suç Türü	Çocuğun Eğitim Durumu		Total
	İlkokul	Ortaokul	
Irza geçme (tecavüz)	7	8	15
	46,7%	53,3%	100,0%
	18,4%	15,7%	16,9%
Cinayet	7,9%	9,0%	16,9%
	0	4	4
	,0%	100,0%	100,0%
Cinayete tam teşebbüs	,0%	7,8%	4,5%
	,0%	4,5%	4,5%
	4	12	16
Hırsızlık	25,0%	75,0%	100,0%
	10,5%	23,5%	18,0%
	4,5%	13,5%	18,0%
Gasp	12	6	18
	66,7%	33,3%	100,0%
	31,6%	11,8%	20,2%
Dolandırıcılık	13,5%	6,7%	20,2%
	11	14	25
	44,0%	56,0%	100,0%
Total	28,9%	27,5%	28,1%
	12,4%	15,7%	28,1%
	4	7	11
Total	36,4%	63,6%	100,0%
	10,5%	13,7%	12,4%
	4,5%	7,9%	12,4%
Total	38	51	89
	42,7%	57,3%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%
Total	42,7%	57,3%	100,0%

$\chi^2:9,550$ sd: 5 $p < 0,004$

Tutuklu yargılanan çocukların %42,7'si ilkokul, %57,3'ü ortaokul öğrencisi ya da mezunudur. Hırsızlık suçunu işleyenlerin %66,7'si ilkokul, %33,3'ü ortaokul, gasp suçunu işleyenlerin ise %56'sı ortaokul, %44'ü ilkokul mezunudur. Irza geçme, cinayet, cinayete tam teşebbüs ve dolandırıcılık

suçlarını işleyenlerin ise genellikle ortaokul mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 13: Suç Türü İle Çocuğun Mesleği Arasındaki İlişki

Suç Türü	Irza geçme (tecavüz)	Çocuğun Mesleği						Total
		Yok	Öğrenci	Kuaför (berber)	Tezgâhtar	Motor tamircisi	Mobilyacı	
Irza geçme (tecavüz)	8	4	0	0	3	0	0	15
	53,3%	26,7%	,0%	,0%	20,0%	,0%	,0%	100,0%
	24,2%	14,8%	,0%	,0%	42,9%	,0%	,0%	16,9%
Cinayet	0	4	0	0	0	0	0	4
	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	,0%	14,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	4,5%
Cinayete tam teşebbüs	0	4	0	0	0	0	0	4
	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	,0%	14,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	4,5%
Hırsızlık	8	4	4	0	0	0	0	16
	50,0%	25,0%	25,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	24,2%	14,8%	36,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	18,0%
Gasp	7	4	3	0	4	0	0	18
	38,9%	22,2%	16,7%	,0%	22,2%	,0%	,0%	100,0%
	21,2%	14,8%	27,3%	,0%	57,1%	,0%	,0%	20,2%
Dolandırıcılık	7	4	3	0	4	0	0	18
	38,9%	22,2%	16,7%	,0%	22,2%	,0%	,0%	100,0%
	21,2%	14,8%	27,3%	,0%	57,1%	,0%	,0%	20,2%
Gasp	10	7	4	0	0	4	0	25
	40,0%	28,0%	16,0%	,0%	,0%	16,0%	,0%	100,0%
	30,3%	25,9%	36,4%	,0%	,0%	100,0%	,0%	28,1%
Dolandırıcılık	0	4	0	4	0	0	3	11
	,0%	36,4%	,0%	36,4%	,0%	,0%	27,3%	100,0%
	,0%	14,8%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100%	12,4%
Total	33	27	11	4	7	4	3	89
	37,1%	30,3%	12,4%	4,5%	7,9%	4,5%	3,4%	100,0%
	0,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100,0%
Total	37,1%	30,3%	12,4%	4,5%	7,9%	4,5%	3,4%	100,0%

$\chi^2:92,729$ sd: 30 $p < 0,000$

Meslek türüne göre suçluluk dağılımı incelendiğinde, %37,1 ile hiçbir mesleği olmayanlar ilk sırada yer almaktadır. Bunu %30,3 ile öğrenciler, %12,4 ile kuaförler (berber), %7,9 ile motor tamirleri ve %4,5 ile tezgâhtarlar ve mobilyacılar izlemektedir. Hiçbir mesleği olmayanların başta gasp, irza geçme, cinayete tam teşebbüs ve hırsızlık suçlarını işledikleri görülmektedir. Öğrenci olanlarında başta gasp olmak üzere irza geçme, cinayet, cinayete tam teşebbüs ve hırsızlık suçlarına yönelindikleri tespit edilmiştir. Öğrencileri de mesleği olmayanlar grubunda değerlendirecek, bireyin hiçbir mesleği olmamasının suça yönelmede etkili bir faktör olduğunu söylemek yerinde olur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her geçen yıl asayiş olaylarındaki artış oranı, ürkütücü ve düşündürücü boyutlara ulaşmaktadır. Özellikle hırsızlık, gasp ve kapkaç gibi ekonomik boyutlu suçlarda önemli sayılabilecek bir artış gözlenmektedir. Ülke genelinde emniyet teşkilatının 2003 yılından 2005 yılına kadar tuttuğu istatistikî veriler incelendiğinde durum daha net görülmektedir. Dikkati çeken diğer bir gerçek ise özellikle ekonomik boyutlu suçları işleyenlerin yaşlarıdır. Hırsızlık, gasp ve kapkaç gibi suçların zanlılarının yaşları incelendiğinde, bunların çoğunun 18 yaşından küçük olduğu görülecektir. Diğer bir gerçek ise, 18 yaşından küçüklerin suç çeteleri tarafından bilinçli olarak seçilmesidir. Yasaların 18 yaşından küçükler için öngördüğü ceza indirimi, aslında bu çocukların bilinçli olarak kullanılması sürecini hızlandırmıştır. Yasaların bütün bu gerçekler göz önünde bulundurularak yeniden düzenlemesi, özellikle bu çocukların geleceği açısından çok önemli bir adım olacaktır.

Suç ve suçluluk oranlarının çocuklar arasında giderek artış göstermesi, aile ve çevre faktörünün önemini biraz daha öne çıkarmaktadır. Durumu tersten okursak, çocuk suçlarındaki artışların aile, çevre, okul vb. kurumların çocuğun yetiştirilmesinde etkisini kaybetmeye başladığını ya da bu kurumların bazı zafiyetler içinde olduğu gibi bir durumu da açıkça göstermektedir. Bu doğrultuda şu önerilerde bulunabiliriz:

—Ailenin çocuğuyla ilgilenmesi onu suç işlemekten alıkoyan etkenlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla da çocuğun okul başarısı yükselmektedir. Aile bağlarının güçlü olması nispetinde çocuğun suç davranışları içine girmesi düşmektedir.

—Ailenin çocuğa uygulayacağı disiplinin dozajını iyi ayarlaması gerekmektedir. Katı disiplin çocuğu aile dışına iterken, disiplinsiz bir aileden de çocuk uzaklaşmaktadır.

—Çocuğun ailesi tarafından istenmediğini hissetmesi, onun hırçınlaşmasına ve saldırgan davranışlar sergilemesine ve dolayısıyla kendisini olduğu gibi kabullenecek bir grubun içine girmesini kolaylaştıracaktır.

—Bireyin toplumla, ailesiyle ve sosyal değerlerle olan ilişkisi zayıfladıkça suçlu davranışlara girme olasılığı artmaktadır.

—İl Emniyet Müdürlükleri bünyesinde oluşturulan “Çocuk Şube”si birimleri, çocuk suçluluğu konusunda daha fazla bilinçlendirilmeli ve çocukla ilgili verilerin ayrıntıları da kapsayacak biçimde tutulması gerekmektedir. Diğer taraftan bu birimlerin tuttukları tutanakların istatistikî olarak değerlendirilmesi olanaksız gibidir. Bundan dolayı da bu verilerin sosyolojik ya da bilimsel hiçbir geçerliliği ve tutarlılığı yoktur.

—Çocuk suçlarıyla ilgili “suç kategori”lerinin yetişkin suç kategorilerinden ayrı olarak hazırlanması gerekir.

SUMMARY

Two kinds of research come forward relating to crime the first of these is to take measures to prevent crime and struggle of early diagnosis, the second is the thought that the the first signs of emerging crime is observed in childhood and that is child crime researches. In these researches, it is aimed to diagnose the measures to be taken against the arising of crime, its development and prevention. Generally the researches relating to crime are conducted presuming that there is a link between the act of crime and lower-social economic structure. Especially the acceleration the industry brought about in cities, has also been a source of important problems. It is considered that during the period of rapid urbanisation, the crime rate also increased. Inequalities emerging in urban life in economic field made it possible for individuals to commit crime. That's why the urban, in order to meet the increasing needs, causes opportunity inequalities and makes it possible to have a link between lower-social economic structure and crime. On the other hand, the researches relating to child and crime have tried to explain several causes that made the child commit crime. Researches relating to guilty children have also indicated that the factors compelling children to commit crime, at the child.

KAYNAKÇA

ADLER, F.- G.O.W. MULLER-W. S.LAUFER,

1991 **Criminology**, New York; Zik.: Günşen İçli, T., (1994) **Kriminoloji**, Ankara

AGNEW, R.

1991 "Strain and Subcultural Theories", **Criminology**, (Ed.: J. F. Sheley), Belmont; Zik.: Günşen İçli, T., (1994) **Kriminoloji**, Ankara

AKINCI, Y.-T. ATAKAN

1968 **Suç İşleyen ve Suça Giden Çocuklar**, İstanbul

BECCARIA, M. C.

1950 **Suçlar ve Cezalar**, (Çev.: M. Göklü), İstanbul

BEŞMART, A.

1967 **Suçlu Çocuklar ve Yargılanması**, Artvin

BONGER, W. A.

1994 **Criminality and Economic Condition**, 1916, sh.536; Zik.: Dönmezer, Sulhi: **Kriminoloji**, Gözden Geçirilmiş 8. Bası, Beta Yay., İstanbul

CLOWARD, R.-OHLIN, L.

1960 **Delinquency and Opportunity**, The Free Pres, New York, 1960; Zik.: Günşen İçli, T., (1994) **Kriminoloji**, Ankara

ÇEVİK, D.

1997 **Çalışmazsam Okuyamam**, Ankara

DEMİRBAŞ, T.

2001 **Kriminoloji**, Ankara

DOĞAN, S.

2005 "Genetik ve Suç İlişkisi", (<http://www.egm.gov.tr/apk/dergi/36>, Update: 11.02.2005)

GÜNŞEN İÇLİ, T.

1994 **Kriminoloji**, Ankara

HESTER, S-EGLIN, P.

1992 **A Sociology of Crime**, First Published, Roulledge, New Fetter Lane, London

<http://suc.gen.tr/article>, Update: 03.01.2006

İÇEL, K.

2000 **Suç Teorisi**, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, İstanbul

KOCADAŞ, B.

2003 **“Görsel Medya ve Şiddet Kültürü (Orta Öğrenim Çağı Gençliğinin Şiddet Eğiliminde Görsel Medyanın Etkisi)”**- Malatya İli Uygulaması-, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya

PICCA, G.

1992 **Kriminoloji**, (Çev.: E. Erbaş), İstanbul

POLAT, O.

2002 **“Çocuk Suçluluğu”**, (www.kriminoloji.com, Update:10.07.2006)

POPE, C. E.

1992 **“Juvenile Delinquency, Juvenile Justice”**, **The Sosyo-Economics of Crime and Justice**, (Ed.:Brian Forst), SSE Pres, London

REID, T. T.

1982 **Crime and Criminology**, New York; Zik.: Günşen İçli, T., (1994) **Kriminoloji**, Ankara

RITZER, G.

1990 **Social Problems**, New York; Zik.: Günşen İçli, T., (1994) **Kriminoloji**, Ankara

SÖZEN, E.

1986 **“Sosyolojik Açından Çocuk Suçluluğu ve Paşa Kapısı Cezaevinde Bir Deneme”**, **Sosyoloji Konferansları**, İst. Üniv. İktisat Fak. Yay., 21. Kitap

SUDHERLAND, E.

1966 "The Theory of Differential Association", **Juvenile Delinquency**, (Ed.: Rose Giallombardo), John Wiley and Sons, Inc., New York; Zik.: Korkmaz, A. ve Kocadaş, B.: **Toplumsal Sapma-Sapmanın Teorik Temelleri-**, İstanbul, 2006

TÜRK CEZA KANUNU

2002 Birinci Kitap, Kanun No:5237, Kabul Tarihi:26.09.2004

UNICEF

1998 **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı**

ULUĞTEKİN, S.

1991 **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**, Ankara

YÖRÜKOĞLU, A.

1984 **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, İkinci Baskı, İstanbul

YÜCEL, M. T.

2004 **Kriminoloji**, İstanbul.

TOPLUMUN YENİ YOKSULLARI: EMEKLİLER (Şanlıurfa İli Örneği)

Yelda SEVİM*
Jale ŞAHİN**

ÖZ

İnsan kariyerinin son aşaması emekliliktir. Emeklilik süreciyle birlikte toplumsal konumda bazı değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimlerle birlikte emeklinin yeni rollere uyumu gerekmektedir. Yapılan çalışmada emeklilik kavramı, emekliliğin hukuki, psikolojik, ekonomik ve sosyal boyutu içinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Emeklilik; Emekliliğin Hukuki, Psikolojik, Ekonomik ve Sosyal Boyutu.

THE NEW POOR PERSONS OF THE SOCIETY: THE RETIREMENTS

(A Case Study of Şanlıurfa Province)

ABSTRACT

Retirement is the last stage of the career. With the duration of retirement, some changes happen in social position. With these changes, the retired's accommodation of new roles is necessary. In this study, the notion of retirement is analyzed in the legal, psychologic, economic and social dimensions of retirement.

Key Words: Retirement, The Legal, Psychologic, Economic and Social Dimensions of Retirement.

* Yrd. Doç. Dr. Yelda SEVİM, Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

**Jale ŞAHİN, Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi

GİRİŞ

Problem

Emeklilik kişinin yaşamında yaşlılığa geçişi belirleyen, bir dönüm noktası sayılır. Bir kavram olarak emekli olma, yasalarla öngörülen belli bir süre bir kurumda çalışma şartını yerine getirmiş kişilerin kurumdan ayrılması ve çalıştığı süreye karşılık bir gelire sahip olması olayıdır. Bu olaydan sonraki hayat dönemine ise emeklilik dönemi denir (Akçay, 1994:31). Bu sebepten sosyologlar geleneksel olarak emekliliği iş ve işle ilgili etkinliklerini devretme şeklinde tanımlarlar. Geri çekilmek, vazgeçmek, sosyal hayattan, toplumdan ve aktif hayattan el çekmek gibi olay ve gelişmelerle açıklanmaya çalışılan emeklilik kavramı; kariyer aşamalarının son dönemi olan, çalışma yaşamının son yıllarına rastlayan ve çalışanların bazıları için bir amaç, bir beklenti ve mutlu son (Ataol, 1989:25), bazıları için de bitiş olarak yorumlanmaktadır (Yılmaz, 1996:4).

Yetişkinlerin hayatında en önemli dönüm noktalarından biri olan iş yaşantısının emeklilikle son bulması olayı, birey açısından üç temel açıdan incelenebilir (Günce, 1984:7; Onur, 1986:84):

1)-Bir olay olarak emeklilik: Emeklilik, her şeyden önce bir geçiş noktasını gösteren bir olaydır. Belli bir işte çalışan insanlar, belli bir süre sonra emekli olacaklarını bilirler. Bu olayda önemli olan, bir toplumsal konumdan diğerine geçen kişinin bunu mutlu olarak karşılamasıdır. Emeklilik, kesin ve ortak bir toplumsal anlamı olmayan; anlamı daha çok bireyin toplumsal hayat alanı ile sınırlı olan, göreceli olarak algılanan bir toplumsal olaydır.

2)-Bir statü olarak emeklilik: Emeklilik olayının ardından birey, kendine özgü rolleri, beklentileri ve sorumlulukları olan yeni bir toplumsal konuma geçer. Bu değişim, üstlenilen rollerde ve hayat standardında bir düşüşü de içerir. Bu nedenle emeklilik statüsüne geçiş, toplumsal konumda olumsuz bir değişimdir. Belli bir statüyü kaybetmenin insan üzerinde önemli bir etkisi vardır.

3)-Bir süreç olarak emeklilik: Bu süreç, yeni statüye hazırlanılmasını ve statü değişikliğinin getirdiği yeniden toplumsallaşmayı içermektedir. Buna emeklilik için önceden ve yeniden sosyalleşme de diyebiliriz.

Bu bağlamda emekliliği, insanın meslek ve çalışma hayatının sona ermesiyle buna paralel bir şekilde, kişinin sosyal, ekonomik, fizyolojik, dinsel ve aile ilişkilerindeki büyük bir değişim olarak da tanımlayabiliriz. Sosyal emeklilik de, kişinin iş hayatında bundan böyle aktif olmadığını, iş ve aktif hizmet hayatından, sosyal yaşamdan geçici veya sürekli çekilmesiyle,

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

kişilerin daha az karmaşık bir hayata geçişi vurgulanmaktadır. Emekli kendi işini ve pozisyonunu daha fazla özgürlük ve boş zaman için terk eden ve bugünkü hayatının büyük bir bölümünü ücret/maaştan ziyade diğer kaynaklara dayandıran kişidir (Parker-Allen, 1982:31-33).

Sanayileşme ile ortaya çıkmış olan teknolojik gelişmeler, toplumsal yaşamda, emekliliğin toplumsal bir sorun olmasına neden olmuştur. İş ve aile yaşamı birbirinden ayrılmış, geleneksel aile birçok fonksiyonunu diğer toplumsal kurumlara terk etmek durumunda kalmış, bu da emekliliğin kurumsallaşmasına ve emeklilere yönelik programların hazırlanmasına yol açmıştır. Bütün bu düzenlemelerin amacı, kişinin emekli olmadan önceki yaşam standardını düşürmeyecek, emekliyi mağdur etmeyecek, içinde bulunduğu toplumdaki statüsünü sarsmayacak emeklilik politikaları oluşturmaktır (Emiroğlu, 1995:51). Ancak, ülkemizde emeklilik politikalarının uygulanmadığı görülmekte ve emeklilerin yaşam standardının çok düşük olduğu yaptığımız çalışmada da görülmektedir.

Bütün dünyada ve ülkemizde çalışan insan sayısının artması, emekli sayısını da arttırmış ve çalışanların sorunlarıyla birlikte, emeklilerin de sorunlarını gündeme getirmiştir. Çalışanlar için beklenen bir durum olan emeklilik, ülkemizde yaşanan ekonomik güçlüklerle birlikte, artan boş zamanın değerlendirilememesi, emekliliğe hazırlığın olmaması gibi nedenlerden dolayı korkulan bir dönem haline gelmiştir.

Bu araştırmada, emeklilikte yaşanan sorunların neler olduğu ve bu sorunların çözümünde emeklilerin beklentilerine yer verilmiştir. Elde edilecek bulgular doğrultusunda, emeklilerimize yönelik neler yapılabileceği konusunda yardımcı olmak amaçlanmıştır. Çünkü emeklilik ve sorunları bugün kamuoyunun gündeminde olmasına rağmen, ülkemizde bu konuda yapılmış olan çalışmaların çok sınırlı olduğu, yapılan literatür taramasında görülmüştür.

Amaç

Araştırmanın genel amacı; yaşlılık dönemine denk gelen emeklilik döneminde emeklilerin karşılaştıkları ekonomik, sosyal, psikolojik ve hukuki sorunlar ve bu sorunların sonucunda gerek kişiliklerinde gerekse çevrelerinde meydana gelen değişiklikleri incelemektir.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Şanlıurfa ilinde bulunan Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK ya bağlı emekliler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem seçiminde basit tesadüfi örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından ilgili kuruluşlardan emeklilerin isim ve adres bilgilerine ulaşılmış, bu emeklilerden tesadüfi örnekleme yoluyla ve kura yöntemiyle 150 emekli seçilmiş, ancak çeşitli nedenlerden ötürü 123 emekliden elde edilen veriler istatistikî işleme tabi tutulmuştur. Araştırmada, evrende bulunan emeklileri temsil etmek üzere; tesadüfi örnekleme seçimi yoluyla, çeşitli meslek grubu emeklilerinden (Doktor, Öğretmen, Memur, İşçi ve diğer meslek grubundan emekliler), 52 kadın ve 71 erkek emekli seçilmiştir. Bu emeklilerin 25'i SSK ve 98'i Emekli Sandığına bağlı emeklilerdir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırma bir saha çalışmasına dayanmaktadır. Veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. İki bölümden oluşan anketin birinci bölümünde emeklilere yönelik kişisel bilgilere, ikinci bölümünde ise emeklilik ve sonrası döneme ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Geliştirilen anket çoğaltılarak, Şanlıurfa ilinde resmi kuruluşlardan isimleri alınan emeklilere açıklayıcı bilgiler verilerek uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından 123 emekliye ulaşılmış ve anket sonuçları istatistiksel işlemlere tabi tutulmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Kişisel Bilgilere Ait Bulgular

Araştırma, Şanlıurfa ilinde ikamet eden ve çeşitli sosyal güvenlik kurumlarına kayıtlı bulunan 52 kadın ve 71 erkek emekli üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen 123 emekliden 11'i ilkökul, 14'ü ortaokul, 74'ü lise, 24'ü üniversite mezunudur. Emeklilerin medeni durumları incelendiğinde, 115'inin evli, 3'ünün bekâr, 5'inin boşanmış olduğu görülmüştür. Emeklilerin mesleki durumları incelendiğinde 3'ünün doktor, 39'unun öğretmen, 28'inin genel idare personeli, 25'inin işçi ve 28'inin diğer mesleklere mensup oldukları tespit edilmiştir. Emeklilerin gelir durumu incelendiğinde, 6 kişinin 300-400 YTL aralığında, 44 kişinin 401-500 YTL aralığında, 55 kişinin 501-750 YTL aralığında, 17 kişinin 751-1.500 YTL aralığında ve 1 kişinin 1500 YTL üzerinde gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Emeklilerin 10'unun alışverişlerini nakit, 75'inin kredi

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

kartıyla, 38'inin veresiye yaptıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, emeklilerin 107'sinin konut sahibi olduğu, 16'sının ise konut sahibi olmadığı görülmüştür. Son olarak, Emeklilerin tabi oldukları sosyal güvenlik kuruluşları incelendiğinde, 98'inin emekli sandığı, 25'inin SSK mensubu olduğu tespit edilmiştir.

Emeklilik Dönemine İlişkin Bulgular

Emeklilerin Emekliğe Yükledikleri Anlamlar

Emeklilerin emekliliğe ne anlam yüklediklerinin gelir durumlarına göre dağılımına bakıldığında; 300-400 YTL gelir grubundaki 6 emeklinin %33,33'ünün emekliliği yalnızlık olarak gördüğü, %66,66'sının emekliliği ekonomik güçsüzlük olarak değerlendirdiği görülmektedir. 401-500 YTL gelir grubundaki 44 emeklinin %9, 1'i emekliliği yalnızlık olarak görürken, %2, 3'ü boş vakit, %88, 6'sı ise ekonomik güçsüzlük olarak görmektedir. 501-750 YTL gelir grubundaki 55 emeklinin %9, 1'i emekliliği yalnızlık olarak görürken, %58, 1'i boş vakit, %32, 8'i ise ekonomik güçsüzlük olarak görmektedir. 751 - 1.500 YTL gelir grubundaki 17 emeklinin %11, 8'i yalnızlık, %70, 6'sı boş vakit, %17, 6'sı ise ekonomik güçsüzlük olarak görmektedirler. 1500 YTL üzerindeki 1 emekli ise, bu konuda fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 1. Emeklilerin Emekliliğe Ne Anlam Yüklediklerinin Gelire Göre Dağılımı

Emekliliğe Yüklenen Anlam	Gelir					Genel Toplam
	300- 400 YTL	401- 500 YTL	501- 750 YTL	751-1. 500 YTL	1500+ YTL	
Yalnızlık %	33, 33	9, 1	9, 1	11, 8	0	10, 6
s	2	4	5	2	0	13
Boş Vakit %	0	2, 3	58, 1	70, 6	0	36, 6
s	0	1	32	12	0	45
Ekonomik Güçsüzlük %	66, 66	88, 6	32, 8	17, 6	0	52
s	4	39	18	3	0	65
Fikrim Yok %	0	0	0	0	100	0, 8
s	0	0	0	0	1	1
Diğer %	0	0	0	0	0	0
s	0	0	0	0	0	0
Toplam %	100, 0	100, 0	100, 0	100, 0	100, 0	100
s	6	44	55	17	1	123

Tüm emeklilerin genel dağılımına baktığımızda ise, emekliliğe en fazla ekonomik güçsüzlük anlamı yüklendiği görülmektedir (%52). İkinci olarak, emekliliği boş vakit olarak algılayanlar yer almaktadırlar (%36, 6). Emekliliği yalnızlık olarak görenlerin oranı ise son sırada yer almaktadır (%10, 6).

Şanlıurfa'daki alt gelir grubunda olan emeklilerin büyük çoğunluğu emekliliğe, ekonomik güçsüzlük, olarak bakmışlardır. Üst gelir grubuna mensup emeklilerin %17, 6'sı da emekliliği ekonomik güçsüzlük olarak görmektedirler. Her ne kadar diğer emeklilere göre ekonomik durumlarının

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

iyi olduğunu belirtse de, bugünün şartlarında kendi durumlarının da iyi olmadığını belirtmektedirler. İnsanların yaşam standartları ve ilişki düzeylerinin yüksek olduğu noktalarda, beklentilerin fazla olacağını ve bu beklentileri karşılayabilmek için ekonomik gücün daima daha yüksek olması gerektiğini belirtmişlerdir. %70, 6'sı da emekliliği boş vakit olarak görmektedir. Üst gelir grubuna mensup olan emeklilerin büyük çoğunluğu, emeklilik döneminde kalan zamanlarını değerlendirebilecek yerler olmadığını ve kahvehanelere gitmeyi de çok uygun bulmadıklarını bu nedenle, emekliliğe boş zaman olarak baktıklarını belirtmişlerdir.

Emeklilerin Emeklilik Sonrasında Sosyal İlişkilerinde Meydana Gelen Değişiklikler

Emeklilerin eğitim durumlarına göre emeklilik sonrasında oluşan sosyal ilişkilerindeki değişimleri ile ilgili dağılım Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Emeklilerin Emeklilik Sonrası Sosyal İlişki Değişikliklerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Emeklilik Sonrası Sosyal İlişki Düzeyi	Eğitim Durumu					Genel Toplam
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Diğer	
Azaldı % s	81,8 9	71,4 10	90, 6 67	25 6	0 0	74,8 92
Arttı % s	18,2 2	28,6 4	9,4 7	75 18	0 0	25,2 31
Toplam % s	100,0 11	100,0 14	100, 0 74	100,0 24	100, 0 0	100 123

Emeklilerin, emeklilik sonrası sosyal ilişki düzeylerinin eğitim durumlarına göre dağılımına bakıldığında; ilkokul mezunu 11 emeklinin %81,8'i, ortaokul mezunu 14 emeklinin %71,4'ü, lise mezunu 74 emeklinin %90, 6'sı ve üniversite mezunu emeklilerin %25'i emeklilik sonrası sosyal

ilişki düzeylerinin azaldığını belirtmiş oldukları görülmektedir. Yine ilkokul mezunu emeklilerin %18, 2'si, ortaokul mezunu emeklilerin %28, 6'sı, lise mezunu emeklilerin %9, 4'ü ve üniversite mezunu emeklilerin %75'i emeklilik sonrası sosyal ilişki düzeylerinin arttığını belirtmişlerdir.

Genel dağılıma bakıldığında ise; emeklilerin %74,8'inin emeklilik sonrası sosyal ilişki düzeylerinin azaldığını belirtmiş oldukları, %25,2'sinin emeklilik sonrası sosyal ilişki düzeylerinin arttığını belirtmiş oldukları tespit edilmiştir.

İlkokul ve ortaokul mezunu olanların, sosyal ilişki düzeyinde azalma görülmüştür. Ancak, onların bu düzeyi en aza indirmek için tüm vakitlerini kahvehanelerde geçirdikleri gözlemlenmiştir.

En büyük bocalamayı lise mezunları yaşamaktadırlar. Emeklilik sonrası sosyal ilişkilerinde çok büyük bir düşüş yaşayan lise mezunu emeklilerle yapılan görüşmelerde, büyük çoğunluğu öğretmenlerin meydana getirdiği tespit edilmiştir. Lise mezunu olan öğretmen emeklileri, sosyal ilişkilerindeki bu düşüşün ruhsal yapılarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca Şanlıurfa'da eğitime önem verilmediğini, gidebilecekleri yerler olmadığı gibi yapabilecekleri eğitsel faaliyetlerinde sınırlı olduğunu belirterek, bir nevi mecburiyetten, yalnızlıktan sıkıldıkları için kahvehanelerde vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle, ilişkilerinde niceliksel olarak değil ama niteliksel bakımdan bir düşüş olduğunu belirtmişlerdir.

Eğitim ve gelir seviyesi yüksek olan üniversite mezunları ise, sosyal ilişkilerinin düzeyini yüksek tutmak için, derneklere katıldıklarını, siyasi faaliyetlerle uğraştıklarını, yaz tatillerinde kampa gittiklerini belirtmişlerdir. Ancak üniversite mezunu olan emeklilerin %25'ininde bir azalma görülmüştür. Bir asker emeklisiyle yapılan ön görüşmede, sosyal ilişkilerinde emeklilik sonrası yaşanan niteliksel değişimin kendilerini ruhsal açıdan olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Ellerinden alınan statünün, onların toplum içindeki yerini ve saygınlığını değiştirdiği için bu sürece uyum sağlamakta zorlandıklarını belirtmiştir.

Emeklilerin Emeklilikte Karşılaştıkları Sorunlar

Emeklilerin elde ettikleri aylık gelirlerine göre emeklilikte karşılaştıkları sorunlara bakıldığında, ekonomik ve psikolojik sorunların önemli bir yer kapladığını görmekteyiz. Oluşan dağılım ayrıntılı şekilde Tablo 3'te gösterilmiştir.

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

Tablo 3. Emeklilerin Emeklilikte Karşılaştıkları Sorunların Gelire Göre Dağılımı

Emeklilikte Karşılaşılan Sorunlar	Gelir					Genel Toplam
	300-400 YTL	401-500 YTL	501-750 YTL	751-1.500 YTL	1500+ YTL	
Psikolojik Sorunlar %	33,36	29,831	29,236	35,511	1001	3186
Sosyal Sorunlar %	33,36	2425	2632	299	00	2672
Ekonomik Sorunlar %	33,36	42,444	39,148	32,310	00	39108
Hukuki Sorunlar %	00	3,84	5,77	3,21	00	411
Diğer %	00	00	00	00	00	00
Toplam %	100,018**	100,0104**	100,0123**	100,031**	100,01**	100277**

(*)Bu soruda birden fazla seçenek işaretlenmiştir

(**)İşaretlenen seçenek sayısı

Emeklilerin karşılaştıkları sorunları gelire göre değerlendirdiğimizde, 300-400 YTL gelire sahip olan emeklilerin %33, 3'ünün psikolojik sorunlar, %33, 3'ünün sosyal sorunlar, %33, 3'ünün ekonomik sorunlar, 401-500 YTL gelire sahip olan emeklilerin %29, 8'inin psikolojik sorunlar, %24'ünün sosyal sorunlar, %42, 4'ünün ekonomik sorunlar, %3, 8'inin hukuki sorunlar, 501-750 YTL gelire sahip olan emeklilerin, %29, 2'sinin psikolojik sorunlar, %26'sının sosyal sorunlar, %39, 1'inin ekonomik sorunlar, %5, 7'sinin hukuki sorunlar, 751-1. 500 YTL gelire sahip olanların %35, 5'inin

psikolojik sorunlar, %29'unun sosyal sorunlar, %32, 3'ünün ekonomik sorunlar, %3, 2'sinin hukuki sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Emeklilerin karşılaştığı sorunların en başında, ekonomik sorun, gelmektedir. Emeklilerin büyük çoğunluğu diğer sorunların temelinde, ekonomik sorunu görmektedirler.

Emeklilerin Maaşlarının Yeterli Olup Olmadığı Hakkındaki Düşünceleri

Emeklilerin maaşlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki düşüncelerinin aylık gelirlerine göre dağılımına aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 4. Emeklilerin Maaşlarının Yeterli Olup Olmadığı Hakkındaki Düşüncelerinin Gelire Göre Dağılımı

Maaşların Yeterliliği	Gelir					Genel Toplam
	300-400 YTL	401-500 YTL	501-750 YTL	751-1500 YTL	1500+ YTL	
Yeterli %	0	0	0	5,9	100	1,6
s	0	0	0	1	1	2
Yetersiz %	100	100	100	94,1	0	98,4
s	6	44	55	16	0	121
Toplam %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100
s	6	44	55	17	1	123

Emeklilerin, maaşlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki düşüncelerinin gelirlerine göre dağılımına baktığımızda; maaşlarının yeterli olduğunu sadece 751-1. 500 YTL gelir sahibi olanların %5, 9'u ve 1500 YTL'nin üzerinde gelire sahip olan 1 emekli belirtirken kalan diğer tüm emekliler maaşlarının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Genel dağılımda ise emekli maaşlarının yeterli olduğunu belirtenlerin oranı %1, 6 iken maaşların yetersiz olduğunu belirtenlerin oranı %98, 4'tür.

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

Üst gelir grubuna mensup olan emeklilerde, alt gelir grubundan emekli olanlar gibi maaşlarının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bugünün şartlarında aldıkları maaşın hiçbir ihtiyaçlarını karşılamadığını ifade etmişlerdir.

Şanlıurfa'da Emeklilerin Devletten Beklentileri

Emeklilerin devletten beklentilerinin neler olduğunun gelire göre dağılımına baktığımızda gelir seviyesi düştükçe beklentilerin daha çok ekonomik yönde yoğunlaştığı görülmektedir. Oluşan dağılım Tablo 5Te verilmiştir.

Şanlıurfa'da emeklilerin devletten beklentilerinin neler olduğunun aylık gelire göre genel değerlendirmesini yaptığımızda; 300-400 YTL gelir grubundaki 6 emeklinin tümünün ekonomik durumun düzeltilmesini istediği, 401-500 YTL arası gelire sahip olan 44 emeklinin %93, 2'sinin ekonomik durumun düzeltilmesini istediği, %6, 8'inin ise sosyal olanakların artırılmasını istediği görülmektedir. 501-750 YTL gelir grubundaki emeklilerin %96, 4'ü ekonomik durumun düzeltilmesini, %1, 8'i sosyal olanakların artırılmasını, %1, 8'i emekliliğe hazırlık eğitimi verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. 751-1. 500 YTL gelir grubundaki emeklilerin %52, 9'u ekonomik durumun düzeltilmesini isterken %29, 5'i sosyal olanakların artırılmasını, %17, 6'sı ise emekliliğe hazırlık eğitimi verilmesini istemektedirler.

Tablo 5. Şanlıurfa'da Emeklilerin Devletten Beklentilerinin Neler Olduğunun Gelire Göre Dağılımı

Devletten Beklentiniz Nelerdir ?	Aylık Net Gelir					Genel Toplam
	300-400 YTL	401-500 YTL	501-750 YTL	751-1.500 YTL	1500+ YTL	
Ekonomik Durumun Düzeltilmesi %	100 6	93,2 41	96,4 50	52,9 5	0 0	87,5 98
Sosyal Olanakların Arttırılması %	0 0	6,8 3	1,8 1	29,5 3	0 0	8 9
Emekliliğe Hazırlık Eğitimi Verilmesi %	0 0	0 0	1,8 1	17,6 2	0 0	4,5 5
Diğer %	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0
Toplam %	100, 0 6	100, 0 44	100, 0 52	100,0 10	100,0 0	100 112

Genel dağılımda ise; ekonomik durumun düzeltilmesini isteyenlerin oranı %87,5 iken sosyal olanakların arttırılmasını isteyenlerin oranı %8, emekliliğe hazırlık eğitimi verilmesini isteyenlerin oranı ise %4,5'tir.

Şanlıurfa'daki emeklilerin büyük çoğunluğu, yaşamış oldukları bütün sorunların temelini, ekonomik nedene dayandırdıkları için devletten en büyük beklentileri ekonomik durumlarının düzeltilmesidir. Tablo 5'te de görüldüğü gibi, gelir seviyesi düşük olanların en büyük beklentisi ekonomik durumlarında bir iyileştirme yapılmasıdır. Gelir seviyesi yüksek olanlarda da bu durum görülmekle birlikte, onlar sosyal olanaklarının arttırılmasını ve emekliliğe hazırlık eğitimlerinin verilmesini talep etmektedirler. Emeklilik

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

sürecinde insanlar çalışma hayatından koştukları için, sosyal ilişkilerini gerek nicelik gerekse nitelik yönünden yüksek tutmak ihtiyacı içine girebilmektedirler. Bilhassa gelir ve eğitim seviyesi yüksek olanlar için bu durum daha fazla geçerlidir. Gelir ve eğitim seviyesi düşük olan emekliler, Şanlıurfa'da kahvehanelere, dini cemaatlere ve parklara giderek bunu telafi ettiklerini belirtse de, gelir ve eğitim seviyesi yüksek olanlar sosyal ilişkilerini idame ettirmek için gerekli sosyal olanakları bulamadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle devletten sosyal olanaklarının artırılmasını istemektedirler. Yapılan ön görüşmelerde, gelir seviyesi düşük olanlar emekliliğe hazırlık eğitiminin içeriği hakkında bilgiye sahip olmadıklarından çokta önemli görmediklerini belirtmişlerdir. Ancak gelir ve eğitim seviyesi yüksek olanlar, emekliliğe hazırlık eğitiminin önemini bildiklerinden devletten böyle bir beklentilerinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Yapılan bir araştırmada, emekli kişilerin emeklilik sürecinde devletten beklentilerini sıralamalarını istediklerinde; 100 erkek ve 49 kadın "ekonomik koşulların iyileştirilmesi" şikkını birinci sırada, 30 erkek ve 21 kadın "sağlık hizmetlerinin ihtiyaçlara uygun hale getirilmesi" şikkını birinci sırada, 5 erkek ve 3 kadın "emeklilik işleriyle ilgili kırtasiyeciliğin en aza indirilmesi" şikkını birinci sırada, 2 erkek ve 5 kadın "daha ucuz seyahat ve tatil olanakları sağlanması" şikkını birinci sırada, 10 erkek ve 8 kadın "huzurevi sayısının artırılması" şikkını birinci sırada işaretledikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan emeklilerden 149 kişi "ekonomik koşulların iyileştirilmesi" şikkını en önemli beklentileri olarak belirttikleri görülmüştür (Yılmaz, 1996:106). İzmir'de yapılan böyle bir araştırmanın sonucuna baktığımızda, ister Şanlıurfa da olsun ister başka bir ilde, ülkemizin genelindeki emeklilerin büyük çoğunluğunun en büyük beklentisi ekonomik koşulların düzeltilmesidir.

Emeklilerin Emeklilik Sürecine Hazırlanmaları Durumu

Emeklilerin eğitim durumlarına göre emeklilik sürecine hazırlanıp hazırlanmama durumlarına göre oluşan dağılım aşağıdaki gibidir.

Tablo 6. Emeklilerin Emeklilik Sürecine Hazırlanmalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Emeklilik Sürecine Hazırlanma	Eğitim Durumu					Genel Toplam
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Diğer	
Evet						
%	0	28,6	20,3	75	0	30,1
s	0	4	15	18	0	37
Hayır						
%	100	71,4	79,7	25	0	69,9
s	11	10	59	6	0	86
Toplam						
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100
s	11	14	74	24	0	123

Emeklilerin emeklilik sürecine hazırlanmalarının eğitim durumlarına göre dağılımına baktığımızda; ortaokul mezunlarının %28,6'sının, lise mezunlarının %20,3'ünün ve üniversite mezunlarının %75'inin emeklilik sürecine hazırlandıklarını belirttikleri görülmektedir. Yine ilkökul mezunlarının hiçbiri, ortaokul mezunlarının %71,4'ü, lise mezunlarının %79,7'si ve üniversite mezunlarının %25'i emeklilik sürecine hazırlanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo genel dağılıma açısından incelendiğinde ise; emeklilik sürecine hazırlananların, tüm emeklilerin %30,1'ini, hazırlanmayanların %69,9'unu oluşturduğu görülmektedir.

Eğitim durumu düşük olanların büyük çoğunluğunun, emeklilik sürecine hazırlanmadıkları görülmüştür. Eğitim seviyesi yüksek olanların bir kısmının ise bu sürece daha kolay hazırlandıkları tespit edilmiştir.

Emekliliğe hazırlık eğitimi, bir örgütte uzun yıllar çalışan ve emekliliğe yaklaşan bireylere önlerindeki yeni hayat biçimini tanıtan, onları bu hayat dilimine ve sorunlarına hazırlayan ve böylece onların bu dönemde mutlu olmalarını kolaylaştıran bir eğitim biçimidir.

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

Günümüzde emekli sayısının giderek artması, sorunlarının gündeme gelmesi ve bu sorunların çözümü için giderek daha fazla çözüm arama çabaları, emekliliğe hazırlık eğitiminin önemini arttırmaktadır.

Yapılan ön görüşmelerde eğitim durumu yüksek olanlar içinde olan öğretmenler, emekliliğe hazırlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Akçay'ın yaptığı bir araştırma da, öğretmenler açısından emekliliğe hazırlık eğitiminin önemi daha fazladır. Öğretmenlikte bireyler hayatının büyük bir bölümünü gençler ve çocuklar arasında geçirmektedir. Hayatın genliğe ve gençlik değer yargılarına endekslenmesi gerçeği, öğretmenin emekliliği halinde onu daha fazla etkileyecek ve terk edilmişlik duygusu daha etkili olacaktır. Hayata bakış açıları, gençlerle daha yakın ilişkileri nedeniyle onların değer yargılarında etkilenecek olmaktadır. Emekli olunca genç insanlardan kopma ve uzaklaşma bireyi daha fazla etkileyecek, yaşlılığın değer yargılarını kabul ve döneme uyum daha zor gelecektir.

Öğretmenler için emekliliğe hazırlık eğitimi de aynı gerekçelerle önemli bir ihtiyaçtır. Öğretmenlerinde emeklilik planlaması için yardıma ihtiyacı vardır. Öğretmenleri çalıştıran işveren olarak devletin de bu eğitimden önemli çıkarları vardır. Devlet, her şeyden önce yetişmiş insan gücünden mahrum olmaktadır. Öğretmenin de yararlarını gözetken emeklilik politikalarının uygulanması, öğretmenlerin kendisine devletin daha fazla sahip olduğunun farkında olmanın rahatlığı ve yüksek morali içinde daha verimli olarak çalışmalarına yol açar. Ayrıca bu politikanın olmaması nedeniyle erkenden en verimli çağında görevden ayrılan öğretmenlerden daha uzun süre yararlanmak, emekliliğe hazırlık eğitiminin de yer aldığı doğru emeklilik politikalarıyla mümkündür.

Akçay'ın yapmış olduğu araştırmaya göre, sağlıklı duygu ve düşünceler içinde emekli olan öğretmenden emekli olduğunda, eğitim hizmetlerinde yararlanmakta emekliliğe hazırlık eğitimi ile mümkündür (Akçay, 1994:100).

Şanlıurfa'da Emeklilerin Emekli Derneğine Üyelik Durumu

Emeklilerin emekli derneğine üyelik durumunun cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 7. Şanlıurfa'da Emeklilerin Emekli Derneğine Üyelik Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı.

Emekli Derneğine Üye misiniz?	Cinsiyet		Genel Toplam
	Kadın	Erkek	
Evet			
%	0	11,3	6,5
s	0	8	8
Hayır			
%	100	88,7	93,5
s	52	63	115
Toplam			
%	100,0	100,0	100
s	52	71	123

Şanlıurfa'da emeklilerin emekli derneğine üyelik durumunun cinsiyete göre dağılımına baktığımızda; kadın emeklilerin hiçbirinin emekli derneğine üye değil olmadığı, erkek emeklilerin %11,3'ünün bir emekli derneğine üye olduğu görülmektedir. Genel dağılımda ise emekli derneğine üye olanların oranı %6,5 iken olmayanların oranı %93,5'tir.

Kadın emeklilerden üye olanlar yokken kendileriyle yaptığımız ön görüşmelerde, Şanlıurfa'da kadına bakış açısının çok farklı olduğunu, kadının ekonomik bağımsızlığı olsa dahi erkeğin bakış açısına göre yerinin evi olduğu ve bu tür faaliyetlere, derneklere katılmanın eşleri tarafından anlamsız olduğu düşünüldüğünden katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Erkek emeklilerin sadece %11,3'ü üye olduğunu tespit edilmiştir. Bunun başlıca nedeni Şanlıurfa'da emekli derneğinin bulunmamasıdır. Ayrıca üye olan erkek emeklilerin gelir ve eğitim seviyesi yüksektir. Bunlarda il dışındaki derneklere üye olduklarını belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşlanmayla aynı zamana denk gelen emeklilik dönemi, gerek ülkemizde gerekse dünyada tüm çalışanlar için aslında beklenen bir dönem olmakla birlikte, içinde ekonomik, sosyal, fizyolojik, psikolojik, hukuki vb.

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

sorunları barındırdığı, bu sorunların çözümünde bilhassa, ülkemizde büyük bir çaba sarf edilmediği için, korkulan bir dönem olmuştur. Emeklilik sürecine uyum sağlamak yaşlılar için bir sorun teşkil etmekle birlikte, birde yaşlanma psikolojisi ve emekliliğin bu sorunlarıyla uğraşmak, kişiyi çok yıpratmaktadır.

Bu çalışmada, Şanlıurfa ilindeki emeklilerin sosyal, psikolojik, ekonomik, hukuki vb. sorunları incelenmiş ve bu sorunların üstesinden gelmede ne gibi beklentileri olduğu araştırılmıştır. Bunun için de Şanlıurfa'da emekliye ayrılan kişilerin adreslerine ulaşmak için, emekli olmadan önce çalıştıkları kurumlara gidilmiş, adresleri alınmıştır. Daha sonra 123 emekliye hazırlanan anketler uygulanmıştır. Emeklilerin düşünceleri cinsiyet, gelir düzeyi, meslek, eğitim durumu gibi değişkenler ele alınarak incelenmiştir.

Bu çalışmada, emeklilerin ekonomik, sosyal, psikolojik, hukuki ihtiyaçları, emekliliğe uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlar, devletten beklentilerinin neler olduğu ile ilgili olarak birtakım saptamalarda bulunulmuştur.

Bu sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Emeklilerin, emeklilik döneminde alışkanlıklarından, uyku düzenlerine, arkadaş çevresine ve yeme-içmelerine kadar birçok şeyin farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Şanlıurfa'daki emeklilerin büyük çoğunluğu evlidir. Kadın emekliler, boş vakitlerinin arttığını ve çocuklarıyla, torunlarıyla, ev işleriyle daha fazla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Emeklilerin büyük çoğunluğu, Şanlıurfa ilinde emekli olmaktan hiç de haz duymadıklarını, çalışma yaşamını özlediklerini belirtmişlerdir. Emeklilerin büyük çoğunluğunun, emekli ikramiyesi ile ev aldıkları ve emekli olduktan sonra hayatlarındaki birçok şeyin değiştiği görülmüştür. Artan ekonomik güçsüzlük, boş vakitleri geçirecek ortamların sınırlı oluşu, sosyal ilişki değişiklikleri onların emeklilikten haz almamalarına neden olmuştur. Yine kadın emekliler her ne kadar emekliye ayrılmayı istediklerini belirtse de, özlerinde yine de çalışma hayatını özlediklerini bu kararın bir nevi mecburiyetten olduğunu belirtmişlerdir.

Emekliler, emekli olduktan sonra ekonomik koşullarının kötü olmasından, emeklilikle gelen sosyal statü kaybı nedeniyle bir boşluğa düştüklerinden, boş zamanlarını değerlendirebilecek mekanların sınırlı olmasından, üretememek duygusundan kurtulmak için ikinci bir iş aradıklarını (özellikle erkek emeklilerin büyük çoğunluğu) ifade etmiştir. Kendilerine devletten ne gibi beklentileri olduğu sorulduğunda bu soruya

verdikleri cevabın başında, ekonomik koşullarının iyileştirilmesi gerektiği olmuştur. Hatta ekonomik koşullar iyileştirildiği zaman sosyal, fizyolojik, psikolojik, hukuki vb. birçok sorunun kısmen de olsa ortadan kalkabileceğine inanmaktadırlar.

Yapılan ön görüşmelerde, herhangi bir emekli derneğine üye olup olmadıkları sorulduğunda, eğitim ve gelir seviyesi düşük olanların, bu derneklerin faaliyetleri ve amaçları hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Araştırmacı bu konudaki gerekli açıklamaları yaptıktan sonra, bu derneklerin sorunlarını çözüp çözemeyeceği sorulduğunda, sorunların çözümünde derneklerin yetersiz olacağını söylemişlerdir. Hatta eğitim ve gelir seviyesi yüksek olup, emekli derneğine üye olanlar dahi sendikaların ve emekli derneklerinin eğitime önem vermediğini, sadece sosyal ilişkilerini güçlendirmek ve sosyal statü kazanmak için üye olduklarını ifade etmişlerdir. Alt meslek ve gelir seviyesinde olanlar, üst meslek ve gelir grubundan olanların ekonomik durumlarının iyi olduğu için, bu tür faaliyetlere ve etkinliklere katılarak, yaşam standartlarını daima koruduklarını, fakat kendilerinin sadece geç-gündüz ailenin mutfak masraflarını nasıl karşılayabilirim gibi düşüncelere saplanıp kaldıklarını ifade etmişlerdir. Gerçekten de insanların yeme, içme, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçları karşılanmadığı sürece, insanlardan üretmek, ülkeye yararlı olmak gibi beklentilerin beklenmesi sadece bir ütopyadan ibarettir. Öyle ki, yapılan ön görüşmelerde öğretmen emeklileri dahi eğitimci oldukları halde, büyük çoğunluğu tek dertlerinin yeme, içme, barınma ve giyim ihtiyaçlarını nasıl karşılayabilecekleri, nasıl kredi kartı borçlarını ödeyebilecekleri olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmada, emeklilerin emeklilik sürecine hazırlanmadıkları görülmüştür. Bu oran %69, 9'dur. Emekliliğe hazırlık eğitimi, emekliliğe yaklaşan çalışan için çok önemlidir. Gelecekteki yaşantısını tanıtan, bu emeklilik yaşantısına ve sorunlarına onu hazırlayan ve ne tür sorunlarla karşılaşacağını bilen bireylere bu hayat diliminde huzurlu olmalarını kolaylaştıran bir eğitim biçimidir. Emekliliğe hazırlık eğitiminin emeklilik yaşantısı için ne kadar önemli olduğu yapılan araştırmada görülmüştür. Emeklilerin karşılaşmış oldukları problemlerin üstesinden gelmekte zorluk çektikleri anket ve görüşmelerin sonucunda mevcuttur.

Emekliler arasında, devletin kendilerine gereken değeri vermediği ve insanların yaşlı insana karşı olumsuz bir bakış açısı olduğu gibi kanıların yaygın olduğu görülmüştür. Emeklilerin %79,7'si kendilerini değersiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Yapılan araştırmanın sonucunda kendilerini değersiz hissetmelerine neden olan üretmememe, yalnızlığa itilme gibi durumların altında yatan başlıca nedenin toplumun yaşlı insana karşı

*Toplumun Yeni Yoksulları: Emekliler
(Şanlıurfa İli Örneği)*

geliştirmiş olduğu olumsuz bakış açısı olduğu görülmüştür. Emeklilerin %63'ü Şanlıurfa'da boş zamanlarını değerlendirebilecekleri yerlerin olmadığını belirtmişlerdir. Boş zamanlarını değerlendirme şekillerine bakıldığında,%34,2'si arkadaş toplantılarıyla,%27,7'si televizyon izleyerek,%21,1'i kahvehaneye giderek,%6,6'sı temizlik işleriyle ve %10,4'ü diğer etkinliklerle değerlendirdikleri yapılan araştırmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu araştırma, Şanlıurfa iliyle sınırlı olduğu için ülkenin genelini bu tutum içinde olduğu söylenemez, belki başka şehirlerde insanlar boş zamanlarını farklı değerlendirebilir. Çünkü boş zaman değerlendirme toplumdan topluma, kişiden kişiye göre değişebilir, kimi insan kahvehaneye gider, kimisi maça gider, kimisi gazete okur. Ama ülkemizin geneli için şu söylenebilir ki araştırmanın başlangıcında da yapılan gerek literatür taraması ve gerekse de gerçekleştirilmiş araştırmalar şu sonucu vermiştir; bugün ülkemizde emeklilerimiz çok büyük ekonomik sıkıntılar yaşamaktadırlar. Temel ihtiyaçlarını dahi karşılayabilmekte zorlanmaktadırlar. Bunun dışındaki sosyal, kültürel, sportif birçok faaliyet ve etkinlikleri isteseler de yapacak maddi güçlere sahip olmadıkları, gerek bu araştırmada gerekse daha önceden yapılmış olan araştırmaların sonuçlarında görülmüştür. Yapılan araştırmada emeklilerin %98, 4'ü maaşlarının yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Bu sonuçlar ışığı altında şunları söyleyebiliriz;

a)Devletin emekliler ve sorunları üzerine eğilmesi gerektiği ve onlara yönelik sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda gücü nispetinde bir takım yatırımları yapması gereklidir. Bugün bu ülkenin temelini oluşturan eğitim camiamızın kıymetli neferleri olan öğretmenlerimizin dahi tek düşüncesinin “temel zorunlu ihtiyaçlarını nasıl karşılayabilirim” gibi düşünceleri vardır. İnanyoruz ki, gece-gündüz “çocuklarımın geçimini nasıl sağlarım” düşüncesinde olan bu emeklilerimiz, temel ihtiyaçları karşılandığı zaman, başlarını yastığa koyduklarında “bu ülke için ne yapabilirim, nasıl projeler üretebilirim, yeni yetişen nesillere neler verebilirim” gibi daha ulvi düşüncelere dalacaklardır.

b)Toplumun yaşlı insana karşı geliştirmiş olduğu olumsuz düşüncelerin de devlet tarafından sağlanacak olan eğitim programlarıyla ortadan kaldırılabilceği kanaatindeyiz. Yine eğitimcilerimizin devletin desteğiyle bu tür konferanslar, televizyon programları sunarak halkın yanlış olan yaşlı insana bakış açısını değiştirmeleri sosyal bir sorumluluktur. Halkımız aydınlatılarak bu sorunlar tamamen ortadan kaldırılamayabilir ancak kısmen de olsa azaltılır. Şüphesiz ki bu sorunların birden ortadan kaldırılması mümkün değildir, ancak uzun planlamalardan sonra gerçekleştirilebilir.

c)İşveren, devlet, sendikalar ve üniversiteler tarafından çalışanlara emekliliğe hazırlık eğitimleri verilmeli ve bu eğitim programları hazırlanırken, onların en baştaki sorunları olan ekonomik kaygılar, boş zaman faaliyetleri, ruhsal kaygıları ve hukuki kaygıları gibi ana konular yer almalıdır. Çünkü emekli olduktan sonra bireyin sosyal ilişkilerinden tutun da, evlilik hayatına kadar birçok hali değişime uğramaktadır. Bazen bu değişime ayak uydurmak zor olabilmektedir. Araştırmada da emeklilerin %21, 1'inin belirttiği gibi, gerekli ekonomik ve sosyal olanaklar sağlanamadığı için, kendilerini can sıkıntısından sırf sosyal ilişkilerini idame ettirebilmek açısından, kahvehanelerde vakit geçiren emeklilerimiz bulunmaktadır.

d)Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, emekliye yönelik ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitimsel içerikli yatırımların devlet tarafından yaptırılması ve toplumun da yaşlı insanı üretemeyen, elini ayağını bu dünyadan çekmesi gerektiği gibi düşüncelerden sıyrarak, onlara karşı olumlu bir bakış açısı geliştirip, onların tecrübe ve bilgilerinden faydalanması gereklidir.

SUMMARY

This study is a comparative area study in which it is aimed to find; retired life in country and economic, social, psychological, judicial, physical problems encountered and solutions of them.

In this study; by the way of public surveys which are prepared with a literature search and applied to 123 retired people coming from different job backgrounds inhabiting in Şanlıurfa.

Data collected by the way of this public survey is by the way of being pleyed presented in the research.

As the result of this area study it is find out that retired people although coming from different job, and income groups live different problems.

It is seen that the ones retired from higher positions does not want to inhabit in Şanlıurfa. Also it is find out that social environments for retired people are limited.

It is seen in the other problems of retired people that economic problems are more dominant. Also, it is find out at the end of research that women more easilly adapt to retirement process than men.

KAYNAKÇA

AKÇAY, R.C,

1994 **Çanakkale İlinde Görev Yapan Öğretmenlerin Emekliliğe Hazırlık Eğitimine İhtiyaçları**, (A.Ü.S.B.Ü. Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

ATAOL, A,

1989 **Kariyer Yönetimi**, İzmir.

EMİROĞLU, V.

1995 **Yaşlılık ve Yaşlımın Sosyal Uyumu**, Şafak Matbaacılık, Ankara,

GÜNCE, G,

1984 **Gelişim Psikolojisi Ders Notları**, (A. Ü. E. B. F., Yayınlanmamış Teksir), Ankara.

ONUR, B,

1986 **Gelişim Psikolojisi**, Versa Yayıncılık, Ankara.

PARKER, S. ve G. ALLEN

1982 **Work and Retirement**, London and Boston, 1982 Sağlık Bakanlığı; "Yaşlı Sağlığı Programı", 24. 07. 2002 Tarih ve 6886 Sayılı Yazısı, Ankara.

YILMAZ, S.

1996 **Türkiye'de Emeklilik Yaşantısı**, (Ege Üniversitesi S. B. E. Sosyoloji Bölümü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

TÜRKİYE'DE ORGANİZE SUÇLAR VE HALKIN TEVECCÜHÜ

Dolunay ŞENOL*

ÖZ

Sahip oldukları sınırsız kaynaklarla ülkelerin rejimleri üzerinde dahi önemli bir tehdit unsuru olmaya başlayan organize suç örgütleri, Dünya gündeminde en fazla yer bulan konulardan biri olmaya başladı. Bu durum ülkemiz için de geçerli. Ekonomi ve adalet kurumlarında yaşanan olumsuzluklar, özellikle 1970li yıllardan sonra organize suç örgütlerinin kendilerini hissettirmelerine sebep oldu. 1996 yılında meydana gelen trafik kazasından sonra "susurluk kazası" olarak hafızalarda yer eden olayla birlikte organize suç örgütleri en fazla konuşulan konulardan biri haline geldi.

1996 yılında 4422 sayılı "Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri İle Mücadele Kanunu" çıkarılarak yoğun bir mücadele süreci başlatılmış olmasına rağmen, sonuçların hedeflenen boyuta ulaşamadığı görülmektedir.

Bilindiği üzere organize suçlar çok yönlü olma özelliğine sahiptir. Etkin bir mücadele için Emniyet Teşkilatının başta üniversiteler ve kitle iletişim araçlarından destek alması gerekir. Özellikle sosyal çözülmenin görüldüğü toplumlarda, organize suç örgütleri legal hale gelebilmek için bilinçli bir şekilde toplumsal değerlere daha fazla sahip çıkar gibi görünmek suretiyle topluma olduklarından farklı görünmeye çalışarak toplum desteğini arkalarına alabilmektedirler.

Miroğlu dizisi ile başlayıp Kurtlar Vadisi ile son derece büyük ivme kazanan organize suç örgütlerine olan ilgi, gençliği özentiyle birlikte arkasından sürüklerken, Kurtlar Vadisi Irak filmi ile toplumun ve özellikle gençlerin desteğini kazanmış gözüküyor.

Bu önemli toplumsal problemin geldiği son noktayı ortaya koymanın önemine inandığımız için sosyolojik boyutlarını istatistikler ve medyada

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

çıkan haberlerle destekleyerek ortaya koymayı hedefliyoruz.

Anahtar Kelimeler: *Organize Suç, Mafya, Kitle İletişim Araçları, Gençlik.*

ORGANIZED CRIMES AND PEOPLE'S TENDENCY IN TURKEY

ABSTRACT

Mafia, who have unlimited sources, have become a major threat to many countries regardless their regime. Because of its influence mafia has become the main issue around the world. Our country is also under its influence. The ineffective functioning of the economy and justice department (institutes) during the 1970's have bought about the upraising of the mafia the traffic accident which took place in 1996, 'the Susurluk accident' had become the most talked mafia event at the time.

Under the act of 4422 in 1996 a new law was put through to struggle with mafia but unfortunately the result was unsatisfactory.

Organized crimes are known to have many methods to over power and deactivate them the security forces must be supported by the universities and mass communication devices mafia tries to gain creditability in degenerated societies by respecting the community's social values.

TV series such as Miroglu, Kurtlar Vadisi and the film Kurtalar Vadisi Iraq has had a great influence over the young generation.

We have come acknowledge the importance of this problem and therefore with the support of the news on media we intend to put forward problems involving the statistical and social dimensions.

Key words: *Organized Crime, Mafia, Mass media, Youth.*

GİRİŞ

Organize suç kavramı yerine "illegal suç", "illegal erişim", "çıkar amaçlı suç", "profesyonel suç", "mafya tipi suç", "yeraltı dünyası", "çete", "şebek" ve buna benzer kavramlar literatürde sıkça kullanılmakla birlikte, kökeni açısından bakıldığında bütün organize suç organizasyonları için mafya tanımlanması yapılması yanlış bulunmaktadır. Ancak birçok kaynaktan organize suç örgütleri anlamında mafya kavramını kullandığı için biz de iki kavramı da yer yer kullanacağız.

Mafya kavramının kökleri Sicilya'ya uzanmakta olup İtalya'nın tarihi geçmişi, sosyokültürel, ekonomik, siyasi ve hukuki değer yargılarıyla yoğunlaşmıştır. Bu olgu Sicilya'ya ait bir anlayış ve faaliyet türünün günümüz dünyasına yansımaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Sicilyalılar tarafından kullanılan mafya kavramı, (1) Sicilyalıların birbirlerine her durumda yardımcı olmaları, düşmanları haklı dahi olsa ortak düşmana karşı savaşıma, birlik olma (2) Suç işlemeye yönelik ya da çıkar sağlamak amacıyla oluşturulan suç örgütleri şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu sebeple de suç örgütleri olarak tanımlanabilen yasadışı güç anlamındaki mafya kavramı, hem çok yönlü hem de çok isimli bir kavram olarak kabul görmüştür (Yücel, 1997:37).

Interpol (Uluslar arası Polis Birliği) organize suç kavramını şöyle tanımlamaktadır: Öncelikli amacı süreklilik arz edecek şekilde gelir elde etmek amacıyla ulusal sınırların dışında da olsa girişimleri devam ettirmek olan, bundan dolayı da yasadışı faaliyetlerle meşgul olan bireylerin oluşturmuş olduğu herhangi bir teşebbüs ya da grup. 13 Eylül 1982 tarihli İtalyan Ceza Kanunu mafya tipi suçları şöyle tanımlamıştır: "Örgüt üyeleri birden fazla suç işleyecek, doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomik faaliyetlerin yetki, izin, ihale, kamu hizmetlerinin yönetim veya kontrolünü elde etmek, kendileri veya başkaları için haksız kazanç ya da yarar sağlamak, serbest oy kullanımını engellemek veya seçimlerde kendilerine veya başkalarına oy sağlamak için örgütün yardım gücünden, egemenliği altına alma veya gizli işbirliği durumundan yararlanma" (Kazan, 2000:232). Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, mafya tipi örgütten bahsedebilmek için en az üç veya daha fazla kişinin bir araya gelmiş olmasının gerekli olduğudur.

Organize suç örgütlerini haydut, eşkıya ya da kabadayı türündeki diğer yasadışı örgütlerden ayıran, üst düzey görevlilerle olan yakın ilişkileri sayesinde kendilerine legalize edebilmeleri ve bu sayede kendilerini saygın bir konumda tutabilmeleridir (Çulcu, 1998:42-3). Mafya dışındaki diğer örgütler de bu tür ilişkiler içerisine girmeye çalışsalar da geçici olmaktan öteye gidemediği gibi kalıcı ekonomik bir zemine de oturamazlar.

Mafya Tipi Organize Suçların Tarihsel Seyri

Mafyanın ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı halen tartışılır olmakla birlikte, doğup geliştiği yer olarak Sicilya'nın çok eski yılları işaret edilmektedir. Bazı araştırmacılar, mafyanın köklerini 9. yüzyılda Sicilya'yı yöneten gruplara karşı mücadele etmek için kurulan gizli örgütlerden esinlenerek ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Bu sebeple Alman sosyolog Henner Hess; mafya diye somut bir örgütün olmadığını, bir davranış şeklinin var olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple de Sicilya'nın davranış şeklini bilmeden maf-

yanın tarihini yazmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. (Çulcu, 1992: 5). Sicilya tarihte başta Yunanlılar, Bizanslılar Araplar, Normanlar ve İspanyollar olmak üzere çok sayıda işgale maruz kalmış bir ülkedir. Bu güçler Sicilyalıları ağır vergiler yüklerken, geçim kaynaklarını, yeraltı ve yerüstü kaynaklarını sömürmüşlerdir. 1860 ihtilali ile İtalya ile birleşen Sicilya halkının hayatında önemli bir değişiklik olmamış, Sicilya İtalyanlar tarafından sömürülmeye devam edilmiştir. 1860 birleşmesiyle eski ekonomik yapı çökmüş ve suç örgütleri artmaya başlamıştır. Yeni hükümet sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan kuzey bölgelerine güneyin üzerinde tutmuştur ve böylece Sicilyalıları yeni hükümete karşı tavır alıp tepkilerini göstermişlerdir. Sürekli işgaller ve yabancı yönetimler sayesinde içe dönük yaşam sürmeye alıştıkları için dışarıdan gelen ahlaksal ve hukuksal baskıları reddederek, yerel hukuk ve ahlak anlayışının güçlenerek hakim olmasına sebebiyet vermiştir (Çulcu, 1992:314-5).

Sicilyalıları tarafından tesis edilen bu yaşam şekli, 19. yüzyılda tekrar gözden geçirilmiş ve çağdaş bir görünüm kazandırıldığına inanılan İtalyanlar yeni hukuk sistemiyle önemli ayrılıklar göstermeye başlamıştır. Sicilya'daki çifte ahlak ve hukuk anlayışının sonucunda yoğunlaşan tepkilerle birlikte çeteleşme ve örgüt düzeyinde suçlu gruplar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu örgüt ve çetelerin gücünü azaltmak için İtalyan hükümeti tarafından zaman zaman kapsamlı operasyonlar düzenlenmiş olsa bile büyük çoğunluğu başarısız olmuştur. Hatta bu başarısız girişimler mafyanın güçlenmesine ve yeraltına inmesine de sebep olmuştur. Bir kısım mafya lideri de devlet yetkilileriyle yakın ilişki kurmak suretiyle polis ve yargı karşısında dokunulmazlık elde ederek suretiyle varlıklarını daha rahat sürdürebilir duruma gelmişlerdir.

Türkiye ve Mafya

Organize suç örgütlerinin kökleri İtalya'daki sosyo-ekonomik ve siyasal dalgalanmalar sonucunda toprak sahiplerinin topraklarının yağmalanmasını önleyebilmek için silahlı grupları kiralamasına dayanır. Önceleri Sicilya adasında yayılıp kök salan mafya, sonraları İtalya'nın tümüne yayılmıştır. Ekonomik temelli siyasal hedeflere yönelen, karmaşık ve gizli bir suç organizasyonudur (İçli, 2004:268). Bu grupların aileleri ABD'ye göç etmiş ve orada bulmuş oldukları, uygun zeminde organize suç örgütleri olarak güçlenerek faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Dünya devletleri ile artan yoğun etkileşimden etkilenen Türkiye, olumlu özelliklerden etkilendi gibi, olumsuz ve suç gruplarından da etkilenmiştir.

Ülkemizde organize suç örgütlerinin başlangıcına bakacak olursak mahalle kabadayılara kadar gittiğini görmek mümkün olacaktır (İçli, 2004: 268-9). Mahalle kabadayıları ve onların etraflarına toplananlardan oluşan bu

küçük gruplar, 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılarla birlikte Baba olarak ifade edilen kişiler ve adamları şeklindeki organizasyonlara dönüşmeye başlamıştır.

Bilindi gibi, 1970’li yıllarda bir grup mal zor bulunurken, bir grup malı bulmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Karaborsa mallardan elde edilen yüksek gelir, organize suç örgütlerinin faaliyetlerini ve faaliyet alanlarını cazip hale getirmiştir. Özellikle kaçakçılık faaliyetlerinin riskleri, organize suç örgütlerinin üst düzey bürokrat ve siyasilerle işbirliğine girmek suretiyle daha kolay götürülebileceği fikrini gündeme getirmiş bu da onların güç ve faaliyet alanlarını arttırmış. Suç işlemek suretiyle elde edilen gelirler de kurulan paravan şirketler vasıtasıyla meşrulaştırılarak yasal alana çekilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de de bu tür suç işleyenlere çeşitli isimler verilmiştir. Halk arasında “mafya” olarak adlandırılan organize suç örgütlerinin Türk Ceza Kanunu’na göre “çete” 4422 sayılı yasaya göre de “çıkarcı suç örgütü” adlandırmaları ile değişik tanımları bulunmaktadır. 4422 sayılı çıkarcı amaçlı suç örgütleriyle mücadele kanununun 1. maddesinin 1.fikrasına göre, çıkarcı amaçlı suç örgütleri şöyle tanımlanmaktadır: “Doğrudan veya dolaylı biçimde bir kurumun, kuruluşun veya teşebbüsün denetimini ele geçirmek, ihale, imtiyaz ve ruhsat işlemlerinde etkinlik ve denetim elde etmek, ekonomik faaliyetlerde kartel ve tröst yaratmak, madde ve eşyanın azalmasını ve darlığını, fiyatların artmasına sebep olmak, kendilerine veya başkalarına haksız menfaat sağlama, seçimlerde oy temin etmek veya seçimleri engellemek maksadıyla zor veya tehdit uygulamak veya kişileri kendilerine tabi kılmaya zorlamak veya mensupları arasında her ne suretle olursa olsun açık veya gizli işbirliği yapmak suretiyle yıldırma veya korkutma veya sindirme gücünü kullanarak suçlar işlemek için kullanılan örgüt”.

Türk Ceza kanununun 313. maddesinde de “çete” kavramı “her ne biçimde olursa olsun cürüm işlemek için örgüt kuranlar “ şeklinde tanımlanmıştır.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde günümüzde sıkça kullanılan mafya kavramından kastedilenin 4422 sayılı yasanın 1. maddesinde belirtilen mafya tipi organize suç örgütleri olduğunu, bu kavramın yalgın kullanımı kapsadığını söyleyebilmemizin mümkün olduğunu düşünüyoruz.

Organize Suç Örgütlerinin Genel Özellikleri

Genellikle kaynaklara bakıldığında, organize suç örgütlerinin sistemin bir gereği olarak ortaya çıktıkları ve zaman içinde geliştikleri görülmektedir.

Sosyolojik olarak değerlendirdiğimizde ise organize suç örgütlerinin ortaya çıktığı sosyo-kültürel yapıların çok yönlü ve değişken özellikler göstermiş olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu sosyo-kültürel yapılar hakkında genel bir değerlendirmede bulunacak olursak, sistemin bütünleşme özelliğini göstermekten uzaklaşıp, sosyal çözülme göstermekte olduğunu söyleyebiliriz. Organize suç örgütlerini bünyesinde bulunduran bütün sistemlerin sosyal bütünleşme göstermediğini söyleyemeyiz. Ancak sosyal bütünleşmenin de ideal ve ideale yakın olduğu dönemler olduğu gibi, idealden belirli derecelerde uzaklaştığı çeşitli safhaları bulunmakta. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, sistemin bütünleşme yoğunluğundan uzaklaşmaya başlamış olduğuna ait bize önemli ipucu veriyor olmasıdır. Bu ipuçları değerlendirildiğinde toplum, hatalarını düzelterek tekrar ideal bütünleşme noktasına gidebileceği gibi ipuçları dikkate alınmadığında toplumun sosyal çözülmeye daha hızlı devam etmek suretiyle bir süre sonra yıkılmak zorunda dahi kalabilecek olmasıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, gençliğin bir sosyo-kültürel yapının geleceği olduğunun dikkatlerden uzak tutulmaması gereğidir. Eğer zararlı olan bu programlar geleceği hedef alıyorsa, bir süre sonra geleceğin tehlikeye girmesinin engellenememesidir. Çünkü bugünün genci, yarının şüphesiz yöneticisi olacaktır. Yarının yöneticisinin de kendi anlık çıkarlarını, ülkenin uzun vadeli çıkarlarının önünde tutmayacaklardan oluşması ve sistemde bu zihniyettekilerin mümkün olduğu kadar fazla olmasıdır. Sistem ancak o zaman bütünleşmiş bir şekilde gelecekte varlık gösterebilecektir.

Buna göre değerlendirdiğimizde ülkemizdeki organize suç örgütü üye ve sempatizanlarına karşı daha dikkatli olmamızın gerektiği dikkati çekiyor. O halde bu örgüt üye ve sempatizanlarının ortak özelliklerini bilmemiz gerekiyor. Belki çok yakınımızdakiler hatta çocuklarımızın da hiç değilse sempatizan olduğunu göreceğiz. Bu da erken tedbir almamızı sağlayacaktır. Emniyet Genel Müdürlüğü raporunun (KOMDB Raporu 2001:87) verilerine göre ülkemizdeki organize suç örgütlerinin ortak özellikleri şu şekilde özetlenmektedir:

- 1 Örgütün çekirdek kadrosundaki kan bağı.
- 2 Koyu renk takım elbise, kısa saç, kirli sakal örgüt bütünlüğünün bir sembolüdür.
- 3 Kamuoyuna sempatik görünme kaygısı ile iş adamı görüntüsündedirler. Tehdit ve sindirme yoluyla elde etmiş oldukları paraların bir kısmını da yardım yaparak, halkın sempatisini kazanmaya çalışırlar.
- 4 Örgüt liderleri vasıtasıyla, devlette etkin görevlerde bulunanları yan-

larına çekmeye çalışırlar.

5 Yurt içi ve dışında paravan şirketleri vardır.

6 Örgüt liderleri sivil toplum kuruluşları ile finans sektöründe faaliyet göstermek suretiyle örgüte yasal bir görünüm vermeye çalışırlar.

7 Uyuşturucuya karşı bir görüntü sunarlar. Ancak uyuşturucu faaliyetlerinden elde edilen haksız kazançtan pay alırlar.

8 Devletin birimleriyle saygı çerçevesinde ölçülü bir görünüm sunarlar.

9 Anlaşmazlıkları çözerek adaleti sağlayıcı, koruyucu, arkadaş, uzlaşmacı, dost ve danışman görünümü ortaya koyarlar.

10 Genellikle silah taşırlar.

Organize suç örgütleri, öncelikli olarak toplumun yerel ahlak ve hukuk ilkelerinin sonucudurlar. Çünkü gücünü ve varlığını bu temel olgu ve fonksiyonlardan almaktadırlar. Örf ve gelenekler doğrultusunda adalet dağıttıklarına inanmaktadırlar. Bu işi vicdanlarını rahatlatma adına süratli bir şekilde yaptıkları için, halk devletin ağır işleyen mekanizmalarında hakkını gecikmeli olarak almak yerine mafyaya başvurmayı tercih eder (Çulcu, 1998:42). Bu durum onların halk tarafından hem kabul görmesine hem de çekim gücü haline gelmesine sebep olur. İşsizliğin yoğun olduğu sosyo-kültürel yapılar da, faaliyetlerinin yasal olup olmadığına bakmaksızın insanlar o güç odağının etrafında kendilerine yer bulmaya çaba sarf edebiliyorlar.

Hangi Suçlar Organize Suçtur?

Bir suçun organize suç olabilmesi için farklı kriterler ortaya konulmaktadır. Ancak biz bunların içinden daha genel ve basit düzeye indirildiğini düşündüğümüz için Feridun Yenisey'in (1999:35) kriterlerini burada vermeyi uygun buluyoruz. Bunlar:

- Ayrıntılı hazırlık
- Profesyonellik
- Tüccar davranışları
- Karşı tedbirler alma
- Bölgesel veya uluslar arası ilişki
- Hiyerarşi
- Yardım alma

-Yüksek hayat standardı

-Şirketleşme

-Medyayla bağlantı

Bunlara ilave olarak faillerin devletin üst düzey görevlileri ile ilişki ve bağlantı kurma çabasını da gösterge olarak kabul etmektedir.

Avrupa Birliği'ne girme çabalarımızı da dikkate aldığımızda bu birliğin organize suçlarla ilgili kriterlerini de bakmamızın faydalı olacağını düşünüyoruz. Bu kriterleri Avrupa Birliği zorunlu ve seçmeli olarak ikiye ayırmıştır (Cengiz: 2004;28):

a-Zorunlu kriterler:

En az üç veya daha fazla kişinin işbirliği yapması,

-Uzun veya belirsiz bir süre için bir araya gelmiş olma,

-Ağır suçlardan mahkum veya şüpheli olma,

-Kazanç ve/veya güç elde etme amacı taşıyor olması.

b-Seçmeli Kriterler:

-Örgüte katılanların belirli rol ve güçlerinin olması,

-İç disiplin ve denetiminin varlığı,

-Şiddet veya tehdide uygun diğer araçların kullanılması,

-Ticari yapılanma görüntüsü,

-Kara para aklama faaliyeti gösterme,

-Uluslar arası düzeyde faaliyette bulunma,

-Siyaseti, medyayı, kamu idarelerini, güvenlik güçlerini, yargıyı veya ekonomiyi yolsuzluk veya diğer yöntemleri kullanarak etkileme çabası.

Organize Suç Örgütleri Neden Ortaya Çıkar?

Mafyanın ortaya çıkış yeri kabul edilen Sicilya örneğinde de görüldüğü gibi, sosyo-kültürel yapının bütünleşme yerine çözülme gösterdiği dönemlerin daha çok bu örgütlerin filizlenip kök salma dönemi olduğunu söylemek mümkündür. Sosyo-kültürel yapılar istikrarı sever. Değişmenin olması kaçınılmazdır. Ancak bu değişme yavaş olursa toplumun bütün kurumları bu değişmeye ayak uydurabilirse gerçek bir değişim ve bütünleşme yaşanabilir.

Bu noktada halkın yazısız kurallarının önemini vurgulamak gerekir. Ya-

zızsız kurallar, kökleri uzun yıllara dayanan, halkın desteğini almış, kendilerinden önceki kuşakların onayını alarak günümüze gelmiş ve yaşlı kuşaklar tarafından da genç kuşaklara aktarılmak suretiyle devamlılığın sağlanmasında önemli olacağı düşünülen halkın değer yargılarıdır.

Yazılı hukuk daha çok çağın ihtiyaçlarına, değişen şartlara cevap veren veya vermesi beklenen yazılı kurallardır. Eğer yazılı kurallar, halkın yazısız kurallarından faydalanılarak hazırlanırsa ve aralarında çelişki olmazsa halktan onay bulur. Halkın benimsemesi, kabul etmesi ve uyması daha kolay olur. Eğer yazılı hukuk ile yazısız hukuk arasında bir çelişki varsa, halk ve devlet karşı karşıya gelebilir. Bu da halkın tercihi ile sonuçlanabilir. Genellikle de halk tercihini yazısız kurallardan yana koyar.

Böyle dönemler istikrarsızlığın hâkim olduğu dönemlerdir. Özellikle yazılı kurallar halkın adalet anlayışına uymuyorsa kısa sürede adaletin yerine gelmesini sağlamıyorsa, yaptırımlar yetersiz olarak değerlendiriliyorsa, o zaman o sosyo-kültürel yapıda çözülme yaşanmaya başlar. (Kurtkan, 1995:298) Halk da kendi çıkış yolunu bulmaya çalışır.

İşte, mafya da bu çözümlerden birisidir. Adalet sistemindeki bazı aksaklıklar veya verilen cezaların yetersiz bulunması, adaletin kısa sürede gerçekleştirilememesi, mafya gibi suç örgütlerinin çalışmasına imkân verir. İnsanlar kısa süre içinde hak ettikleri sonuçları alabilmek için resmi adalet sisteminden yardım almak yerine, bu organize suç örgütlerine yönelebiliyor. Bu örgütler, hukuki boşluğun büyük, rantın bol olduğu alanları kendilerine faaliyet alanı olarak belirliyorlar. Zaman içinde bu örgütlere sempati oluşabiliyor. Halkın gözünde mafya elemanları kahraman düzeyine yükseltilebiliyorlar. Basında çıkan bazı haberlerde üst düzey devlet görevlileri veya adalet kurumunun işleticilerinin de bu gruplardan yardım aldıkları yönündeki haberler, halkın bu gruplara olan teveccühünü daha da artırabiliyor.

Aşık (2000:143); mafya tipi organize suçların ortaya çıkması ve halkın teveccühünü kazanmasında şu faktörlerin etkili olduğunu belirtmektedir:

- 1 Yüksek enflasyon ile para piyasasındaki iniş ve çıkışlar sebebiyle ülkenin ekonomik yapısındaki istikrarsızlık,
- 2 Ülke yönetimindeki siyasi otorite boşluğu,
- 3 İhtiyaç duyulan yasaların çıkarılmaması, çıkarılan yasaların da çeşitli sebeplerle uygulanmamasıdır. Bu noktada yeni yasaların halkın yazısız kuralları ile çelişmesi yanında uygulamada bir takım zorlukları da beraberinde getirmesi ve pratik çözümler üretmiyor olmasının etkili olduğunu belirtmek gerekir.

Ülkedeki durum böyle bir görünüm arz ettiğinde, mafya tipi organize suç örgütleri ortaya çıkmaktadır. Bu örgüt elemanlarının büyük çoğunluğunun genellikle bir suç geçmişlerinin olması gerekmektedir. Çünkü ceza evlerine herhangi bir sebeple giren kişiler için oralar eğitim kurumu niteliği taşımamakta, aksine suç işleme konusunda, suçlar ve cezalar konusunda ehil kişiler olarak yetişmelerine zemin hazırlayan mekânlar niteliğine bürünebilmekte. Cezaevindeki tecrübeli suçlular tarafından kanunlardaki boşluklar kendilerine öğretilmektedir. Ayrıca cezaevi sonrasındaki zor olan sosyo-kültürel ortama kendilerini kabul ettirme sürecinde karşılaşacakları problemler için çözümler üretmektedirler. Bu çözümler genellikle, suç örgütleri ile tanıştırılmaları ve bundan sonraki hayatlarında da suç işleyerek hayatlarını sürdürmek şeklinde tezahür ediyor. Cezaevine girmiş olmak bu grup üyeleri için bir dezavantaj değil, aksine kazanç olarak değerlendirilmekte. Bilhassa örgüt üye ve liderleri cezaevinden çıktıktan sonra kendilerini daha güçlü görmeye başlarlar, hatta bu süreci bir kariyer olarak değerlendirmektedirler (KOMDB 2005 Raporu, 2006:79).

Unutulmaması gereken bir gerçek de şudur ki, bu örgütlere girdiklerinde halkın cezalandırmasından kurtuldukları gibi bir süre sonra da elde etmiş oldukları para ve güç sayesinde toplumda yer edinebilmeleri, ayrıca toplum karşısında gücü elinde bulunduran kişi konumuna gelmeleri, hatta toplumun önde gelen kişilerinin dahi yardım aldığı, desteklediği kişiler olmalarıdır.

Özellikle gençlik yıllarında suç ile tanışan, suçlu etiketini alan bu gençler için, organize suç örgütlerinin son derece cazip olduklarını kabul etmek gerekmektedir. Şu örnek bu düşüncelerimizi desteklemektedir (Cengiz, 2004:23): “ Rusya’da kendisine karşı mücadele başlatan polislerin hemen hemen hepsini öldüren, bir çok ülkede faaliyet gösteren ve kendine karşı bir çok ülkede ön tedbir alınan tanınmış mafya lideri ile yapılan röportajda, bu kişi kendisinin adı bir suçtan dolayı girdiği ceza evinden mafya tipi suçları tanıdığı ve bu çevreden kendisine arkadaşlar bularak ceza evi sonrasında bu suçlara yöneldiğini ifade etmektedir”.

Değişen dünya düzeninde pek çok şeyin ekonomiye dayandığı bugün bilinmektedir. İnsanlar genellikle daha fazla paraya en kısa sürede nasıl ulaşabiliriz sorusuna cevap aramaktadırlar. Bunun için de çeşitli suç örgütleri, riskler alma pahasına da olsa büyük paraları kısa sürede elde etme isteğine girmektedir. İnsanların da daha fazla para isteklerinin olması, bu örgütlere eleman temin etme konusunda sıkıntı yaşanmamasını sağlamaktadır.

Ekonomik anlamda büyük miktarlardaki paralara hükmediyor olmaları mafyanın ortaya çıkmasını ve kabul görmesini kolaylaştırmaktadır. Dünya genelindeki organize suç örgütlerinin ellerinde bulundurmuş oldukları maddi

İmkânları dikkate aldığımızda, problemin boyutlarının ne kadar büyük olduğunu görmek mümkün olacaktır. Organize suç örgütlerinin sayılarının her geçen gün artıyor olmasının, ülkelerin rejimleri ile çok sıkı bağlantılarının olmasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Burada ülkenin rejiminden daha fazla dünyadaki iletişimin artmış olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Her gün piyasaya yeni ürünler sürülmekte ve bu ürünlerin tüketilmesinin zorunluluk olduğu zihinlere yerleştirilmektedir. Her yeni ürüne ulaşması gerektiğini düşünenler, bunların sınırlı bütçeleri ile olamayacağını bilen, ancak yaşadığı toplumda kısa yollardan sınıf atlamak isteyen, maddi ve siyasi güce kısa yollardan ulaşmak isteyen insan sayısı da her geçen gün artmaktadır. Organize suç örgütlerinin ellerinde bulundurdukları bu ekonomik ve siyasi güç, özellikle eğitim seviyesi daha düşük ancak önemsenmek, otorite kurmak isteyen gençler üzerinde son derece etkili olmaktadır.

Türk medyasına baktığımızda bu düşüncelerimizin desteklendiğini görmekteyiz. Hemen hemen dünyada üretilen son ürünleri televizyonda, özellikle de reklâmlarda görebilmek mümkündür. Fazlasıyla tüketmek isteyen gençler hayallerine sınır konulmasından hoşlanmazlar. Hayallerine nasıl ulaşabileceklerini düşünürken karşlarına iki yol çıkmaktadır: birincisi, iyi bir eğitim alarak, statü sahibi olmaları ve böylece isteklerini gerçekleştirmeleridir. Ancak iyi bir eğitim almak ve istekleri gerçekleştirmek her zaman kolay olmuyor. İkinci alternatif ise, kısa sürede güç ve zenginlik sağlayabileceği düşüncesini veren televizyon dizilerinin vermiş olduğu ilham.

Son yıllarda televizyonlarda mafya dizileri sıkça yayınlanmaya başladı. Bu dizilerin yaygınlaşmasının bir nedeni de halkın bu tür yayınlara olan ilgisinin artmasıdır. Bu tür diziler hayatı olduğundan daha farklı ve masum gösteriyor. Bu dizileri izleyen gençler, önce dizi kahramanları gibi giyinmeye, yürümeye ve konuşmaya başlıyor, ardından da onların eylemlerini küçük çaplı da olsa taklit etmeye çalışıyorlar. Basında çıkan "Polat Alemdar tabancaları piyasaya çıktı" başlıklı haber bu düşüncemizi destekler mahiyettedir: "İzlenme rekorları kıran "Kurtlar Vadisi" dizisinin başrol oyuncusu Polat Alemdar'ın kullandığı aksesuarlar arasında yer alan yüzüğü ve çakısının yanı sıra bu kez "Polat" tabancaları piyasaya çıktı. Kurtlar Vadisi Irak sinema filminden sonra kuru sıkı silahı imal eden atölyeler, 22 adet mermi alan "Mağnun" marka işlemeli Polat tabancalarını piyasaya sürdü. Av malzemesi satan işyerlerinde satılan Polat tabancalarına en çok gençler ilgi gösteriyor. Şanlıurfa'da özellikle lise çağında mafya babalarına özenen gençler, 45 YTL'ye satılan Polat silahlarını alarak, sokaklara çıkıyor". Diziden bu denli etkilenen, önemli miktarda para da ödeyerek bu silahları elde eden çocukların, dizide görmüş oldukları şiddet sahnelerini uygulamaya çalışmayacaklarını düşünmenin fazlasıyla iyi niyet olacağını düşünüyoruz.

Bilindiği üzere çocuklar taklit yoluyla öğrenirler (Tolan ve diğerleri, 1995:20-22). Çocuklar model aldıkları bireyleri taklit edip, onlarla özdeşim kurarak hayata hazırlanırlar. Çocuk ve gençler özellikle bu dizileri televizyonlarda sıkça seyretmeye başladıklarında model olarak dizi kahramanlarını, yani mafya elemanlarını almaya başlarlar. Özellikle o döneme kadar kendisine eğitim ve statü olarak çok daha yüksek seviyelerdeki insanlardan model oluşturmamışlarsa, bu süreç kaçınılmaz olmaya başlar.

Medya bilindiği üzere eğitici ve öğretici olmak yerine daha çok reyting kaygısındadır. Mafya tipi dizilerin reytingi arttıkça hem bu dizilerin sayısı artmakta hem de tekrarları çoğalmaktadır. Kimi zaman bu dizilerin yayımlandığı saatlerde çok sayıda seyirci televizyon başına kilitlenmektedir. Ev ortamında küçükten büyüğe herkes bu dizileri izlemek durumunda kalmaktadır. Bir süre sonra bağımlılık yapan diziler, suç işleyen çete kuran Poiat Alemdar, Memati gibi giyinen ve yaşamaya başlayan gençlerin yetiştirilmesine hizmet etmektedir. Bu tür dizilerin etkisi kısa süreli değildir. Halktan gelen bu yoğun ilgi, yayıncılar tarafından talep olarak değerlendirilmekte, böylece hem diziler farklı versiyonlarda ortaya çıkmakta, hem de sinema ve diğer sektörlere de kaymaktadır. Burada önemli olan bir diğer nokta da şudur: gençlik yılları şahsiyetin kimliğinin kazanılıp oturtulduğu dönemlerdir. Ayrıca suç; içine bir kez girildiğinde içinden çıkılması son derece güç ama suç işleme oranlarını arttırmanın da son derece kolay ve zorunlu olduğu bir olgudur. Bir kez suç işlediğinizde suçlu etiketini alırsınız. İslah evine veya ceza evine girdiğinizde genellikle profesyonel suçlu nasıl olmayı ve suç konusunda eğitim elde etmeyi öğrenirsiniz.

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi organize suç örgütleri genellikle elemanlarını cezaevi veya islah evine düşmüş elemanlardan temin ederler. Bu noktadan sonra bir kısır döngü devam eder. Problemi çözmenin en kolay yolu, problem ortaya çıkmadan problemin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan faktörleri ortadan kaldırmaktır. Aksi halde problemlerin çözümü daha zor, bazen imkânsız olmaktadır.

SONUÇ

Ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkları organize suç örgütlerinin ortaya çıkışını ve seyrini değiştirmektedir. Legal oluşum için kendisine zemin edinen organize suç örgütlerini deşifre edebilmek oldukça zordur. Örgütün iç bünyesindeki müdahaleyi önleyen ve son derece iyi işleyen savunma, engelleme, sızdırmazlık (KOMDB, 2006:78) gibi mekanizmalara sahip olmaları, tespit ve teşhis edilmelerini son derece güçleştirmektedir. Bu durum da onlar için büyük bir avantaj olmaktadır. Bir takım devletlerarasın-

daki serbest dolaşım imkânlarının da kötüye kullanılması sebebiyle, diğer ülkelerde kendi konumlarındaki suç örgütleriyle karşılıklı iletişime geçmek suretiyle daha güçlü konuma gelebilmektedirler. Ayrıca bu durum örgüt üyelerinin kimi zaman bazı cezalardan da kurtulmalarına yol açabilmektedir.

Bu tür suç örgütleri organize çalıştıkları için her türlü teknolojik gelişmeyi de kullanabilmekte. Bu imkânlarla kısa sürede büyük kazanımlar elde etmekte, bu kazanımlarını ticari usul ve yöntemlerden faydalanmak suretiyle aklayabilmektedirler.

Türkiye'deki suç örgütlerinin çok köklü bir geçmişi olmadığı göz önüne alındığında; etkin, çağdaş ve köklü değişikliklerle bu organizasyonların faaliyetlerini en alt seviye çekmek mümkündür (Dursun,2006.136). Son derece karmaşık bir yapıya sahip olan organize suç örgütlerinin faaliyetlerini basit ve yapay önlemlerle en alt seviyeye indirmek mümkün gözükmemektedir. Köklü önlemler alındığı takdirde, organize suç örgütleri sosyo-kültürel yapıyı çürütmeye, çözmeye devam edecektir. Bu durum o yapının bozulup yok olmasına kadar gidebilir.

Türkiye açısından bakıldığında, organize suçla mücadelenin yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Bu tip suçlarla mücadelede genellikle yasal önlemlere başvurulmakta diğer önlemler göz ardı edilmektedir (Dursun 2006,134). Alınan yasal önlemlerin de çağdaş gelişmeleri takip edemediği, bu sebeple de hatalı veya gereksiz düzenlemelere yer verildiği için yeterli ve etkin çözümler üretilmemektedir. Bu noktada organize suç örgütlerinin genç dinamik bir kadroya sahip olduğunu ve çağdaş gelişmeleri yakından takip ettiklerini vurgulamak gerekir.

Organize suç örgütleri de suçlarını çağa uydurmakta, kendilerini güncellemektedir. Günümüz organize suç grupları; uyuşturucu, nükleer, kimyasal ve biyolojik madde kaçakçılığı hatta insan kaçakçılığı ile gelirlerinin büyük bir kısmını elde etmektedirler (Dursun 2006: 124). Uluslar arası düzeyde kara para aklama, her türlü kaçakçılık faaliyetiyle ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasi istikrarını bozdukları gibi, uluslar arası güvenliği de önemli ölçüde tehdit etmektedirler.

O halde ülkelerin geleceğini, uluslar arası ilişkilerini dahi olumsuz etkileyebilen bu suç örgütlerini kök salmadan güçlerini kırmanın çok daha kolay bir yol olduğunu düşünüyoruz. Bu noktada özellikle de medyanın üzerine büyük bir pay düşmektedir.

SUMMARY

The social economic and cultural differences within a society can cause the appearing of mafia. It is rather difficult to decipher mafia once it has based its legal formation. Intervention with mafia's establishment, identification and structure is almost impossible due to the well functioning of its defense hindrance and filtering (KOMDB, 2006:78). And it has become a major advantage. Due to the misuse of the freedom of interstate commuting, the growth of mafia has spread to other states hence becoming more powerful. Furthermore the members were able to escape from penalty or punishment.

Being organized crime members, they are able to work with all kinds of technological devices.. In a short time, with the available facilities, mafia is able to make money. Trade methods are used to increase their finances to enable the mafia the economical power to rebel at any time.

Considering that the mafia in Turkey not being well established, mafia can be made redundant or reduced to its minimum with effective contemporary and rooted changes (Dursun, 2006:136). The organization can be corrupted by taking strong and effective precautions.

From Turkey's point of view, it is easy to say the struggle against mafia is insufficient. Judicial precautions are generally applied to struggle against mafia as application of other methods are generally neglected (Dursun, 2006:134).

It is known that mafia has young dynamic members who are able to follow and benefit from the modern technological developments and devices. Therefore enabling the mafia to operate and function as planned. The legal precautions, which were taken to disembodify the members, were not modernized and well organized. So the taken precautions were not satisfactory.

Mafia today is constantly modernizing itself to fit in with the modern world. The modern day mafia is mainly involved with substance, nuclear, chemical and biological substance smuggling. Moreover most of their income is gained through human smuggling (Dursun, 2006:124). Mafia, by acquittaling black money and involving in all kinds of smuggling internationally disrupts the countries economic, social and political stability. Hence it is becoming a threat to international security.

KAYNAKÇA

AŞIK, Metin

2000 “Organize Suç ve Ankara Emniyet Müdürlüğü Organize Suçlar Şube Müdürlüğü”, **Polis Dergisi**, 6. Sayı, Ankara: EGM Yayınları.

CENGİZ, Mahmut

2004 **Türkiye’deki Mafya Tipi Organize Suç Şüphelilerinin Sosyal Profili**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇULCU, Murat

1992 **Dünyamızı Saran Mafya**, İstanbul: Kartaş Yayınları.

ÇULCU, Murat

1998 **Mafya Üzerine Notlar**, İstanbul: Kartaş Yayınları.

ÇULCU, Murat

2001 **Her Sakaldan Bir Kıl**, İstanbul: E Yayınları.

DURSUN, Hasan

2006 “Türkiye’de Organize Suç ve Bu Suça Karşı Güvenlik Sektörü Bağlamında Alınması Gereken Önlemler”, **Polis Dergisi**, Yıl 12, Sayı 7, s.124-136.

İÇLİ, Tülin Günşen

2004 **Kriminoloji**, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.

KAZAN, Turgut

2000 “Çete, Gizli İttifak”, **Toplu Suç Kavramları, Mukayeseli Hukuk ve Türkiye’de Durum**, 2000 Hukuk Kurultayı, Ankara.

KOMDB

2002 T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü **KOMDB 2001 Raporu**, Ankara: EGM Yayınları.

KOMDB

2006 T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü **KOMDB 2005 Raporu**, Ankara: EGM Yayınları.

KURTKAN, Amiran

1985 **Genel Sosyoloji**, 5. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.

TOLAN, Barlas; Galip İSEN, Veysel BATMAZ

1995 **Sosyal Psikoloji**, Ankara: Adım Yayınları.

YENİSEY, Feridun

1999 “Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele” **Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu İle İlgili Seminerler**, 03.09.1999, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

YÜCEL, Mustafa Tören

1997 **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ve Uygulaması, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Rehberi III, 2.Baskı, Ankara.

[http://haber.mynet.com/main/?date=10 Haziran 2006](http://haber.mynet.com/main/?date=10%20Haziran%202006)

YENİ İLETİŞİM ARAÇLARI VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

Zeynep Karahan USLU*

ÖZ

Yeni iletişim teknolojilerinin giderek artan kullanıcılığı ve gelişen işlevselliği toplumsal yaşamı dönüştürmektedir. Çalışmamızda bu dönüşümün asli ve en dinamik unsuru olan genç kitlenin kullanım alışkanlıkları, yaşamları üzerindeki etkileri konusuna Türkiye merkezli odaklanılmış, toplumsal geleceğimize dair bir projeksiyon yapmak hedeflenmiştir. Mevcut veriler çerçevesinde küresel ölçekte tespit edilen toplumsal etkilere paralel değişim ve dönüşümlerin toplumumuzda da ortaya çıkabileceği öngörüsüne ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni İletişim Araçları, İletişim Teknolojileri, İnternet, Cep Telefonu,, Sosyal Etkiler

THE NEW COOMUNICATION MEDIA AND THEIR SOCIAL EFFECTS

ABSTRACT

The increase in the use and necessity of new communication media has been gradually transforming the the social life. In our study, we focused on the young populaton in Turkey, who are the basic and dinamic element of this transformation, and they have been inverstigated in terms of their use habits and the effects they receive on their lives, and a projection is aimed to be created about our future social life. Within the evaluation of obtainable

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Bölümü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı

data, it has been hypothesized that global effects of these communication technologies can also come into existence in Turkey.

Key Words: *New Communication Media, Communication Technologies, İnternet, Mobile Telephone, Social Effects.*

Sosyal bilimlerin sınırları ve sonuçları tam olarak netleştirilemeyen, derin yorum farklılıkları da olan popüler inceleme konularının başında, gelişen iletişim teknolojilerinin tetikleyici unsur olduğu toplumsal değişim geliyor. Bu durumu günümüz toplumuna yönelik yaygın kabul gören adlandırmalarda da gözlemliyoruz. Ağ toplumu, dijital toplum, teknokratik toplum, enformasyon toplumu(Castells,2005; Kumar,2004; Brzenzinski,1971) gibi çeşitli kavramlaştırmaların temel çıkış noktası hızla teknik özellikleri gelişen iletişim/enformasyon araçlarının toplumları ve bireyi daha önce yaşanmayan sosyal deneyim ve etkilenimlerle karşılaştırdığı yönünde.

Ancak başlarken ifade edildiği gibi yaşanan yeni durumun değerlendirilmesinde mevcut olan farklı bakış açıları enformasyon toplumunun demokrasinin, ekonomik refahın, sınıflar arası eşitliğin geliştiği bir sosyal düzene geçişi sağlayacağına duyulan inançtan, kapitalizmin doğasında içkin olan eşitsizliği daha da güçlendiren, toplumsal gözetim ve denetimin güçlendiği ve toplumsal düzenin egemenlerinin çıkarlarına küresel düzeyde hizmet eden kapitalizmin genişlemiş versiyonu olduğu kanaatine değin uzanmakta.

Fakat açık olan şu ki insanlık gelişmiş televizyonlar, yeni nesil cep telefonları internet ve tüm iletişim yöntemlerinin birbirinin uzantısı haline geldiği, içiçe geçtiği bir sosyal atmosferde yaşıyor. Özellikle 90'lı yıllardan sonra tüm gezegeni kuşatan bu meta-dilin dönüştürücü etkisi ise çalışma hayatından, siyasete, eğlenceden, bireyler arası iletişime değin her alana sirayet ediyor.

Bu yayılış ile birlikte yeni iletişim teknolojileri yaşamın vazgeçilemez bir parçası haline gelmiştir. Bunun sonucunda da ev merkezli yaşam, eğitim ve çalışmaya evrilme, bilgiye dayalı işgücü ihtiyacının artışı, kişiler arası iletişimin sanal iletişim mecraları ile daha fazla yürütülmesi gibi sosyal yaşamı etkileyen yeni sorun ve imkanları içinde barındıran bir süreç yaşanmaktadır. Bu sürecin bir başka yansıması da, ülkelerdeki siyaset mekanizmasının yeni teknolojilerden katkı alma isteğiyle bağlantılı biçimde, siyasal temsilciler/gruplar ile vatandaşlar arasındaki ilişkinin iletişim teknolojileri aracılığıyla karşılıklı etkileşim ve iletişime daha açık bir hale dönüştürülmesiyle yaşanmaktadır(Castells,2006: 95-214,465-531; Kalkan vd., 2002).

Özellikle daha fazla kapasite, daha hızlı veri iletimi ve gelişmiş multi medya uygulamalarına olanak sağlayacak, mobil ve mobil olmayan şebekeler arasındaki ilişkiyi geliştirecek, bireylerin fiziksel ortamdan farklı biçimde yararlanmasını sağlayacak “akıllı ortamlar” yaratan üçüncü nesil iletişim araçlarının yaygınlaşmaya başlaması bu gelişmeleri tetiklemektedir. Üçüncü nesil iletişim teknolojilerinin ağırlık vereceği üç eğilim; her yerden her türlü erişilebilirlik, her yerdeki her türlü içeriğe erişilebilirlik, artan e-ticaret kullanımını (Aykut,2003) ile yeni iletişim teknolojilerinin toplumsal etkilerinin daha da güçleneceği öngörülmektedir.

Bu noktada yaşanan değişimin boyutları ve dağılımına yönelik bir vurgu yapmak da tabloyu daha net bir biçimde ortaya koymak adına anlamlıdır. 2003 İTU (International Telecommunication Union) verilerine göre dünyada yaklaşık 2 milyar TV alıcısı var ve bu cihazların--nüfusları benzeşen ülkelere bakıldığında--22.5 milyonu Kanada'dayken sadece 340 bini Afganistan'da, 9 milyonu Güney Afrika'dayken 23 milyonu İspanya'da (www.itu.int/ict). Bu yıl itibarıyla 1.043.104.886 internet kullanıcısı arasındaki bölgesel bölünmeye baktığımızda bunların % 28.2' si Avrupa'da, % 21.8' Kuzey Amerika'da, % 36.5'u Asya'da, % 7.8'i Latin Amerika ve Karayiplerde, % 1.7'si Avustralya ve Okyanusya'da, % 1.7'si Ortadoğu'da, % 2.3' ü Afrika'da (<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>). GSM cihazlarının %9.82'si Kuzey, %11.33'ü Güney Amerika'da, %6.65i Afrika'da, %2.41'i Orta Doğu'da, %31.82'si Avrupa'da, %37.97'si Asya'da (<http://www.3gamericas.org/English/Statistics/3a.cfm>). Bu veriler, toplumlar arası sosyo ekonomik eşitsizliğin, “dijital uçurum” olarak da kavramsallaştırılan yeni iletişim teknolojilerine erişime de yansıdığını göstermektedir. Bu durumun doğal bir sonucu da yaşanan toplumsal dönüşümden etkilenme ve uyum sağlamada, yeni rekabet alanlarında varlık göstermede az gelişmiş ülkelerin kendi piyasa aktörleri ve merkezi yönetimlerince alana yönelik ağırlıklı yatırım/entegrasyon stratejileri belirlenmezse mevcut gediğin daha da büyümesidir. Daha açık bir ifadeyle “bilşim ve iletişim teknolojilerine erişimi az olan toplumlar küresel gelişmeden dışlanma ve izole olma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar” (Zembylas ve Vrasidas,2005:65-83).

Diğer taraftan yeni iletişim teknolojilerinin ülkeler arası eşitsizliklerin yanı sıra -tüm toplumlarda farklı oranlarla da olsa mevcut olan- toplumsal eşitsizlikleri giderme açısından da yetersiz kaldığına yönelik tespitleri teyit eden verilerin varlığı ifade edilmelidir. The Pew International'ın “Truly a World Wide Web” adlı 17 ülkeyi kapsayan araştırmasında (<http://pewglobal.org/reports/pdf/251.pdf#search=%22PEW%20truly%20a%20world%20wide%20web%20pdf%22>) göre bilgisayar kullanıcıları arasında cinsiyetler arası eşitsizlik gediği sadece iki ülkede yoktur ve ülkelerin

sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyi ile paralel bir biçimde bu gedik küçül-
mekte ya da genişlemektedir. Yine toplumların içinde kentlerde yaşayanlar,
gelişmiş bölgelerde yaşayanlar, ekonomik durumu iyi ve eğitilmiş bireyler
yeni iletişim teknolojilerine ulaşım/kullanım/üretim açısından diğer toplum-
sal grupların önüne geçmektedir (<http://pewglobal.org/reports/pdf/251.pdf#search=%22PEW%20truly%20a%20world%20wide%20web%20pdf%22>).

Diğer taraftan enformasyon toplumunun gerçek biçimlenişinin önümüz-
deki on yılda daha net görülebileceği de ifade edilmelidir. Bunun temel se-
bebi özellikle Türkiye gibi genç nüfus yoğun ülkelerde GSM, İnternet kulla-
nıcıları ve televizyonların gelişen fonksiyonlarını kullananların ağırlıklı ola-
rak gençlerden oluşmasıdır. Bu büyük nüfus grubunun iş ve sosyal yaşama
etkin katılımından sonra toplumsal değişim tablosu daha net irdelenebilecek-
tir. Türkiye özelindeki çalışmalarda gençler üzerinden yapılacak analizlere
ağırlık veren projeksiyonların daha açıklayıcı olacağı düşünülmektedir ve
çalışmamızda da tercihimiz bu doğrultuda gerçekleşmiştir.

Özellikle “iletişim nesli” olarak da adlandırılan 16-24 yaş aralığının di-
ğer yaş gruplarına göre yeni teknolojiye çok hızlı adapte olduğu ifade edil-
melidir(<http://www.internethaftasi.org.tr/hafta06/docs/turkiye-internet-rapru.pdf#search=%22ayta%C3%A7%20mest%C3%A7i%20T%C3%BCrkiye%20internet%20raporu%22>). Türk Sosyal Bilimler Derneği tarafından
lise gençliği üzerinde gerçekleştirilen araştırma verileri çerçevesinde de tele-
vizyon, internet ve futbol günlük alışkanlıkların sırasıyla en üst sıralarını
oluşturması da (<http://www.internethaftasi.org.tr/hafta06/docs/turkiye-internetrapru.pdf#search=%22ayta%C3%A7%20mest%C3%A7i%20T%C3%BCrkiye%20internet%20raporu%22>) küresel tespitlerin yerel boyuttaki
izdüşümü olarak kabul edilebilir.

Bu bağlamda Dünya Ekonomik Forumu tarafından gerçekleştirilen 2005
tarihli araştırmaya göre 115 ülke arasında bilgi toplumuna hazır olma açısın-
dan 48. sırada yer alan yeralan
(http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gitr_2006/rankings.pdf), İnternet world stats verileri çerçevesinde internet kul-
lanıcıları arasında 20. sırada(<http://www.internetworldstats.com/top20.htm>),
Microsoft verilerine göre(<http://www.ntvmsnbc.com/print.asp?pid=384045>)
MSN Messenger kullanımında 3. sırada yer alan, CIA araştırmasına göre cep
telefonu kullanımında 229 ülke arasında 16. olan
(<http://www.infoplease.com/ipa/A0933605.html>), Türkiye'nin yeni iletişim
teknolojilerinin kullanımına birçok ülkeye göre hızla entegre olmasını sağla-
yan temel dinamiğin de genç toplum yapımız olduğu düşünülmektedir.

Konuyu yeni iletişim teknolojileri üzerinden örnekleyerek ele alırsak yeni iletişim teknolojileri içinde hızla büyüyen bir paya sahip olan cep telefonlarının kullanımı açısından Türkiye nüfusuyla orantısız büyüyen bir paya sahiptir. Türk Sosyal Bilimler Derneği tarafından lise öğrencileri arasında yapılan araştırma verilerinde(2005) de görüldüğü gibi sahip olunan olanaklar arasında tüm SES seviyelerinde en yüksek oranda sahip olunan ve toplam ortalamada % 77.7 oranına ulaşan cep telefonu sahipliği gelmektedir. Bu durumun temel sebepleri arasında mevcut aracın fonksiyonlarını daha efektif olarak gençlerin kullanabilmesi, ebeveynlerin güvenlik endişesi ile çocuklarını bu aygıtlarla donatmaları, sosyal yaşam içinde özellikle gelişmiş modellerin sosyal statü simgesi olarak da kullanılması ağırlık kazanmaktadır(Türk Sosyal Bilimler Derneği,2005). Cep telefonları ile kalabalık ortamlarda tanımadığınız kişilerle konuşmak/tanışmak, kişiler arası iletişim esnasında başka şahıslarla iletişim kuran aynı anda telefonundan e-postalarını kontrol gibi önceki görgü kurallarının nezaketsizlik olarak gördüğü tavırları böyle değerlendirmeyen farklı sosyal ilişki biçimleri ortaya çıkmıştır. Yeni ilişki biçimleriyle toplumsal hayatın hızı artmaktadır. Hız kültürü ile yetişen bireylerin de hızlanan kültüre uyum sağlayan, birçok faaliyeti eşanlı gerçekleştirmeyle alışık bir zihin yapısına sahip olacakları açıktır.

TÜİK 2005 verileri(www.tuik.gov.tr) kapsamında ülkemizde en çok bilgisayar ve internet kullanan yaş grupları sırasıyla 16-24 ve 25-34 aralığıdır. Ancak hem araç hem de sistem ölçeğinde Türkiye’de sınıflar ve cinsler arası ayrımcılığın kırılmasında henüz beklenen ivme yaratılmamıştır. Lisans ve üzeri seviyede eğitilmişler, erkekler ve kentliler bilgisayar ve internet kullanımında ağırlıklı gruplardır. MyNet tarafından GFK Türkiye’ye yaptırılan İnternet Kullanıcı Profili Araştırması Raporunda (http://www.mynet.com/reklam/adnews19/rakamlarla_internet1.asp) da yararlanıcıların % 66’sı 18-35 yaş arası, % 68’i erkek ve %47 lise,% 30 lisans ve üzeri eğitilmişlerden oluşuyor. Yine Gazi Üniversitesi 2003 Türk Üniversite Gençliği Araştırması verileri çerçevesinde boş zamanlarının değerlendirilmesinde internetle ilgilenen gençlerin % 29’unu kız %71’ini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Ancak TÜİK cinsiyet ve yaş grupları çerçevesinde bilgisayar ve internet kullanımı verilerini değerlendirdiğimizde (TÜİK, 2005) (örneğin 45-54 yaş aralığında kadınları 3.25’i erkeklerin 14,19’u iken 16-24’de k %25,2’si e%43,79’u) aradaki kullanma açığı farklarının hızla kapanmakta olduğu iletişim teknolojileri aracılığıyla daha donanımlı ve daha hızlı birbiriyle eşitlenen dolayısıyla ilişki kurma, birbirlerine karşı konulanma biçimleri farklılaşan bir sosyal yapıya doğru evrileceği öngörülmektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı ile sosyal yaşamın seremonileri ve uygulanma biçimleri de ülkemizde değişmeye başlamıştır. Bunun ilginç yansımalarından biri ev/iş yerine televizyon ve internet üzerinden sipariş olarak yemek servisi yapan "hızlanan yaşama" hızlı, diğer bireylerden yalıtılmış, işlevsel çözümler sunan "Yemek Sepeti" isimli kuruluş sadece 4 büyük kentte 2 milyon sipariş almıştır. Yine iletişim teknolojisi kullanımı gerektiren bu servisi de ağırlıklı olarak 18-35 yaş aralığı kullanmaktadır. Sipariş verenlerin %56 erkek, % 44'ü kadın olup, yemek tercihlerinin başında Türk mutfağı/kebab değil pizza gelmekte, ilkbahar yaz aylarında ise Çin/Japon mutfağı öncelik kazanmaktadır (cemnufusi@yemeksepeti.com). Tüketici profili yoğun, yemek pişirmeye vakti olmayan modern bireyler olan bu servisin aldığı yoğun talep ve talebin türü yemek tercihi gibi yaşam kültürünün temel öğelerinin dahi enformasyon toplumunun hızlı, zahmetsiz ve evrensel kodları çerçevesinde dönüşmekte olduğunu göstermektedir.

Kullanım amaçları bağlamında değerlendirme açısından Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yaptırılan araştırmada ilköğretim/lise çağı gençlerinin ağırlıklı internet kullanım amacının %45'i sohbet etmek, % 40'ı oyun oynamak olarak belirlenmiştir(<http://www.infomag.com.tr/print-content.asp?id=25769>). Bu kullanım genç kitlenin yeni sosyalleşme biçimlerini işaret etmekte olup, chat odaları, portaller, web siteleri, bloglar üzerinden klasik arkadaş gruplarının yerine sanal cemaatler almaktadır. Bu yeni iletişim biçimleri üzerinden gerçek kimlik, zaman ve mekan bağlarından bağımsızlaşmış ilişki biçimleri oluşmaktadır.

Benzer bir veri TİMNET Türkiye İnternet Raporu'nda da görülmekte olup, ağırlıklı kullanımı temsil eden iki yaş aralığından biri olan 15-24 yaş gençler daha çok sohbet, 25-39 yaş aralığı ise işle ilgili siteleri tercih etmektedir. Yaş grupları arasındaki kullanım farklılıklarından hareketle en büyük kullanıcı olan ve halihazırda (<http://www.infomag.com.tr/print-content.asp?id=24807>) yeni teknolojiyi eğlence/sosyalleşme ihtiyaçları doğrultusunda kullanan teen-age grubun 25-39 yaş grubuna dahil olacakları gelecek 10 yıl içerisinde Türkiye'nin iş yapma biçiminin gelişmiş ülkelere paralel bir dönüşüme uğraması da olası toplumsal etki beklentileri arasındadır.

Yeni teknolojilerin özgürlükçü ortamının her türlü içeriğe kolay ulaşımı beraberinde getirmesi toplumsal zihinde var olan ancak sosyal sınırlamalar çerçevesinde açığa vurulamayan merak/ihtiyaçları da gün yüzüne çıkarmaktadır. Bir başka ifadeyle aslında sınırsız bir gözetim mekanizması da olan yeni teknolojiler toplumun saklı yüzünü aynasında yansıtmaktadır. İnternetin en yaygın arama motoru olan Google'da sex, porno, hatta suç boyutu da olan çocuk pornosu kelimesini en çok arayan ilk on kentin 5'i (Adana, Trabzon,

İzmir, İstanbul, Ankara) Türkiye'dedir. Mukayese objesi olarak kullanılan uluslar arası politika, ekonomi, küresel trend kelimelerinin aranmasında ise ülkemiz listeye dahil değildir. Bu veriler, tek başlarına analiz yapmak adına yeterli olmasalar da, ağırlıklı olarak gençler tarafından kullanılan, değerlerin, tabuların değişimini hızlandırdığını öngören yeni iletişim araçlarının çok yönlü etkilerinin araştırılmasının gerekliliğini bir kez daha ortaya koyan işaret sinyalleridir.

Ancak Türkiye enformasyon çağında, konu ile ilgili enformasyon kıtlığı yaşayan bir ülkedir. Bu durumun içinde olduğumuz sürecin hem boyutlarına hem de geleceğine dair çıkarımlar yapabilmeyi ciddi biçimde sınırladığı ifade edilmelidir. Fakat ulaşılabilen veriler yeni teknolojilerin küresel bağlamda altı çizilen etkilerinin Türkiye örneğinde de ortaya çıkacağını düşündürmektedir.

Bu bağlamda henüz başlangıç aşamasında olduğumuz enformasyon toplumunda yönetilmesi gereken bilginin artacağı, işin nereden ve nasıl yapılacağına dair kavrayışın değişeceği, iş yaşamındaki bilgiye dayalı rekabetin sertleşeceği gelecek açısından ortak görüşler olarak belirmektedir (Thornton,2006:78). Diğer taraftan, insanları iş ve hazzı ev dışında aramaya iten sanayileşmeden sonra, bireyi tüm ayak bağlarından kurtaran, tercihlerini yaşamak üzere özgürleştiren bir değişim dalgası ev merkezli yaşama geçişle birlikte mümkün olacaktır (Kumar,2004:186-191). Ev merkezli yaşamla boş zaman kullanımından tüketime, sağlıktan, eğitime, eğlenceden, çalışma hayatına kadar tüm yaşam alışkanlıkları değişecektir.

Castells'e göre de henüz çoklu medyaların ilk aşamalarında olunmasına rağmen sürece damgasını vuran sosyo kültürel şablonda: toplum ilgi alanlarına göre sosyal/kültürel olarak farklılaşmakta/parçalanmakta, kullanıcılar arasında sosyal tabakalaşma artmakta, farklı iletişim biçimleri birbirlerinin kodlarını ödünç alarak benzeşmekte(pop müzik MTV ye göre bestelenir, interaktif eğitsel programlar video oyunlarına benzer, haber programları görsel işitsel gösteriler gibi hazırlanır vs.), en kötüsünden en iyisine her kültürel ifade tarih dışı bir hipertexte birleşerek sanallığı gerçekliğimiz haline getirmektedir (Castells, 2006:495-497).

Bu gerçekleşme olasılığı yüksek, olumlu ve olumsuz nitelermelere açık küresel projeksiyonlardan kendi payına düşeni yaşamakta olan Türkiye genç nüfusuyla bu süreçteki payını artırma imkanına sahip toplumlar arasında yer almakta olup, bu imkanın değerlendirilmesi, geleceğin hak ettiğimiz gibi gerçekleşmesi için bir zorunluluktur.

SUMMARY

People in the present age are living in such an environment in which all communication media are interwoven. A new meta-language has been created by these media, and especially after 1990s, all aspects of life have been effected by it. To be more precise, these new communication technologies are mostly used functionally by the young generation, and the real shaping of the information societies will be possible in countries like Turkey where the population is relatively young. Within the coming ten years, this aspect of society will be clearer as social life is dominated by this young generation. Considering these, our study focused on the use and use-based effects of the new communication media by the young generation. Social effects and improvement trends coming up in information societies are specifically emphasized, and opening of a projection scope towards future is also aimed, and within the evaluation of obtainable data, it has been hypothesized that global effects of these communication technologies can also come into existence in Turkey.

KAYNAKÇA

AYKUT, Mustafa

2003 “Telekomünikasyon ve Türkiye Nereden Nereye?”,Antrak Gazetesi,http://www.antrak.org.tr/gazete/072003/mustafa_aykut.htm
www.itu.int/ict

BRZEZINSKI, Z.

1971 **Between Two Ages: America’s Role in the Technetronic Era**, Viking Press, New York.

CASTELLS, Manuel

2005 **Enformasyon Çağı:Ekonomi ,Toplum ve Kültür 1.Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,İstanbul.

CASTELLS, Manuel

2006 **Enformasyon Çağı:Ekonomi ,Toplum ve Kültür 2. Cilt: Kimliğin Gücü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

KALKAN. vd., H. KESKİN ve A. E. AKGÜN

2002 “İnternet ve Siyasal Yaşam: Literatür Değerlendirmesi ve Bir Sentez Arayışı”, **8. Türkiye’de İnternet Konferansı bildirileri**, Aralık, İstanbul, <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri>

HANE HALKI BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI ARAŞTIRMASI VERİLERİ

2005 www.tuik.gov.tr

<http://www.3gamericas.org/English/Statistics/3a.cfm>

<http://www.infomag.com.tr/print-content.asp?id=24807>

<http://www.infomag.com.tr/print-content.asp?id=25769>

<http://www.infoplease.com/ipa/A0933605.html>

<http://www.infoplease.com/ipa/A0004379.html>

<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>

<http://www.internetworldstats.com/top20.htm>

<http://www.ntvmsnbc.com/print.asp?pid=384045>

<http://pewglobal.org/reports/pdf/251.pdf#search=%22PEW%20truly%20a%20world%20wide%20web%20pdf%22>

http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gitr_2006/rankings.pdf

İLHAN, Vahit

2005 **Teknolojide İnsani Boyut: Yeni İletişim Teknolojilerinin Gündelik Hayattaki Yeri(Kayseri Örneği)**, Erciyes Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss.123-132.

KUMAR, Krishan

2004 **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

MESTÇİ, Aytaç

2005 Türkiye İnternet Raporu

<http://www.internethaftasi.org.tr/hafta06/docs/turkiye-internetrapru.pdf#search=%22ayta%C3%A7%20mest%C3%A7i%20T%C3%BCrkiye%20internet%20raporu%22>

MyNet İnternet Kullanıcı Profili Araştırması Raporu

2005 http://www.mynet.com/reklam/adnews19/rakamlarla_interneti.asp

THORNTON, May

2006 “Middle Age Info Spread”, **AIMM Edoc Magazine**, Mayıs/Haziran, s.78.

Türk Sosyal Bilimler Derneği

2005 **Gençlik, AB ve Zıt Hisler: Bedenini İsterim Ama Ruhunu Asla**, Ankara.

ZEMBYLAS, M., Vrasidas, C.

2005 “Globalization, Information and Communication Technologies and The Prospect of a “Global Village”: **Promises of Inclusion or Electronic Colonization?**”, *J. Curriculum Studies*, 37:1, 65-83.

YAZARLAR HAKKINDA

Oya AÇIKALIN : 1983 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün lisans programından, 1987 yılında ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nün yüksek lisans programından ve 1999 yılında American University-Washington D.C. Sosyoloji Bölümü'nün doktora programından mezun olmuştur. Yirmi yıldır kalkınma uzmanı olarak GAP BKİ, DB, UNDP gibi ulusal ve uluslar arası kuruluşlar adına proje geliştirmekte ve uygulamaktadır. 2004-2007 arasında 45 milyon avro AB hibesinin Doğu Anadolu'da dört ilde kullanımını kapsayan ve DPT'nin yararlanıcı kuruluş olduğu Doğu Anadolu Kalkınma Programı'nın (DAKP) teknik koordinatörlüğünü gerçekleştirmiştir. 2001'den bu yana Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesidir. Son dönemde araştırma konuları kalkınmada örgütlenme sorunları, yaklaşımlar ve stratejiler, STK'ler, kentsel değişme ve kamusal alandır.

Saadet AYDIN: Lisans eğitimini Gazi Üniversitesi İİBF Maliye Bölümünde 1989'da tamamladı. Yüksek Lisansı İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi'nde "Belediyelerde Hizmet Özelleştirilmesi: Malatya ve Adana Örnekleri" başlıklı tezi savunarak 1995'de; doktorayı Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset (Kent ve Çevre Bilimleri) Ana Bilim Dalında yazdığı "Türkiye'de Konut Sorununun Ekonomik Boyutları" başlıklı tezini savunarak 2003 yılında tamamladı. 1999 yılından bu yana Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümünde (2005 Ağustosundan itibaren yardımcı doçent olarak) çalışmaktadır. Kentleşme, konut, yerel yönetimler ve çevre konularında çalışmaktadır.

Gülşen DEMİR: A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümünü 1974'te bitirdi. 1988'de yüksek lisans, 1991'de doktorasını İnönü Üniversitesi'nde tamamladı. 2000'de doçent, 2006'da profesör oldu. Çalışma konuları Toplumda Kadın, Göç, Değişme, Kentsel Bütünleşme üzerinde yoğunlaşmaktadır. İki adet TÜBİTAK projesi yönetmiştir. Halen Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi ve Bölüm Başkanıdır.

Müzeyyen GÜLER: 1945 yılında Giresun'un Görele ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu kendi kasabasında bitirdi. Lise öğrenimini Ankara Kız Lisesi'nde yaptı. 1966 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Sosyoloji Kürsüsü'nden mezun oldu. 1983 de Ankara Üniversitesi DTCF'de **Psikoloji Bölümü'nde master derecesini aldı**. 1990 da H.Ü., Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü'nde **doktor ünvanını aldı**. 1989 da Gazi Üniversitesi'nden Mimar Sinan Güzel

Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü'ne geçti. 1997 de **Uygulamalı Sosyoloji Ana Bilim dalında doçent oldu**. Endüstri işçilerinin iş doyumu ve verimliliğini Üniversiteli ve işçi gençliğin büyük kentlerdeki sorunlarını, gecekondular bölgelerindeki kadınların sosyo-ekonomik sorunlarını araştırmıştır. Son yıllarda Avrupa'ya ve ABD'ye yurt dışı göç konusunda araştırmalar yapmaktadır. 2002, 2005 yıllarında İsveç, Stocholm'de, Norveç, Oslo'da Türk göçmenleri araştırdı. 2003 yılında **ABD'de City University of New York 'un Brooklyn College Sosyoloji Bölümü'nde misafir araştırmacı olarak bulundu.** ABD'de Türk Göçmenlerin Sosyal, Ekonomik ve Psikolojik Uyum Sorunlarıyla ilgili olarak çalıştı. 2005 de Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde **Uygulamalı Sosyoloji Ana Bilim Dalında profesör oldu**. Halen bu üniversitede kendi alanında çalışmakta ve **Atatürk İlkeleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü** olarak görev yapmaktadır. Prof. Dr. Müzeyyen Güler bir çocuk, iki torun sahibidir.

İbrahim KAYA: Dumlupınar Üniversitesi Sosyoloji bölümü öğretim üyesidir. 2001 yılında Warwick University'den (İngiltere) doktora derecesini almıştır. *Social Theory and Later Modernities* (2004) adlı uluslararası kitabının yanı sıra *European Journal of Social Theory*, *Social Science Information*, *East European politics and Societies* gibi uluslararası dergilerde makaleleri yayınlanmış olan Kaya 2006 yılı "TÜBA Üstün Başarılı Seçkin Genç Bilimci ödülünü" ve "2007 yılı TÜBA Bilim Teşvik ödülünü" kazanmıştır.

Bekir KOCADAŞ: 1996 yılında İnönü Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim dalında yüksek lisansını, 2002 yılında yine İnönü Üniversitesi'nde aynı ana bilim dalında doktora öğrenimini tamamladı. Mart 1994 tarihinden beri İnönü Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalında Araştırma Görevlisi ve Mart 2003 yılından beri de Arş. Grv. Dr. Olarak, Ocak 2007 tarihinden beri Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesinde ve Fen-Edebiyat Fakültesinde Sosyoloji Bölümünü Kurmuş ve Bölüm Başkanı olarak çalışmaktadır. Çalışma alanı **iletişim, gençlik, şiddet ve suç** olup; Yayınlanmış bir kitabı (**Toplumsal Sapma-** Abdullah Korkmaz ile beraber), ulusal ve uluslararası pek çok makale ve sempozyum bildirisi bulunmaktadır.

Ahmet SALTİK: (Doç. Dr.) Bulgaristan / Kemaller'de 18.12.1940 yılında doğmuş. İlkokulu Senirkent, orta öğrenimini Nazilli'de tamamlamış. 1965 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirmiştir. Yedek subaylık ve sanayi işletmelerinde 2 yıllık çalışma süresinden

sonra 1969 yılında devlet bursuyla Fransa'ya gönderilmiş, Strasbourg Beşeri Bilimler Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde “Göçebelikten Yerleşik Yaşama Geçiş ve Göçebe Türk Topluluklarında Sosyal Tabakalaşma” konusunda bir tez çalışmasıyla doktora öğrenimini pekiyi derece ile tamamlayarak, 1974 yılında yurda dönmüştür. Aynı yıl Hacettepe Üniversite Sosyoloji ve İdare Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamış, 1980 yılında doçent olmuştur. 1983'te üniversiteden ayrılarak, Türkiye Kalkınma Vakfı'nda (TKV) çalışmaya başladı. Sosyoloji Derneği'nin de ilk üyelerinden olan Ahmet Saltık ülke çapında çeşitli projelerde çalıştı. 2001 yılında Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği'nin (SÜRKAL) kurulmasında öncü oldu ve Nisan 2006'ya (vefatına) kadar dernek başkanlığı görevini yürüttü.

Yelda SEVİM: 1968 Elazığ doğumlu. İlköğrenimini Keban Baraj İlkokulunda tamamladı. Orta öğrenimini Keban Orta Okulunda, Lise öğrenimini de Keban Lisesi'nde tamamladı. 1989 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden birincilikle mezun oldu. 1991'de ise aynı bölümde yüksek lisansını tamamladı. 1992-1993 yılları arasında İskenderun Özel İkem Lisesi'nde Felsefe Grubu Öğretmenliği ve Rehber Öğretmenlik Görevlerini bir arada yürüttü. 1996 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak işe başladı. 2000 yılında aynı bölümde “Terör Nedeniyle Elazığ'a Göç Edenlerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma” adlı teziyle doktora tamamladı. 2004 yılından beri aynı bölümde yardımcı doçent olarak görevini sürdürmektedir. Ayrıca 2006 yılından beri Sosyoloji Bölümünde Sosyometri Anabilim Dalı Başkanlığı görevini yapmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir.

Jale ŞAHİN: 1978 Malatya doğumlu. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Malatya'da tamamladı. 1996 yılında İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde lisans eğitimine başlayıp, 2000 yılında mezun oldu. 2006 yılında Fırat Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde yüksek lisansını tamamladı. Şu anda Şanlıurfa Rehberlik Araştırma Merkezinde Rehber Öğretmen olarak görev yapmaktadır.

Kadir ŞAHİN: 2004 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun olmuştur. 2004 yılında aynı üniversitede Sosyoloji Yüksek Lisans öğrenimine başlamıştır ve halen devam etmektedir. Prof. Dr. Gülşen Demir'le birlikte “Kentle Bütünleşen ve Bütünleş(e)meyen Göçmenlerin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel farklılıkları Işığında Kentle Bütünleşme Süreci” ve “Göç, Kentleşme ve Sosyal Değişme Bağlamında Türkiye'nin Turizm Kentleri” konulu TÜBİTAK projelerinde çalışmaktadır.

Dolunay ŞENOL: (Yrd. Doç. Dr.) 1966 Balıkesir’de doğdu. Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden 1987 yılında lisans, 1990 yılında “Sembolik Etkileşim: Mikro Sosyolojiden Makro Sosyolojiye Köprü Kuran Bir Yaklaşım” adlı tezi ile yüksek lisans, 1994 yılında İstanbul Üniversitesi’nden “Tabakalaşma ve Eğitim” isimli tezi ile doktora derecelerini aldı. 1988’de T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu’nda uzman yardımcılığı, 1990 yılında T.C. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na öğretmenlik, 1992 yılında Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü’nde öğretmenlik görevlerinde bulundu. 1994 tarihinde Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’ne yardımcı doçent olarak atandı. Halen aynı bölümde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Lisans ve yüksek lisans düzeyinde suç sosyolojisi, aile sosyolojisi, küçük gruplar, sosyo-kültürel değişme ve aktüel problemler derslerini veren Şenol’un kadın ve çocuk suçluluğu, çalışan çocuklar, doğal afetler sosyolojisi, kent yoksulluğu gibi alanlarda dergilerde yayınlanmış eserleri ve kitapları bulunmaktadır.

Serdar ÜNAL: Lisans eğitimini Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde 2004’te tamamladı. Aynı yıl ADÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2007’de Göç, Kimlik, Aidiyet ve Uyum Bağlamında Türkiye’deki Balkan Göçmenleri (İzmir Örneği) adlı Yüksek Lisans Tezini tamamladı. 2006 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Halen ADÜ Sosyoloji Bölümünde Araştırma Görevlisidir.

Zeynep Karahan USLU: 1969 İstanbul doğumlu Uslu, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi’nden mezun oldu ve aynı üniversitede yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Uslu, 1991-94 yıllarında İ.Ü. İletişim Fakültesi’nde, 1994-2002 yıllarında İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde öğretim üyesi, 2002-2007 yılları arasında 22. Dönem Parlamentosunda İstanbul milletvekili olarak görev yapmış olup halen İstanbul Aydın Üniversitesi’nde öğretim üyesidir. Çalışma konuları arasında iletişim sosyolojisi, siyasal iletişim ve kadın sorunlarına ağırlık veren Uslu’nun Televizyon ve Kadın(2000) başlıklı kitabı, çalışma konuları üzerine çeşitli akademik yayın, dergi ve gazetelerde yayınlanmış çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası ölçekte çeşitli ödüller alan Uslu, Uluslararası İletişim Birliği(ICA), Avrupa Akdeniz Yerel ve Bölgesel Yönetimler İşbirliği Komitesi(COPPEM), Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu(TURİNG) gibi çok sayıda sivil toplum kuruluşuna çeşitli kademelerde görev yaparak katkı sağlamaktadır.

Betul YARAR: Lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde tamamladı. Daha sonra yüksek lisans eğitimine Essex Üniversitesi'nin sosyoloji bölümünde devam etti. Doktorasını 2000 yılında yine Lancaster Üniversitesi sosyoloji bölümünde tamamladıktan sonra, araştırma görevlisi olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde akademik hayata başladı. Halen Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde Doçent olarak çalışmalarına devam etmekte olan Yazar'ın ilgilendiği alanlar modernleşme süreçleri, kültürel dönüşüm, popüler kültür, kültür siyaset ilişkisi ve toplumsal cinsiyet üzerine feminist çalışmalardır. Bu bağlamda özellikle Türkiye üzerine üretilmiş çeşitli yayınları bulunmaktadır.

YAZARLARA DUYURU

1. Dergiye gönderilecek yazılar, makale, çeviri makale ve kitap tanıtmaeleştirisi türlerinde olacaktır.
2. Makaleler, Türkçe veya İngilizce olabilir. Her makalede, ana başlığın hemen altında, biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 150 kelimeyi geçmeyecek iki öz/abstract yer almalıdır. "Öz"lerin altında, altı kelimeyi aşmayan anahtar kelimeler/keywords bulunmalıdır. Türkçe makalelerin en sonuna İngilizce, İngilizce makalelerin en sonuna Türkçe, ayrı bir sayfa halinde 500 kelimeyi geçmeyen bir genel özet, "Özet/Summary" başlığı ile eklenmelidir. Diğer bir deyişle makaleler, **Ana Başlık, Öz, Anahtar Kelimeler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Özet/Summary, Kaynakça** sırası ile kaleme alınmalıdır.
3. Yazıların 8.000 kelimeyi geçmemesi, A4 kağıdının bir yüzüne çift aralıklı sola yaslanmış biçimde, sol, üst, alt ve sağ marjlar en az 2,5 cm olarak yazılmaları gerekmektedir. Yazıların alt başlıkları, ana başlığa göre bir küçük punto ile koyu ve sol marjdan başlamak üzere yazılmalıdır.
4. Yazılar, dört kopya olarak gönderilmeli, bir kopya hariç, hakemlere gönderilecek üç kopyaya yazar(lar)ın ad ve soyad(lar)ı yazılmamalıdır. Yazar(lar)ın ad – soyad ve yazışma adres(leri) kapalı bir zarf içinde kopyalara eklenmelidir. Ayrıca yazar(lar) 100 kelimeyi geçmeyen özgeçmişlerini zarfın içine koymalıdır ya da e-posta aracılığıyla sosder@gmail.com adresine göndermelidir.
5. Yayınlanması istenen yazılar, öncelikle içerik, sunum, yayım kuralları vd. yönlerden yayım kurulu tarafından incelenir ve daha sonra değerlendirilmek üzere isimsiz (şifre numaralı) olarak konu ile ilgili en az iki hakeme gönderilir. Hakemlerce, makalenin yayınlanmasına, değişiklikle yayımlanmasına veya reddine karar verilir ve sonuç yazar(lar)a bildirilir. Düzeltme istenen yazıların, en geç bir ay içinde yayım kuruluna ulaştırılmaları gerekir (Düzeltilmiş biçimde Word programı ve Times New Roman 12 ile bir adet 3.5" diskette yayım kuruluna gönderilmesi gerekmektedir). Belirtilen sürede geri gönderilmeyen yazılar, daha sonraki sayılarda yeniden değerlendirilmek üzere kabul edilir.
6. Dergiye gönderilen yazılar ile ilgili yazışmalar için posta masrafı olarak, Sosyoloji Derneği'nin İş Bankası ODTÜ 385 825 ve Kavaklıdere 331 307 nolu hesaplarına 25 YTL. yatırılması ve makbuzun fotokopisinin metin kopyaları ile birlikte gönderilmesi gerekmektedir.
7. Dergide 'APA' yazım sistemi kullanılmaktadır. Kaynaklara göndermeler, metnin içinde açılacak ayrıçlarla yapılmalıdır. Ayrıca içinde yazar(lar)ın

soyadı, kaynağın yılı, sayfa numaraları bulunmalıdır. Karşılaşılabilecek farklı durumlar için aşağıdaki örnekler verilmiştir.

... kanıtlanmıştır (Kıray, 1992:160-165).

... Yasa (1990:16)'nın belirttiği gibi...

... (Köseihal ve Berkes, 1971:265).

... (Gökçe vd., 1994:33-35).

... (Fındıkoğlu, 1976:1365; Ülken, 1979:284-285)

Metinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, kaynakçada belirtmeli; gönderme yapılmayan kaynaklar, kaynakçaya konmamalıdır. Kaynaklar, ayrı bir sayfada alfabetik sırayla yazılmalıdır. Dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir. Kaynakçada aşağıda örneklenen biçim kurallarına uyulmalıdır:

GÖKÇE, Birsen

2004 **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Ankara: Savaş Yayınları, 2. Baskı.

KONGAR, Emre (der.)

1982 **Türk Toplum Bilimcileri**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ATAY, Tayfun

1996 "Sosyal Antropoloji'de Yöntem ve Etik Sorunu: 'Klasik Etnografi'den Diyalojik Etnografi'ye Doğru", iç. **İnsan, Toplum, Bilim: 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler 1995** (der. Kuvvet Lordoğlu), İstanbul: Kavram Yayınları, s.221-240.

ÖZCAN, Y. Ziya ve Ali ÇAĞLAR

1994 "Who are the Future Police Elites? Socio-economic Background of the Students of Police Academy in Turkey", **Policing and Society**, Cilt: 3, No: 4, s.287-301.

8. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan yazıların her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan eserlerden alıntı yapılması halinde, kaynak belirtilmesi yeterlidir. Sosyoloji Derneği'nin yazılı izni olmadan eserin bir kısmının veya tamamının kullanılması, görsel veya işitsel malzemelerle çoğaltılması hiçbir surette yapılamaz.

9. Dergide yayınlanması uygun görülen makalelerin yazarlarına makalelerinin yayınlandığı dergiden üç adet ücretsiz olarak gönderilecektir.
10. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan yazıların içeriğinden ve tartışılan düşüncelerden yazarların kendileri sorumludur. İleri sürülen görüşler Sosyoloji Derneği'ni bağlamaz.

STYLE GUIDE FOR AUTHORS

1. The journal publishes articles, translations of articles, and book reviews.
2. The submissions can be either in Turkish or in English. Each manuscript needs to have two 150-word abstracts (*öz*), one in Turkish and the other one in English. Six keywords are to follow the abstract. For articles in Turkish, a 500-word summary in English and for articles in English, a 500-word summary (*özet*) in Turkish needs to be added as a separate page at the end. The articles, therefore, have the following sections in order: **Title, Abstract, Keywords, Öz, Anahtar Kelimeler, Article Text, Notes, Summary/Özet.**
3. The articles are 8,000 words or less. The submissions are expected to be double-spaced, aligned left, with margins of 2.5 cm on all sides and printed on single side of A4 size paper. For the subheadings, use bold font that is one size smaller than the main text and aligned left.
4. Send four copies of the manuscript. Do not write the name(s) of the authors on three of these manuscripts that will be sent to the referees. Include the name(s) and contact information of the authors in a separate envelope in your submission. Also add a 100-word biography of the author(s) and e-mail it to sosder@gmail.com.
5. The submissions are first examined by the Editorial Board for content, format, grammar, and spelling. The manuscripts are then sent to at least two anonymous referees. The referees decide whether the manuscript can be published as it is or with revisions, or rejected, which is then announced to the authors. Authors who are asked for a revision need to resubmit their manuscripts within one month. The revised manuscripts, typed in Times New Roman Font (font size 12) are to be sent to the Editorial Board on a disk. Manuscripts which are not received within a month can be reaccepted for the editorial process of the following issue.
6. To cover administrative and mailing costs, send 25 YTL to the following bank account and mail the photocopy of the receipt with the submission: **Sosyoloji Derneği, İş Bankası, ODTÜ 385825 or Kavaklıdere 331307.**

7. The journal uses APA style guide and in-text citation. The surname of the author, publication date, and page numbers are to be written in parenthesis.

Please refer to the following examples:

... kanıtlanmıştır (Kıray, 1992:160-165).

... Yasa (1990:16)'nın belirttiği gibi...

... (Köseihal ve Berkes, 1971:265).

... (Gökçe vd., 1994:33-35).

... (Fındıkoğlu, 1976:1365; Ülken, 1979:284-285)

All and only those references in the text need to be included in the references section. The references are to be provided in alphabetical order on a separate page. Page numbers of works in journals and edited volumes are to be presented. Please refer to the following examples for the references section:

GÖKÇE, Birsen

2004 **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Ankara: Savaş Yayınları, 2. Baskı.

KONGAR, Emre (der.)

1983 **Türk Toplum Bilimcileri**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ATAY, Tayfun

1997 "Sosyal Antropoloji'de Yöntem ve Etik Sorunu: 'Klasik Etnografi'den Diyalojik Etnografi'ye Doğru", iç. **İnsan, Toplum, Bilim: 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler 1995** (der. Kuvvet Lordoğlu), İstanbul: Kavram Yayınları, s.221-240.

ÖZCAN, Y. Ziya ve Ali ÇAĞLAR

1994 "Who are the Future Police Elites? Socio-economic Background of the Students of Police Academy in Turkey", **Policing and Society**, Cilt: 3, No: 4, s.287-301.

8. All rights of the published articles are reserved. All quotations taken from the articles need to provide a reference. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written consent of the Sociological Association.

9. The authors will receive three complimentary copies of the journal in which their articles are published.
10. The authors bear the sole responsibility for the content and the ideas expressed in the articles. The Sociological Association is not responsible for the opinions expressed in the articles.

**SOSYOLOJİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ / JOURNAL OF
SOCIOLOGICAL RESEARCH, ESKİ SAYILAR**

Cilt: 1 Sayı: 1-2 Güz 1998

H. Neşe ÖZGEN

Yerelin Otoritesi, Merkezin Demokrasisi: Şırnak-İdil'de Kalkınma Projesi
Örneği

Zülküf AYDIN

Evaluation of Social Development Projects: Can There be a Single Model?

Tahire ERMAN

Farklılaşan Kırsal Kökenli Cemaat, Değişen Gecekondu: Bir Etnografik
Araştırmanın Gösterdikleri

Zafer CİRHİNLİOĞLU

'Modernleşme', 'Post-Modernizm' ve Siyaset

H. Bayram KAÇMAZOĞLU- Hasan ŞEKER

Türk Cumhuriyetleri, Türk Ve Akraba Topluluklarından Gelen Öğrencilerin
Türkiye Ve Kendi Ülkeleriyle İlgili Gözlemlerine Dayanarak Ortaya Koydukları
Sorunlar: Atatürk Üniversitesi Örneği

Esra BURCU

Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma

SOSYOLOJİ DERNEĞİ

Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş
Organizasyonlara Dönüşümü

Nadir SUGUR- Erol DEMİR- Aytül KASAPOĞLU ve Theo NICHOLS
Özelleştirme ve Çalışanlar: Türkiye’de Çimento Sektörü Çalışanlarının
Tutumları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

Nilay ÇABUK
Women Factory Workers: A Case Study of Working Women In Textiles
Factories in Manisa

İlker BELEK
Sosyal Sınıf, Eğitim, Gelir ve Mahalle; Hangisi Sağlığın En Önemli
Belirleyicidir? Antalya’da Bir Araştırma

Nefise BULGU
Amatör Futbolcularda Toplumsal Cinsiyet

Gülşen DEMİR
Nüfus Kaybeden Bir İlçe: Kıbrısık - İki Grup Modelden Hareketle Göç
Nedenleri ve Ulaşılan Sonuçlara İlişkin Bir İnceleme

Ali ÇAĞLAR
Towards a Sociology of the Police

SOSYOLOJİ DERNEĞİ
Baraj Göl Aynasında Kalacak Yörelere İstihdam ve Yeniden Yerleşim
Sorunları -Güneydoğu Anadolu Örneği

Cilt: 3 **Sayı: 1-2** **Güz 2000**

Mesut YEĞEN

Sendikalar Ve Kadın Sorunu: Kurumsal Gelenekler ve Cari Zihniyetler

Velittin KALINKARA

Farklı Yaşam Dönemindeki Ailelerin Konut ve Yakın Çevreye Yönelik Beklentileri

Muammer TUNA

İnsan Çevre İlişkilerinin Tarihsel Evrimi ve Modern Çevreciliğin Doğuşu

Klaus-Dieter OPP-Esma DURUGÖNÜL(çev.)

Rasyonel Seçim Yaklaşımı ve Sosyal Hareketler Sosyolojisi

Nilgün ÇELEBİ (çev.)

Sosyoloji ve Etik Kurallar

SOSYOLOJİ DERNEĞİ

Ankara'daki İki Aynı Semtte Ailelerin Çevre Eğitimindeki Rolü

Cilt: 4 **Sayı: 1** **Güz 2001**

Vildan AKAN

Gençliğin Değerlendirilmesinde Yeni Sosyolojik Bir Yaklaşım

Nezahat ALTUNTAŞ

Gecekondu, Getto Ve Kimlik

Ayşe AZMAN

Niyazi Berkes, Mümtaz Turhan. Türk Modernleşmesinde İki Bakış

Hülya BELEK- Necati DEDEOĞLU- İlker BELEK

Ahatlı'da Yaşayan Annelerin Çocuklarının Hastalıkları İle İlgili Düşünce, Algı, İnançları ve Çare Arayışları

Songül SALLAN GÜL

Kamu Tercih Okulu: Kamunun Yeniden Yapılandırılmasında Rasyonelliğin Değişen Anlamı ve Türkiye

Ayça DEMİR

Rasyonel Seçim Teorisi Aktör Merkezli Teoriler İle İlişkili Midir?

Sayı: 8 **Kış 2001**

İlknur ÖNER

Barajların Yaşam Seyri Sürecinde Yapılan Çalışmalara Muhtemel Afetlere Hazırlık Açısından Bir Bakış

Ali ÇAĞLAR

Türk Ulusal Basınında Hizbullah: Bir İçerik Analizi

Pelin TURAK

Women's View on Violence in Turkey

Nilgün ÇELEBİ

İsimler ve Sıfatlar

Müge KANTAR

Kırsal Kesimde Yaşayan ve Kırdan Kente Göç Eden Ailelerde Kuşaklar Arası Farklılaşma

Ali ARSLAN

Türk Medya Elitleri: Bir Durum Tespiti

Cilt: 5 **Sayı: 1** **Bahar 2002**

Gülhan DEMİRİZ

The Unfinished Story: A Case Study of Homeworkers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries

Müzeyyen GÖNÜLLÜ

Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği

Müzeyyen GÜLER

Yağlıdere, Zeytinburnu, Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak
Karadeniz'den ABD'ye Göç

Bilhan KARTAL- Serap SUĞUR

Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları Üzerine
Bir İnceleme: Tübingen Örneği

Zuhal GÜLER PARLAK

Kerem İle Aslı Hikâyesinin Semiotik Açından İncelenmesi

Cilt: 5 Sayı: 2 Güz 2002

Nezahat ALTUNTAŞ

Türkiye’de Etnik Kimlik, Din-Mezhep ve Siyaset

Ali ÇAĞLAR

Barajların Sosyal Etkileri: Ceyhan- Aslantaş Baraj Örneği

Nilgün ÇELEBİ- Sezgin KIZILÇELİK

İstanbul’da Bir Alman Profesör: Gerhard Kessler

Melek İPEK

Farklılaşarak Bütünleşen Yeni Kentsel Mekânlar: Uydu Kentler

Ergün YILDIRIM

Türk Milli Kimliğinin Sosyoloji Aracılığıyla İnşası: 1980–1940

SOSYOLOJİ DERNEĞİ

Şanlıurfa-Harran Ovaları Tarla İçi ve Köy Gelişme Projesi Sosyal Değerlendirmesi

Cilt: 6 Sayı: 1 Bahar 2003

D. Ali ARSLAN

Türkiye’nin Siyasi ve Toplumsal Değişim Sürecinde Ordu ve Türk Askeri Elitleri

Zafer CİRHİNLİOĞLU

Sosyolojinin Toplumu Yeniden Kurmadaki Rolüne İlişkin Bazı Düşünceler

Rüstem ERKAN

Batman İlindeki Kadın İntiharlarının Sosyolojik Çözümlemesi

Meltem ONAY ÖZKAYA

Mesleklerinde Tanınmış Yüz Türk Kadınının Kişilik ve Liderlik Özellikleri

İsmet PARLAK

Ege Bölgesinde Eşkîyalık: Neden-Sonuç İlişkisi Üzerine Bir İnceleme

Cilt: 6 **Sayı: 2** **Güz 2003**

D. Ali ARSLAN

Elit Teorisi Işığında Günümüz Türk Toplumunun Genel Bir Değerlendirmesi

Özlem Irmak BALKIZ

Toplam Kalite Yönetiminde Katılım ve Kalite Çemberleri: Eleştirel Bir Değerlendirme

Nalan YETİM

Esnek Üretiminin Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri: Mersin ve Adana Yöresi'ndeki Konfeksiyon ve KOBİ'leri Üzerine Bir Değerlendirme

Abdulkadir ZORLU

Tüketicilerin Ankara'daki Üç Hipermarketi Tercih Etmen Nedenleri

Talcott PARSONS

(Çv. Zeynep KARAHAN USLU)

Sosyal Araştırmada Teorinin Rolü

SOSYOLOJİ DERNEĞİ

Doğu Anadolu'da İnsan Kaynaklarının Niteliksel Geliştirilmesi Kapsamında Kadının Eğitim Düzeyinin Yükseltilmesi ve Bilinçlendirilmesi

Cilt: 7 **Sayı: 1** **Bahar 2004**

Gönül İÇLİ

Huzurevinde Kalan Yaşlılar Üzerine Bir Araştırma

Mete Kaan KAYNAR

Sayısal Verilerle Türkiye'de Hak ve Özgürlükler

Özden ÖZBAY

Yaş, Adolesan Suçları ve Sosyal Bağ Teorisi

Necmettin ÖZERKMEN

Ergenlerde Sigara İçme Davranışını Etkileyen Faktörlerin Sosyolojik Analizi

Ergun YILDIRIM

Türk Sosyolojisinde Pozitivizm: Bilginin Sosyolojik Tasarımı

Ayşe Güneş AYATA (Kitap Eleştirisi)

No Shame for the Sun: The Lives of Professional Pakistani Women by Shala Haeri

Cilt: 7 **Sayı: 2** **Güz 2004**

Nezahat ALTUNTAŞ

Türkiye’de Bir Etnik Grup ve Oy Verme Davranışı Üzerine İnceleme

Yücel CAN-İbrahim BİRİ

Demokrasi ve Eğitim

Rüstem ERKAN, Alpay O. OK

Güneydoğu Anadolu Projesi’nin (GAP) Uygulandığı Bölgede Aşiret ve Aile Yapısındaki Değişmeler (Diyarbakır Örneği)

Şevket ÖKTEN

Batı’nın Egemen Konumunun Tarihsel Temelleri: Modern Epistemolojinin Toplumsal Tarihi ya da Sosyal Bilimlerin Kuruluşu

Meral SAĞIR, H. Serkan AKILLI

Etnikliğin Modernite Karşısındaki Durumu

Bayram ÜNAL

Sermaye Olarak Yaş ve Eğitim: Türkiye’de Ev-İçi Hizmet Sektöründe Çalışan Kadınlar Üzerine Karşılaştırmalı Bulgular

Cilt: 8 **Sayı: 1** **Bahar 2005**

D. Ali ARSLAN

Educational Bases of Turkish Democracy: Educational Backgrounds of Turkish Elites

Mustafa Kemal COŞKUN- Bayram ÜNAL

Kayıtdışı Ekonomide Gündelikçilik

Rüstem ERKAN

Güneydoğu Anadolu Projesi’nin Etnik Yapısı Üzerine Bir İnceleme

Zahir KIZMAZ

Göç ve Yoksulluğun Patolojisi: Siyasal Şiddetten Sosyal Şiddete

Özden ÖZBAY

The Factors Leading to Juvenile Delinquency: School, Family, D’strict and Substance Use (Case of Ankara)

Cilt: 8 **Sayı: 2** **Güz 2005**

Nurşen (ÖZÇELİK) ADAK - Necmiye CÖMERTLER
Türkiye'de Akademide Ve Akademik Yönetimde Kadınlar

Yücel CAN

Şubat 2001 ekonomik krizinin işçi ailelerine etkileri: Ankara Mobilyacılar Sitesi örneği

Suat KOLUKIRIK

Türk Toplumunda Çingene İmgesi ve Önyargısı

Aylin NAZLI

"Görünmeyen" Beden' den 'Görünen' 'Beden'e': Beden'in Sosyolojisi

Beyaz GÜLTEKİN-Leyla ÖZER

Tüketici Bakış Açısından Mağaza İmajı Boyutlarının Belirlenmesi

Ahmet UYSAL

Market Model of Religion and Islam in Turkey

Cilt: 9 **Sayı: 1** **Bahar 2006**

Öznur AŞAN – Kubilay ÖZYER

Farklı iki Üniversite Akademik Personelinin Duygusal, Zorunlu ve Normatif Bağlılıklarının Karşılaştırılması

Mustafa Kemal COŞKUN – Bayram ÜNAL

Kültürel Sermaye, Eğitim ve Eşitsizliğin Yeniden Üretimi

Mustafa KOÇ

Küresel Kriz, Kimlik Arayışları ve sosyoloji derneği

Yusuf Ziya ÖZCAN – Kıvılcım Metin ÖZCAN

Iodized Salt Usage İn Turkey

Mehmet YÜCE

Eğitim ve Birlikte Yaşamın Toplumsal Barış Üzerine etkileri: Celalabat Örnelemi

Çisil AKALIN – Öznur AŞAN – Semra GÜNEY

Duygusal Örgütsel Bağlılık, Algılanan Örgütsel Destek ve Örgüt Temelli Öz-Saygı İlişkisi Üzerinde Bazı Demografik Faktörlerin Etkisi: Özel ve Kamu Sağlık Kuruluşu Çalışanları Üzerine Bir Araştırma

Şehriban Şahin KAYA - -İbrahim KAYA

Kimlikler Çağında Toplumsal Sınıf

Elif KUŞ

Nitel Araştırmalarda Veri Analiz Süreci ve Bilgisayar Programlarının Katkıları

Cevdet ÖZDEMİR

Yeniköy’de Yaşayan Arnavut Göçmenler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

Serap SUĞUR – Nadir SUĞUR – Temmuz Gönc ŞAVRAN

Türkiye’de Uzaktan Öğretim Sistemi: Açık Öğretim Öğrencileri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme

Suna TEKEL

Örgütsel Değişme

Cengiz YANIKLAR

Bakkal ve Süpermarket: Geleneksel ve Modern Tüketim Mekânlarının Akılcılığa Süreci Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Yasemin NUHOĞLU SOYSAL

Küreselleşme ve İyi Yurttaşın Ölçüsü

